

BIBLIOTHECA ACADEMIAE HUNGARIAE IN ROMA
FONTES 3.

LETTERE DI PRINCIPI
LITTERAE PRINCIPUM AD PAPAM
(1518–1578)

FEJEDELMI LEVELEK A PÁPÁNAK
(1518–1578)

EDIDIT
JÓZSEF BESSENYEI

ROMA–BUDAPEST, 2002

LETTERE DI PRINCIPI
LITTERAE PRINCIPUM
AD PAPAM
(1518-1578)

*

FEJEDELMI LEVELEK
A PÁPÁNAK
(1518-1578)

BIBLIOTHECA ACADEMIAE HUNGARIAE IN ROMA
FONTES

1. Relationes Missionariorum de Hungaria et Transilvania (1627–1707)
Edidit: István György TÓTH. Budapest–Roma, 1994.
2. Hungarici monasterii ordinis Sancti Pauli primi heremitae de urbe Roma
Instrumenta et priorum registra
Edidit: Lorenz WEINRICH. Roma–Budapest, 1999.
3. *Lettere di principi*. Litterae principum ad papam (1518–1578)
Fejedelmi levelek a pápának (1518–1578)
Edidit: József BESSENYEI. Roma–Budapest, 2002.

BIBLIOTHECA ACADEMIAE HUNGARIAE IN ROMA
FONTES 3.

LETTERE DI PRINCIPI

LITTERAE PRINCIPUM
AD PAPAM
(1518–1578)

Segreteria di Stato – Lettere di Principi

Textus linguae Italicae in sermonem Hungaricum vertit Péter Kulcsár,
textus linguae Latinae in Hungaricum,
introductionem annotationesque in Latinum vertit
Gábor Nagy

Transcripsit et edidit
József Bessenyei

*

FEJEDELMI LEVELEK
A PÁPÁNAK
(1518–1578)

Az olasz nyelvű szövegeket Kulcsár Péter,
a latin nyelvűeket valamint a bevezetést és a jegyzeteket
Nagy Gábor fordította

Áírta és kiadta
Bessenyei József

ROMA–BUDAPEST
2002

Róma – Budapest
2002

Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap Levéltári Kollégiuma
és a Szellemi Örökség Program támogatásával

Kiadja:
a Római Magyar Akadémia Fraknói Vilmos Történeti Intézete
és az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó:
CSORBA LÁSZLÓ
MONOK ISTVÁN

Technikai szerkesztő:
SZVOBODA DOMÁNSZKY GABRIELLA

© BESSENYEI JÓZSEF 2002

HU ISSN 1218 8832
HU ISBN 963 200 442 6

Nyomdai előkészítés:
Mirio Bt. és Beyer Kreatív Bt., Szabó Csilla

Nyomás és kötés:
Re-Noir Nyomdai Szolgáltató Kft.

Index huius libri

Bevezetés.....	XVIII
Introductio.....	XIX
LETTERE DI PRINCIPI – LITTERAE PRINCIPUM	
I/1. – 1518. 10. Aprilis, Zlobochynae	
Petrus Berislavus episcopus Vespriminensis Leoni papae X.	5
I/2. – 1519. 5. Septembris, Zagrabiae	
Petrus Berislavus episcopus Vespriminensis Leoni papae X.	9
II/1. – 1518. 26. Maii, Budae	
Thomas Bakócz archiepiscopus Strigoniensis Leoni papae X.	11
III/1. – sd. (post 1513)	
Ludovicus II. rex Hungariae Leoni papae X.	15
III/2. – 1524. 10. Ianuarii, Posonii	
Ludovicus II. rex Hungariae Clementi papae VII.	17
III/3. – 1525. 6. Ianuarii, Budae	
Ludovicus II. rex Hungariae caesari Carolo V.	19
III/4. – 1525. 13. Februarii, Budae	
Ludovicus II. rex Hungariae Clementi papae VII.	25
III/5. – 1526. 21. Martii, Budae	
Ludovicus II. rex Hungariae Ferdinando archiduci Austriae	27
IV/1. – 1524. 10. Ianuarii, Posonii	
Maria regina Hungariae Clementi papae VII.	29
V/1. – 1524. 3. Novembris, Budae	
Ladislavus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	31
V/2. – 1525. 24. Februarii, Budae	
Ladislavus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	33
V/3. – 1525. 7. Martii, Budae	
Ladislavus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	37
V/4. – 1525. 16. Augusti, Budae	
Ladislavus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	39

V/5. – 1525. 1. Octobris, Budae Ladislaus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	41
V/6. – 1525. 30. Novembris, Budae Ladislaus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	43
V/7. – 1526. 31. Januarii, Budae Ladislaus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	45
VI/1. – 1525. 6. Januarii, Zagrabiae Michael Therek capitaneus generalis parcium citra Danubium, necnon penes et inter flumina Drawy Sawy et Colapis atque Un vocata Clementi papae VII.	47
VII/1. – 1525. 15. Februarii, Budae Johannes Drágffy comes Themesiensis Clementi papae VII.	49
VIII/1. – 1525. 15. Februarii, Modrusii Bernardinus de Frangepanibus Clementi papae VII.	49
IX/1. – 1525. 20. Februarii, Budae Cardinalis Campegius Clementi papae VII.	53
X/1. – 1525. 5. Martii, Quinqueecclesiis Philippus More episcopus Quinqueecclesiensis Clementi papae VII.	55
XI/1. – 1525. 25. Martii, Rhagusio Rector et consilium Rhagusii Clementi papae VII.	55
XI/2. – 1531. 22. Julii, Rhagusio Rector et consilium Rhagusii Clementi papae VII.	57
XI/3. – 1532. 11. Novembris, Rhagusio Rector et consilium Rhagusii Clementi papae VII.	57
XII/1. – 1525. 19. Aprilis, Segniae Gregorius Horlovicz et Petrus Crusich, capitanei Segnie et comites Clisii Clementi papae VII.	59
XII/2. – 1525. 5. Octobris, Clisio Petrus Crusich capitaneus Segniae Clementi papae VII.	61
XII/3. – 1526. 30. Januarii, Segniae Petrus Crusich capitaneus Segniae Clementi papae VII.	63
XII/4. – 1526. 30. Januarii, Segniae Petrus Crusich capitaneus Segniae Clementi papae VII.	67

XII/5. – 1526. 30. Januarii, Vegliae Petrus Crusich capitaneus Segniae Clementi papae VII.	67
XII/6. – 1532. 28. Augusti, Clisio Petrus Crusich comes Clissie et Lepoglave Clementi papae VII.	69
XII/7. – 1532. 22. Septembris, Clisio Petrus Crusitch castellanus Clissii Clementi papae VII.	73
XIII/1. – 1525. 9. Augusti, Budae Chistophorus de Frangepanibus comes Clementi papae VII.	77
XIV/1. – 1525. 13. Septembris, Budae Stephanus Brodericus secretarius regius Clementi papae VII.	79
XIV/2. – 1525. 30. Septembris, Budae Stephanus Brodericus secretarius regius Clementi papae VII.	81
XIV/3. – 1525. 30. Novembris, Budae Stephanus Brodericus secretarius regius Clementi papae VII.	83
XIV/4. – 1526. 22. Februarii, Budae Stephanus Brodericus secretarius regius Clementi papae VII.	87
XIV/5. – 1526. 12. Martii, Budae Stephanus Brodericus electus episcopus Sirmiensis, cancellarius Clementi papae VII.	87
XIV/6. – 1526. 17. Martii, Budae Stephanus Brodericus electus episcopus Sirmiensis, cancellarius Clementi papae VII.	89
XIV/7. – 1526. 26. Martii, Budae Stephanus Brodericus cancellarius Clementi papae VII.	93
XIV/8. – 1526. 27. Julii, Ex castris regiis prope Erd ad Danubium positis Stephanus Brodericus cancellarius Clementi papae VII.	97
XIV/9. – 1526. 10. Septembris, Posonii Stephanus Brodericus cancellarius Clementi papae VII.	99
XIV/10. – 1526. 4. Octobris, Posonii Stephanus Brodericus cancellarius Clementi papae VII.	101
XIV/11. – 1533. 8. Maii, Quinqueecclesiis Stephanus Brodericus episcopus Sirmiensis Clementi papae VII.	103

XIV/12. – 1533. 1. Augusti, Budae Stephanus Brodericus episcopus Sirmiensis Clementi papae VII.	105
XIV/13. – 1533. 10. Decembris, Budae Stephanus Brodericus episcopus Sirmiensis Clementi papae VII.	109
XV/1. – 1525. 30. Septembris, Budae Stephanus de Werbewcz regni Hungarie palatinus Clementi papae VII.	111
XV/2. – 1525. 30. Novembris, Budae Stephanus de Werbewcz regni Hungarie palatinus Clementi papae VII.	113
XVI/1. – 1525. 5. Octobris, Clisio Petrus Crusich comes dominus xiliciorum cives et universitas populi Clisiensis Clementi papae VII.	117
XVII/1. – 1525. 21. Decembris, Budae Emericus Kalnai Clementi papae VII.	119
XVIII/1. – 1526. 11. Januarii, Albae Iuliae Joannes Gozthon electus episcopus Transilvaniensis Clementi papae VII.	121
XIX/1. – 1526. 9. Februarii, Budae Baro Burgii Clementi papae VII.	123
XX/1. – 1526. 21. Martii, Targowischa Radul vaivoda Transalpines Ludovico II. regi Hungariae	125
XXI/1. – 1526. 27. Martii, Colociae Paulus Thomori archiepiscopus Colocensis baroni Burgii	125
XXI/2. – 1526. 9. Aprilis, Colociae Paulus Thomori archiepiscopus Colocensis Clementi papae VII.	129
XXII/1. – 1526. 8. Novembris, Zagrabiæ Franciscus de Battyan regni Dalmacie Croacie et Sclavonie banus Clementi papae VII.	135
XXIII/1. – 1527. 14. Septembris, Budae Ferdinandus I. rex Hungariae Clementi papae VII.	135
XXIV/1. – 1528. 13. Martii, Strigonio Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	139
XXIV/2. – 1531. 8. Octobris, Dreghel Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	141

XXIV/3. – 1533. 6. Aprilis, Viennae Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.	147
XXIV/4. – 1534. 20. Novembris, Viennae Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Paulo papae III.	151
XXIV/5. – 1541. 31. Octobris, Strigonii Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Paulo papae III.	155
XXV/1. – 1528. 21. Maii, Tharnow Johannes I. rex Hungariae reverendissimis in Christo patribus, dominis episcopis, presbiteris et diaconis sacrae Romanae ecclesiae, cardinalibus	159
XXVI/1. – 1530. 20. Novembris, Dresdae Georgius dux Saxoniae cardinali Valentiae Erhardo de Narchia	161
XXVI/2. – 1530. 21. Novembris, Dresdae Georgius dux Saxoniae Ferdinando I. regi Hungariae et Bohemiae	167
XXVII/1. – 1531. 17. Julii, Segniae Erasmus Sayrar capitaneus Segniae Clementi papae VII.	169
XXVII/2. – 1532. 12. Octobris, Segniae Erasmus Sayrar capitaneus Segniae Clementi papae VII.	171
XXVIII/1. – 1531. 17. Julii, Segniae Capitulum ecclesiae Segniensis Clementi papae VII.	173
XXIX/1. – 1531. 17. Julii, Segniae Civitas Segniae Clementi papae VII.	173
XXX/1. – 1531. 1. Novembris, Chasmae Simon de Erdewd episcopus Zagrabiensis Clementi papae VII.	175
XXX/2. – 1534. 6. Martii, Dombrensi Simon de Erdewd episcopus Zagrabiensis Clementi papae VII.	177
XXX/3. – 1534. 20. Maii, Ivanygh Simon de Erdewd episcopus Zagrabiensis Clementi papae VII.	179
XXX/4. – 1537. 27. Februarii, Dombrensi Simon de Erdewd episcopus Zagrabiensis cardinali Campeggio	181
XXXI/1. – 1532. Memoriale Antonii Verantii de statu rerum Hungaricarum a morte regis Ludovici II. usque ad finem anni 1529.	185

XXXI/2. – 1567. 5. Aprilis, Pragae Antonius Verantius episcopus Agriensis cardinali Commendone	191
XXXI/3. – 1567. 20. Junii, Viennae Antonius Verantius episcopus Agriensis cardinali Commendone	195
XXXII/1. – 1533. 25. Aprilis, Werewcze Joannes Banffy regni Hungariae palatinus Clementi papae VII.	197
XXXIII/1. – 1533. 5. Julii, Budae Frater Franciscus de Frangepanibus Clementi papae VII.	199
XXXIV/1. – 1534. 27. Januarii, Budae Augustinus Museus doctor juris Simoni Erdődy episcopo Zagrabiensi	203
XXXV/1. – 1547. 7. Februarii, Varadino Frater Georgius episcopus Varadiensis cardinali Alessandro Farnese	207
XXXVI/1. – 1553 Articuli secundi producti per procuratores regis in curia Romana super cęde etc.	211
XXXVII/1. – 1566. 7. Maii, Tirnaviae Nicolaus Olahus archiepiscopus Strigoniensis cardinali Commendone	235
XXXVII/2. – 1567. 7. Februarii, Tirnaviae Nicolaus Olahus archiepiscopus Strigoniensis cardinali Commendone	235
XXXVIII/1. – 1567. 9. Decembris, Gorlicze Andreas Dudith Francisco Krasinski	239
XXXIX/1. – 1578. Romae Cardinalis de San Severina Georgio Draskovith archiepiscopo Colociensi	243
Index personarum	245
Index locorum	251
Abbreviationes	256
Bibliographia	257

Tartalomjegyzék

Bevezetés	XVIII
LETTERE DI PRINCIPI – FEJEDELM I LEVELEK	
I/1. –1518. április 10., Zlobochyna Beriszló Péter veszprémi püspök X. Leó pápának	4
I/2.– 1519. szeptember 5., Zágráb Beriszló Péter veszprémi püspök X. Leó pápának	8
II/1.– 1518. május 26., Buda Bakócz Tamás esztergomi érsek X. Leó pápának	10
III/1.– s. d. (1513 után) II. Lajos magyar király X. Leó pápának	14
III/2. – 1524. január 10., Pozsony II. Lajos magyar király VII. Kelemen pápának	16
III/3. – 1525. január 6., Buda II. Lajos magyar király V. Károly német–római császárnak	18
III/4. –1525. február 13., Buda II. Lajos magyar király VII. Kelemen pápának	24
III/5. –1526. március 21., Buda II. Lajos magyar király Ferdinánd ausztriai főhercegnek	26
IV/1.–1524. január 10., Pozsony Mária királyné VII. Kelemen pápának	28
V/1. – 1524. november 3., Buda Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	30
V/2. – 1525. február 24., Buda Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	32
V/3. – 1525. március 7., Buda Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	36
V/4. – 1525. augusztus 16., Buda Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	38
V/5. – 1525. október 1., Buda Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	40

V/6. – 1525. november 30., Buda Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	42
V/7. – 1526. január 31., Buda Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	44
VI/1. – 1525. január 6., Zágráb Török Mihály a Dunán inneni, valamint a Dráva, Száva, Kulpa melletti és közti részek főkapitánya VII. Kelemen pápának	46
VII/1. – 1525. február 15., Buda Drágffy János temesi ispán VII. Kelemen pápának	48
VIII/1. – 1525. február 15., Modrus Frangepán Bernardin VII. Kelemen pápának	48
IX/1. – 1525. február 20., Buda Campeggio bíboros VII. Kelemen pápának	52
X/1. – 1525. március 5., Pécs Móré Fülöp pécsi püspök VII. Kelemen pápának	54
XI/1. – 1525. március 25., Ragusa Ragusa városa VII. Kelemen pápának	54
XI/2. – 1531. július 22., Ragusa Ragusa városa VII. Kelemen pápának.....	54
XI/3. – 1532. november 11., Ragusa Ragusa VII. Kelemen pápának.....	56
XII/1. – 1525. április 19., Zengg Horlovicz Gergely és Krusics Péter zenggi kapitányok és klisszai grófok VII. Kelemen pápának	58
XII/2. – 1525. október 5., Klissza Krusics Péter zenggi kapitány VII. Kelemen pápának	60
XII/3. – 1526. január 30., Zengg Krusics Péter zenggi kapitány VII. Kelemen pápának	62
XII/4. – 1526. január 30., Zengg Krusics Péter zenggi kapitány VII. Kelemen pápának	66

XII/5. – 1526. január 30., Veglia Krusics Péter zenggi kapitány VII. Kelemen pápának	66
XII/6. – 1532. augusztus 28., Klissza vára Krusics Péter Klissza és Lepoglava ispánja VII. Kelemen pápának	68
XII/7. – 1532. szeptember 22., Klissza Krusics Péter klisszai várnagy VII. Kelemen pápának	72
XIII/1. – 1525. augusztus 9., Buda Frangepán Kristóf gróf VII. Kelemen pápának	76
XIV/1. – 1525. szeptember 13., Buda Brodarics István királyi titkár VII. Kelemen pápának	78
XIV/2. – 1525. szeptember 30., Buda Brodarics István királyi titkár VII. Kelemen pápának	80
XIV/3. – 1525. november 30., Brodarics István királyi titkár VII. Kelemen pápának	84
XIV/4. – 1526. február 22., Buda Brodarics István királyi titkár VII. Kelemen pápának	86
XIV/5. – 1526. március 12., Buda Brodarics István szerémi püspök, kancellár VII. Kelemen pápának	86
XIV/6. – 1526. március 17., Buda Brodarics István szerémi püspök, kancellár VII. Kelemen pápának	88
XIV/7. – 1526. március 26., Buda Brodarics István kancellár VII. Kelemen pápának	92
XIV/8. – 1526. július 27., Érd melletti királyi tábor Brodarics István kancellár VII. Kelemen pápának	96
XIV/9. – 1526. szeptember 10., Pozsony Brodarics István kancellár VII. Kelemen pápának	98
XIV/10. – 1526. október 4., Pozsony Brodarics István kancellár VII. Kelemen pápának	100
XIV/11. – 1533. május 8., Pécs Brodarics István szerémi püspök VII. Kelemen pápának	102

XIV/12. – 1533. augusztus 1., Buda Brodarics István szerémi püspök VII. Kelemen pápának	104
XIV/13. – 1533. december 10., Buda Brodarics István szerémi püspök VII. Kelemen pápának	108
XV/1. – 1525. szeptember 30., Buda Werbőczy István nádor VII. Kelemen pápának	110
XV/2. – 1525. november 30., Buda Werbőczy István nádor VII. Kelemen pápának	112
XVI/1. – 1525. október 5., Klissza Krusics Péter klisszai gróf és Klissza városa VII. Kelemen pápának	116
XVII/1. – 1525. december 21., Buda Kálnai Imre VII. Kelemen pápának	118
XVIII/1. – 1526. január 11., Gyulafehérvár Gosztonyi János erdélyi püspök VII. Kelemen pápának	120
XIX/1. – 1526. február 9., Buda Burgio bárója VII. Kelemen pápának	122
XX/1. – 1526. március 21., Tirogoviste Radu havasalföldi vajda II. Lajos magyar királynak	124
XXI/1. – 1526. március 27., Kalocsa Tomori Pál kalocsai érsek Burgio bárójának	124
XXI/2. – 1526. április 9., Kalocsa Tomori Pál kalocsai érsek VII. Kelemen pápának	128
XXII/1. – 1526. november 8., Zágráb Batthyány Ferenc dalmát, horvát és szlavón bán VII. Kelemen pápának	134
XXIII/1. – 1527. szeptember 14., Buda I. Ferdinánd magyar király VII. Kelemen pápának	134
XXIV/1. – 1528. március 13., Esztergom Várdai Pál esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	138
XXIV/2. – 1531. október 8., Drégely Várdai Pál esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	140

XXIV/3. – 1533. április 6., Bécs Várdai Pál esztergomi érsek VII. Kelemen pápának	146
XXIV/4. – 1534. november 20., Bécs Várdai Pál esztergomi érsek III. Pál pápának	150
XXIV/5. – 1541. október 31., Esztergom Várdai Pál esztergomi érsek III. Pál pápának	154
XXV/1. – 1528. május 21., Tarnow I. János király a bíborosi kollégiumnak	158
XXVI/1. – 1530. november 20., Drezda György szász fejedelem Erhard de Narchia bíborosnak	160
XXVI/2. – 1530. november 21., Drezda György szász fejedelem I. Ferdinánd magyar és cseh királynak	166
XXVII/1. – 1531. július 17., Zengg Erasmus Sayrar zenggi kapitány VII. Kelemen pápának	168
XXVII/2. – 1532. október 12., Zengg Erasmus Sayrar zenggi kapitány VII. Kelemen pápának	170
XXVIII/1. – 1531. július 17., Zengg A zenggi káptalan VII. Kelemen pápának	172
XXIX/1. – 1531. július 17., Zengg Zengg városa VII. Kelemen pápának	172
XXX/1. – 1531. november 1., Csázma Erdődy Simon zágrábi püspök VII. Kelemen pápának	174
XXX/2. – 1534. március 6., Dombró Erdődy Simon zágrábi püspök VII. Kelemen pápának	176
XXX/3. – 1534. május 20., Ivanygh Erdődy Simon zágrábi püspök VII. Kelemen pápának	178
XXX/4. – 1537. február 27., Dombró Erdődy Simon zágrábi püspök Campeggio bíborosnak	180
XXXI/1. – 1532. Verancsics Antal emlékirata a magyar ügyek állapotáról II. Lajos halálától az 1529. év végéig	184

XXXI/2. – 1567. április 5., Prága Verancsics Antal egri püspök Commendone bíborosnak	190
XXXI/3. – 1567. június 20., Bécs Verancsics Antal egri püspök Commendone bíborosnak	194
XXXII/1. – 1533. április 25., Verőce Bánffy János nádor VII. Kelemen pápának	196
XXXIII/1. – 1533. július 5., Buda Frangepán Ferenc barát VII. Kelemen pápának	198
XXXIV/1.– 1534. január 27., Buda Augustinus Museus jogi doktor Erdődy Simon zágrábi püspöknek	202
XXXV/1. – 1547. február 7., Várad Fráter György váradi püspök Alessandro Farnese bíborosnak	206
XXXVI/1. – 1553 A király ügyvédei által a római kúriában másodikként elővezetett cikkelyek [Fráter György] meggyilkolásával stb. kapcsolatban	210
XXXVII/1. – 1566. május 7., Nagyszombat Oláh Miklós esztergomi érsek Commendone bíborosnak	234
XXXVII/2. – 1567. február 7., Nagyszombat Oláh Miklós esztergomi érsek Commendone bíborosnak	234
XXXVIII/1. – 1567. december 9., Gorlice Dudith András Franciszek Krasinskinak	238
XXXIX/1. – 1578. Róma San Severina bíboros Draskovith György kalocsai érseknek	242
Személynévmutató	245
Helynévmutató	251
Rövidítések	256
Bibliográfia	257

Bevezetés

A XVI. század első felének magyar történelmére vonatkozó források kiadásának területén komoly hiányokat vehet számba az érdeklődő olvasó. Mert míg más korszakok, például az Árpád- vagy az Anjou-kor írásos hagyatéka után érdeklődők jól megtervezett sorozatok rendszeresen megjelenő köteteinek örvendezhetnek, a Jagelló- és a Szapolyai-kor esetében ilyenek kiadásának igénye még meg sem fogalmazódott. Pedig a Mohácsot megelőző és követő évtizedek több emberöltőnyire meghatározták Magyarország sorsát, megismerésük újkori történelmünk szempontjából tehát nélkülözhetetlen.

A kiadványok elmaradásának egyik oka bizonyára az, hogy a korszak forrásainak (s közülük is éppen a legfontosabbaknak) megtalálása nem egyszerű. Mint tudjuk, a Mohácsot követő pánikhangulat a budai udvar meneküléséhez vezetett, s a hajókra rakott királyi levéltár bizonyára a kapkodás és előkészítetlenség miatt a Dunába süllyedt. A Szapolyai-család, így I. János király levéltára sem maradt ránk.

Szapolyai halála után az udvarukat Magyarország határain kívül berendező Habsburgok a kormányzati munka során keletkezett iratokat is székhelyükön, Bécsben őrizték. A bécsi Haus- Hof- und Staatsarchiv kincseit – kiváltképpen a XX. században – a történészek nemzedékei használták, hiszen azok talán a legfontosabbak a XVI. század kutatói számára. A források módszeres publikálása azonban nem követte a kutatói aktivitást. A Vatikáni Levéltár – amely a bécsi mellett talán a legtöbb és legfontosabb magyar vonatkozású forrást őrizi – még ennél is kevésbé válhatott a magyar történészek munkáját segítő gyűjteménnyé. (Még egyszer hangsúlyozom, hogy most és a továbbiakban is kizárólag a Jagelló- és a Szapolyai kor forrásairól szólok. A források ismerete és publikálása korszakonként igen eltérő képet mutat. A Hunyadi-kor például sokkal kedvezőbb helyzetben van, hála Fraknói Vilmos érdeklődésének.) Rómában ugyanis még a magyar vonatkozású források felmérése, regisztrálása sem következett be, pedig enélkül megalapozott forráspublikáció, kivált nagyobb lélegzetű kiadvány nem képzelhető el.

A munkálatok megindításához a korábbi korszakok történéseinek kutatásai nem nyújtanak szilárd alapot, mivel ami eddig e téren történt, eléggé esetleges és változó színvonalú.

A sort Pray György három kötetes kiadványa, az „Epistolae procerum” nyitja meg. Az 1799-ben megjelent, leveleket tartalmazó mű csaknem hiánytalanul közli Burgio pápai nuncius leveleit, amelyek igen nagy hatást gyakoroltak a későbbi történetírókra, akik gyakorlatilag eme levelekből rajzolták meg a Mohács előtti Magyarország képét. Bár a legújabb kutatás a jóhiszemű, ám Tomori hatása alatt álló, annak információit kritika nélkül átvevő diplomata leveleire egyre komolyabb kétségekkel tekint, azok forrásértéke rendkívüli. Érthetetlen viszont a kiadó Pray eljárása, aki nem vette figyelembe a forráskiadás egyik alapelvét, amely az eredeti nyelvű közzétételt írja elő, s az olasz nyelven írott missziliseket latinra fordította. Így számolni kell (bár használói és magyarra fordítói ezt nem tették meg) a latin fordításból eredő pontatlanságokkal, félreértésekkel.

Prayt Augustin Theiner követi, elsősorban „Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia” című műve (Róma–Zágráb, 1863–1875) tartalmaz sok, a

Introductio

Editio fontium ad historiam dimidia prima saeculi XVI Hungaricam pertinentium valde desiderari potest a lectore curioso, nam voluminibus monumenta aliorum aevorum – exempli gratia stirpis Arpadianae Andegavensive – continentibus editis ne postulatum quidem talium, tempora regum Iagellonicorum et Iohannis illustrantium componendorum conceptum est. At decades annorum cladem apud Mohács acceptam praecedentes sequentesque pluribus hominum generationibus sortem Hungariae destinare, notitia igitur earum ad historiam nostram recentis aevii cognoscendam haud facile careri potest.

Causae exiguitatis editionum erat certe fontes ad aevum supradictum spectantes reperiendi difficultas. Anno 1526 strage audita aulam Budae se continentem fugisse horrore plenam archivumque regale navibus impositum certe ob terrorem incuriamque undis immersum, neque familiae Zapolianae superesse satis cognitum est. Iohanne rege mortuo et acta regum domus Austriacae aulas suas extra fines Hungariae habentium ad regnum gubernandum pertinentia in sede eorum Viennensi asservabantur.

Thesauro in Haus- Hof- und Staatsarchiv existenti historiamque saeculi XVI explicare volentibus forsitan pretiosissimo utebantur generationes historicorum, praecipue saeculo XX editionibus fontium industriam historicorum non subsequenter. Archivum Vaticanum, in quo praeter Viennense fontes plurimi et maximi momenti historiarum Hungariae illustrantes asservantur, ne tantum quidem collectio operam historicorum Hungaricorum iuvans fieri potuit. (Hoc iterum dicendum puto me nunc et posthac non, nisi de fontibus ad aevum Iagellonicum Zapolianumque spectantibus loqui. Sunt enim notitia et editio fontium in aetates variae, habetur exempli gratia tempus Iohannis de Hunyad bene illustratum explicatumque ob industriam valde excellentem Guilelmi Fraknoi.) Neque fontium ad historiam Hungariae pertinentium regesta hactenus composita sunt, sine quibus acutior fontium editio propositumque operum maioris momenti fieri non potest.

Ne opera quidem historicorum temporum priorum fundamentum effecere solidum operi huiusmodi incipiendo. Hactenus elaborata fortuita variaeque qualitatis videntur, quorum seriem aperit opus Georgii Pray *Epistolae procerum* inscriptum. In cuius tribus voluminibus anno 1799 in lucem editis epistulasque complectantibus omnes fere litterae Burgionis legi possunt. Quae relationes nuncii de Hungaria tam bene meriti multum valuerunt apud historicos temporum posterorum, qui eum sequentes describerent historiam ante cladem apud Mohács nostram. Novissime investigantibus litteras eius magis magisque cum dubitatione spectantibus, quod nuncius relationibus Pauli Tomori omnino fidem adhibuerit, habentur tamen litterae, ut fontes, pretii extraordinarii. Intellegi autem non potest praxis editoris, qui ratione fontes edendi neglecta, quae textum linguae originalis publicandum esse praecipit, missiles linguae Italicae in Latinam vertit. Ob id igitur ratio est habenda indiligentiarum errorumque ex textibus versis ortorum, sed opere eius utentes et qui epistolas in sermonem Hungaricum vertere, non ita fecere. Georgium Pray secutus Augustinus Theiner, cuius operum id imprimis, quod *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia* inscribitur (Roma–Zagreb 1863–1875), fontes multos dimidia prima saeculi XVI datos continet. At opere eius utentium multi reprehendere, quod diplomata leviter et indili-

XVI. század első felében keletkezett forrást. Művének használói közül sokan szóvá tették Theiner felületességét, pontatlanságát. Az általa kiadott okleveleket újraolvasva magam is meggyőződhettem e bírálatok igazáról. Az első olyan forráskiadó, aki megüti a szigorú tudományosság mércéjét, Fraknoi Vilmos volt. Életművében központi helyet foglal el a katolikus egyház történetének kutatása, módszeresen publikálta az arra vonatkozó legfontosabb iratokat, elsősorban a „Vatikáni magyar okirat-tár” sorozatában. A „Magyarországi pápai követek jelentései 1524–1526” és „A római Szentlélek Társulat anyakönyve 1446–1523” korszakunk kutatása szempontjából nélkülözhetetlenek. Igen sok magyar vonatkozású forrás jelent meg a „Nuntiaturberichte aus Deutschland” 1892-ben, Walter Friedensburg szerkesztésében megindult sorozatában, amely az 1530-as évekből fennmaradt források közzétételével kezdődik. A szentszéki diplomaták a Habsburg-birodalomból tudósítván (mivel a német-római császár egyszersmind a magyar királyi tisztet is betöltötte) a magyar ügyekre is kiterjesztették figyelmüket. A sorozat szerkesztői azonban e területen nem törekedtek teljességre, ezért a kötetek nem közlik az összes Magyarországgal foglalkozó diplomáciai iratot.

Mint látható, a diplomáciai kapcsolatok forrásainak kiadása előkelő helyet foglal el a publikációk sorában. Ide tartozik a nunciatúrák gyűjteményében fennmaradt „Lettere di principi e titolati” sorozata is, amelynek magyar forrásait most közzéteszem. Ez mesterségesen kialakított sorozat, amellyel egyenrangú a „Lettere di Cardinali” és a „Lettere di particolari”, amelyek azonban XVI. századi forrásokat nem tartalmaznak. Gyakorlatilag a sorozat kialakítói az összes, általuk elérhető, Magyarországról a Szentszékeknek címzett levelet a „Lettere di principi e titolati” sorozatban gyűjtötték össze. Ezzel nem azt akarom sugallni, hogy a vatikáni levéltár más gyűjteményei nem őriznek Magyarországról küldött leveleket. (Tudjuk például, hogy a „Registri Vaticani” nagyrészt még át nem kutatott sorozatában számos bennünket érdeklő forrás vár felfedezésre.) Az azonban valószínű, hogy a XVI. század első felének leg-érdekesebb anyaga nagyrészt itt található. Különösen az 1525–1534 közötti időszak termése gazdag, azonban 1578-ban a levelek megszűnnek.

Az írók között királyokat, főpapokat, bárókat, városi közösségeket találunk, összesen harminckilenc levélírótól nyolcvannégy levelet. Ezeknek egy kisebb része csupán megbízólevél, amely megnevezi a tárgyalásokra küldött személyt és rögzíti a felhatalmazás tényét. A levelek többsége azonban komoly mondanivalót hordozó tudósítás, fontos dolgokról számolnak be, olyan cselekedetekről, amelyekről szükségesnek látszott a pápát tájékoztatni. Forrásértékük, jelentőségük megállapítása nem lehet eme rövid előszó feladata, de annyit túlzás nélkül jelezhetek, hogy sok új információval gazdagítják az egyház felső vezetéséről s néhány világi főúr szerepéről korábban alkotott képünket. Elsősorban Szalkai László, Brodarics István, Várdai Pál, Verancsics Antal, Krusics Péter leveleit sorolom ide.

A forráskiadvány minden olyan levelet közöl, amelyet Magyarországról írtak a pápának, illetve a Szentszék valamely diplomatájának. Ezek között többségben vannak a magyar szerzőktől származók, de közlöm Campeggio kardinálisnak és Burgionak, a két szentszéki diplomatának, továbbá Habsburg Ferdinándnak magyar királyként, magyar ügyben írott, Budáról keltezett levelét. Emellett néhány magyar vonatkozású diplomáciai levél került közlésre.

A kiadványban helyet kapott még a néhány általam fontosnak tartott külföldi szerző

genter edidisset et ipse eis ab eo in lucem emissis perlectis reprehensiones esse veras mihi persuadere potui. Primus est, qui arte diplomatica excellens duci possit, praedictus Guilelmus Fraknói, in cuius vita historia ecclesiae religionis catholicae exquirenda monumentaque eam illustrantia edenda locum habuere praecipuum, imprimis in serie *Monumenta Vaticana historia regni Hungariae illustrantia* nominata. Opera autem eius *Relationes oratorum pontificorum 1524–1526* et *Liber confraternitatis S. Spiritus de Urbe 1446–1523* inscripta aevum nostrum saepedictum exquirendo careri non possunt. Permulti fontes ad res Hungaricas spectantes prodierunt in serie titulum *Nuntiatuiberichte aus Deutschland* habenti et anno 1892 Waltero Friedensburg redigente edita, quae fontes annis 1530 et sequentibus datos emittendo incipit. Legati nunciique Sanctae Sedis Apostolicae e regionibus in ditionem domus Austriae ventis nunciantes et res Hungaricas intuebantur caesarea maiestate etiam rege Hungariae fungente. Redactoribus vero seriei in rebus Hungaricis plenitudini non studentibus diplomata omnia ad Hungariam spectantia non sunt his voluminibus assumpta.

Editio fontium connexus nationum inter se habitos illustrantium locum habet nobile inter publicationes. Eis inseritur series in collectione relationum a nunciis scriptarum permansa et *Lettere di principi e titolati* nominata, cuius fontes ad res Hungaricas spectantes edendi facultatem nunc habeo. Haec series artifice composita aequat alteras, *Lettere di Cardinali* et *Lettere di particolari* nominatas, quae tamen fontes saeculo XVI datos non complectuntur. Creatores seriei litteras omnes e Hungaria ad Sanctam Sedem Apostolicam datas, quas ipsi invenire potuere, in seriem, cui *Lettere di principi e titolati* est titulum, collegerunt. Hoc suggerere nolo aliis in collectionibus Archivi Vaticani nullas servari litteras e Hungaria datas. (Exempli causa in serie Registri Vaticani nominata et magna ex parte hactenus inscrutata fontes nobis maioris momenti inventum iri scimus.) Sed utcumque se ea res habeat, credi par est materies dimidiae primae saeculi XVI nobis maximi momenti magna ex parte hic reperiri posse. Habemus fruges annorum 1525–1534 praecipue divites, sed litterae ab anno 1578 desunt.

Quattuor et octoginta litterae habent undequadragesima scriptores, inter quos reges, praesules, iudices, communitates civitatis inveniuntur. Minor pars earum constat tantum ex credentialibus, in quibus nomen consultum missi et ipsum mandati factum leguntur. Continet autem maior pars litterarum relationes de negotiis magni momenti, de quibus pontificem summum certiore reddi necesse visum erat. Quorum fontium pretium constituere non huius brevis praefationis, neque deliberare, quanti momenti sint, sed non sine moderatione significare possum eos notitiis multis scientiam nostram priorem ad praelatos nonnullorumque baronum et magnatum actiones pertinentem esse locupletaturos. Eo litterae Ladislai de Zalka, Stephani Broderici, Pauli de Varda, Antonii Wrancii et Petri Krusith plurimum pollent.

In hac editione mea litterae cunctae e Hungaria ad pontifices summos nihilominus quemcumque legatorum Sanctae Sedis Apostolicae datae legi possunt. Pleraeque sunt scriptae ab auctoribus Hungaricis, sed et litteras Burgionis, nuntii, Campegiique cardinalis, legati Sanctae Sedis Apostolicae, item Ferdinandi Habsburgici, ut regis Hungariae de rebus Hungaricis Budae datas publico non omittens nonnullas extraneas negotia Hunagrica illustrantes.

In editionem etiam litterae nonnullorum auctorum extraneorum, qui magni momenti fuisse mihi videntur, exempli gratia relationes Georgii ducis Saxonum ad pacem inter

is, így György szász fejedelem két levele a Szapolyai János és Habsburg Ferdinánd közötti béketárgyalásokról. Továbbá kiadásra kerül – bár műfaját tekintve nem levél – az akkor még Szapolyai-párti Verancsics Antal emlékirata Magyarország állapotáról II. Lajos király halálától az 1529. év végéig, amely páratlanul izgalmas rajza ezen viharos éveknak. Ugyancsak közlésre érdemesek a Ferdinánd király ügyvédei által a római kúriában bemutatott cikkelyek Fráter György meggyilkolásával kapcsolatban, amelyek pontosan mutatják a Barát ellen felhozott vádak erőltetett, irreális voltát.

Sajnos a levelekre adott pápai választ csak egyetlen esetben ismerjük. Pedig a pápa által írott levelek adatai egy kitűnő sorozatnak köszönhetően (Luigi Nanni műve), rendelkezésünkre állnak. (Adataira az irathoz fűzött megjegyzésben utalok.)

A kiadás lényegében követi a korszakban keletkezett iratokra vonatkozó, Benda Kálmán által kidolgozott szabályzatot, az ott rögzített átírási elveket (*Századok* 1974/2). A latin nyelvű szövegek esetében a humanista helyesírást használtam, azonban az ae diftongusok esetében meghagytam mind az e, mind az e caudata betűt mint jellemző sajátosságot. A szöveg rövidítéseit mindenhol feloldottam, jelölés nélkül, kivéve a keltezéseket, amelyek sok egyéni megoldást mutatnak.

Az olasz nyelvű szövegeknél a betű szerinti átírás elvét alkalmaztam.

A levelek irattani meghatározása nem okozott nehézséget, eredeti tisztázatokról lévén szó. Csak azt az esetet jeleztem külön, amikor az irat más csoportba tartozott (pl. egykorú másolat). Az irat jelzetét és terjedelmét a Vatikáni Levéltár által ajánlott formában közlöm. Erre példa: Segr. Stato, Principi, 5, f. 162. Azaz: Segreteria di Stato, Lettere di principi e titolati, volumen 5, folio 162.

A szövegek általában gondosan írottak, jól olvashatóak. Ahol a levél megrongálódott, az olvashatatlan vagy hiányzó, de általam kikövetkeztetett szavakat, szótagokat szögletes zárójelben a szövegben pótoltam. Csonka szavak esetében a megmaradt részt közöltem, hogy a kiegészítést az olvasó is ellenőrizhesse. A szöveg hiányát három fekvő vonalkával jeleztem. A jegyzetben minden esetben közöltem, hogy a hiány milyen terjedelmű.

A levelek, bár címzettjük általában a pápa, és ezért megfogalmazásukra, letisztázásukra bizonyára nagy gondot fordítottak, nem olyan igényesek, mint az irodalmi levelek, az episztolák. A szövegben nyelvi hibák maradtak, amelyek a pontos szövegértést, s a fordítást nehézkessé teszik. Ezek esetében a szöveget – a fordítóval egyetértésben – kiegészítettem, az eredeti formát a jegyzetben közöltem. Az apróbb tollhibákat, betűtévesztéseket megjegyzés nélkül a főszövegben javítottam.

A Lettere di principi e titolati sorozata ötvenegy kötetből áll. Az egyes kötetek egymásközi sorrendjének kialakítása teljesen esetleges módon történt. Az első öt kötet például az alábbi évekből tartalmaz leveleket: 1. 1515–1693; 2. 1500–1579; 3. 1524–1525; 4. 1517–1527; 5. 1518–1528. Az egyes köteteken belül a leveleket időrendben helyezték el. Mivel így ugyanazon szerző levelei általában egymástól távoli kötetekbe kerültek, célszerűnek láttam a közlésben ettől eltérni, és egyazon levélíró műveit időrendben közölni.

Minden levelet fejregesztá előz meg, amelynek felépítése a következő:

1. Sorszám
2. Keltezés
3. Levélíró-címzett
4. Jelzet

reges Ferdinandum et Iohannem tractandam spectantes inseruntur. Ut genere non sint litterae, locum tamen cedendum est memorialibus de statu regni Hungariae a morte regis Ludovici secundi usque ad annum 1529 ab Antonio Wrancio scriptis, ut horum annorum descriptioni valde vehementi. Item articulos de Georgio Fratre occiso a procuratoribus regis Ferdinandi in curia pontificali productos, qui accusationes in Fratrem confictas falseque compositas fuisse vere ostendunt, edendos esse duxi.

Incommodo nostro ex responsis pontificum summorum unum tantum habemus indice litterarum ab eis datarum inque seriem excellentem a Ludovico Nanni compositorum existente, quam in annotatione litteris coniuncta indico.

Haec editio regulas acta saeculis supradictis data transcribendi a Colomano Benda elaboratas (vide: Századok 1974/2.) sequitur. In textibus linguae Latinae orthographia humanistica usus sum, sed in diphtongo ae transcribendo litterae e et _, ut proprietates significantes a me non mutatae sunt. Cunctas textuum abbreviationes sine significatione solvi datatione excepta ob species multas in ea apparentes.

Textus linguae Italicae ad litteram transcripsi.

Definitio actorum litterarumque nullam adfecit difficultatem, quia agitur de puro originali, id tantum significo, si acta sunt aliae sortis, exempli gratia exemplaria contemporanea. Signum et extensionem actorum in forma ab Archivo Vaticano commendata expono, exempli gratia: Segr. Stato Principi, 5, f. 162., id est Segreteria di Stato, Lettere di principi e titolati, volumen 5, folio 162.

Sunt textus diligenter scripti et facile legi possunt. Epistolarum lacunas verbaque et syllabas illegibiles deficientesve, quae a me conici potuerint, inter duos uncus [] supplevi in textu. Verborum truncatorum partem publico relictam, ut et lector supplementa examinandi habeat facultatem vel temptare possit, si aliam inveniat coniecturam. Textum deficientem signis — — — interpositis significavi et annotatione semper addidi, quantis defectus ageretur litteris.

Cum pleraeque epistolarum sint datae ad pontificem summum ideoque certe diligenter conceptae et in purum redactae, non habent tamen qualitatem monumenta antiquorum legendo consuetam. Sunt nonnulli textuum grammaticae pravi, ut parte vix vel minime intellegi possint, ideo ipse locos tales translatores in sermonem Hungaricum non nesciente commutavi formam originalem in annotationibus publicans. Errorum minores, exempli gratia lapsus calami sine annotatione ipso in textu emendavi.

Series Lettere di principi e titolati nominata constat ex uno et quinquaginta voluminibus. Ordo singulorum voluminum inter se habitus est plene fortuitus. Videamus exempli gratia, quales litterae contineantur quattuor primis voluminibus: primum habet annis 1515–1693 datas, secundo sunt assumptae inter annos 1500–1579 scriptae, tertio annis 1524–1525, quarto 1517–1527 quinto autem 1518–1528. Litterae in singulis voluminibus chronologice sunt digestae, sed eadem volumina saepe non complectuntur omnes ab uno eodemque auctore scriptas. Itaque visum est mihi hanc viam edendi relinquere et opera unius eiusdemque auctoris chronologice digesta publicare.

Omnes litteras regesta antecedunt, quorum constructio est subsequenda:

1. Numerus
2. Datum
3. Auctor litterarum et cui eae inscribuntur
4. Signum

5. Pecsét leírása

6. Irrattani megjegyzés. Ha másolatról van szó, annak feltüntetése. Itt közlöm az eredeti irat őrzési helyét és jelzetét.

7. A levél nyomtatott kiadásának feltüntetése (A szerző nagybetűs formájának és a megjelenés éve, a rövidítés feloldása a bibliográfia segítségével történik.)

8. Címzés. Szövege előtt szögletes zárójelben közlöm, hogy hol található, pl. [Címzés a levél külzetén:]. A címzéssel együtt, külön sorban közlöm a cím mellé írt kézbesítési utasítást, és a levélen olvasható utólagos följegyzéseket, szintén szögletes zárójelbe tett eligazítással. Ugyancsak itt közlöm az irat kézhezvételére, a válaszra és az elintézésre vonatkozó megjegyzéseket, valamint az irat tartalmára tett észrevételeket. Ezután következik a szöveg, majd a közlés után álló megjegyzésben közlöm a fennmaradt válaszra vonatkozó információt, a levél korábbi idézettségét, a sajátkezű aláírás tényét, és azt, ha a levél annyira rongált, hogy a szövegnek csak kis része volt közölhető.

A névmutatókban közöltem az összes névváltozatot. A személynevek esetében eligazító utalással tettem könnyebbé az azonosítást. A helynévmutatóban minden olyan helynevet, amelynek van magyar megfelelője, a magyar névnél mutatóztam. Zárójelben közöltem a névváltozatokat, a nem Magyarországhoz tartozó helyek esetében a mai hivatalos nevet és az ország nevét is. Az ortográfiai variánsokat utalóval láttam el.

5. Descriptio bullae sigillive

6. Annotatio ad acta litterasve pertinens (Si agitur de exemplari, eius notatio.) Hic etiam locum addo, quo actum originale asservatur, et signum eius.

7. Notatio editionis litterarum typis impressae.

8. Inscriptio sive adresse. Eius verba antecedunt unci [], quibus continetur, ubi adresse inveniri possit, exempli gratia: [Inscriptio (adresse) in parte externa litterarum]. Non solum inscriptio, sed cum ea etiam mandatum ad litteras expediendas pertinens prope eam scriptum et a me in versu altero positum, item commentarii in litteris posterius inscripti inter uncas [] legi possunt. Hic etiam annotationes ad litteras redditas, ad responsum et effectum pertinentes, item commentarios de argumento litterarum publico. Ea sequitur textus, mox in annotatione textum subsequenti addo, quid de responso, de citatione litterarum priore, de facto subscriptoris manu propria sciamus, item, si litterae sunt adeo exesae, ut pars tantum parva earum edi possit.

In indice formas nominum personarum omnes prodidi demonstrationeque adiuvanti identificationem faciliorem reddidi. In indice locorum nomina omnia, quae et formam linguae Hungaricae habent, apud eam inveniuntur. Variationes nominis loci eiusdem inter uncas () legi possunt item et nomen hodie publicum locis non in Hungaria hodierna existentibus etiam nominatione rei publicae illius addita, quae locum dictum nunc complectitur. Variationibus orthographicis demonstrationes adhibui.

LEVELEK

LITTERAE

1518. április 10., Szlobocsina
Berisló Péter veszprémi püspök X. Leó pápának

Segr. Stato, Principi, 5, f. 162., 165v.

Gyűrűs pecséttel.

Nyomt. kiadása: FRAKNÓI–LUKCSICS 1896–1907, IV, 251–253. 1.

[Címzése:] Legszentebb és legboldogabb urunknak, Leó pápának, legkegyelmesebb uramnak

Legszentebb és legboldogabb atya és úr, nekem legkegyelmesebb uram!
 Szentségtek boldog lábának [csókolása] és magamnak meg hívségemnek Szentségtek lábához való legalázatosabb ajánlása [után]. Legboldogabb atya! Négy napja kaptam meg Szentségtek brévóját, amiben írja, hogy minden más gondja között, ami a lelkét nyomja, a legnagyobb és a fő az, hogy e nyomorult királyságok, amelyek az egész kereszténység védőbástyái, a keresztény név legocsmányabb ellenségeinek berontásaitól és pusztításaitól őriztessenek és sértetlenül maradjanak meg. Emiatt most is a keresztény fejedelmeknél mind levelei, mind hírnökei által az ugyanezen ellenségek elleni hadjárat vállalása érdekében a pénz meg egyéb, magához a hadjáratához szükséges dolgok megszerzésének a módjával kapcsolatban igen sürgetően tárgyalt. Ha náluk Szentségtek jámbor intései iránt meglesz az engedelmesség, azon fog munkálkodni, hogy mindenek előtt e nyomorult királyságok számára érkezzék segítség, ha pedig Szentségtek efféle jámbor és igen szent intéseihez és buzdításaihoz lelküket nem alkalmazták, gondolkodni fog azon, hogy más úton e királyságoknak segítségükre jöhessen és nekik segítséget hozhasson. Közben pedig buzdít engem, hogy a megszokott figyelmességgel, gonddal és serénységgel ama királyságokat óvjam és védelmezem, népeiket pedig a király iránti hűségben és a keresztény hitben tartsam meg. E dologban, Legboldogabb Atya, hogy ebben az öt évben mennyit verejtékeztem, mennyit erőlködtem dolgaim legnagyobb alkalmatlansága és fejem veszedelme közepette, azt hiszem, Szentségtek előtt legalább részben nyilvánvaló, leginkább ugyanis Szentségtek intései, buzdítása miatt és igen szép felajánlásaira tekintettel vettem magamra az oly kemény és oly veszedelmes tartományt akkora veszedelemben. Most is, Legboldogabb Atya, nem kisebb igyekezettel s nem is kisebb fáradozással meg gonddal és aggodalommal, amiként Szentségtek buzdít, az iránta való legfőbb hívségem és a keresztény vallás iránti jámborságom szerint az igen nyomorult királyságok védelmére virrasztanék és azokról gondoskodnék, de, noha mind a magam, mind atyafiaim és barátaim vagyonát amazok védelmezésében elköltöttem, nem látom, mi módon védelmezhessem azokat, amikor egyrészt legfenségesebb király uram meg a királyság előkelői, amint ők maguk mondják, azok védelmezéséhez nem

1518. 10. Aprilis, Zlobochynae
Petrus Berislavus episcopus Vespriminensis Leoni papae X.

Segr. Stato, Principi, 5, f. 162., 165v.

Sigillo annulari.

Editio: FRAKNÓI–LUKCSICS 1896–1907, IV, p. 251–253.

[Inscriptio:] Sanctissimo ac beatissimo domino nostro Leoni pape, domino meo clementissimo

Sanctissime ac Beatissime Pater et Domine, Domine mihi Clementissime! Pedum Sanctitatis Vestre beatorum et mei devotionisque mee humillimam commendationem ad pedes Sanctitatis Vestre. Beatissime Pater! Nudius quartus accepi breve Sanctitatis Vestre, quibus scribit inter omnes alias curas, que mentem suam premunt, maximam et precipuam esse, ut misera hec regna, que totius Christianitatis propugnacula sunt, a spurcissimorum Christiani nominis hostium incursionibus devastationibusque conserventur illesa que permaneant. Propter quod nunc quoque apud Christianos principes et litteris et nunciis pro expeditione contra eosdem hostes suscipienda proque modo habendarum pecuniarum ceterarumque rerum ad ipsam expeditionem necessariarum sese instantissime egisse. Apud quos si piis Sanctitatis Vestre admonicionibus obtemperatum fuerit, daturum se operam, ut imprimis miseris his regnis succurratur, sin ad eiusmodi Sanctitatis Vestre pias et sanctissimas admonitiones cohortacionesque animum non apposuerint, alia sese cogitaturum via ut ipsis regnis subvenire opemque fere queat. Interim autem hortatur me, ut solita diligencia cura que et sedulitate ipsa regna tuear defendamque et populos in fide regia et devocione Christiana contineam. Qua in re, Beatissime Pater, quantum fit per me hoc quinquennio¹ sudatum, quantum cum maximo rerum mearum incommodo, periculoque capitis mei laboratum, credo Sanctitati Vestre vel in parte constare, eius enim potissimum admonicionibus, eius hortatu ac pulcherrimarum suarum oblacionum intuitu tam duram tamque periculosam provinciam tanto tempore subivi. Nunc quoque, Pater Beatissime, non minori studio nec minori labore cura que et sollicitudine, quemadmodum Sanctitas Vestra hortatur, pro mea summa erga eam devocione ac erga religionem Christianam pietate defensionis miserriorum regnorum invigilarem consulere que, sed omnibus tum meis, tum fratrum et amicorum meorum facultatibus in defensione eorundem absumptis non video, quo pacto illa defendere queam, quum et serenissimus dominus rex meus regni que proceres, ut ipsi aiunt, defensionis eorundem non sufficiant, et Sanctitas Vestra suppetias auxilia que sua usque ad generalem expe-

¹In originali: quingennio.

elégségesek, másrészt Szentségtek a támogatásait és segélyeit egy általános hadjáratra halasztja. Hallottam róla és megértettem, Legboldogabb Atya, mind Szentségtek brevéből, mind mások leveleiből bőségesen, mi igyekezettel, mi gonddal, lelkének mekkora vágyakozásával sürgeti a legszentebb hadjáratot, de félek, hogy az vagy a keresztény fejedelmek széthúzásai miatt nem következik el, vagy bizonyosan, mielőtt elkövetkezik, e nyomorult királyságok elpusztulnak és Krisztus keresztje legocsmányabb ellenségei kezébe jutnak. Ugyanis akárhogy hozassék is a hír a törökök tyranosa felől, bizonyosan az oly gyakori és szakadatlan pusztítása és irtása ezen igen nyomorult királyságoknak az ő szerencsés előrenyomulását tanúsítják. Fenyegetik ugyanis folyamatosan nyakunkat a leghitszegőbb ellenségek, és ismételt prédálásaikkal és irtásaikkal ama nyomorult királyságokat dúlják és rabolják, a fellélegzésre sem engednek nekünk időt. Mivel ez így van, Legboldogabb Atya, Szentségtekhez a legalázatosabb könyörgésekkel, mindeme legnyomorultabb keresztények szavával együtt esedezem, ha azt kívánja, hogy maguk a királyságok az általános hadjáratig valamiképp épségben legyenek, a legesleggyorsabban jöjjön védelmünkre, és hozzon segítséget, ne pedig – amiként, hogy tenni szándékozik, írja – a dolog kimenetelét ama hadjárattól várja. Ugyanis, ha azt fogja tenni, félek, ahogy előrebocsátottam, az ellenség kezébe jutnak. Ha ez lesz (amit a Legjobb, Legnagyobb Isten fordítson el), nem csak Szentségtek győzelmeit fogják akár késleltetni is, hanem történetesen magát a hadjáratot is meg fogják hiúsítani. A legtöbb hely nem csak mesterségesen, hanem a természet által is annyira megerősített, hogy azokat akármi ereje az embereknek, ahogyan azok táborozni szoktak, aligha tudná ostrommal bevenni, amiként korábban is Boldogságtoknak elég bőségesen megírtam. Így hát ismét és ismét Szentségtekhez esedezem, hogy amíg képes, ama legnyomorultabb királyságoknak – amelyek a keresztény köztársasággal kapcsolatban, ha el akarjuk ismerni, oly igen sok érdemet szereztek –, időben siessen és jöjjön segítségükre, nehogy, miközben a leginkább akarna, ne legyen képes és azt kényszerüljön mondani: nem gondoltam volna, és abba, amit mondani is elutasítok, a bűbánatba süppedjen bele, amibe Szentségtek amaz előde a konstantinápolyi birodalom elvesztése idején belesüppedt. Én már igen gyakran meg is mondtam előre, most is megmondom előre, bár hamis látnok lennék, szívesen mondanék ugyanis ebben a dologban nem igazat, de a leghamarabb és a legesleggyorsabban bizonyosan hozzon nekem Szentségtek segítséget. Végveszélybe jutnak e királyságok, amelyeknél a többi kárhoz és veszedelemhez az is hozzájárul, hogy lakói az ellenségnek már nem csak a viseletét, hanem szokásait is magukba szívták, annyira, hogy alig lehet náluk a kereszténységet felismerni. Félek, tanúsítják, igaz, amit mondani szoktak, hogy a hatalom azokhoz jut, akiknek a viseletét és szokásait utánozták. Hogy ez meg ne történjék, Szentségtek gondoskodjék, ismét és ismét esedezem, mivel, ha elvesznek, nem kisebb vészt és kárt fognak okozni a kereszténységnek, mint amelyet egykor a konstantinápolyi birodalom elvesztése okozott. Ajánlom magamat és hívségemet Szentségtek lábához, akit a Legjobb, Leg-

dicionem differt. Audivi cognovique, Beatissime Pater, tum ex breve Sanctitatis Vestre, tum ex aliorum litteris abunde, quo studio, qua cura quantaque animi aviditate sanctissimam expeditionem sollicitet, sed vereor, ne aut ob principum Christianorum discordias non sequatur, aut certe, antequam sequatur, misera hec regna pereant in manusque spurcicissimorum crucis Christi hostium deveniat. Nam utcunque fama de Thurcorum tyranno feratur, certe tam frequens assiduaque devastacio depopulacioque horum miserrimorum regnorum eius fortunatos successus testantur. Iminent enim continue cervicibus nostris perfidissimi hostes et iteratis depredacionibus depopulationibus misera ipsa regna vastant diripiuntque nec respirandi nobis spacium permittunt. Quod quum ita sit, Beatissime Pater, Sanctitati Vestre humillimis precibus, una omnium horum miserrimorum Christianorum voce supplico, ut, si ipsa regna usque ad generalem expeditionem utcunque salva esse cupit, quam citissime illis subveniat opemque ferat, neque, quemadmodum sese facturam scribit, exitum rei de ipsa expeditione expectet. Nam, si id fecerit, vereor, ne, quod premisi, in manus hostium deveniant. Quod si futurum est (quod Deus Optimus Maximus avertat), non solum victorias Sanctitatis Vestre vel immorabuntur,[!] verum etiam forte ipsam expeditionem frustrabunt. Ita sunt loca pleraque non manu modo, sed etiam natura munita, ut vix ulla vis hominum, ut ipsi castra tenere solent, illa expugnare possit, quemadmodum etiam antea Beatissimi Vestre satis abunde perscripsi. Itaque iterum atque iterum Sanctitati Vestre supplico, ut, dum potest, miserrimis ipsis regnis de republica Christiana, si fateri volumus, tam bene meritis tempestive succurrat subveniatque, ne, dum maxime vellet, non possit, cogaturque dicere non putaram, ac in illum, quod et dicere abominor, merorem insidat, in quem ille praedecessor Sanctitatis Vestre tempore amissionis Constantinopolitani imperii insiderat. Ego iam sepius et predixi et predico, utinam falsus vates sim, libenter enim in hac re mentirer, sed certe mihi quam primum et quantissime² Sanctitas Vestra opem ferat. Actum erit de his regnis, quibus ad reliquas calamitates periculaque hoc quoque accedit, quod incole eorundem hostium iam non habitum solum, sed eciam mores inbiberunt, adeo, ut vix Christianismum apud eos liceat agnoscere. Vereor, ne verum esse contestentur, quod dici solet, imperium ad eos transiturum, quorum habitus moresque imitati fuerint. Quod ne accadat, Sanctitas Vestra provideat, iterum atque iterum supplico, quoniam, si amittentur, non minorem cladem calamitatemque Christianitati sunt allatura, quam olim amissio Constantinopolitani imperii attulerat. Commendo me et devocionem meam ad pedes Sanctitatis Vestre, quam Deus Optimus Maximus pro Christiane religionis incremento multos annos felicissimum conservet. Ex Zlobochyna, Xa Aprilis MDXVIIIo.
Eiusdem Sanctitatis Vestre
humillimus et devotus
creatura P[etrus] Vespremiensis

²In originali: quam citissime.

nagyobb Isten a keresztény vallás épülésére sok évig igen szerencsésen őrizzen. Szlobocsinából, április 10-én, 1518-ban.

Szentségtek

Legalázatosabb és hív teremtménye Péter, veszprémi [püspök]

Megjegyzés:

Válasz: Arm. XLIV, 5, f. 211v.

Nyomt. kiadása: NANNI 1992, n. 1008.

I/2

1519. szeptember 5., Zágráb **Berisló Péter veszprémi püspök X. Leó pápának**

Segr. Stato, Principi, 2, f. 9.

[Címzés a levél küzetén:] A legszentebb és legboldogabb úrnak, X. Leó pápa úrnak, legkegyelmesebb uramnak

Hű és örök szolgálataim alázatos ajánlása és Szentségtek lábának hív csókolása után. Legboldogabb atya! Amiket Szentségtek az irányomban megszokott jámborságától és kegyelmességétől indítottan méltóztatott nekem megírni, azokból nem csak az írottakat, hanem irántam való jószágának készséges és folyamatos áramlását is felfogtam. Semmit sem adhatott volna inkább atya a fiának, mint amit Szentségtek nekem teljesít. Nem más okból, amint vélem, mint az igazságérzettől ösztökélten, tudva Szentségtek, hogy nem a szokás szerint bánnak velem, sem nem tisztemhez méltóan, mint jó megérdemes és hűséges szolgálcskával illenék, hanem vetélkedés, gyűlölség és irigység nyomja az erényt, gyávaság a serénységet, tétlenség [a buzgóságot], a hűséget hűtlenség. Nem fájlalom mégsem sorsom változásait, Szentatya, egyrészt az igazságos és őszinte bíró miatt, akinek színe előtt ügyem tárgyalatik, másrészt ártatlanságom miatt sem, de szorongok lelkemben és gyötrődöm nem kis mértékben, hogy vetélytársaim nem csak fejedelmemet és királyomat, aki ebben a zsengecske korban van, hegyezik itt ellenem, ha hegyezni képesek, hanem Szentségteknek (ahol semmi sem lehet elrejtett, ahol minden megtisztul az igazság tüztétől, ahol a Szentlélek lengedez és a hamiság felhőit szétszórja) olyanokat írnak, amelyek önmaguk révén tanúsítják magukról, hogy hamisak. Mi inkább idegen ugyanis az igazságtól, mint hogy én nagyobb fizetésre törekedem annál, amit elődeim bírtak, amikor legnagyobb uram, Ulászló király királyi diplomában egyezett meg velem olyan zsoldról, amilyen a nádornak adott meg? Mi hamisabb, mint hogy királyom a kezemből a bántást kicsavarni nem tudja, amikor ugyanazon uram levelével ígérte meg, hogy nem fogja átvenni kezem-

Annotatio:

Responsio: Arm. XLIV, 5, f. 211v.

Editio: NANNI 1992, n. 1008.

I/2

1519. 5. Septembris, Zagrabiae
Petrus Berislavus episcopus Vespriminensis Leoni papae X.

Segr. Stato, Principi, 2, f. 9.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Sanctissimo ac beatissimo domino, domino Leoni pape decimo, domino meo clementissimo

Post meorum fidelium perpetuorumque serviciorum humilem commendacionem
et pedum Sanctitatis Vestre devota oscula.

Beatissime pater! Que Sanctitas Vestra sua in me solita pietate et clemencia mota dignata est ad me perscribere, non minus scripta, quam propensum erga me et continuum benignitatis cursum percepi. Nil etenim magis pater filio prestare potuit, quam Sanctitas Vestra mihi impendit. Non alia, ut puto, causa, quam instinctu iusticie stimolata sciens Sanctitas Vestra agi mecum non rite nec sancte, ut cum bono bene meritoque et fideli servulo conveniret, sed emulacione, odio et invidia opprimitur virtus, ignavia solercia inercia³, fides infidelitate. Non tamen doleo vices meas, Pater Sancte, tum ob iustum et syncerum iudicem, quo coram mea res agitur, cum eciam ob innocenciam meam, sed angor animo cruciorque non parum, quod emuli mei principem et regem meum in hac tenella etate constitutum non tantum in me hic acuunt, si acueri possunt, verum ad Sanctitatem Vestram (ubi nil absconditum esse potest, ubi omnia igne veritatis purgantur, ubi spiritus sanctus spirat et nebulas falsitatis discutit) ea perscribunt, que per se falsa esse ipse[!] testantur. Quid etenim magis alienum a veritate est, quam me sallarium maius petere eo, quod predecessores mei habuerunt, cum generosissimus dominus meus, Wladislaus rex regiis diplomatibus mecum de stipendio, quale palatino datum est, concordaverit? Quid falsius, quam regem meum e manibus meis Banatum extricare non posse, cum idem dominus meus litteris suis promiserit se non accepturum de manibus meis Banatum, donec non fuerit persolutum? Quid minus vero me ad concordiam non venire, cum anno elapso – medio palatini demortui⁴ et domini episcopi Quinqueecclesiensis⁵ – eam concordiam inierim cum Sua Maiestate, quam iidem ipsi mediatores optarint, cum maxima iactura mea, ut pote qui ultra octuaginta millia florenorum crediti mei domino meo relaxaverim? Quid magis impossibile,

³Desideratur: sedulitas.

⁴Emericus de Peren.

⁵Georgius de Satmar (Zathmar, Zathmari).

ből a bánásgot, amíg a fizetés meg nem történt? Mi illik csakugyan kevésbé az igazsághoz, mint azt mondani, hogy én nem egyezem meg, amikor az elmúlt évben – az azóta elhunyt nádor¹ és a pécsi püspök úr² közvetítésével – úgy egyeztem meg őfelségével, amint maguk e közbenjárók megkívánták, igen nagy károm közepette, mint például, hogy elengedtem több, mint nyolcvanezer forintnyi hitelemet uramnak? Mi inkább képtelenség, mint hogy én erővel tartom a bánásgot, aki csak egy férgecske vagyok? Mi jogtalanabb és méltánytalanabb és inkább a közhit ellenére való, mint hogy én a királyom akarata ellenére tartom a bánásgot, amikor ugyanez az uram, a király felszerkenve, miközben mellette állt tanácsa egész koszorúja, Bácsott megkért, hogy legyek ama bánáság élén, s ezt levelével is megtette? Hogy pedig engem valamiféle gyalázzal akartak illetni, ezt mind Szentségtek küldöttének, mind a császári felség és Lengyelország legfenségesebb királya követének tanúbizonyosságával adom elő. Ez a jutalma, Szentatya, szolgálatomnak, ez verejtékemnek bére, ez hét évnek – amikor a kereszténység zárait oltalmaztam meg, amikor Jajcát néhányszor az ellenség kezéből (akár királyom leveleinek bizonyosága szerint) kiragadtam – a fizetsége. De mivel az írás mindent összefogni nem képes, elküldtem Szentségtekhez ezt a Thomas Niger urat³, helyettesemet, hogy ártatlanságomat is adja hírül, s magukkal a királyi levelekkel is mutassa meg, mennyire méltatlanul, mennyire fonákul bánnak velem. Nincs más hátra, mint hogy Szentségtek megtekintvén ártatlanságomat, fáradozásaimat mérlegelvén azt cselekedje, amit az egyetemes atyának a fia iránt, amit derék úrnak hű szolgájáért, amit egyenes bírának ártatlanért tennie illik, amit Isten szent egyházának és Szentségteknek való örök szolgálataimmal kiérdemelni igyekezni fogok. Szentségteket a Legjobb, Legnagyobb Isten sokáig boldognak és szerencsésnek nyája oltalmára megőrizni méltóztassék. Zágrábból, szeptember hó ötödik napján, 1519.

Szentségtek hűsége és hív teremtménye, a veszprémi Péter

II/1

1518. május 26., Buda

Bakócz Tamás esztergomi érsek X. Leó pápának

Segr. Stato, Principi, 5, f. 177.

Gyűrűs pecséttel.

¹Perényi Imre

²Szatmári György

³Niger, Thomas (Crnić, 1450 k. - 1532 június 24.) 1514-től Beriszló Péter titkára, aki Rómában, Spanyolországban, Velencében, Flandriában, a német birodalomban járt követségben ura érdekében. 1499- spalatoí főesperes, 1520- Scardona (Skradin), 1524- Tragurium (Trogir) püspöke. Humanista.

quam me vi Banatum tenere, qui vermiclus sum? Quid iniustius, iniquius magisque contra publicam fidem, quam me invito rege meo Banatum tenere, cum idem dominus meus, rex assurgens tota consilii eius corona astante Bachÿe rogaverit, ut Banatui ipsi preessem, quod suis quoque litteris egit? Quod autem michi aliquam ignominiam inferre voluerint, illud reffero testimonio et nuncii Sanctitatis Vestre et Cesaree Maiestatis et serenissimi domini regis Polonie oratoris. Hec sunt, pater Sancte, premia servitutis mee, hec sudorum meorum merces, hec septem annorum, quibus claustra servitutis mee, hec sudorum meorum merces, hec septem annorum, quibus claustra Christianitatis tutatus sum, quibus Iaÿczam aliquocies e manibus hostium (vel ipsarum regis mei litterarum testimonio) eripui, solucio. Sed quia, Pater Sancte, scriptis omnia comprehendi non possunt, nisi ad Sanctitatem Vestram hunc dominum Thomam Nigrum⁶, vicarium meum, qui et innocenciam meam declaret, et ipsis regiis monumentis ostendat, quam inique, quam impie, quam perverse mecum agatur. Aliud nil restat, quam ut Sanctitas Vestra perspecta innocencia mea laboribusque meis pensitatis id agat, quod universalem patrem in filium, quod bonum dominum pro fidei servo, quod rectum iudicem pro innocente facere convenit, quod quidem meis perpetuis serviciis ecclesie sancte Dei et Sanctitati Vestre promereri studebo. Quam Deus Optimus Maximus diu faustam felicemque ad tutelam gregis sui conservare dignetur. Ex Zagrabia, Va mensis Septembris MDXVIII.

Sanctitatis Vestre fidelis et devota creatura P[etrus] Vesprimiensis

III/1

1518. 26. Maii, Budae

Thomas Bakócz archiepiscopus Strigoniensis Leoni papae X.

Segr. Stato, Principi, 5, f. 177.

Sigillo annulari.

[Inscriptio:] Sanctissimo domino nostro papę

Beatissime Pater et Domine Clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestrę beatorum. Scripsi proximis his diebus ad Sanctitatem Vestram primores ac nobilitatem fere omnem huius regni Hungarię huc Budam ad dietam convenisse, unde ne nunc quidem primores et natu auctoritateque

⁶Thomas Niger (Crnić, circiter 1450 – ante diem VIII Calendas Iulias 1532) ab anno 1514 secretarius Petri Berislai munere legati Romae, in Hispania, Flandria, apud Venetos et in imperio fungens. Ab anno 1499 archipresbyter Spalatensis, ab anno 1520 episcopus Scardonensis, ab anno 1524 Traguriensis. Litterarum humaniorum cultor.

[Címzése:] Legszentebb pápa urunknak

Legboldogabb atya és legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lába csókolása után. Megírtam ezen utóbbi napokban Szentségteknek, hogy az előkelők és e magyar királyság szinte egész nemessége ide Budára országgyűlésre gyűlt össze, ahonnan az előkelők és az idősebbek meg tekintélyesebbek még most sem távoztak el. Hogy azonban a köznemesség mindent befejezetlenül és zűrzavarban hagyván már akkor eltávozott, megjelentettem, amikor Szentségteknek a levelet küldtem. Akik azonban eddig Budán megmaradtunk, semmi mást eddig gyakori sőt folyamatos tanácskozásainkon a királyság állapota és megőrzése érdekében el nem végeztünk, mint hogy valami adót javaink után a végváarak védelmezésére kijelölt katonák zsoldjához elrendeltünk. Emellett meghatároztuk, hogy arányosan ki-ki állítsa ki csapatait és készen tartsa, így hát még ugyanazok az ügyek tartanak fogva minket és ugyanaz a kátyú marasztal. De ha azt kérdezné tőlem Szentségtek, mi jót remélek, hogy a királyság állapota javára határozatba megy, vagy hogy ugyane királyság dolgai mi helyre téve lenni látszanak számomra, semmiképpen sem tudom azt válaszolni, hogy azok biztonságos vagy jó helyen nyugodni látszanak számomra, mivel a lényeg az (amint korábban is megírtam): teljes szabadság és egyáltalán semmi engedelmesség stb., amiként a tisztelendő atya, Nicolaus testvér⁴, Szentségtek követe, aki mindent megismert, és aki három napon belül innen Lengyelországba megy, megírhatja vagy Szentségteknek előadhatja majd. A császári felség, továbbá a lengyel király erre a gyűlésre rendelt követei (akik kevéssé használtak) még nem bocsáttattak el általunk. A törökök követei azonban e napokban fegyvernugvást el nem érvén fognak elbocsáttatni. Bármi többet itt a királyság dolgairól és a király állapotáról határozni fognak, ha ennek a gyűlésnek vége és eloszlott, gondoskodni fogok arról, hogy Szentségtek nyomban és a legfigyelmesebben értesüljön. Amilyen határozattal pedig az előbb mondott Nicolaus testvér el fog bocsáttatni, ugyanő, mivel nem rest és igen előrelátó, bőségesen tájékoztatni fogja Szentségteket. Ráadásul azon fogok fáradozni én is, hogy ez a Felség is végre-valahára válaszoljon mindazokra, amiket Marsupino⁵ Szentségtek szándékáról a törökök elleni hadjárat ügyében már néhányszor megírt. A Legjobb, Legnagyobb Isten Szentségteket az Apostoli Szentszék boldog állapotáért és az egész kereszténység gyarapodásáért szerencsésnek sokáig és épek megőrizni méltóztassék. Lábai porához magamat a legalázatosabban ajánlom. Kelt Budán, május 26., 1518.

Szentségtek

legalázatosabb szolgálcskája és teremtménye

Tamás esztergomi bíboros tulajdon kezével

⁴Nicolaus Schomberg (Schönberg), ferencendi szerzetes, a pápa követe Magyarországon 1517 tavaszától.

⁵Marsupino, Francesco, firenzei, Bakócz titkára, majd 1517 végétől II. Lajos magyar király, később pedig Szapolyai János követe a Szentszéknel.

maiores discessere. Verum nobiles gregarios rebus omnibus infectis atque in confusione relictis iamtum discessisse significavi, cum ad Sanctitatem Vestram litteras dabam. Qui vero adhuc Budę remansimus, nihil aliud hactenus frequentibus, immo continuis consultationibus nostris pro statu et conservatione regni effecimus, quam quod quandam talem de nostris bonis pro militum stipendio ad defensionem arcium finitimarum deputatorum ordinavimus. Pręterea decrevimus, ut pro rata sua copias quisquis suas expediat, et paratas habeat, itaque detinemur adhuc in iisdem negociis, et hęremus in eoem luto. Sed si quęrat ex me Sanctitas Vestra, quid boni pro statu regni consultum iri sperem, aut in quo loco res regni eiusdem positę mihi esse videantur, respondere nequaquam possum eas in tuto aut bono loco sitas esse mihi videri, quia summa est (ut prius etiam scripsi) omnis licentia et nulla prorsus obedientia etc., prout etiam reverendus pater, frater Nicolaus⁷, Sanctitatis Vestrę nuntius, qui omnia novit et qui infra triduum ad Poloniam hinc migrabit, prescribere vel Sanctitati Vestrę referre poterit. Oratores caesaree maiestatis, item serenissimi regis Polonię ad hanc dietam destinati (qui parum profuerunt) nondum sint a nobis dimissi. Thurcarum vero oratores hiis diebus induciis non obtentis dimittentur. Quicquid amplius hic de rebus regni et statu regis consulent, finita absolutaque hac dieta curabo Sanctitatem Vestram evestigio et quam diligentissime certiolem reddere. Cum quali autem resolutione praefatus frater Nicolaus dimittetur, idem, ut est impiger et prudentissimus, abunde faciet Sanctitatem Vestram certiolem. Elaborabo insuper ego quoque, ut etiam ista maiestas tandem tandem respondeat ad ea, que Marsupinus⁸ de mente Sanctitatis Vestrę in negotio expeditionis contra Thurcas iam aliquoties scripsit. Deus Optimus Maximus Sanctitatem Vestram pro fęlici statu Sanctę Sedis Apostolice totiusque reipublicae Christianae augmento faustam diu et incolumem conservare dignetur, cuius pedum pulveribus me humillime commendo. Datum Budę, XXVI Maii. MDXVIII.

Eiusdem Sanctitatis Vestrę

humillimus servulus et creatura

Thomas cardinalis Strigoniensis manu propria

⁷Nicolaus Schomberg (Schönberg) monachus ordinis Sancti Francisci, legatus pontificis summi in Hungaria a vere anni 1517.

⁸Marsupinus Franciscus Florentinus secretarius Thomae Bacocii (Bakócz), mox ab exeunte anno 1517 legatus Ludovici II, post autem Iohannis regis apud Sanctam Sedem Apostolicam.

III/1

s. d. (1513 után)

II. Lajos magyar király X. Leó pápának

Segr. Stato, Principi, 9, f. 348r.

Másolat.

Úgy emlékezem, már harmadik levelemet küldtem el Szentségteknek, amelyikben esedeztem Szentségtekhez az erdélyi és a váci egyház részéről, azaz, hogy híveimet, tisztelendő Várdai Ferenc urat az erdélyi egyházban, tisztelendő Szalkai László urat, választott vácit⁶, titkáromat pedig magában a váci egyházban Szentségtek megerősíteni méltóztassék. Ezt az ügyet Szentségtek eddig elodázta talán bizonyos leveleimre való tekintettel, amelyek más úton érkeztek meg Szentségtekhez. De mivel olykor mind a személyeknek, mind a körülményeknek sokféle meggondolása miatt sokaknak meg szoktunk bocsátani, mivel tehát így kívánnám és változatlanul ez az akaratom – leginkább javáért, hasznáért és nyugalmaért e királyságomnak, amelyek az előbb említett választott urak egyházuk révén nem kevésbé szolgálni és használni lesznek képesek –, hogy ebben az ügyben történjék már végre meg a befejezés – különösen, mivel tudomásom van arról, hogy az előbb említett Ferenc úr a főtisztelendő bordeaux-i úrral⁷ ezen erdélyi egyházra vonatkozóan már teljességgel megegyezett –, emiatt ismét és ismét kérem Szentségteket, hogy ugyanezen tisztelendő Várdai Ferenc urat az erdélyi és tisztelendő László urat a váci egyházban erősítene meg. Ez ugyanis, amint megmondtam, lelkem szilárd véleménye, bízom abban, hogy ezáltal e királyságomról sok gondoskodás történik. Ne halogatná tehát Szentségtek e kegyét tovább, hanem inkább, amint előrebocsátottam, mindkettőt a saját egyházában – nem állván ellen semmi más, ellenkezőleg kiadott vagy kiadandó levelünk – atyailag erősítene meg, amit Szentségtektől egyedülálló elégtételként fogok venni. Szentségteket a Legjobb Legnagyobb Isten az egész keresztény köztársaság gyarapodására és terjesztésére mindig szerencsésnek és épnek őrizze meg. Kelt.

⁶ Szalkai 1513 végén kapta a királytól a váci püspökséget, amelyet éppen Várdai Ferenctől vett át, aki ekkor nyerte el az erdélyi püspöki széket.

⁷ A bordeaux-i püspök. 1500-1528 június 25-én bekövetkezett haláláig Joannes II. de Foix.

III/1

s. d. (post 1513)

Ludovicus II. rex Hungariae Leoni papae X.

Segr. Stato, Principi, 9, f. 348r.

Copia.

Iam ternas ad Sanctitatem Vestram me litteras dedisse memini, quibus supplicavi Sanctitati Vestre ex parte episcopatus Transilvanensis et Vaciensis ecclesiarum, ut videlicet fideles meos reverendum dominum Franciscum de Varda in ecclesia Transilvanensi, reverendum vero dominum Ladislaum Zalkanum electum Vaciensem⁹ secretarium meum in ipsa ecclesia Vaciensi Sanctitas Vestra confirmare dignaretur. Quod negotium hactenus distulit Sanctitas Vestra forsitan ob respectum certarum litterarum mearum, que alio itinere ad eandem pervenere. Sed quoniam multa multis interdum et personarum et temporum ratione indulgere solemus, cum itaque cupiam et hec immota mea est voluntas – maxime pro commodo et utilitate atque eciam tranquillitate huius regni mei, cui prefati domini electi ratione ecclesiarum suarum non parum inservire et prodesse poterunt –, ut in hoc negotio iam tandem extrema manus imponatur – presertim, cum intelligam prefatum dominum Franciscum cum reverendissimo domino Burdegalensi¹⁰ ratione eiuscemodi ecclesie Transsilvanensi ad plenum concordasse –, quapropter eciam atque eciam Sanctitatem Vestram rogo, ut eundem reverendum dominum Franciscum de Varda in ecclesia Transilvanensi et reverendum dominum Ladislaum in ecclesia Vaciensi confirmare velit. Hec enim est, ut dixi, firma animi mei sententia, nam quandoquidem per hoc huic regno meo multum consultum iri confido. Nolit igitur Sanctitas Vestra hanc suam gratiam longius differre, sed potius, ut premisi, utrunque in sua ecclesia – non obstantibus quibuscunque aliis litteris nostris in contrarium datis vel dandis – paterne confirmare, id quod ego ab eadem Sanctitate Vestra loco singularis satisfactionis sum accepturus. Quam Deus Optimus Maximus pro tocius Christiane reipublice augmento et propagatione felicem semper atque incolumem conservet. Datum.

⁹Ladislaos de Zalka episcopatus Vaciensis exeunte anno 1513 a rege collatus est, in quo ipsi Francisco de Varda (Warda) successit, qui tunc sedem episcopalem Transilvaniae adeptus est.

¹⁰Episcopus Burdigalensis ab anno 1500 – a. d. VII Cal. Iul. 1528, quo die mortem obiit, fuit Iohannes II de Foix.

III/2

1524. január 10., Pozsony

II. Lajos magyar király VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 1, f. 8.

Papírfelzetes gyűrűs pecséttel.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCXII, 631.1.

[Címzés a levél külzetén:] A Krisztusban legszentebb és legboldogabb atyának és úrnak, VII. Kelemen úrnak, a szent és egyetemes egyház főpapjának, legtisztelendőbb urannak

[Más kézzel:] 1523. december 17.

Legboldogabb atya, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása után. Tart Szentségtek az udvarában két ragyogó ifjat, János Albertet és Gumprechtet, rokonom, a legragyogóbb úr György, brandenburgi őrgróf testvéreit. Mégha nem is kétlem, hogy nem közönséges helyet foglalnak el Szentségteknél családjuk híressége és velük született erkölcsaik miatt, de mivel vérségi kötelék fűzi őket hozzám és az őrgróf úr ténykedésével, hűségével és szorgalmával, sőt akármi igen nehéz ügyben hathatós tanácsával igen hasznosan élek, őket magukat, rokonaimat nem vagyok képes Szentségteknek szerfelett nem ajánlani. Szentségteket esedezve kérem, értsék meg, hogy ez az ajánlásom becsületük és előnyeik gyarapítására volt nem közönséges mértékben. Annyira a szívemen vannak ugyanis ezen ifjak, hogy bármi javadalmat is adományozott nekik Szentségtek, úgy fogom értékelni, hogy az nekem magamnak adományoztatott. Ez az, amit örök előzékenységeimmel Szentségteknél törekedni fogok kiérdemelni. Szentségteket a dolgok végső alkotója, Isten a legtovább és a legkitűnőbbben a katolikus hit és az egész keresztény köztársaság gyarapodására őrizze épen.

Pozsonyban, január 10-én, az 1524. évben, magyar és cseh stb. királyságom nyolcadik évében.

Szentségtek hív fia, Lajos, Magyarország és Csehország stb. királya tulajdon kezével

III/2

**1524. 10. Ianuarii, Posonii
Ludovicus II. rex Hungariae Clementi papae VII.**

Segr. Stato, Principi, 1, f. 8.

Sigillo annulari papyro tecto.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCXII, p. 631.

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri et domino, domino Clementi VII. sanctę ac universalis ecclesie summo pontifici, domino meo collendissimo

[Alia manu:] 17 Xbris 1523

Beatissime pater, domine clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum. Habet in sua curia Vestra Sanctitas duos illustres iuvenes, Joannem Albertum et Iumpertum, fratres illustrissimi domini Georgii, Marchionis Brandenburgensis, consanguinei mei. Quos etsi non dubitem locum non wlgarem apud Vestram Sanctitatem tenere ob claritudinem familię et mores eorum ingenuos, sed quum mihi sanguine sint iuncti, dominique marchionis opera, fide et industria ac presenti in difficillimis quibusque rebus consilio plurimum utar, eos ipsos, necessarios meos, Sanctitati Vestre non possum magnopere non commendare. Quam supplex oro, ut hanc meam commendacionem in augmentum honoris et commodorum suorum non mediocriter intelligant profuisse. Ita enim ipsi iuvenes mihi sunt cordi, ut quicquid beneficii in eos Sanctitas Vestra contulerit, id in me ipsum fuisse collatum sim existimaturus. Id quod perpetuis meis obsequiis apud Vestram Sanctitatem studebo promereri. Quam supremus rerum opifex Deus diutissime ac celsissime pro fidei catholice et augmento tocius reipublicae Christianae conservet incolumem. Posonii, X. Ianuarii. Anno MDXXIII, regnorum meorum Hungarię et Boemię etc. Anno VIII.

Eiusdem Sanctitatis Vestre devotus filius Ludovicus, rex Hungariae et Bohemie etc. manu propria

1525. január 6., Buda

II. Lajos magyar király V. Károly német-római császárnak

Segr. Stato, Principi, 3, f. 27.

Másolat.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCXXXVIII, 642-644. l.

[Címzés a levél külzetén:] A legszentebb és legkitűnőbb fejedelemnek, Károly úrnak, kedvező isteni kegyelemből a rómaiak egyháza mindenkor felséges császáranak, Hispánia, Szicília sőt Jeruzsálem stb. királyának, Ausztria főhercegének, Burgundia hercegének, legkedvesebb testvéremnek
[Alatta más kézzel:] A császári felséghez [küldött] levél példánya

A legszentebb és legkitűnőbb fejedelemnek, Károly úrnak, kedvező isteni kegyelemből a rómaiak egyháza mindenkor felséges császáranak, Hispánia, Szicília sőt Jeruzsálem stb. királyának, Ausztria főhercegének, Burgundia hercegének, legkedvesebb testvérünknek Lajos, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királya üdvöt és a boldogságnak meg a kedvező sikereknek folyamatos gyarapodását.

Legfenségesebb és legkitűnőbb fejedelem, legkedvesebb testvérünk! Az előző évben nem közönséges remény fogant meg bennünk Császári Felségtek és a franciák Legkeresztényibb Királya régóta és nagyon kívánt megegyezésével kapcsolatban. Úgy ítéltük ugyanis, hogy egyetlen oly kegyetlen jogtalanság sem jöhetett közbe egyik oldalról sem, és úgy értékeltük, hogy az okozott vagy elszenvedett kár okai sem annyira súlyosak, hogy azokat oly sokáig tartó háborúval, mérhetetlen költségekkel, nehéz munkával, sok vérrel, sőt keresztények gyilkolásával kellene megbosszulni, különösen ebben az időben, amikor az üdvözítő Krisztus ellenségét és a miénket, a törökök császárat, aki már megnyitotta magának az utat szárazon és vízen egész Európa birodalmának vagy felforgatására vagy leigázására, akkora düh és kegyetlenség ragadja el. A béke vagy a fegyverszünet remélésének erre a vélsére vezetett minket legszentebb urunknak, a pápának az igyekezete és aggodalma is, aki részben magától, részben állhatatos könyörgéseinktől hevítetten nem másként ténykedik e jámbor és szent munkájában, mintha ezért az egyért emeltetett volna fel a Legjobb, Legnagyobb Isten által a keresztény egyház és köztársaság legnehezebb időszakában a fő pontifikátusság csúcsára. Azonban, mivel értjük, hogy eddig még semmilyen feltétellel sem volt Felségteitek lelkülete szelidíthető vagy az ellentétek csillapíthatók, és mivel királyságaink, sőt az egész keresztény világ romlására semmi sincs e polgárháborúknál és Felségeitek örökös vetélkedésénél veszedelmesebb, hogy dolgaink milyen állapotban vannak, arra

**1525. 6. Ianuarii, Budaë
Ludovicus II. rex Hungariæ caesari Carolo V.**

Segr. Stato, Principi, 3, f. 27.

Copia.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCXXXVIII, p. 642-644.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Serenissimo et excellentissimo principi, domino Carolo, divina favente clemencia ecclesie Romanorum imperatori semper augusto, Hispaniarum, Siciliae ac Hierusalem etc. regi, archiduci Austriae, duci Burgundiae, fratri meo charissimo

[Alia manu:] Exemplum litterarum ad caesaream maiestatem

Serenissimo et excellentissimo principi, domino Carolo, divina favente clemencia ecclesie Romanorum imperatori semper augusto, ac Hispaniarum, Siciliae ac Hierusalem etc. regi, archiduci Austriae, duci Burgundiae etc., fratri nostro charissimo Ludovicus, Dei gratia rex Hungariae et Bohemiae etc. salutem et felicitatis ac prosperorum successuum continuum incrementum!

Serenissime et excellentissime princeps, frater noster charissime! Non mediocrem anno proximo de Vestrae Maiestatis Caesariae deque Christianissimi Gallorum regis diu multumque desyderata concordia spem conceptam habuimus. Nam neque ullam iniuriam tam atrocem ultro citroque intervenire potuisse arbitrabamur, nec adeo graves illati damni aut accepti causas existimabamus, quae bello tam diuturno, sumptibus immensis, labore difficili, multo sanguine ac caede Christianorum vindicari debuerint, hoc presertim tempore, quo Christi saluatoris ac noster hostis, Thurcarum caesar aditu iam sibi terra marique patefacto ad Europae totius imperium vel evertendum vel subiugandum tanto furore ac crudelitate rapiatur. Adducebat etiam nos in eam sperandae pacis aut induciarum opinionem sanctissimi domini nostri papae studium ac sollicitudo, qui cum sua sponte tum assiduis nostris praecibus incitatus non aliter hoc pio ac sancto labore defungitur, quam si ob id unum ad summi pontificatus apicem difficilissimis ecclesiae ac reipublicae Christianae temporibus a Deo Optimo Maximo esset sublimatus. Verum, quum intelligamus nullis adhuc conditionibus Maiestatum Vestrarum animos leniri aut controversias sedari potuisse quumque ad regnorum nostrorum ac totius orbis Christiani ruinam nihil sit his armis civilibus ac perpetua Maiestatum Vestrarum contentione perniciosius, quo in statu res nostrae sint, Vestrae Maiestati duximus explicandum sperantes, quod pro nostro mutua fraternitate ac pro religione sancta (cuius tuendae signifer ac dux in terris ab omnipotente Deo est Vestra

jutottunk, Felségteknek fel kell tárnunk, remélve, hogy rokonságunkért és a szent valóságért (aminek oltalmazása jelvényvivőjéül és vezéréül a földön a mindenható Isten által Felségtek állíttatott) akár az egyezségre, akár a segítségül sietésre dolgaink bukása és hanyatlása közepette készségebbnek fog mutatkozni. Ugyanis az, akiről kevéssel előbb beszéltünk, a törökök császára már akkora nagyságig és hatalomig jutott el, hogy ezen évek során részben elfoglalván, részben széthányván és szétrombolván királyságaink legerősebb erődítményeit magának csaknem egyetlen vár, egyetlen folyam által sem akadályozott utat nyitott meg a magyar királyság belső részeiig, és e királyi palotánkig a saját vagy prefektusai vezérletével és hatalmával sőt az elmúlt évben akkora seregeket, hajókat, hadigépeket és mindenfajta hadfelszerelést készített fel, amekkorákról úgy értékel, hogy királyságaink végpusztulásához bőszégesen elegendők lesznek. Elhatározta pedig (semmi sem felderítettebb ennél számunkra), hogy a tavasz kezdetén nem egyik vagy másik mezővárost veszi el tőlünk, nem kirohanásokkal tör végeinkre, hanem, ami csak magyar joghatóságban van, a törökök erejével és sokaságával úgy elrontja, hogy fejünkkel együtt e királyság neve is kitörölhető, megszüntethető és átkozott uralma alá igazható legyen. Kiválasztotta pedig Bali bégét, egy lelkes és hadiügyekben jártas vezért, hogy az mintegy jövetelének előfutárul legyen és hogy ezen hideg hónapokban, mielőtt maga a császár [táborát] megindítaná, ha történetesen valami erődök a Dunánál, a Szávánál, a Tiszánál akadályoznák, azokat rombolja le. E ténykedése véghezviteléhez Bali bég hihetetlen figyelemmel most Belgrádnál készülődik, egyáltalán nem mulasztva el semmit sem, amiről úgy látszik, hogy a földeken vagy a folyókon keresztül a várak ostromlásához szükséges vagy alkalmas lesz, és nem is kételkedtünk abban, hogy a dologhoz a legnagyobb erővel néhány napon belül kész hozzákezdeni. Mi ebben a folytonos védekezésben és az őrségek tartásában erősen kimerültünk, és nem is hagy nekünk az ellenség sem helyet a fellélegzésre, sem nyugalmat egy hadjárat előkészítésére. Mégis, olyan a lelkünk, hogy – bár vagyonban is, a katonák számában is, és az általános hadkészületben gyengébbek vagyunk – a királyságért mégis, a méltóságért, a katolikus hitért, a keresztény népért szemberohanunk az ellenséggel, és (ha így tetszett Istennek) őseink példáit követve akár a halált is nagyobb örömmel keressük, mint hogy valami keresztény fejedelemhez méltatlant kövessünk el. Léphetnénk mi ugyanis éppenséggel szövetségre a törökökkel (ne legyen ismeretlen Felséged számára), azzal a törvénnyel, hogy számukra a szomszédos királyságok és tartományok elleni garázdálkodás lehetőségét szabaddá tesszük. Ezt a feltételt, mint kevésbé tisztességest, bár a mi legnagyobb alkalmatlanságunk közepette, mindig elutasítottuk. Mivel tehát szinte csaknem az egész földkerekség számára annyira nyilvánvaló és átlátott a mi veszedelmünk, hogy akár Felségtek is beláthatná, kérjük Felségteket, ne szenvedje, amennyire rajta áll, hogy Magyarország, majd Germánia és a saját tartományai Törökország ocsmány nevéhez és a hozzá való folyamodáshoz távolodjanak el – ami (hacsak a hatalmas Isten keze és csodálatos segítsége által meg nem menekülünk) meg fog

Maiestas constituta) vel ad concordiam vel ad succurrendum caducis ac labentibus rebus nostris faciliorem se sit praebitura. Nam is, quem paulo ante diximus, Thurcarum caesar ad id iam magnitudinis et potentiae est elatus, ut per hos annos partim occupatis, partim deiectis ac disturbatis firmissimis quibusque regnorum nostrorum munimentis viam sibi nulla propemodum arce, nullo flumine impeditam usque ad intima regni Hungariae viscera et hanc nostram regiam suo ac praefectorum suorum ductu et auspiciis patefecerit atque hoc anno proximo tantos adversum nos exercitus, naves, tormenta et omnis generis instruxit apparatus, quantos ad ultimum regnorum nostrorum exitium satis superque futuros existimat. Constituit autem (quo nihil est nobis exploratius) ineunte vere non unum nobis aut alterum oppidum adimere, non excursionibus fines nostros impetere, sed, quicquid est ditionis Hungaricae, ita Thurcarum viribus ac multitudine obruere, ut cum nostro capite huius quoque regni nomen extingui ac tolli in perpetuum nefandoque suo imperio possit subiugari. Delegit autem Balibegum, animosum ac peritum rei militaris ducem, qui adventus sui tanquam praecursor esset quique per hos menses hibernos, antequam ipse caesar moveret, si quae forte munitiones ad Danubium, Savum, Tibiscum obstarent, demoliretur. Ad quod facinus mature perficiendum Balibegus diligentia incredibili se nunc ad Belgradum comparat nihil omnino praetermittens, quod per terras aut flumina ad arcium obsidionem necessarium aut oportunum fore videatur, nec dubitavimus, quin rem summa vi sit intra hos dies paucos aggressurus. Nos hac continua defensione et alendis praesidiis vehementer sumus exhausti, nec ullum nobis hostes vel respirandi locum vel parandae expeditionis ocium relinquunt. Is tamen animus noster est, ut – quamvis et opibus et militum numero atque universo belli apparatu simus inferiores – pro regno tamen, pro dignitate, pro fide catholica, pro Christiano populo hostibus occurramus, et (si ita visum Deo fuerit) maiorum nostrorum exempla sequuti vel mortem libentius oppetamus, quam aliquid indignum principi Christiano admittamus. Foedus enim cum Thurcis (ne Maiestas Vestra ignoret) nos forte ea lege inire possemus, ut liberam ipsis in vicina regna et provincias grassandi faceremus potestatem. Quam conditionem, ut parum honestam, licet cum maximo nostro incommodo, nos aversati semper fuimus. Cum igitur toti fere terrarum orbi ita evidens ac perspicuum sit nostrum discrimen, ut vel isthic Maiestas Vestra possit intueri, rogamus eam, ne patiat, quantum in se est, Hungariam ac mox Germaniam provinciasque suas in foedum Thurciae nomen et appellationem abire, quod (nisi summi Dei manu et ope mirabili servati fuerimus) eveniet, praesertim, si nulla tandem conditione Maiestates Vestrae ad concordiam possint reduci. Si nostra pericula tanquam aliena minus fortasse movent Vestram Maiestatem, moveant Germania et avite provinciae, quas profecto tam diu suas numerare poterit, quamdiu regnum Hungariae manebit incolume, moveat istud Augustum nomen imperatoris! Maiorem etenim (id, quod verissime licet affirmare) apud Deum et homines magisque illustrem ac stabilem Maiestas Vestra consequetur gloriam de conservata semel ab impiis Thurcarum manibus Pannonia ac Germania, quam de Mediolano

történni, különösen, ha végül semmi feltétellel sem vezethetők vissza Felsőgtek a meg-
egyezésre. Ha a mi veszedelmünk mint idegen kevésbé indítja meg történetesen
Felsőgteket, indítsák meg Germánia és az örökös tartományok, amiket nyilvánvalóan
addig számíthat majd a sajátjai közé, ameddig a magyar királyság ép marad, indítsa
meg ama fenséges császári név! Istennél ugyanis és az embereknél nagyobb (amint az
a legvalószínűbben megerősíthető) és ragyogóbb és állandóbb dicsőséget fog elérni
Felsőgtek Pannóniának és Germániának a törökök kegyetlen kezétől való egyszeri
megoltalmazásával, mint a milánói hercegségnek a franciáktól keresztények
gyilkolása és vére révén való egyszeri visszaszerzésével. Megoltalmazható lesz pedig
isteni segítséggel, ha Felsőgtek a magán jogsérelmeit Krisztus úr javára (akinek val-
lása és hite veszélyben van) feláldozza addig, amíg a közös ellenség a keresztények
nyakáról közös fegyverekkel el nem űzetett és hátra nem vettetett. Ez pedig [csakis]
Felsőgtek egyezsége és általános hadjárata által, amint igen gyakran bizonygattuk, lesz
bevégezhető, semmi más módon. Mi szerencsésen történnék Felsőgtekkel, sőt velünk
és az egyetemes keresztény névvel, ha valamiképp végül Isten jóságából ellenségeink
vélekedése ellenére Felsőgtek visszatérnének a barátságos viszonyhoz, és azon két leg-
erősebb hadsereg, amelyet annyi hónapon át Insubriában⁸ és egész Itáliában táplálnak,
éppen abban az időben, amikor a törökök Pannóniára fognak törni, az ellenség föld-
jére támadna! Semmi nem adódott Felsőgtek számára a mi emlékezetünk vagy
atyáinkéi szerint győzelem tekintetében ragyogóbb, vagy a hírnév terjedéséhez di-
csőségebb. Mígha valami ellenkező sors révén Felsőgtek lelke a kölcsönös baráti
viszonyra mégsem akarna járulni, adja legalább Felsőgtek megbízatásul a római birodalom
rendjeinek, hogy az a húszezer gyalogos, amelyik ezelőtt három évvel szá-
munkra Felsőgtek és ama fejedelmek révén meghatározott hadigépekkel és ellátás-
sal, sőt, ha lehetséges lesz, nagyobb segélyekkel is ehhez a következő hadjáratunkhoz
késedelem és habozás nélkül szaladjon. Legfenségesebb rokonunk, Ferdinánd
főherceg bár ezzel a dologgal kapcsolatban senkinek a tanácsaira vagy intelmeire nem
látszik rászorulni, azért, mert a kölcsönös kedvességünk, rokoni kötelékünk, a közös
királyságoknak és tartományoknak az üdve és épsége a fegyverre és a védekezésre
eléggé buzdítják, mégis Felsőgtek tekintélye és levele mind a támogatás teljesítésére,
mind a hadviselésre serényebbé tehetik majd őt. Arra kérjük végül Felsőgedet, hogy
amit csak az egyezségről, a hadjáratról, a támogatásról elhatározott, méltóztassék arról
minket tájékoztatni. Semmi sincs ugyanis, amire ebben az időben inkább vágyakoz-
nánk, mint Császári Felsőgtektől az óhajtott válaszra. Óhajtjuk, hogy Felsőgtek a leg-
szerencsésebben legyen, és így magunkat és királyságainkat a leginkább ajánljuk. Kelt
Budán, január hó 6. napján, az 1525. évben, királyságaink kilencedik évében.

[Más kéztől:] Más keresztény fejedelmekhez is hasonló levelek küldettek a változta-
tandók megváltoztatásával, kinek-kinek állapotához és helyzetéhez képest.

⁸ Insubria alatt Észak-Itáliát érti.

ducatu millies a Gallis per caedem et sanguinem Christianorum recuperato. Conservari autem poterit ope divina, si Maiestas Vestra privatas iniurias Christo domino, cuius religio ac fides in periculum vocatur, tantisper condonaverit, donec hostes communes a cervicibus Christianorum communibus armis depulsi ac reiecti fuerint. Id autem concordia Maiestatum Vestrarum et expeditione generali, ut sepiissime sumus testati, nec alia ulla re confici poterit. Quam feliciter Vestrae Maiestati ac nobis et universo nomini Christiano cederet, si qua tandem Dei benignitate praeter hostium nostrorum opinionem Maiestates Vestrae redirent in gratiam et isti validissimi exercitus, qui tot menses in Insubribus¹¹ et tota Italia aluntur, eo ispo tempore, quo Thurcae Pannoniam aggredientur, hostilem terram invaderent! Nihil nostra vel patrum memoria contigit Vestrae Maiestati vel ad victoriam clarius, vel ad famae celebritatem aeque gloriosum. Quod si qua sorte adversa Vestrarum Maiestatum animi ad mutuam gratiam nondum vellent accedere, mandet saltem Maiestas Vestra ordinibus Romani Imperii, ut illa viginti peditum millia, quae anno abhinc tercio nobis per Maiestatem Vestram atque ipsos principes fuerunt decreta cum tormentis et commeatu, ac maioribus etiam (si fieri poterit) suppetiis ad hanc proximam expeditionem nostram citra moram et cunctationem accurrant. Serenissimus quidem frater noster archidux Ferdinandus quamvis ad hanc rem nullius videatur vel consiliis vel monitis indigere, propterea, quod mutua nostra charitas et fraterna necessitudo communiumque regnorum et provinciarum salus et incolumitas ad arma et defensionem satis eum cohortantur, auctoritas tamen et littere Vestrae Maiestatis cum ad prestandum subsidium tum ad bellum gerendum reddere eum poterunt alacriorem. Illud postremo Maiestatem Vestram rogamus, ut quicquid de concordia, de expeditione, de subsidio statuerit, dignetur nos facere certiores. Nihil enim est, quod magis hoc tempore, quam optatum a Maiestate Vestra Caesarea responsum, desyderemus. Quam valere optamus felicissimam et ita nos regnaque nostra plurimum commendamus. Datum Budae, die VI. mensis Ianuarii, anno MDXXV, regnorum nostrorum anno nono.

[Alia manu:] Ad alios quoque principes Christianos similes sunt date littere mutatis mutandis pro cuiusque statu et condicione

¹¹ Insubria intellegitur Italia septentrionalis.

III/4

1525. február 13., Buda

II. Lajos magyar király VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 36.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCXLIV, 647. 1.

[Címzés a levél külzetén:] A Krisztusban legszentebb atyának és úrnak,
VII. Kelemen úrnak, isteni előrelátásból a szent és sérthetetlen római és egyetemes
egyház főpapjának, legkegyelmesebb uramnak

[Más kézzel:] A magyar király [levele] Budáról február 13-án.

Legboldogabb atya, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása után. Meg fogja érteni Szentségtek ettől az órátortomtól, Brodarics Istvántól, titkáromtól és tanácsosomtól az okát annak, hogy miért nem küldhettem vissza őt magát előbb – ahogyan szándékomban volt – Szentségtekhez. Meg fogja érteni emellett a veszedelmeket, szükségeket, bajokat és az összes dologgal kapcsolatos végső reményvesztettséget, amikben én is, ezen királyságaim is forgolódnak. Esedezem tehát Szentségtekhez, amennyire nagy igyekezettel képes vagyok, méltóztassék az összes dologgal kapcsolatban, amiről tőle értesült, azonnali segítséget adni mihamarabb dolgaimnak. Egyebeket [is] fog mondani ugyanezen követem, szavainak ezért, mint az én magaméinak, Szentségtek adna hitelt. Szentségteket a Legjobb, Legnagyobb Isten a keresztény hit szerencsés állapotáért és gyarapodásáért a legeslegszerencsésebben és a legeslegtovább őrizze.

Kelt Budán, február 13-án, az Úr 1525. évében, királyságaim kilencedik évében.

Szentségtek hív fia

Lajos, Magyarország, Csehország stb. királya tulajdon kezével

Megjegyzés:

Saját kezű aláírással.

III/4

1525. 13. Februarii, Budae Ludovicus II. rex Hungariae Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 36.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCXLIV, p. 647.

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Clementi septimo, divina providentia sacro sancte Romane ac universalis ecclesie pontifici maximo, domino meo clementissimo

[Alia manu:] Del Re Ongheria 13 de Febraio Bude

Beatissime pater, domine clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum. Intelliget Vestra Sanctitas ab hoc ipso oratore meo, Stephano Broderico secretario et consiliario meo causam, quare ipsum prius – sicut in animo habueram – ad Vestram Sanctitatem remittere nequiverim. Intelliget preterea pericula, necessitates, calamitates ac extremas omnium rerum desperationes, in quibus et ego et hec regna mea versantur. Supplico igitur Vestre Sanctitati, quanto maiore studio possum, dignetur rebus omnibus ab eodem intellectis opem presentaneam rebus meis quamprimum afferre. Cetera dicit idem orator meus, cuius verbis perinde ac meis propriis Vestra Sanctitas fidem velit adhibere. Quam Deus optimus maximus pro felici statu et incremento fidei Christiane quam faelicissime et quam diutissime conservet. Datum Budę XIII. Februarii anno Domini MDXXV, regnorum meorum anno VIII.

Eiusdem Sanctitatis Vestre devotus filius

Ludovicus rex Hungarie et Bohemie etc. manu propria

Annotatio:

Subscriptio manu propria.

1526. március 21., Buda

II. Lajos magyar király Ferdinánd ausztriai főhercegnek

Segr. Stato, Principi, 4, f. 60r.

Másolat.

Eredetije: OL DL 276806.

Magyarország legfenségebb fejedelme Ausztria legfenségebb főhercegéhez [írt] levelének másolata

Lajos, stb. Nem kételkedünk abban, hogy Fenségteknek teljesen nyilvánvaló, mi hírlik makacsul a törököknek ellenünk való készülődéséről, s magunkkal sem hitethetjük el, hogy Fenségtek a keresztény ügy iránti egyedülálló igyekezetéhez, a veszedelmek nagyságához, az éppen azokban való közösséghez képest nem a leges-legfigyelmesebben gondoskodik róluk, de arra jutottunk, mégis meg kell tennünk, talán felesen, hogy Fenségteket intsük, buzdítsuk, kérleljük mindazok legfigyelmesebb meggondolására, megtételére is, amelyekről ilyen időben Fenségtek gondoskodhatnak. Tegnap kaptunk levelet erdélyi vajdánktól, amelyből értesültünk arról, hogy a törökök császára teljeséggel egész erejével Erdély megtámadására és elfoglalására jön, már a Dunán is elkészültek a hidak, hogy azokon maga a hadsereg átvezetessék, maga a vajda ekkorra veszedelmektől megrémülten esedezve kér tőlünk segédcsapatokat. Hogy mi mit vagyunk képesek teljesíteni dolgaink ennyire lesújtott állapotában, ki az, ki jobban tudja, mint Fenségtek? Nem is kételkedünk abban, hogy nem csak azon az úton készül a törökök [serege] minket megtámadni, hanem minden más rész felől is. Kérve kérjük Fenségteket mindazon kötelékre, amelyek közöttünk vannak, és a veszedelmek közösségére is, amelyek kicsivel kevésbé néznek [csak] Fenségtekre, mint mimagunkra, maga is minden dolgával, amivel képes, jönne segítségünkre, arra mind a Császári Felséget, legkedvesebb közös testvérünket, mind más fejedelmeket is buzdítana és venne rá. Most, most lenne szükség a készpénzen cseh gyalogosok fogadására és azon szükséges dolgok elrendezésére, amely dolgokkal kapcsolatban egyrészt mi az összes félnek, leginkább pedig a császári felségnek írunk, [másrészt] Fenségtek is cselekednék úgy, minket nem csak ténykedésével és a másoknál való közbenjárásával segítene, hanem a magáéból is, amennyire a legnagyobb mértékben megetheti, mihamarább részeltetne. Több szóval Fenségtekkel erről azért nem tárgyalunk, mert tudjuk, hogy egyrészt a mi ebből való veszedelmünk, amiként nekünk, [úgy Fenségteknek is] nyilvánvaló, másrészt nem más a lelkülete, mint nekünk magunknak. Kívánjuk, legyen Fenségtek a lehető legjobban. Budán, Virágvasárnapon, az Úr 1526. évében.

1526. 21. Martii, Budae
Ludovicus II. rex Hungariae Ferdinando archiduci Austriae

Segr. Stato, Principi, 4, f. 60r.

Copia.

Originale: OL DL 276806.

Copia litterarum serenissimi regis Ungariae ad serenissimum archiducem Austriae

Ludovicus etc. Non dubitamus Vestrae Serenitati plane constare, quid de apparatu contra nos Turcarum assidue afferatur, neque nobis persuadere possumus Vestram Serenitatem pro suo in rem Christianam singulari studio, pro periculorum magnitudine, pro eorum ipsorum societate non quam diligentissimam de eis curam gerere, sed nos faciendum tamen nobis putavimus, etiam fortasse ex superabundanti, ut Vestram Serenitatem admoneremus, hortaremur, precaremur ad omnia ea diligentissime et cogitanda et agenda, quae tali tempore a Vestra Serenitate provideri possent. Heri accepimus litteras a vayvoda nostro Transylvano, in quibus certiores facti sumus Turcarum imperatorem omnino totis viribus ad invadendam et occupandam Transylvaniam venire, pontes etiam iam super Danubium factos esse, per quos exercitus ipse traducatur, vayvoda ipse tantis periculis teritus auxilia a nobis suppliciter exposcit. Nos quid prestare possimus rebus nostris ita afflictis, quis est, qui melius novit, quam Serenitas Vestra? Neque dubitamus non illa solum via¹² Turcarum nos aggressurum, sed ex omnibus etiam aliis partibus. Rogamus et obsecramus Vestram Serenitatem per omnia ea vincula, quae nobis cum eadem intercedunt, et per communitatem etiam periculorum, quae paulo minus Vestram Serenitatem, quam nos ipsos respiciunt, velit et ipsa rebus omnibus, quibus potest, nobis subvenire, et ad id tam Caesaream Maiestatem, fratrem nostrum communem carissimum, quam alios principes hortari et inducere. Opus autem esset nunc, nunc praesenti pecunia ad peditem Bohemorum conducendum et ad illa necessaria ordinanda, quibus de rebus et nos ad omnes partes et maxime ad Caesaream Maiestatem scribimus, et Vestra Serenitas ita agere velit, nos non solum opera et intercessione sua apud alios adiuvari, sed de suo quoque, quantum maxime a se fieri potest, quamprimum contribuere. Pluribus verbis cum Vestra Serenitate de hoc propterea non agimus, quia scimus et pericula nostra perinde ac nobis constare et non alium animum esse, quam sit nobismet ipsis. Quam optime cupimus valere. Bude, in dominica Palmarum, anno Domini MDXXVI.

¹²Desideratur: exercitum.

IV/1

1524. január 10., Pozsony Mária királyné VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 1, f. 9.
Papírfelzetes gyűrűs pecséttel.

[Címzés a levél külső részén:] A Krisztusban legszentebb atyának és úrnak, VII. Kelemen úrnak, isteni előrelátásból a szent és sérthetetlen római és egyetemes egyház főpapjának, legkegyelmesebb uramnak
[Más kézzel:] 1524. január 10.

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása és magamnak Szentségtek kegyébe való legalázatosabb ajánlása után. Még ha nem is kétlem, hogy a legragyogóbb fejedelmek, János Albert és Gumprecht urak, brandenburgi örgrófok, igen kedves rokonaim mind tulajdon erényeik, mind sokak ajánlásai miatt Szentségtek nagyobb kegyében vannak, mint hogy ennek kiérdekléséhez szavazataimra szoruljanak, mégis, az egész örgrófi családnak a velem, az őseimmel, leginkább pedig a legfenségesebb fejedelem úrral, Lajos királlyal, igen kedves hitvestársammal kapcsolatos igen ragyogó érdemei miatt nem voltam képes [ajánlást nem írni], különösen, mivel láttam, hogy éppen ugyanaz történik a legfigyelmesebben ugyanazon úr, a hitvesem részéről. Ezért Szentségtekhez a legalázatosabban esedezem, méltóztassék más ajánlások után az én könyörgéseimnek [is] valami helyet adni, hogy ebből maguk az örgrófok megértsék, Szentségtek előbbi jóságához új támogatás járult. Nem kevésbé lesz pedig az én részem, mint az övék, Szentségtekkel kapcsolatban mindig a legeslegjobb érdek szerzését akarni. Szentségteknek magamat és mindenemet a legalázatosabban ajánlom. Szentségteket a Legjobb, Legnagyobb Isten az egyetemes keresztény köztársaság ép állapotáért sokáig őrizze meg a legszerencsésebbnek. Pozsonyban, január 10-én, Isten megtestesülésének 1524. évében.

Szentségtek hív leánya, Mária királyné stb.

IV/1

1524. 10. Ianuarii, Posenii
Maria regina Hungariae Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 1, f. 9.
Sigillo annulari papyro tecto.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Sanctissimo in Christo patri, domino Clementi septimo, divina providentia Sacrosanctae Romanae ac universalis ecclesie pontifici maximo, domino meo clementissimo

[Alia manu:] X Jan 1524

Beatissime pater et domine, domine clementissime!

Post devota pedum Sanctitatis Vestre oscula beatorum et mei in gratiam eiusdem humillimam commendacionem. Etsi non dubito illustrissimos principes dominos Joannem Albertum et Gumpertum, marchiones Brandenburgenses, affines meos charissimos, tam propriis virtutibus, quam multorum commendacionibus in maiorem Sanctitatis Vestre gratiam esse, quam ut meis ad hanc emerendam suffragiis indigeant, ob praeclara tamen tocius Marchionice familię in me maioresque meos ac maxime in serenissimum principem dominum Ludovicum regem, consortem meum charissimum merita non potui non nichil, cum presertim viderem id ipsum ab eodem domino consorte meo diligentissime fieri. Proinde Sanctitati Vestre humillime supplico, dignetur post alias commendaciones meis aliquem precibus locum reliquum facere, unde marchiones ipsi intelligant novum priori Sanctitatis Vestre in sese benignitati calculum accessisse. Non minus autem meae, quam illorum erunt partes de Sanctitate Vestra velle semper quam optime mereri, cui me et mea omnia humillime commendo. Sanctitatem Vestram Deus Optimus Maximus pro incolumi statu universe reipublice Christianę diu conservet felicissimam. Posenii X. Ianuarii. Anno incarnati Dei MD XXIII.

Eiusdem Sanctitatis Vestre devota filia Maria regina etc.

1524. november 3., Buda
Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 2, f. 377–378.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCXXXV, 639-640. 1.

[Címzés a levél külzetén:] Legszentebb urunknak, isteni előrelátásból
 VII. Kelemen pápa úrnak, nekem mindig legkegyelmesebb uramnak
 [Más kézzel:] Az esztergomi érsek úrnak Budán, november 3-án [kelt levele]
 Jegyzékbe véve október 12-én

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek lábának csókolása és magamnak Szentségtek kegyelmébe való legalázatosabb ajánlása után. Szavakkal ki nem fejezhetem, mekkora örömmel hatott rám először Szentségtek brévéje, amit ezekben a napokban kaptam meg, aztán a főtiszteendő Campeggio bíboros úrnak⁹, Szentségtek követének a levele, mert ezekből látom, hogy Szentségtek irántam való jósága oly készsleges. Semmi sem lehet pedig az emberi dolgokban annyira hatalmas, nagyszerű, sőt ragyogó, hogy annak én Szentségtek legbölcsebb ítéletét ne akarnám elébe helyezni. Nem lehet tehát számomra nem a legkedvesebb, hogy Szentségtek az én akármekkorácska csekélységemet méltányolja, engem a legnagyobb tisztségekkel is megbecsül. És bár gyermekkorom óta, leginkább pedig az idő óta, amikor élet[em] jelenlegi vállalkozásába belekezdtem, az Apostoli Szék iránt a legodaadóbb voltam, és annak tisztelete, méltósága, hatalma érdekében annyira igyekvő, hogy az efféle hivatalban senki mögött sem maradtam el kortársaim közül, nem leszek képes mégis ezután a jóság ezen ösztökéi által is ösztökélten [– –] lenni, sokkal is inkább, mint eddig voltam, mindazokra a dolgokra, amelyek ama Legszentebb Széknek és Szentségteknek a tiszteletére és méltóságára tartoznak, a leginkább készsleges és a leglángolóbb. Nem is lett volna szükség, Legboldogabb Atya, annyi szóra, oly heves tanácsolásra a cseh dologgal kapcsolatban velem [– –], ha csak nem akarta történetesen Szentségtek a futót új buzdításával megsarkantyúzni. Én már régóta ezt a dolgot magamtól és Szentségtektől ösztönöztem annyira a szívemen viseltem, hogy (bár igen nagy és igen nehéz nyűgök, gondok és legvégső veszedelme e királyságnak csodálatosan és módfelett elvontak engem) sohasem, e legsúlyosabb elfoglaltságokban [sem] mellőztem egyetlen helyzetet sem e legszentebb ügy teljes erőmből történő előmozdítására. E figyelmisségemnek és serénységemnek

⁹ Campeggio, Laurenzio 1474-ben született. Milánóban, Padovában, Velencében tanult. Diplomataként öt pápát szolgált. 1524 január 8-án nevezték ki a Német Birodalom, Csehország és Magyarország követének. Részt vett a nürnbergi birodalmi gyűlésen, Regensburg érintésével onnan Bécsbe ment, majd 1524 december 8-án indult Magyarországra, ahol fél évet töltött, 1525 nyarán tért haza.

1524. 3. Novembris, Budae

Ladislaus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 2, f. 377–378.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCXXXV, p. 639-640.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Sanctissimo domino nostro, domino Clementi divina providentia papee VII, domino mihi semper clementissimo

[Alia manu:] Archiepiscopi Strigoniensis Bude III. Novembris

Registrata a di XII di Xbre

Beatissime Pater et domine, domine clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestrae et mei in gratiam eiusdem humillimam commendationem. Consequi verbis non possum, quanto me gaudio breve primum Sanctitatis Vestrae, quod hiis diebus accepi, deinde litterae reverendissimi domini cardinalis Campegii¹³, Sanctitatis Vestrae legati, affecerunt, quod ex hiis Vestrae Sanctitatis in me benignitatem tam propensam esse video. Nihil autem potest in rebus humanis esse adeo amplum, magnificum atque illustre, cui ego Vestrae Sanctitatis sapientissimum iudicium nolim anteferre. A Vestra igitur Sanctitate meam quantulamcumque exiguitatem probari, me maximis etiam honoribus existimari non potest mihi esse non periucundum. Et licet fuerim ab ineunte aetate et ab eo potissimum tempore, quo praesens vitae institutum ingressus sum, Sedi Apostolicę addictissimus et illius honoris, dignitatis, amplitudinis ita studiosus, ut in hoc genere officii nemini meorum aequalium concesser[im], non potero tamen posthac hiis etiam benignitatis stimulis incitatus [– – –]¹⁴ esse longe etiam magis, quam hactenus fuerim, ad omnia ea, quae ad [Sedis] ipsius Sanctissimae et Vestrae Sanctitatis honorem ac maiestatem pertinebunt, maxime pronus et ardentissimus. Neque opus erat, Beatissime Pater, tot verbis, tam vehementi persuasione de re Bohemica me[cum] [– – –], nisi forte voluit Vestra Sanctitas currenti calcar novae adhortationis s[uae] adhibere. Habebam ego iampridem hanc rem et mea sponte et h[ortatu?] Vestrae Sanctitatis incitatus ita cordi, ut (licet maximis et difficillimis ae[gris?] curisque et extremo huius regni discrimine essem mirum atque [– – –] immodum distractus) nunquam tamen, etiam in hiis gravissimis occupationibus ullum praetermiserim locum huius sanctissimae rei totis viribus promovendę. Cuius meae diligentiae et sollicitudinis tam dominus baro, nuntius Vestre

¹³Campeggius Laurentius natus anno 1474. Studia Mediolani, Patavii, Venetiae confecit. Munere legati fungens serviit pontificibus summis quinque. A. d. VI Id. Ian. anni 1524 legatus in imperio, Bohemiae et Hungariae creatus est. Interfuit in comitiis Norimbergae, unde Viennam profectus est, mox a. d. VI Id. Dec. Hungariae iter perrexit, ubi sex menses morans aestate anni 1525 domum revertit.

¹⁴Verbum unum – in longitudine circiter 2 cm – illegibile est.

mind a báró úr, Szentségtek követe, mind jó testvérem is, Brodarics István, összes fáradozásaim és cselekedeteim tudói a legbőszéesebben tanúi lehetnek majd. Hogy pedig az ügy milyen állapotban van, úgy értékelem, nem ismeretlen Szentségtek számára. Bár vannak pedig nem kevesen, akik ennek az oly szent ügynek a zavarását tervezgetik, mégis nem csekély reményünk van, hogy jó vége lesz, aminek előmozdítására és megcselekedésére nem fogom túrni, hogy akár bármi igyekezetem, akár munkásságom hiányozzék. Semmi sincs ugyanis mindazon dolgok között, amelyek az életben általam kívánhatók, amire hevesebben vágnék, mint hogy ez a halhatatlan dicsőség, annak az igen nemes királyságnak az anyaszentegyház egységéhez, ölébe és társadalmába való visszavezetése, ami keresztény fejedelmek és az Apostoli Szék igen nagy igyekezeteivel annyiszor hiába kíséreltetett meg annyi vérrel is, Szentségteknek legyen a sajátja és tulajdona. Végezetül Szentségteknek legyen biztos meggyőződése velem kapcsolatban, hogy semmit nem fogok elmulasztani, ami ezen ügynek a Szentségtek ítélete és az Apostoli Szék méltósága szerinti bevégzéséhez tarthatik. Magam is az összes dologban, ami részemről teljesíthető lesz valaha is, úgy fogok viselkedni, hogy lássék, Szentségtek legfőbb jósága és kegyelmessége az Apostoli Szék és Szentségtek iránt igen hű, és igen kedves szolgára fordítottatott. Szentségtek kegyébe magamat és szolgálatomat a legalázatosabban esedezve ajánlom. Szentségteket Isten a legszerencsésebbnek őrizze meg. Budán, november 3. napján, 1524.

Szentségtek legalázatosabb szervitora és káplánja
László esztergomi érsek tulajdon kezével

V/2

1525. február 24., Buda
Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 40.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCXLVII, 648. l.

ETE I, n. 187, 195–196. l.

[Címzés a levél kültetésén:] Legszentebb urunknak, VII. Kelemen főpápnak,
legkegyesebb uramnak

[Más kézzel:] Az esztergomi érsek Budán, február 24-én [kelt levele]

Legboldogabb atya, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása és szolgálatomnak Szentségtek kegyébe való legalázatosabb ajánlása után. Hogy milyen az állapota e királyságnak, amelynek üdvét, tudom, Szentségtek már régóta szorongva vágyja, nem szükséges, hogy

Sanctitatis, quam etiam bonus frater meus, Stephanus Brodericus, omnium laborum et actionum mearum consci, poterunt esse testes locupletissimi. Res autem quo in statu sit, existimo Vestram Sanctitatem non ignorare. Quanquam autem non pauci sunt, qui rem tam sanctam inturbare moliuntur, spem tamen non parvam habemus eam bonum finem habituram, ad quam promovendam transigendamque nec studium ullum meum nec operam patiar desiderari. Nihil est enim inter omnia ea, quae a me in vita possunt optari, quod cupiam vehementius, quam ut haec immortalis gloria, illius nobilissimi regni ad sanctae matris ecclesiae unionem, gremium ac societatem reductio toties maximis Christianorum principum et Sedis Apostolicae conatibus tanto etiam sanguine frustra tentata Vestrae sit Sanctitatis propria ac peculiaris. Denique Vestra Sanctitas ita sibi de me certo persuadeat nihil praetermissurum, quod ad hanc rem ex sententia Vestrae Sanctitatis et ex dignitate Sedis Apostolicae conficiendam pertinere possit. Me quoque rebus in omnibus, quae a me poterunt unquam praestari, ita geram, ut haec Vestrae Sanctitatis summa benignitas et clementia in servitorem et fidissimum et gratissimum Sedis Apostolicae et Sanctitatis Vestrae collata esse videatur. In cuius gratiam me ac servitorem meam humillime ac supplex commendo. Quam Deus felicissimam conservet. Budae, die III. Novembris MDXXVIII.
Eiusdem Vestrae Sanctitatis humillimus servitor et capellanus
Ladislavus archiepiscopus Strigoniensis manu propria

V/2

1525. 24. Februarii, Budae

Ladislav Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 40.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCXLVII, p. 648.

ETE I, n. 187, 195–196. 1.

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Sanctissimo domino nostro, Clementi septimo pontifici maximo, domino meo gratiosissimo

[Alia manu:] Archiepiscopi Strigoniensis 24 Februarii Budae

Beatissime pater, domine clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum servitutisque mee humillimam in gratiam eiusdem commendationem. Qualis sit status huius regni, cuius salutem Sanctitatem Vestram anxie desiderare iam pridem cognovi, opus non est ut Sanctitati

Szentségteknek levelem adja hírül. Semmi sem hallik itt ugyanis, semmi sem történik, ami az itt ténykedő főtisztelendő követ és a nagyságos báró (Szentségtek hírnöke) urak előtt rejtve lenne, amiről mindkettejüktől Szentségtek ne értesülhetne, minden egyes dolgot pedig sokkal világosabban is fog érteni a tisztelendő Brodarics István úrtól, a Szentségtekhez elküldött királyi tanácsostól és követtől. Ha pedig írni akarok valamit, mást nem tudok, mint hogy minden a legnagyobb veszedelemben van, és már nincs is semmi remény az üdvre, csak Jézus Krisztusban és az ő legszentebb földi helyettesében, oly hatalmas ugyanis az egész keresztény köztársaság közös ellensége. Mindenki közül, aki uralkodik, (amint Szentségtek igen jól tudja) a leghatalmasabb is, a legkegyetlenebb is, egyedül a magyarok ellen fordul teljesen, eljövételét az egész királyság hatalmas remegése közepette várják. Hogy vajon a magyarok egyedül képesek-e neki ellenállni, Szentségtek könnyen mérlegelheti magában. Eltört már az a remény is, sőt teljességgel elenyészett, amit a keresztény fejedelmek megegyezésébe vetettünk, mivel látjuk, hogy a háború, amit ők viselnek, napról napra mindinkább ismételten kifakad és terjed, az egész kereszténység legnyilvánvalóbb és legbizonyosabb veszedelme közepette. Emiatt Szentségteket egyetlen menedékünket Jézus Krisztusra és az ő legszentebb szülőanyjára kérem esedezve könyörögve, méltóztassék veleszületett jósága és kegyelmessége meg isteni előrelátása szerint nyomorúságos helyzetünkre előrelátóan úgy tekinteni, hogy ne (eddig bárhogyan is megőrzöttként) Szentségtek legjobb előjelű neve és pápasága alatt pusztuljunk el. A magam dolgairól, mivel a közügyek rosszul állnak, nem tudom, mit írjak, a haza összeomlása közepette ugyanis előrébb való meghalnom, mint élnem. A Legjobb, Legnagyobb Isten fordítson mindent jóra! Akármi történt is majd, amíg élek, mind Szentségteknek, mind a Szent és Sérthetetlen Apostoli Széknek a leghívebb és legengedelmesebb szolgája leszek mindig, és semmit sem fogok elhanyagolni a szerencse semmilyen esetében sem, ami a méltósága és tekintélye oltalmazása érdekében erőm szerint általam teljesíthető lesz. Semmire sem vágyom pedig, csak hogy Szentségtek a legfenségesebb szénátusával együtt engem megszokott kegyével és jóakarásával kísérni méltóztassék. Velem kapcsolatban Szentségtek azt tegyen, amit akar, az én akaratom mindig Szentségtek kezében van és lesz, de mindezekről az előbb említett Brodarics úr, királyi követ kérésemre Szentségtekkel többek jelenlétében fog tárgyalni. Szentségteket ugyanazon Isten a keresztény köztársaság gyarapodásáért a legtöbb éven át a legszerencsésebben őrizze. Kelt Budán, 1525. február 24. napján.

Szentségtek legalázatosabb szervitora és teremtménye
László esztergomi [érsek] tulajdon kezével

Vestre litteris meis declaretur. Nihil enim hic nec auditur nec agitur, quod reverendissimum dominum legatum et magnificentum dominum baronem, nuncium suum hic agentes lateat, quod ab utroque Sanctitas Vestra intelligere non possit, est autem multo etiam clarius intellectura singula a reverendo domino Stephano Broderico, consiliario et oratore regio ad Sanctitatem Vestram misso. Quod si scribere aliquid volo, aliud non possum, quam omnia in summo posita esse discrimine, nec ullam iam superesse spem salutis, nisi in Christo Ihesu et eius sanctissimo in terris vicario, tantus enim quantus est tocius Christiane reipublice hostis communis. Est autem (ut Sanctitas Vestra optime novit) omnium, qui regnant, et potentissimus et crudelissimus, se totum in solos Hungaros convertit, cuius adventum non sine ingenti tocius regni trepidatione opperimur. Cui an soli resistere Hungari possint, Sanctitas Vestra secum expendere facile potest. Refrixit iam et illa spes, immo prorsus extincta est, quam in principum Christianorum concordia ponebamus, cum in dies magis ac magis bellum, quod ab eis geritur, cum evidentissimo et certissimo tocius Christianitatis periculo recrudesceat et augeri videamus. Quam ob rem Sanctitatem Vestram, unicum refugium nostrum per ipsum Ihesum Christum et eius sanctissimam genitricem supplex rogo et obtestor, dignetur pro sua innata bonitate et clemencia proque divina prudentia ita rebus nostris afflictis prospicere, ne (utcumque hucusque servati) sub eius auspiciatissimo nomine et pontificatu pereamus. De rebus privatis (cum publica male habeant) nescio, quid scribam, ruentibus enim publicis praestabit mihi mori, quam vivere. Deus optimus maximus omnia vertat in melius! Quicquid tum evenerit, dum vivam, et Sanctitati Vestre et Sacrosancte Sedi Apostolice devotissimus et obsequentissimus servitor semper sum futurus nihilque neglecturus in omni fortune casu, quod pro eius dignitate auctoritateque tuenda pro mea virili prestari a me poterit. Nihil autem cupio, nisi ut Sanctitas Vestra cum suo augustissimo senatu solita sua gratia ac benignitate me prosequi dignetur. De me Sanctitas Vestra id agat, quod volet, mea voluntas est et erit semper in manu Sanctitatis Vestre, sed de his omnibus prefatus dominus Brodericus orator regius rogatu meo cum Sanctitate Vestra coram pluribus aget. Quam idem Deus pro incremento Reipublice Christiane plurimos annos felicissime conservet. Datum Bude 24. die Februarii 1525.

Eiusdem Vestre Sanctitatis humillimus servitor et creatura
Ladislaus Strigoniensis manu propria

1525. március 7., Buda
Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 28.

Peccsét töredékével.

[Címzése:] Legszentebb urunknak, VII. Kelemen főpápnak, legkegyesebb uramnak

Legboldogabb atya, legkegyesebb úr!

Szolgálatomnak Szentségtek lábához való legalázatosabb ajánlása után. Megértettem, hogy feljelentettek engem Szentségteknél, hogy hajlamosabb lettem a magán-, mint a közügyekben való fáradozásra és a róluk való gondoskodásra, és hogy a cseh dolgokat végül nem eléggé figyelmesen gondoztam. Méltatlan feljelentő, hogy magának megfeleljen, ezt kellett mondania, aki ha igaz dolgokat akart volna előadni, teljes egészében az ellenkezőjét kellett volna mondania. Én ugyanis a magánügyeket soha nem helyeztem a közügyek elé, amikről, hogy gondoskodjam, a magánügyeket a leggyakrabban elhanyagoltam. Ami a cseh dolgokat illeti, a legfigyelmesebben gondoskodtam arról, hogy jól kezdődjenek. Ugyanahhoz a véghez érkezünk meg, a dolog a közepén tart: nagy akadályok vannak, és ezek miatt történt meg, hogy a dolog függőben van a cseh országgyűlésig, s az sem volt eddig megtartható a Csehországban felszított lázadások miatt. Van más oka is: tanácsosabbnak látszik nekünk, hogy királyunk Lengyelország királyával egyezzek meg, mielőtt Csehországban országgyűlés tartatik, máskülönben amott nagyobb tűzvész is támad, ahogy most ezek a dolgok állnak. Ha Lengyelország királyával együtt vettettek meg az alapok, végül könnyebben véghezvihető minden, ígyhát semmit sem lankadtam abban a figyelmességemben és gondoskodásomban, amit azok a dolgok kívánnak. Sőt kezemet sem azért tettem az ekére, hogy visszatekintsek, de minden a saját törvényei szerint történik hatékonyabban. Én semmit sem fogok elhanyagolni, amiről úgy ítélem, hogy a dologhoz tartozik. Bár látom, hogy Szentségteket a feljelentők győzködése által félrevezetetten más véleményt alkotott velem kapcsolatban, mint érdemeim követelnék, esedezem Szentségtekhez, mint legkegyelmesebb uramhoz, ne tartaná oda készségesen fülét a feljelentőimnek, méltóztassék engem szokott jóakaratóval kísérni, mivel fonákul jelentettem fel. Megtettem az államért, amire csak képes voltam, megadtam, amim csak volt, nincs más vissza, csak az életem, azt is örömmel fogom adni, csak ennek elvesztével amaz ép lehessen. Megkértem levelemmel Marsupino urat, engem is mentsen ki több dologgal kapcsolatban Szentségteknél, esedezem, méltóztassék neki jóindulatú audienciát adni. Tegyen Szentségtek velem kapcsolatban, amit csak akar, csak ne higgye azokat, amik ellenem hamisan költetnek. Ha pedig a feljelentő meg akarja mutatni magát, én, ahol csak Szentségtek akarta, kész vagyok az ellenkezőjét kimutat-

1525. 7. Martii, Budaë

Ladislaus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 28.

Fragmento sigilli.

[Inscriptio:] Sanctissimo domino nostro, Clementi VII pontifici maximo, domino meo gratiosissimo

Beatissime pater, domine gratiosissime!

Post servitutis mee ad pedem Sanctitatis Vestre humillimam commendationem. Delatum me esse intellexi apud Sanctitatem Vestram, quod inclinatio sim factus ad studium et curam privatarum rerum quam publicarum et quod res Bohemicas in fine non satis diligenter curaverim. Delator iniquus, ut sibi satisfaceret, hoc dicere debuit, qui, si vera proferre voluisset, omni ex parte contrarium dixisse debuisset. Nam ego res privatas numquam praetuli publicis, quibus ut consulerem, privatas neglexi sepissime. Quod ad res Bohe[m]icas attinet, ut bene inchoarentur, diligentissime curavi. Ad finem eandem pervenimus, statur in medio: magna sunt impedimenta, propter que factum est, ut res suspenderetur usque ad dietam Bohemicam, nec illa hucusque celebrari potuit ob sediciones in Bohemia suscitatas. Est etiam aliud in causa: consultius nobis visum est fore, ut Rex noster cum Rege Polonie conveniat, priusquam dieta in Bohemia celebretur, alioqui maius etiam illic (ut nunc res iste habentur) incendium nasceretur. Iactis cum rege Polonie fundamentis facilius tandem transigi omnia possunt, nihil itaque remisi de mea diligentia et cura, quam res ille desiderant. Non ideo admovi manum aratro, ut retrospiciam, sed suis omnia legibus efficacius aguntur. Ego nihil negligam, quod ad rem pertinere arbitrabor. Quamvis videam Sanctitatem Vestram suggestionem delatorum seductum aliam de me concepisse opinionem, quam merita mea postularint, suplico Sanctitati Vestre, uti domino meo clementissimo, non adhibeat faciles aures delatoribus meis, prosequi me solita benevolentia dignetur, quia sinistre sum delatus. Feci pro republica, quicquid potui, dedi, quicquid habui, non restat, nisi vita, et illam libenter dabo, modo hac perdita salva illa esse possit. Rogavi litteris meis dominum Marsupinum, et me apud Sanctitatem Vestram pluribus excuset, cui benignam audienciam, suplico, dare dignetur. Faciat Sanctitas Vestra de me, quicquid volet, modo non credat, que falso in me confinguntur. Quod si delator vult se declarare, ego, ubicunque Sanctitas Vestra voluerit, paratus sum contrarium demonstrare his omnibus, quibus sum delatus. Deus omnipotens Sanctitatem Vestram ad plurimos annos felicissimam pro incremento fidei Christiane conservet. Cui mea servicia et orationes iterum atque iterum commendo. Strigonii, die Sancti Thomae Martyris, 1525. Eiusdem Vestrae Sanctitatis humillimus servitor et capellanus Ladislaus Strigoniensis manu propria

ni mindezeknek, amikkel kapcsolatban feljelenttettem. A Mindenható Isten Szentségteket a legtöbb évig a keresztény hit gyarapodására a legszerencsésebbnek őrizze. Szentségteknak szolgálataimat és imáimat ismét és ismét ajánlom. Esztergomban, Szent Tamás mártír napján, 1525.

Szentségtek legalázatosabb szervitora és káplánja, László, esztergomi [érsek] tulajdon kezével

V/4

1525. augusztus 16., Buda
Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 237.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLVII, 653. l.

ETE I, n. 207, 211 - 212 l.

[Címzés a levél külső részén:] Legszentebb urunknak, VII. Kelemennek,
a legjobb, legnagyobb stb. főpápnak

[Más kézzel:] Az esztergomi érsek Budáról augusztus 16-án [kelt levele]

Legboldogabb atya!

Szolgálataimnak Szentségtek boldog lába porához való alázatos ajánlása után. Mivel az én tisztem azokat, akik a vallás és az istentisztelet nyilvánvaló kárára tekinteni látszanak, Szentségteknak mint Isten egyháza legfőbb földi pásztorának sőt fejedelmének feltárni, hallgatással nem mehetek el mellett (amint Szentségtek elődöm, a néhai György esztergomi érsek leveleiből és esedezéseiből is igen gyakran megértette), hogy az egyházamban napról napra csökken az isteni vagyon, ezáltal a boldog István király, e nemzet apostola és Magyarország más isteni királyai által megállapított szent ceremóniák, ez a tisztelendő sienai Fülöp úr, főjegyző igyekezetéből történik, akinek ténykedése folytán az esztergomi egyház kanonokjai, akik szám szerint negyvenen vannak, néhány év óta a Szent Mária kápolna viszonylatában, amely az ő asztaluk számára utaltatott oda, örökös fenytésekkel és a legzordabb kiközösítéssel zaklattatnak. Behajt tőlük Fülöp úr, amint hallom, a per megkezdése óta felvett haszon címén négyezer aranyat. Mivel ezt az összeget – a nélkülözés és a jövedelmek csekélysége, sőt a súlyos és tömérdek kiadás miatt, amit a katonáknak a hit védelmére való tartásában elköltenek – megfizetni nem képesek, a szertartásoktól tartózkodni kényszerülnek, és nem csak azon egyház, de az egész királyság rút gyalázatával ezeket a fenytékeket már hosszú ideje viselik és túriik. Helyzetüket és sorsukat megszáván – hogy végre e perből és a fenytékekből kivergődhessenek – leszámoltam az enyémből ezer aranyat, hogy Fülöp úrnak fizessék ki, amit ő, amennyire megérttem, egyrészt megvet, másrészt semmibe vesz. Bár az, aki az egész esetnek az eredetét és folyamatát

1525. 16. Augusti, Budae
Ladislaus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 237.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLVII, p. 653.

ETE I, n. 207, p. 211 - 212

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Sanctissimo domino nostro, Clementi septimo, pontifici optimo maximo etc.

[Alia manu:] Strigoniensis archiepiscopi ex Buda Augusti XVI.

Beatissime pater!

Post serviciorum meorum ad pedum pulveres Sanctitatis Vestre beatorum humilem commendacionem. Cum mei sit officii ea, que ad manifestum religionis et cultus divini detrimentum spectare videntur, Vestre Sanctitati, uti summo in terris ecclesie Dei pastori ac principi explicare, silencio preterire non possum (id quod Vestra Sanctitas ex mei quoque predecessoris, quondam Georgii archiepiscopi Strigoniensis litteris ac supplicationibus sepius intellexit) in hac ecclesia mea indies minui rem divinam et sacras cerimonias a beato Stephano huiusce nacionis apostolo atque aliis divis Hungariae regibus institutas idque fieri studio reverendi domini Philippi, Senensis, prothonotarii, cuius opera canonici Strigoniensis ecclesie, qui sunt numero quadraginta, ab aliquod[!] annis racione capelle Sancte Marie, que illorum mense est attributa, perpetuis censuris et acerrima excommunicacione vexantur. Exigit ab eis dominus Philippus, ut audio, nomine fructuum ab incepta lite perceptorum aureos quatuor milia. Quam summam cum ob inopiam et reddituum tenuitatem atque ob graves et assiduos sumptus (quos in alendis pro fidei defensione militibus erogant) non possint exolvere, sacris coguntur abstinere et cum turpi non solum eius ecclesie, sed totius regni ignominia has censuras longo iam tempore sustinent ac perferunt. Quorum conditionem et sortem miseratus – ut tandem ex hac lite et censuris possint emergere – numeraveram de meo mille aureos domino Philippo exolvendos, quos ille, quantum intelligo, et contemnit et pro nichilo habet. Quamvis, qui totius cause originem ac progressum velit dispicere, facile cognoscet hanc litem (utcunque inicio excitatam) sola calumnia ac per summam capituli Strigoniensis iacturam ad hoc usque tempus esse protractam. Et, nisi me moveret canonicorum egestas ac penuria, possem non magno fortasse negotio declarare plus mihi in illa capella, quam domino Philippo, iuris esse, et, si convellenda hec esset unio, me potissimum actore convelli posset. Sed ego vel ea, que sancte a maioribus sunt instituta, mutare, vel canonicos, quibus vix alioqui quotidianus victus suppetit, ad mendicitatem redigere impium et extreme crudelitatis

akarná átlátni, könnyen meg fogja érteni, hogy ez a per (akárhogy támadt kezdetben) egyedül patvarkodás által és az esztergomi káptalan legnagyobb kárával nyújtott el egészen eddig az ideig. És, ha nem indítana meg engem a kanonokok szegénysége és nélkülözése, képes lennék talán nem nagy munkával megmutatni, hogy több jogom van nekem abban a kápolnában, mint Fülöp úrnak, és, ha ennek az egységnek szét kellene szakadnia, az én kezdeményezésemmel lenne a leginkább szétszakítható. De én mindig úgy értékelttem, hogy akár azokat, amik az ősök által szentül megállapítottak, változtatni, akár a kanonokokat, akiknek máskülönben a napi élelmük alig elegendő, koldulásra szorítani nem jámbor és végletes kegyetlenségű ténykedés. Nem tudok pedig nem csodálkozni azon, miért a kápolna felvett hasznáról tárgyalt Fülöp úr, amikor a legjobb tanúkkal (amint a kanonokok erősítik) lenne bizonyítható – ha ez az ügy a báró úrnak, vagy akinek Szentségtek inkább akarná, megbízásul adatnék –, hogy mindazok a jövedelmek a néhai főtisztelendő Tamás bíborosnak, aki Fülöp úrnak ebben a dologban a prokurátora volt, megfizettek.

Esedezem tehát Szentségtekhez, méltóztassék ezen egyházam és a magyar királyság iránti egyedülálló kegye és jámborsága szerint ezt a veszedelmes és botránnyal teljes pert teljességgel kioltani, nehogy akár a szomszédos eretnekeknek, vagy a kevésbé ép hitű keresztényeknek alkalom adassék az Apostoli Szék tekintélyének csökkentésére, amikor látják, hogy nem annyira a jog szerint (ahogy lépten-nyomon beszélnek az emberek), hanem patvarkodás révén ekkora egyház szolgálói a szentségektől és az isteni vagyontól eltiltatnak. Kérem a Legjobb, Legnagyobb Istent, hogy Szentségteket a legtovább és a legszerencsésebben őrizze és oltalmazza. Budáról, augusztus hónap tizenhatodik napján, az Úr 1525. évében.

Szentségtek legalázatosabb és leghívebb szervitora és káplánja

V/5

1525. október 1., Buda

Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 300.

Gyűrűs pecsét töredékével.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLXI, 655-656. l.

[Címzés a levél külzetén:] Legszentebb VII. Kelemen főpap urunknak, nekem mindig legkegyelmesebb uramnak

[Más kézzel:] Az esztergomi érseknek Budán, október első [napján kelt levele]

Legboldogabb atya és úr, nekem legkegyelmesebb uram!

Szentségtek boldog lába csókolása és szolgálatom legalázatosabb ajánlása után. Mind

opus semper existimavi. Non possum autem non mirari, cur de fructibus capelle perceptis agat dominus Philippus, quum optimis testibus (ut affirmant canonici) probari possit – si id negotii domino baroni (aut cui Vestra Sanctitas maluerit) demandetur – omnes illos redditus reverendissimo quondam domino Thome cardinali, qui domini Philippi hac in re fuerat procurator, esse persolutos.

Supplico itaque Vestre Sanctitati, dignetur pro singulari sua erga hanc ecclesiam meam et regnum Hungariae gracia et pietate hanc litem perniciosam et scandali plenam funditus extinguere, ne vel vicinis hereticis vel parum integris Christianis detur causa detrahendi Sedis Apostolice auctoritati, cum videant non tam iure (ut passim loquuntur homines), quam per calumniam tante ecclesie ministros sacris et re divina prohiberi. Oro Deum Optimum Maximum, ut Vestram Sanctitatem diutissime ac felicissime conservet ac tueatur. Ex Buda, die sexta decima mensis Augusti. Anno Domini MDXXV

Eiusdem Sanctitatis Vestre humillimus et devotissimus servitor et capellanus

V/5

1525. 1. Octobris, Budaë

Ladislaus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 300.

Fragmento sigilli annularis.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLXI, p. 655-656.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Sanctissimo domino nostro Clementi septimo pontifici maximo, domino mihi semper clementissimo

[Alia manu:] Strigoniensis archiepiscopi Buda Prima Octobris

Beatissime pater et domine, domine mihi clementissime!

Post pedum oscula Sanctitatis Vestre beatorum et servitutis mee humillimam commendacionem. Et ex litteris Vestrae Sanctitatis et ex reverendi domini Stephani Broderici sermone facile intellexi, et qua cura ac sollicitudine res nostras publicas, et qua etiam gracia ac benignitate personam meam privatam, minimum Vestrae Sanctitatis servulorum, Vestra Sanctitas prosequatur. Pro utroque sum eque Vestre Sanctitati devinctus. Publica quo in statu sint, Vestra Sanctitas partim ex regiis, partim ex domini baronis atque etiam ex eiusdem Broderici litteris intelliget. In quibus ego curandis et in tanto rerum turbine et tot tam externis, quam domesticis periculis, meliori, qua fieri potest, racione, moderandis propulsandisque – Deus videt – dies et noctes diligentissime et fidelissime elaboro nihil penitus, quod a me fieri possit, praetermittens, id quod etiam imposterum pro virili mea eadem fide et diligencia sum

Szentségtek leveléből, mind a tisztelendő Brodarics István úr beszédéből könnyen megértettem mindazt, mekkora gondoskodással és aggodalommal kíséri Szentségtek közügyeinket, mind azt, mekkora kegyel is és jóssággal az én magam személyét, Szentségtek szolgálcskái közül a legkisebbet. Mindkettőért egyformán lekötelezettje vagyok Szentségteknek. Hogy a közügyek milyen állapotban vannak, Szentségtek részint a királyi levélből, részint a báró úrétől, sőt ugyanezen Brodaricsétől meg fogja érteni. Én az ezekről való gondoskodással kapcsolatban és a dolgok akkora kavardásában és annyi, mind külső, mind belső veszedelemnek jobb módon való, amennyire csak lehetséges, mérséklésében és elhárításában – Isten látja – éjjel-nappal küszködöm a legfigyelmesebben és a leghűségesebben, egyáltalán nem mellőzve semmit sem, ami általam lehetséges, amit ezután is erőm szerint ugyanazzal a hittel és figyelemmel szándékozom cselekedni. Szentségteket esedezve kérem és a legalázatosabban könyörgöm, hogy engem, miközben ezeket teszem, megszokott kedvezésével és kegyelvel kíséni méltóztassék és a legnagyobb veszedelemben levő dolgainkat tekintélyével és segítségével segíteni. Ama Brodarics Istvánnak, akit nekem Szentségtek olyannyira ajánl, méltósága és tisztének növekedése mennyire kedves volt eddig is, és az most is, kívánom, Szentségtek tudja meg a báró úrtól. Magamat és szolgálatomat Szentségtek kegyébe alázatosan ajánlom. Szentségteket Isten őrizze szerencsésnek és épnek. Budán, október első napján, az Úr 1525. évében. Szentségtek legodaadóbb szervitora és káplánja László esztergomi érsek tulajdon kezével

V/6

1525. november 30., Buda
Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 356r

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek lábának csókolása és szolgálatom legalázatosabb ajánlása után. Bízva a kegyben, amivel engem Szentségtek igen sűrűn és minden érdemem nélkül kísért, bízva aztán a reményben, amit velem kapcsolatban nekem díszemül önként adott, esedezem Szentségtekhez, legkegyesebb uramhoz, méltóztassék szívébe idézni engem, amikor szenátusa bővítésének ideje eljő. Ha valami tisztséget fog adományozni nekem (amint remélem), úgy értékelje, hogy az a Szentségtek és a Szent és Sérthetetlen Apostoli Szék iránt legodaadóbb és legengedelmesebb szolgának adományoztatott. Ha pedig Szentségteknek másként tetszett, azt is (csak irántam való kegye épen maradjon) nem háborgó lélekkel fogom viselni. Semmi sincs ugyanis, amire Szentségtek akarata ellenére vágnék, ha valamit elnyertem, egyedül Szentségteknek fogom köszönni. Szentségteket a Legjobb Isten a keresztény hit növekedésére és

facturus. Vestram Sanctitatem supplex oro atque humillime obsecro, ut me ista agentem suo solito favore et gracia prosequi dignetur et res nostras in summo periculo constitutas auctoritate et ope sua adiuvere. Stephani ipsius Broderici, quem mihi Vestra Sanctitas tantopere commendat, dignitas et honoris accessio quante mihi care et hactenus fuerint et nunc sint, volo Vestram Sanctitatem ex domino barone cognoscere. Me et servitatem meam in gratiam Sanctitatis Vestrae humiliter commendo. Quam Deus observet felicem et incolumem. Bude, die prima Octobris. Anno Domini MDXXV.

Eiusdem Sanctitatis Vestre addictissimus servitor et capellanus
Ladislaus archiepiscopus Strigoniensis manu propria

V/6

1525. 30. Novembris, Budae

Ladislaus Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 356r.

Beatissime pater et domine, domine clementissime!

Post osculum pedum Sanctitatis Vestre et humillimam servitutis mee commendationem. Fretus gratia, qua me Sanctitas Vestra sepius absque ullo meo merito prosecuta est, fretus denique spe, quam aliquam de me ornando mihi ultro dedit, supplico Sanctitati Vestre, domino meo gratiosissimo, dignetur recordari mei, dum tempus ampliandi sui senatus adveniet. Si quid honoris in me (ut spero) conferet, in servitorem sibi Sacroque Sanctę Sedis Apostolicę addictissimum obsequentissimumque collatum existimet. Quod si Sanctitatis Vestre aliter visum fuerit, id quoque (modo eius mihi gratia salva maneat) animo non iniquo sum laturus. Nihil enim est, quod cupiam præter Sanctitati Vestre voluntatem, si quid erit acceptum, soli Sanctitati Vestre referam. Quam Deus Optimus pro incremento et tutela fidei catholice incolumem ac felicem quam diutissime conservet. Datum Bude ultima die Novembris 1525.

Eiusdem Vestre Sanctitatis addictissimus servitor et capellanus
Ladislaus archiepiscopus Strigoniensis manu propria

oltalmára épnek és szerencsésnek a lehető legtovább őrizze. Kelt Budán november utolsó napján, 1525.

Szentségtek legodaadóbb szervitora és káplánja
László, esztergomi érsek tulajdon kezével

V/7

1526. január 31., Buda
Szalkai László esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 20r.

Legboldogabb atya és legkegyelmesebb úr!

Szentségtek legboldogabb lábához magam legalázatosabb ajánlását. Hogy legkegyelmesebb Szentségtek megszánván esztergomi káptalanom bajait a bírságot, amivel megköötözött volt, tőle elvenni és engem, egyszersmind egyházamat is a legbőkezűbben vigasztalni méltóztatott, nagyobb hálával tartozom, [mint] amekkorára képes vagyok, és köszönöm, köszönöm Boldogságtoknak. Nyilvánvalóan bőszeges haszna lesz Szentségteknek ezen igen kegyes ténykedésért a Legjobb, Legnagyobb Istentől. Most van az hátra, hogy a királyi felség, legengedelmesebb fia és a magam, szolgálja kívánsága másik [részét] is, hogy tudniillik az egész per Fülöp és a káptalan között szűnjék meg, atyailag teljesítse. Elértem pedig – hogy a dolog annál alkalmasabban elvégezhető legyen –, hogy a káptalan magát és ügyét Szentségtek ítélete alá bocsássa, készségesen elébe menni készen bárminek, aminek megtételét neki parancsolja. Mivel pedig [a káptalan] a perek hosszú függőben léte és a fegyveres népeknek a hit ellenségei ellen való folytonos tartása által annyira megtört, és minden dolgában elszegényedett, hogy még azt az ezer aranyat sem, amelyet legutóbb e per letételéért ott a Fuggerek bankjában elhelyezett, ha meg nem segitettem volna, nem lett volna képes megadni, esedezem Szentségtekhez a legalázatosabban, méltóztatásuk mindenki iránti jámborsága és kegyelmessége szerint számításba venni annak ekkora nélkülözését és nyomorúságait, és az ügynek úgy véget vetni, hogy ne szabassék ki rá valami erején felül fizetendő. Ezt én törekedni fogok örök engedelmességgemmel és szolgálattal Szentségtektől kiérdemelni, a fogadalmak szerint kívánom, éljen a legszerencsésebben sokáig az Apostoli Szentszék és az egész keresztény közösség megőrzésére és folytonos gyarapodására, magamat pedig legszentebb lábához ismét és ismét a legalázatosabban ajánlom. Budáról, január hó utolsó napján, az Úr 1526. évében.

Szentségtek legalázatosabb szervitora és káplánja
László esztergomi érsek tulajdon kezével

Megjegyzés: A dátumot követő rész Szalkai saját kézírása.

1526. 31. Januarii, Budae

Ladislau Szalkai archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 20r.

Beatissime pater et domine clementissime!

Humillimam mei ad pedes beatissimos Sanctitatis Vestre commendacionem. Quod Sanctitas Vestra clementissima miserata calamitates capituli mei Strigoniensis censuras ab eo, quibus innodatum erat, submovere et me simul et ecclesiam meam benignissime consolari dignata est, maiores, quas possum et debeo, ago et habeo Beatitudini Vestre gratias. Erit profecto ei merces copiosa pro pientissimo hoc opere suo a Deo Optimo Maximo. Reliquum nunc est, ut alteram quoque desiderii Regie Maiestatis filii eius obsequentissimi et mei servitoris, quo scilicet lis tota inter Philippum et capitulum extinguatur, paterne adimpleat. Effeci autem, quo res opportunius confici queat, ut capitulum se et causam suam arbitrio Sanctitatis Vestre submitteret prompte obituum, quicquid ei faciendum iusserit. Quum autem longis litium dispendiis et assidua gencium armatarum adversus fidei hostes conservacione adeo fractum et rerum omnium inops redditum sit, ut ne illos quidem mille aureos, quos proxime pro lite hac ponenda istic in bancho Fukarorum deposuit, nisi ego opem ei tulissem, reddere quivisset, supplico Sanctitati Vestre humillime, dignetur pro sua in omnes pietate et clemencia rationem tante illius inopie et erumnarum habere, sicque negocium dirimere, ne quid supra vires ei exolvendum imponatur. Quod ego perpetuis meis obsequiis et servitute ab eadem emereri contendam, quam felicissime diu pro Sancte Sedis Apostolice totiusque reipublice Christiane conservacione et augmento assiduo ad vota valere cupio, meque pedibus eiusdem sanctissimis etiam ac etiam humillime commendo. Ex Buda ultima die mensis Januarii. Anno Domini MDXXVI. Eiusdem Vestre Sanctitatis humillimus servitor et capellanus Ladislau archiepiscopus Strigoniensis manu propria

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso a Szalkai scripta est.

VI/1

1525. január 6., Zágráb

Török Mihály a Dunán inneni, valamint a Dráva, Száva, Kulpa, Un melletti és közti részek főkapitánya VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 13.

Gyűrűs pecséttel.

[Külzetén más kéztől:] Török Mihály a magyar király Dunán inneni kapitánya Zágrábban, Vízkereszt ünnepén

A Krisztusban legszentebb atyának és úrnak, VII. Kelemen pápa úrnak, isteni előrelátásból a szent és sérthetetlen római és egyetemes egyház főpapjának, Therek Mihály, noha méltatlan, a Dunán inneni, nemkülönben a Drávanak, a Szávanak és a Kulpának meg az Unának hívott folyók melletti és közötti részek a legfenségebb fejedelem és úr, Lajos úr, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királya által különlegesen kirendelt általános kapitánya, Szentségtek szolgája és legalázatosabb kis kliense, lankadatlan szolgálataimnak és hű előzékenységeimnek köteles támogatója, a legnagyobb engedelmességgel és tisztelettel boldog lábának csókolását. Miután a Magasságos akarásával és elmondhatatlan támogatását nekem és Szentségtek más, a Klisszának nevezett várban¹⁰ létező és innen is, onnan is ugyanazon [vár] védelmére siető szolgálóimnak megadva ugyanazon várat a hitetlen törökök, Krisztus keresztje ellenségei megszállásától és berontásától megvédelmeztük és megszabadítottuk, magam és ezen társaim, a szolgák és kis kliensek Szentségtedben mindig bízva ezen igen nyomorult és elnyomott és nagyobb részben már ama hitetlenek igájának és szolgálóinak alávetett és leigázott, és bálványozásra kényszerített szélső területeket – amennyire a magasságos Istennel együtt képesek voltunk – megvédelmeztük és ellenállni nem késlekedtünk, először a magasságos Istentől reményt és segítséget, végül Szentségtektől oltalmat és ideigvaló támogatást kérve. Ezért, Legszenetebb Atya, az egész keresztény földkerekség vikáriusa, esedezünk Szentségtekhez, méltóztassék rólam és ezen katonatársaimról apostoli és legkegyesebb ideigvaló támogatásával gondoskodni, hogy ezáltal az ilyen hitetlenek és kóborló veszett kutyák őrzőjégeinek még inkább elejét vehessük és ellenállhassunk, nemkülönben Krisztus híveinek a lelkét a bálványozástól és a hitetlenek torkától oltalmazhassuk és óvhassuk. A legkegyesebb és atyai választ Szentségtektől a leghamarabb várva Szentségteket minden dolgok alapítója őrizze meg a legszerencésebbnek az apostoli székben boldog Péter apostol éveig. Zágrábból, az Úr Vízkeresztjének ünnepén, annak ezeröt-százhuszötödik évében.

¹⁰ 1524-ben Klisszának a pápa valóban tetemes segílyt küldött, ami a fontos vár felmentését lehetővé tette. 1524. május 10-én a velencei szenátus előtt megjelent a scardonai püspök, Thomas Niger, aki Klisszába a pápa által küldött segílyeket eljuttatta, útban volt Rómába, hogy köszönetet mondjon.

VI/1

1525. 6. Ianuarii, Zagrabiae

Michael Therek capitaneus generalis parcium citra Danubium, necnon penes et inter flumina Drawÿ Sawÿ et Colapis atque Un vocata Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 13.

Sigillo annulari.

[In extera parte litterarum alia manu:] Di Michele Terek capitano citra Danubium delatata del re d'Ungheria di Zagabria In festo Epiphanię

Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Clementi divina providentia pape septimo sacrosancte Romane et universalis ecclesie summo pontifici, licet indignus Michael Therek capitaneus generalis parcium citra Danubium, necnon penes et inter flumina Drawÿ Sawÿ et Colapis atque Un vocata per serenissimum principem et dominum, dominum Ludovicum, Dei gracia regem Hungariae et Bohemie etc. specialiter deputatus, servitor et clientulus Sanctitati Vestre humillimus servitorum indefessorum et obsequiorum fidelium mea debita suffragia, summa cum obediencia et reverencia pedum oscula beatorum. Posteaquam altissimo volente et suum ineffabile suffragium mihi et aliis servitoribus Sanctitatis Vestre in castro Klÿs¹⁵ vocato existentibus et hincinde in defensionem eiusdem advolantibus concedendo idem castrum ab obsidione et incursione perfidorum Thurcorum, crucis Christi inimicorum defensavimus et eliberavimus, confisus ego et ipsi commilitones mei, servitores et clientuli Sanctitatis Vestre semper, extrema et hec miserima atque oppressa et iam in maiori parte iugo et servicio infidelium ipsorum subiecta subiugata atque in idolatria redacta – quantum cum Deo altissimo potuimus – defensavimus et resistere non cessavimus a Deo altissimo spem et auxilium primum, tandem a Sanctitate Vestra patrocinium et subsidium temporale postulantes. Quare, Sanctissime Pater, tocius orbis Christianitatis vicarius, supplicamus Sanctitati Vestre, dignetur me et ipsos commilitones meos suo apostolico et gratiosissimo providere subsidio temporali, quo magis ac magis insultibus talismodi infidelium et canum silvestrium sive rabidorum obviare et resistere necnon animos Christi fidelium ab idolatria et faucibus infidelium praecustodire et precavere valeamus. Graciosissimam paternamque relationem a Sanctitate Vestra quamprimum exspectando, quam conditor omnium rerum conservet felicissimam in cathedra apostolica ad annos beati Petri apostoli. Ex Zagrabia in festo Epiphaniarum [!] domini, anno eiusdem Millesimo quingentesimo vigesimo quinto.

¹⁵Anno 1524 subsidia vere permagna Clissiae a pontifice summo submissa sunt, quo factum est, ut arx valde magni momenti obsidione liberari posset. Thomas Niger episcopus Scardonitanus, qui subsidia Clissiae vehenda curaverat, Romam gratias agendi causa proficiscens adiit senatum Venetorum a. d. VI Id. Mai. anni 1524.

VII/1

1525. február 15., Buda

Drágffy János temesi ispán VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 35.

Gyűrűs pecséttel.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCXLV, 647. l.

[Címzése:] Legszentebb főpap urunknak, legkegyelmesebb uramnak

[Más kézzel:] A temesi ispánnak Budán, február 15-én [kelt levele]

Legboldogabb atya és úr, nekem legkegyelmesebb uram!

Szentségtek lábának csókolása és szolgálatom alázatos ajánlása után. Bízva abban az egyedülálló jóságban, amellyel engem valamikor, amikor a Városban zarándoklás végett voltam, Szentségtek kísért, megkértem ezt a barátomat, a királyi követ urat, hogy Szentségtekhez a nevemben egy nem igazán nagy dologért (amit mégis én Szentségtektől elérni legfőképpen kívánok) esedezzek. Esedezem tehát a legalázatosabban Szentségtekhez, legkegyelmesebb uramhoz, méltóztassék azzal kapcsolatban kéréseimet meghallgatni. Szentségtek kegyébe legalázatosabb szolgálatomat esedezve ajánlom. Szentségteket Isten épnek és sértetlennek őrizze. Budán, február 15-én, az Úr 1525. évében.

Szentségtek hű nagyságos Drágffy Jánosa, temesi ispán, a magyar királyság főembere és bárója tulajdon kezével

VIII/1

1525. február 15., Modrus

Frangepán Bernardin VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 38, 47.

Pecsét töredékével.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCXLVII, 648-649. l.

Krisztusban legboldogabb és legkegyelmesebb atya és úr, nekem legkegyesebb uram! Boldog lába csókolása és [magam] ajánlása után. Én ugyanis és fiaim alattvalóinkkal együtt Szentségteknek mulhatatlan köszönetet mondunk a támogatásért és segítségért, amit Szentségtek méltóztatott nekünk nyújtani. Rászorultunk erősen, e végeken a törökök félik Szentségtek nevét, különösen pedig most, amikor a keresztények fejedelmei között Isten és Szentségtek közbenjárásával közel a háborúk kioltása. Most

VII/1

1525. 15. Februarii, Budae Johannes Drágffy comes Themesiensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 35.

Sigillo annulari.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCXLV, p. 647.

[Inscriptio:] Sanctissimo domino nostro pontifici maximo, domino meo clementissimo

[Alia manu:] Comitis Themesiensis XV Februarii Budę

Beatissime pater et domine, domine mihi clementissime!

Post oscula pedum Vestre Sanctitatis et mee servitutis humilem commendacionem. Confisus in illa singulari benignitate, qua me aliquando, dum in urbe peregrinandi gracia essem, Vestra Sanctitas fuit prosequuta, rogavi hunc amicum meum, dominum oratorem regium, ut Vestre Sanctitati nomine meo pro re non valde quidem magna (quam tamen ego a Vestra Sanctitate consequi summopere desidero) supplicaret. Supplico igitur humillime Vestre Sanctitati, domino meo clementissimo, dignetur in eo preces meas exaudire. In cuius gratiam servitatem meam humillimam supplex commendo. Quam Deus salvam et incolumem conservet. Bude XV Februarii, anno Domini 1525. Eiusdem Sanctitatis Vestre fidelis magnificus Johannes Dragffy, comes Themesiensis, primas et baro regni Hungariae manu propria

VIII/1

1525. 15. Februarii, Modrusii Bernardinus de Frangepanibus Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 38, 47.

Fragmento sigilli.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCXLVII, p. 648-649.

Beatissime ac clementissime in Christo pater et domine, domine mihi gratiosissime! Post pedum oscula beatorum et commendationem. Ego enim et filii mei una cum subditis nostris Sanctitati Vestre gratias agimus immortales ob suffragio et subsidio, quod eadem Sanctitas Vestra dignata est nobis praestare. Indigebamus valde, in hiis confinibus Turchi timent nomen Sanctitatis Vestre et nunc presertim, quum inter Christianorum principes (Deo et Sanctitate Vestra mediante) prope est bellorum

van itt a ti időtök is, legszentebb és legbölcsebb atya, most lesz ismertté Jézus Krisztus nevében a ti hatalmatok is. Szükség van mégis egy gyors hadjáratra, mivel a török hadak folytonos készülletben vannak, baj baj hátán fenyeget. A törökök elhatározták, hogy elnyelnek engem és grófságomat. A velem szomszédos grófok és bárók, akik megegyeztek és akik az egyezségért törekednek, el is küldtek, hogy adót adjanak a töröknek. Én pedig elhatároztam, hogy inkább akarok meghalni, mint vétkezni. Én – bár öregekn – a törökök ellen folyamatosan az egyik, Ferdinánd pedig, a fiam, a másik oldalról grófságom őrzésére és védelmére virrasztunk és gyakran csatározunk. Ebben az évben a törökök kétezernél több lelket vittek el fogságba a grófságomból. Másik fiam, Kristóf Magyarországon van és a legfenségesebb királytól kap zsoldot. Igen sok más veszedelem is fenyeget bennünket, amint e hírnököm teljesebben Szentségteknek fel fogja tární. Mivel pedig tovább ellenállni nincs erőm, én grófságommal együtt Szentségtek és Szent Apostoli Széketek oltalma alá menekülök és Szentségtek és Szent Apostoli Széketek védelme, fedezete és oltalma alatt mindenben és mindenre kiterjedően átadom és hagyom [magamat]. Fogadjon Szentségtek engem, fiaimat és állapotomat, városomat, váraimat és az összes helyemet, mielőtt a kígyó bömbölve elnyel minket, gondoskodjék és méltóztassék megparancsolni, hogy mit tegyek! Legkegyelmesebb Atya, e hírnököm révén Szentségtek és Szent Apostoli Széketek szándékának határozatát ezzel kapcsolatban várom, közben lehetőség szerint védelmezni fogom magamat Szentségtek ellenségeitől és az enyéimtől. Mindenesetre, Legszentebb Atya, ha a saját és a Szent Anya egyházának háborúját ezen legkegyetlenebb törökök ellen fogja irányozni, ahogy közelnap (amint felfogtam) irányozni szándékozik, esedezve kérlelem Szentségteket, méltóztassék rólam öregről (de mégsem elagottról) és fiaimról, Szentségtek és Szent Apostoli Széketek szolgáltságáról megemlékezni, amint többször Szentségtek megígérte.

Ugyanis a mi derekas tetteinkről és a mi Frangepán-házunkéiról meg a keresztény köztársaság védelmében a törökök ellen való vérünk ontásáról amiként a krónikák, már Szentségtek is tud. Tudja azt is, milyen szegény vagyok, és emiatt nem vagyok képes az összes nekem szolgálatot teljesítőt megelégiteni. Ott van ugyanis folyamatosan Szentségtek lábánál meghatalmazottam, Ioannes Andreas és szolgálataim körül, amelyek a katolikus hitért is vannak, buzgólkodik, tőlem, egy éve már, fáradozása és szolgálata semmi hasznát meg nem kapta. Tehát esedezve könyörgöm, hogy Szentségtek méltóztassék megbízást adni, hogy számára valami ellátásról vagy hivatalról gondoskodás történjék úgy, hogy megéljen és megszokott módján derekasan szolgálni legyen ereje.

Továbbá, hogy az öreg lelkek üdvéről, a gyengék és szegények, magatehetetlenek erőtlenségéről e részeken gondoskodás történjék, méltóztassék Szentségtek legkevesebb egy hónapi búcsút nekünk könyörületesen megengedni. Szentségtek lábához magamat és fiaimat a leghívebben ajánljuk. Kelt Modrusban február 20-án, 1525.

Szentségtek leghívebb és legengedelmesebb szervitora

Frangepán stb. Bernardin gróf tulajdon kezével

Megjegyzés: Válasz: Arm. XLIV, 9. f. 165r.

Nyomt. kiadása: BALAN 1885, n. 85, 115. l. Sajatkezü aláírás.

extinctio. Et nunc est tempus vestrum, Pater Sanctissime et Sapientissime, et nunc potentia vestra in Jesu Christi nomine erit nota. Indiget tamen celeri expeditione, quia Turchi in continuo paratu exercitus existunt, mala super mala imminet. Turchi delibaverunt absorbere me et comitatum meum. Circumvicini mei comites et barones, qui sunt concordati, et qui pro concordia instant et miserunt, ut tributum tradant Turcho. Ego autem decrevi potius velle mori, quam peccare. Ego, licet senex, contra Turchas de continuo ab uno, et Ferdinandus, filius meus ab alio lateribus in custodiam et deffensionem comitatus mei invigilamus et sepe preliamur. Hoc anno Turchi ultra duas mille animas in captivitatem a comitatu meo abduxerunt. Alter filius meus, Christoforus est in Hungaria et a Serenissimo Rege habet stipendium. Et alia plurima pericula nobis imminet, ut hic nuntius meus plenius Sanctitati Vestre exponet. Et, quoniam amplius resistere non valeo, ego cum comitatu meo sub Sanctitatis Vestre vestreque Sanctę Sedis Apostolicę presidium confugio et sub suis custodia, protectione et defensione in omnibus et per omnia trado et relinquo. Accipiat Sanctitas Vestra me, filios meos et statum meum, civitatem, arces et loca omnia mea, antequam serpens rugiens devoret nos, provideat et iubere dignetur, quid sim facturus! Pater Clementissime, per nuntium hunc meum resolutionem mentis Sanctitatis Vestre vestreque Sanctę Sedis Apostolicę desuper expecto, interim pro posse deffendam me ab inimicis et Sanctitatis Vestre et meis.

Etiam Sanctissime Pater, si suum et Sanctę Matris ecclesię bellum versus istos immanissimos Turchas diriget, quod propediem (ut percepi) est directura, suppliciter eandem Sanctitatem Vestram exoro, quatenus dignetur de me seno (non tamen decrepito) et filiis meis, vestris et Vestre Sanctę Sedis Apostolicę servulis recordari, ut pluries eadem Sanctitas Vestra policita est.

Nam de bene gestis per nos et domum nostram Frangepanam sanguineque nostro pro defensione rei publice Christianę contra Turchas infuso sicut cronice et iam Sanctitas Vestra scit. Scit etiam, qualiter sum pauper, et propterea omnibus mihi servientibus satisfacere non valeo. Extat enim de continuo ad Sanctitatis Vestre pedes Ioannes Andreas, procurator meus, et servitiis meis, qui[!] etiam sunt pro fide Catholica, insistit, nullam a me, iam est annus, laboris et stipendii sui habuit mercedem. Igitur supplex deprecor, quod eadem Sanctitas Vestra dignetur mandare, ut sibi de aliquali provisione vel officio provideatur ita, ut vivat et bene more suo solito deservire valeat.

Item, ut animarum salute senium, invaliditudine infirmorum et pauperum impotentium in hiis partibus consulatur, dignetur eadem Sanctitas Vestra iubuleum ad minus per mensem nobis misericorditer concedere. Cuius pedibus me et filios meos devotissime commendamus. Datum Modrusii, XXmo Februarii. MDXXV.

Eiusdem Sanctitatis Vestre devotissimus et obsequentissimus servitor

Bernardinus de Frangepanibus

etc. comes manu propria

Annotatio: Responso: Arm. XLIV, 9. f. 165r.

Editio: BALAN 1885, n. 85, p. 115.

Subscriptio manu propria.

IX/1

1525. február 20., Buda Campeggio bíboros VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 39.

Papírfelzetes pecsét töredékével.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCXLVI, 647-648. l.

ETE I, n. 186, 194–195 l.

[Címzés a levél külzetén:] Legszentebb és legboldogabb pápa urunknak

[Más kézzel:] Campeggio bíborosnak Budán február 20-án [kelt levele]

Legboldogabb atya!

Boldog lába csókolása után. Visszatér Szentségtekhez tisztelendő Brodarics István úr, pécsi prépost, e legfenségesebb király úr orátora, hogy Szentségteknél őfelsége és e királyság ügyeiről tárgyaljon és gondoskodjék. Ezek között két fő dolga van, amelyekről én is őfelsége könyörgéseitől megindultan kényszerülök a róluk való valamiféle gondoskodás érdekében Szentségteknek írni. Az egyik Kapisztrán János testvérnek a szenttéavatása, amire maga a király és a királyság más előkelői a legfőképp törekednek. A másik valamiféle parochiális [templomnak], avagy plébániának főesperesi méltóságra való felállítására a főpapi [jogokkal] való élés képességével és hatalmával, nemkülönben az év három teljes napján állandóan tartó teljes bűnbocsánattal együtt, a nagyságos Perényi Gábor úr, e királyság bárója sürgetésére, aki az efféle kegy ellentételezéseként felajánlja, hogy e királyság és végei őrizetében és oltalmára meghatározott számú zsoldoskatonát ad meghatározott időre, amiként ugyanezen István úrtól Szentségtek bővebben megértheti. Amikor pedig utoljára ezt a királyi felség nevében tőlem kérte, azt válaszoltam, nincs lehetőségem ilyeneket teljesíteni, hanem Boldogságtok kifejezett akarátát kell bírni – amihez engem is megkeresve rákényszerítettek e teher vállalására. Ezért, ha úgy tetszett jónak Szentségteknek, hogy a király közbenjárásainak és e nemes férfiúnak engedelmeskedni kell, hozzám küldött brévájével, levelével azokat a dolgokat rám bízhatja. Ebben a dologban én azt fogom tenni, ami az Apostoli Szék méltóságához és az idő megfelelőbb értelméhez inkább alkalmasnak látszik számomra. Azonban, hogy mindkettőre e királyi felség a legfőbb kívánsággal törekszik, Szentségtek meg fogja érteni bőségesen azokból, amiket ugyanezen orátor úr Szentségtek elé terjeszt. Mivel ő mindarról, amiről tárgyalnak és tanácskoznak, teljes ismerettel rendelkezik, ezért a levél hosszabb sora alól fel fog engem menteni. [Kívánom] pedig, hogy Szentségtek a legszerencsésebben legyen, legszentebb lábához magamat a legalázatosabban ajánlom. Buda, 1525. február 20.

IX/1

1525. 20. Februarii, Budae Cardinalis Campegius Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 39.

Fragmento sigilli papyro tecti.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCXLVI, p. 647-648.

ETE I, n. 186, p. 194–195

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Sanctissimo ac Beatissimo Domino Nostro pape
[Alia manu:] Cardinalis Campegii XX Februarii Bude

Beatissime pater!

Post pedum oscula beatorum. Revertitur ad Sanctitatem Vestram reverendus dominus Stephanus Brodericus, praepositus Quinqueecclesiensis, serenissimi huius regis orator, ut apud eam certa Maiestatis Suae et huius regni negocia agat et procuret. Inter que duo habet praecipua, de quibus ego quoque Serenitatis Suae precibus motus cogor aliqua pro eorum protectione Sanctitati Vestrae scribere. Alterum autem est fratris Ioannis de Capestrano canonizatio, quam summe rex ipse aliique regni proceres petunt. Alterum parochialis cuiusdam seu plebanie in archiepiscopatus [recte: archidiaconatus] dignitatem erectio cum facultate et potestate utendi pontificalibus, necnon cum indulgentia plenaria tribus anni diebus perpetuo duratura, ad instantiam magnifici domini Gabrielis de Perin, regni huius baronis, qui ob huiusmodi gratie compensationem offert se in regni huius et finium custodiam et tutelam dare certos stipendiatos mil[it]es ad certum tempus, pro ut latius ab eodem domino Stephano Sanctitas Vestra cognoscere poterit. Quomque postremum hoc Maiestatis regie nomine a me peteret, respondi mee non esse facultatis talia praestare, sed Beatitudinis Vestre voluntatem expressam habendam esse – ad quod etiam me requirentes coegerunt id oneris subire. Quamobrem, si visum fuerit Sanctitati Vestre regis intercessionibus atque huic nobili viro morem gerendum esse, suis ad me brevibus, litteris eadem mihi poterit committere. Qua in re ego illud agam, quod ad dignitatem Sedis Apostolice et temporis commodiores rationes mihi magis oportunum videbitur. Utraque vero hec ab hac Maiestate summo desyderio peti Sanctitas Vestra cognoscet abunde ex iis, que idem dominus orator ei referet. Qui quoniam de omnibus iis, que aguntur et consuluntur, plenam habet noticiam, ideo a longiori epistole serie me excusabit. Et felicissime valere Sanctitatem Vestram, cuius sanctissimis pedibus me humillime commendo. Buda, XX Februarii MDXXV.

X/1

1525. március 5., Pécs **Móré Fülöp pécsi püspök VII. Kelemen pápának**

Segr. Stato, Principi, 3, f. 50.

Papírfelzetes pecsét töredékével.

[Címzés a levél külzetén:] Legszentebb pápa urunknak

[Más kézzel:] 1525, a pécsi püspök [levele], március 5.

Legboldogabb atya, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása és magamnak meg engedelmességeimnek legalázatosabb ajánlása után. Rábíztam a tisztelendő Brodarics István úrra, királyi óratorra néhány ügyemnek az Apostoli Széknél és Szentségteknél való tárgyalását. Esedezem tehát Szentségtekhez mint legkegyelmesebb uramhoz, azoknak a dolgoknak, amiket amaz István úr a nevemben előterjesztett, tulajdonítana teljes és csorbítatlan hitelt és lenne (amint szokott) ügyeimmel kapcsolatban készséges és jóakarátú. Én azon fogok fáradozni, hogy az összes jámborságot és kegyelmességet, amellyel engem Szentségtek kísért, örök engedelmességeimmel érdemeljem ki Szentségtektől. Szentségteket a Magasságos Isten egyháza javára sok nemzedéken át a legszerencsebbnek őrizze. Szentségteknek magamat és ügyeimet ismét a legalázatosabban ajánlom. Pécsről, március ötödik napján, az Úr 1525. évében.

Szentségtek

alázatos szervitora és káplánja, Móré stb. Fülöp, pécsi püspök

XI/1

1525. március 25., Ragusa **Ragusa rektora és tanácsa VII. Kelemen pápának**

Segr. Stato, Principi, 3, f. 68.

Legszentebb atya a Krisztusban, legkegyelmesebb atya!

Boldog lába alázatos csókolása után. Elküldtük Szentségtek lábához Bernardo de Binzolát, nemeseink egyikét, a jelen levél bemutatóját bizonyos ügyeink elintézésé érdekében. Esedezünk Szentségtekhez, hogy azoknak, amiket nevünkben ő elő fog tární, akkora hitelt tulajdonítani méltóztassék, amekkorát nekünk tulajdonítana, ha szemtől szemben beszélénk, emellett megadni neki a kívánt elbocsátást, amit Szentségtektől remélünk és amiért alázatosan könyörgünk. Szentségteknek magunkat és mindenünket esedezve és híven ajánljuk. Raguzából, 1525. március 25. napján.

Szentségtek leghívebb fiai, Ragusa rektora és tanácsa

X/1

1525. 5. Martii, Quinqueecclesiis Philippus More episcopus Quinqueecclesiensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 50.

Fragmento sigilli papyro tecti.

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Sanctissimo domino nostro pape

[Alia manu:] 1525 episcopi Quinqueecclesiensis quinta Martii

Beatissime pater, domine clementissime!

Post oscula pedum beatorum Sanctitatis Vestre meique ac obsequiorum humillimam commendationem. Commisi reverendo domino Stephano Broderico, oratori regio nonnulla negotia mea apud Sedem Apostolicam et Sanctitatem Vestram transigenda. Supplico itaque Sanctitati Vestre tanquam domino meo clementissimo, velit eis, que ipse dominus Stephanus nomine meo retulerit, plenam atque integram fidem habere in negotiisque meis facilem se atque benignam (ut solet) prestare. Ego vero dabo operam, ut omnem pietatem et clementiam, qua me Sanctitas Vestra prosequuta fuerit, perpetuis obsequiis ab eadem promerear. Sanctitatem Vestram Deus altissimus ecclesie sue multis saeculis felicissimam conservet. Cui me iterum et negotia mea humillime commendo. Ex Quinqueecclesiis, quinta die Marcii. Anno domini MDXXV.

Eiusdem Vestre Sanctitatis

humilis servitor et capellanus Philippus More etc. episcopus Quinqueecclesiensis

XI/1

1525. 25. Martii, Rhagusio Rector et consilium Rhagusii Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 68.

Sanctissime in Christo pater, pater clementissime!

Post pedum humilia oscula beatorum. Misimus ad pedes Sanctitatis Vestre Bernardum de Binzola, unum de nobilibus nostris, presentium exhibitorum pro quibusdam negotiis nostris expediendis. Supplicamus eidem Sanctitati Vestrae, ut his, que nomine nostro ille exponet, tantam fidem habere dignetur, quantam nobis, si coram loqueremur, haberet, votivam preterea illi expeditionem concedere, quam a Sanctitate Vestra speramus et humiliter exoramus. Cui nos nostraque omnia suppliciter ac devote commendamus. Ex Ragusio, die 25. Martii MDXXV.

Eiusdem Sanctitatis Vestre

Devotissimi filii rector et consilium Rhagusii

XI/2

1531. július 22., Ragusa Ragusa rektora és tanácsa VII. Kelemenhez

Segr. Stato, Principi, 6, f. 236r.

Legboldogabb atya stb.

Küldjük Szentségtekhez Francesco Parisiot, írnokunkat, aki e levelet át fogja adni, hogy nevünkben Szentségtekkel tárgyaljon olyan dolgokról, amelyek nekünk és államunknak nem kis jelentőségűek. Esedezünk, méltóztassék Szentségtek őt meghallgatni és amiket elmond, elhinni, mintha mi tárgyalnánk színe előtt, és annyira gyorsan őt elbocsátani, amennyire szorongva mi az elbocsátást várjuk. Szentségteknek pedig ép-séget és szerencsét kívánunk. Kelt Raguzában, 1531. július 22. napján, stb.

Szentségtek

leghívebb stb. szolgálai és fiai, Ragusa rektora és tanácsa

XI/3

1532. november 11., Ragusa Ragusa rektora és tanácsa VII. Kelemennek

Segr. Stato, Principi, 7, f. 549.

Papírfelzetes pecséttel.

[Címzése:] Legszentebb atyánknak, urunknak

Legboldogabb atya!

Meghalván e napokban Makarska és Trebinje püspöke, helyére ebben a püspökségben megválasztottuk a főtisztelendő urat, Cervino Tamás barátot, patrícusunkat, az isteni Domokos rendjéből való barátot, mind erkölcsi szentsége, mind a lélek más adományai tekintetében, amelyekkel igen-igen kitűnik, az efféle méltóságra valóban nem méltatlan férfiút. Ezért esedezünk, méltóztassék Szentségtek, amint már ennek előtte is szokása volt, a választásunkat megerősíteni és – mivel magának a püspökségnek (miután javai nagy részét az ellenség elfoglalta) évi jövedelme oda jutott, hogy abból az, aki magát a püspöki méltóságot tartja, önmagát méltóságának megfelelően táplálni és fenntartani alig bírja – esedezünk Szentségtekhez, magának az általunk megválasztott püspöknek a támogatását és segítségét a megerősítésben úgy vállalja el, hogy mi megértsük, Szentségtek jósága, amelyet mindenki érez, hirdet és csodál, nem maradt el mellőle, Szentségtek számára pedig könyörgünk a Legjobb, Legnagyobb Istentől

XI/2

1531. 22. Julii, Rhagusio Rector et consilium Rhagusii Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 6, f. 236r.

Beatissime pater etc.

Mittimus ad Sanctitatem Vestram Franciscum Parisium, scribam nostrum, qui litteras has reddet, nostro nomine cum Sanctitate Vestra qui agat, quę nostra nostraeque reipublicae haud parvi referunt. Supplicamus, dignetur Sanctitas Vestra eum audire, et, quae referet, credere, ac si nos coram ageremus, atque tam celeriter eum expedire, quam anxie nos expeditionem expectamus. Et Sanctitati Vestre optamus incolumitatem et felicitatem. Datum Rhagusii, die XXII Julii MDXXXI etc.

Eiusdem Sanctitatis Vestrę

Rector et consilium Rhagusii servi et filii devotissimi etc.

XI/3

1532. 11. Novembris, Rhagusio Rector et consilium Rhagusii Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 7, f. 549.

Sigillo papyro tecto.

[Inscriptio:] Sanctissimo patri, domino nostro

Beatissime pater!

Defuncto his diebus episcopo Mercanensi et Tribunensi¹⁶ in eius locum in hoc ipso episcopatu elegimus reverendissimum dominum fratrem Thomam Cervinum, patricium nostrum ordinis divi Dominici, virum sane et morum sanctitate et aliis animi dotibus, quibus maxime excellit, huiusmodi dignitate haud indignum. Quocirca supplicamus, dignetur Sanctitas Vestra, ut iam antea consuevit, hanc ipsam electionem nostram confirmare et – quoniam ipsius episcopatus (bonorum magna parte ab infidelibus occupata) annuus proventus eo deductus est, ut inde vix, qui ipsam episcopalem dignitatem substinet, se pro sua dignitate alere sustentareque valeat – supplicamus Sanctitati Vestrae, sic ipsum episcopum a nobis electum in sua confirmatione fovendum iuvandumque suscipiat, ut nos ei benignitatem Sanctitatis Vestre, quam

¹⁶Id est episcopus Macarensis et Tribunensis.

szerencsét és épséget. Kelt Raguzában, 1532. november 11. napján.
Szentségtek
leghívebb szervitorai, a rektor és a tanács Raguzában

XII/1

1525. április 19., Zengg Horlovicz Gergely és Krusics Péter zenggi kapitányok és klisszai grófok VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f, 101.
Papírfelzetes gyűrűs pecsét töredékével.
Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLI, 650. 1.

[Címzés a levél kültetésén:] A legszentebb és legboldogabb atyának és úrnak,
isteni előrelátásból VII. Kelemen pápa úrnak és nekünk legkegyelmesebb urunknak
[Más kézzel:] 1525, Zengg kapitányainak [levele] április 19. napján

Legszentebb és legboldogabb atya és úr, nekünk legkegyelmesebb urunk!
Boldog lába csókolása és szolgálataink alázatos ajánlása után. Mivel a legnagyobb
alkalmatlanságok és szükségek miatt, amelyek naponta gyötrik őket, ezek az igen
nyomorult klisszai gyalogosok elhatározták, hogy maguk közül egyet Szentségtek
lábához küldenek, hogy alkalmatlanságaikat Szentségteknek feltárja – a legnagyobb
szükségben vannak a mind Boldogságtoknak, mind legfenségesebb magyar kirá-
lyunknak szolgálással, különösen, mivel őfelsége pénzének nincs semmi értéke, [és,
hogy] hogyan élhessenek, ők maguk egyedül nem tudják, [de] szolgálnak hűségesen
–, ezért őket Szentségteknek alázatosan ajánljuk, magunk is kevés napon belül különös
hírnökünket Szentségtekhez fogjuk rendelni. Jól legyen Szentségtek, akinek magunkat
alázatosan ajánljuk és felajánljuk. Kelt Zenggen, 1525. április 19. napján.
Szentségtek legodaadóbb szervitorai, Horlovitz Gergely és Krusich Péter, zenggi
kapitányok és klisszai grófok

omnes sentiunt, predicant et admirantur, non defuisse intelligamus et Sanctitati Vestrae precamur a Deo Optimo Maximo felicitatem atque incolumitatem. Datum Rhagusii, die XI Novembris 1532.

Eiusdem Sanctitatis Vestrae

Rector et consilium Rhagusii devotissimi servitores

XII/1

1525. 19. Aprilis, Segniae

**Gregorius Horlovicz et Petrus Crusich, capitanei Segnie et comites Clisii
Clementi papae VII.**

Segr. Stato, Principi, 3, f. 101.

Fragmento sigilli annularis papyro tecti.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLI, p. 650.

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Sanctissimo et beatissimo patri et domino, domino Clementi divina providentia pape VII dominoque nostro nobis clementissimo

[Alia manu:] 1525. di capitanei di Segna die XIX d Aprile di Clyso

Sanctissime et beatissime pater et domine, domine nobis clementissime!

Post beatorum pedum oscula humilemque servitorum nostrorum commendationem. Cum ob maximas incommoditates necessitatesque, quibus quotidie urgentur, isti miserrimi pedites Clÿsiensi destinaverunt unum e medio ipsorum ad pedes Sanctitatis Vestre mittere, ut eorum incommoda Sanctitati Vestre explicaret – in maxima necessitate constituti sunt serviendo tam Beatitudini Vestre, quam serenissimo regi nostro Hungarie, precipue, cum pecunię Sue Maiestatis nullius sunt pretii, qualiter vivere possint, ipsi soli ignorant, serviunt fideliter –, ideo illos Sanctitati Vestre humiliter commendamus, nos quoque inter paucos dies spetialem nuntium nostrum ad Sanctitatem Vestram destinabimus. Bene valeat Sanctitas Vestra, cui sese humiliter commendamus atque offerimus. Datum Segnie, die XIX Aprilis MDXXXV.

Eiusdem Sanctitatis Vestre deditissimi servitores Gregorius Horlovicz et Petrus Krusich, capitanei Segnie et comites Clÿsii

XII/2

1525. október 5., Klissza Krusics Péter zenggi kapitány VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 307.

Gyűrűs pecsét töredékével.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLXII, 656. 1.

[Címzés a levél külzetén:] A Krisztusban legszentebb atyának és úrnak, [isteni] előrelátásból [VII.] Kelemen pápa úrnak, szent főpápnak, a legbecsülendőbb úrnak [Más kézzel:] Krusics Péternek, Zengg kapitányának [levele], október 5.

Legszentebb atya!

Boldog lába csókolása, [magamnak] hív és alázatos ajánlása után. Jelen levelem révén értesítem Szentségteket, amiként, amikor Rómában tevékenykedtem, Szentségteknak előadtam Klissza várának végletesen szűkös körülményeit, amelyek között a klisszai nép élt a szakadatlan berontások és pusztítások miatt, amelyekkel szünet nélkül nyomorgatták a keresztény név ellenségei, és mindenkiben az az igen nagy remény fogant meg, hogy én Szentségteknél úgy fogok ténykedni, hogy a jövőben a mondott várban mind az ellenségektől való félelemtől, mind az éhségtől egyformán biztosítottan időzhessenek, mivel a pénzt (amit a királyi felség a zsold kifizetésére a katonák számára, akik már megérdemelték, és a nép helyreállítására küldött el) az úton őfelsége hírnökeit meggyilkolván rablók ragadták el, és attól az időtől fogva semmi zsoldot a királyi felség sem a katonáknak, sem a népnek a mai napig nem adott. Miután pedig én Zenggben valami királyi őrségre avagy Szentségedre Szentséged ígéretei szerint sokáig várakoztam, és mivel oda egyik fél sem érkezett, a legkevésbé sem merészeltam Klisszába menni, nehogy a katonák is, mivel zsold nélkül ott élni nem képesek, és a minden segély nélkül levő nép is onnan elfusson, a várat az ellenség számára üresen hagyják hátra, majdani könnyű elfoglalásra. Végül több levelet kapván tőlük, mennyire nem akarják és nem is képesek az éléshez szükséges dolgok nélkül tovább ott az időt húzni, isteni segítségben és Szentséged ígéreteiben bízva elmentem hozzájuk. Megbizonyosodtam afelől, hogy szinte mindannyian szétszóródtak innen, és a legnagyobb nehézség közepette Szentséged nevében sokfélét ígérve nekik, a várhoz visszahívtam őket, hogy tudniillik Szentséged őket is, a várat is oltalma alá fogja fogadni a jövőben és őrizni fogja őket mind a várban, mind azon kívül. Ezért, Legszentebb Atya, Szentségedet Jézus Krisztus, Megváltónk részéről a legszorgosabban kérem, [vala]mennyi segítséget (ha azt szándékában van Szentségednek átküldeni és ezzel a várral és a néppel jót tenni) gyorsan küldjön át, mivel veszedelmes a késlekedés. Az ellenség éjjel-nappal a falak körül tombol, ezek a kis nyomorultak pedig, nem lévén nekik miből élni, szétszaladnak különböző helyeken élelmet keresve,

1525. 5. Octobris, Clisio
Petrus Crusich capitaneus Segniae Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 307.

Fragmento sigilli annularis.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLXII, p. 656.

[Inscriptio in exera parte litterarum:] Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Clementi providentia pape sacrosancto pont[ifici] maximo, [domino] observandissimo

[Alia manu:] Petri Crusicz, capitanei Segnie, 5. Octobris.

Sanctissime pater!

Post beatorum pedum oscula, devotam ac humilem commendationem. Per presentes meas Sanctitatem Tuam certam reddo, quemadmodum, dum Romę agerem, eidem notificavi conditiones castrı Clisii et angustias, imo extremitates, in quibus populus Clissiensis versabatur ob assiduas incursiones et depopulationes, quibus sine intermissione ab hostibus Christiani nominis premebatur, omnesque maximam spem concoeperant me apud Sanctitatem Tuam ita profecturum, quod in posterum possent in dicto castro tutum ab hostium metu, tum a fame pariter comorari, quia pecunię (quas Maiestas Regia pro dandis stipendiis militibus, quę iam meruerant et pro restauro[!] populi miserat) in itinere occisis Suę Maiestatis nuntiis a latronibus direpte fuerunt et ab eo tempore citra nullum subsidium a Regia Maiestate usque in hodiernum aut militibus aut populo exhibitum fuit. Et dum ego Segnię aliquod praesidium regium aut Sanctitatis Tuę iuxta eiusdem promissa perdiu expectassem, nec eo ab ulla partium veniente minime audebam Clissium me conferre, ne et milites nequientes sine stipendiis ibi degere, neque populus absque aliquo subsidio inde auffugerent et castrum vacuum hostibus mox facile capiendum relinquerent. Tandem receptis ab eis pluribus litteris, quod amplius ibi moras trahere nec vellent nec possent sine victui necessariis, divino fretus auxilio et promissis Sanctitatis Tuę ad eos me contuli. Quos fere omnes hinc [— —]¹⁷ dispersos comperi et quos maxima cum difficultate multa nomine Sanctitatis Tuę eidem promittens ad castrum revocavi, quod scilicet Sanctitas Tua et illos et castrum sub protectione sua in posterum recipiet et tutabit tam in castro, quam extra. Quare, Sanctissime Pater, Sanctitatem Tuam ex parte Iesu Christi, salvatoris nostri enixissime rogo, quantum subsidium (si quod habet in animo Sanctitas Tua transmittere et in beneficium istius castrı et populi conferre) cito transmittat, quia periculum est in mora. Hostes in diu noctuque circa moenia insultant et hii miselli non habentes unde vivere

¹⁷Litterae tres – in longitudine circiter 1 cm – sunt illegibiles.

és így félek, hogy aztán, miután már Szentséged gondoskodni akarna, a várnak az ellenség általi elfoglalása miatt Szentséged törekvései meghiúsulva semmivé lesznek, amiként az összes előrebocsátottat jobban meg fogja világítani Remete György és a nemes anconai polgár, Gabriel de Nappis úr, akik a hely természetét és állapotát és a katonáknak és a népnek veszedelmeit meg is látták, meg is ismerték. Ezenkívül amit csak a nevemben a mondott Remete Szentségednek elő kívánt tánni, neki mint hírnökömnek teljes hitelt tulajdonítani Szentséged ne tartsa méltatlannak. Jól legyen Szentséged, [– – –] a jelen levél bemutatóját küldjük. Akinek Szentséged a jós[ága] szerint [– – –], akinek magam, Klissza várát és népét a leginkább alázatosan ajánlom, Szentséged pedig éljen Péter éveii és túl is stb.

Kelt Klisszában, 1525. október ötödikén.

Szentséged legodaadóbb rabszolgája

Krusich Péter, Zengg kapitánya és Klissza grófja stb.

XII/3

1526. január 30., Zengg

Krusics Péter zenggi kapitány VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 1, f. 75–76.

Papírfelzetes gyűrűs pecséttel

[Címzés a levél kültetésén:] Legboldogabb és legszentebb pápa urunknak

[Más kézzel:] Krusics Péternek a január utolsó előtti [napján kelt levele] Zenggből

Jegyzékbe vétetett február 19-én

Boldog lába csókolása után. Legboldogabb atya és úr, az egyetemes egyház ura és szorongatásaim közepette atyám és egyedülálló oltalmazóm!

Nagy gyönyörűséget okozott nekem és ennek az egész hazának Szentségteknek a Klissza vára körül tett gondoskodása, ezzel a derék férfúval Szentségtek hírnökével is meg vagy elégedve, úgy értékelem, Szentségteknek kívánsága szerint fog szolgálatot teljesíteni és e vár javára lesz, szükségletein segíteni fog. Emellett, Szentatya, mivel minden szükségemben Isten után senki másban nincs bizodalمام, csak Szentségtekben, ezért Szentségtekhez menekülök ismét, hogy szabadon feltárjam szükségseimet. Így hát, Szentatya, idézze szívébe Szentségtek, hogy miután az eltelet évben Szentségtek lába csókolására járultam és szükségseimet Szentségteknek megjelentettem, és hogy Klissza várát tovább (a velem kapcsolatos gondoskodás elhanyagolása miatt) semmi módon sincs erőm tartani, Szentségtek akarata volt nekem megbízásul adni, hogy azt elhagynom nem szabad, azért, mert Szentségtek arról gyorsan gondos-

diffugiunt per diversa loca victum quęritantes et sic vereor, ne postea, cum Sanctitas Tua providere voluerit, occupato ab hostibus castro conatus Sanctitatis Tuę frustrati depereant, prout omnia praemissa melius declarabunt Georgius Heremita et nobilis civis Anthonitanus, dominus Gabriel de Nappis, qui naturam et conditionem loci ac militum et populi calamitates et viderunt et norunt. Insuper quęcunque nomine meo dictus Heremita Sanctitati Tuę exponere voluerit, eidem tanquam nuntio meo plenariam fidem Sanctitas Tua adhibere non dedignabitur. Bene valeat Sanctitas Tua, [— —] exhibito rem praesentium mittimus. Cui eadem pro ben[e]gnitati sua —]¹⁸, cui me, castrum ac populum Clisiensem plurimum humiliter comendo, et eadem Sanctitas Tua vivat usque ad annos Petri et ultra etc.

Datum Clisii, quinta Octobris MDXXV.

Eiusdem Sanctitatis Vestre mancipium deditissimum

Petrus Crusich, capitaneus Segnię et comes Clisii etc.

XII/3

1526. 30. Januarii, Segnię

Petrus Crusich capitaneus Segnię Clementi papę VII.

Segr. Stato, Principi, 1, f. 75–76.

Sigillo annulari papyro tecto

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Beatissimo ac Sanctissimo domino nostro papę

[Altera manu:] Comitum Petri Crusich Segnię penultima Ianuarii

Regestum XIX Februarii

Post beatorum oscula pedum. Beatissime pater et domine, domine universalis ecclesie ac in meis tribulationibus pater et protector meus singularissimus!

Magnam mihi et toti huic patrię Vestre Sanctitatis circa castrum Clissy provisio facta attulit iucunditatem, contentor etiam de hoc bono viro, Vestre Sanctitatis nuntio, quem existimo Vestre Sanctitati ad votum servituro et huius castrum comodis, necessariis profuturo. Preterea, Pater Sancte, quod in omnibus necessitatibus meis post deum in nullo alio preterquam in Vestra Sanctitate habeo fiduciam, ideo libere ad eandem necessitates meas expositurus recurro. Itaque, Pater Sancte, recordetur Sanctitas Vestra, quod cum anno elapso ad oscula pedum Vestrae Sanctitatis accessissem necessitatesque meas eidem retulissem, et qualiter castrum Clissy ultra (propter neglectam circa me provisionem) nullo modo tenere valeo, Vestra Sanctitas mihi mandare voluit, quatinus illud dimittere non deberem eo, quod Vestra Sanctitas de illo cito provisionem

¹⁸Desideratur versus unus.

kodni szándékozik, és így, Szentatya, soha többé annak gondját fel nem vettem volna, ha Szentségtek megbízásaihoz (akinek ellenszegülni tilos) kötve nem lettem volna. Ígyhát miután Szentségtektől eltávoztam, négy hónapon át az előbb mondott várat, ha nehezen is, fenntartottam, bizonyos zálogaimat Anconában kétszáznegyven aranydukátért bizonyos Laurenzio de Cechis-nél, firenzei kereskedőnél hagytam ott, ezzel [a pénzzel] az a vár egészen Szentségtek hírnökének a megérkezéséig kormányoztatik, emiatt Szentségtekhez esedezem, váltassanak nekem vissza azok a zálogok. Emellett, Szentatya, a királyi felség szokott tartani Klisszában száz puskás gyalogot és ötven hazait, hogy ezen, a támogatástól megsegített [vár] népének famíliája megtartassék. Ha Szentségtek igyekezik fenntartani az összeset, jól van. Ha pedig [nem], méltóztassék ismertté tenni a királyi felségnek, kegyes uramnak, nehogy közben a várnak valami kárvallása történjék, hogy a királyi felség is a megszokott gondoskodástól el ne álljon, ugyanis a királyi felség azt fogja vélni, hogy Szentségtek egészében gondoskodott annak a várnak a szükségleteiről. Ráadásul szokott ugyanitt, Klisszában tartatni néhány lovast, amint mindezeket Szentségtek hírnöke meglátta és az egyház számára bőségesebben megírhatta. Emellett, mivel az elmúlt években a királyi felség, kegyes uram kicsinység gondoskodott csak rólam és a kötelező zsoldot sem adta meg nekem, a királyi felség ebben az évben szinte egyáltalán nem gondoskodott a zsoldomról, és miután a barátaimtól [– – –] aggódva kérdezősködtem, azt a választ kaptam, hogy a királyi felségnek az a véleménye, hogy Szentségtek mind személyemről, mind szolgáljaimról is, akiket a négy várban tartok, hatékonyan gondoskodott zsoldomat illetően. Ezért alázatos könyörgéssel, amennyire csak képes vagyok, Isten szerelmére és szolgáljaiméra és a fáradozásokéra, amiket e végeken Isten szeretetéért elszenvedek, esedezem Szentségtekhez, hogy Szentségtek egy levelével szolgálataimat uramnak ajánlaná, és, hogy az efféle zsoldból Szentségedtől semmit sem kaptam meg, efféle levelében erről bizonyosságot tenni méltóztassék, remélem ugyanis, semmit sem bizonytalankodva, hogy Szentséged efféle levelétől megsegítetten a zsoldot is, ami nekem jár, meg fogom kapni, és abban sem kételkedem, hogy szolgálataim őfelségénél kegyes fogadtatásban részesülnek. Ezt a királyi felségnek eljuttatandó levelet pedig küldené gyorsan hozzám, azért, mert egymagam igyekezem, amennyire gyorsan csak megkapom azt, őfelségéhez sietni. Ezekkel és minden mással kapcsolatban Szentségteknek mint legkegyesebb uramnak magamat a legalázatosabban ajánlom. Zenggből, 1526 januárjának utolsó előtti napján.

Szentségtek legalázatosabb szervitora, Krusics Péter,
Zengg kapitánya és Klissza grófja

factura esset et sic, Pater Sancte, nunquam ulterius illius cura suscepissem, si Vestre Sanctitatis mandatis (cui reluctare nephas est) astrictus non fuisset. Postquam itaque a Vestra discessi Sanctitate his quatuor mensibus castrum prefatum et si difficulter sustinui, quaedam pignora mea Ancone pro ducatis ducentis et quadraginta aureis apud quendam Laurentium de Cechis merchantorem Florentinum dimisi, cum quibus castrum illud usque ad Vestre Sanctitatis nuntii adventum gubernatur, propter que Vestre Sanctitati supplico, ut mihi illa redimerentur pignora. Praeterea, Pater Sancte, Regia Maiestas consuevit tenere Clissy centum pedites pixidarios et quinquaginta domesticos, quatenus huius adminiculo adiuti domesticorum familia retineretur. Si Vestra Sanctitas intendit sustentare omnes, bene quidem. Sin autem dignetur eadem notificare Maiestati Regie, domino meo gratioso, ne interim castrum aliquid periculum pati contingat, ut et Regia Maiestas a solita non desistat provisione, ut enim Maiestas Regia putabit, quod Sanctitas Vestra in toto illius castrum necessariis providit. Insuper asueti[!] sunt ibidem Clissy aliquot teneri equites, prout omnia hec Vestre Sanctitatis nuntius vidit latiusque ecclesie scribere potuit. Praeterea, quod annis elapsis Maiestas Regia, dominus meus gratiosus parvam erga me provisionem fecit nec salaria debita mihi dedit, Maiestas Regia hoc anno pene nullam de salario meo fecit mihi provisionem et cum ab amicis [– – –]¹⁹ sollicitus scisitassem, relatum habui, quod Regia Maiestas habet in opinione, qualiter Vestra Sanctitas tum persone mee, tum etiam servitoribus meis, quos in 4or castris teneo, sufficientem de salario meo fecisset provisionem. Ideo humili prece, qua possum, amore Dei et servitorum meorum et laborum, quos in istis confiniis amore Christi patior, Vestre supplico Sanctitati, quatenus eadem per unas suas servitia mea domino meo commendare velit, et, quod nihil de huiusmodi salario ab eadem susceperim, in huiusmodi litteris suis testificare dignetur, spero etenim nihil hesitans, quod huiusmodi litteris Vestre Sanctitatis adiutus et salarii, quod mihi debetur, obtinebo, et gratiam acceptare apud maiestatem suam servitia mea non dubito. Huiusmodi autem litteras Regiae Maiestatis deferendas Vestra Sanctitas ad me cito mittere velit, eo quod solus maiestatem suam, quam citius eas habuero, accedere intendo. In hiis et omnibus aliis Vestre Sanctitati tamquam domino meo gratiosissimo me humillime commendo. Ex Segnia, penultima Ianuarii 1526. Eius Vestre Sanctitatis humillimus servitor Petrus Crusith capitaneus Segnie et comes Clissie

¹⁹Verbum unum – in longitudine circiter 1 cm – illegibile.

XII/4

1526. január 30., Zengg Krusics Péter zenggi kapitány VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 1, f. 83.
Papírfelzetes gyűrűs pecséttel.

[Címzés a levél külzetén:] Legboldogabb és legszentebb pápa urunknak

Boldog lábának csókolása után. Legboldogabb atya!

Küldöm ezt a Simon presbitert, tudniillik a jelen levél vivőjét, káplánomat Szentségtek lábához, aki kevéssel ezelőtt Szentségteknél volt, akit Szentségteknek ajánlok. Őt máskülönben Magyarország legfenségesebb királya, kegyes urunk is ajánlja valami Szent György apátságért, ugyanis néhány év óta eléggé megszolgál mind a királyi felségnek, mind a kereszténységnek, különösen Klissza várának ostromakor viselt el nagy szorongatásokat. Érdemei miatt bizonyosan jutalmazandó, sőt Szentségteknek ajánlom őt, és kérem, hogy – amennyire gyorsan Szentségtek csak képes lesz – őt elbocsátani méltóztassék. Zenggből, 1526 januárjának utolsó előtti [napján].

Szentségtek szervitora, Krusics Péter, Zengg kapitánya, Klissza grófja

XII/5

1526. január 30., Veglia Krusics Péter zenggi kapitány VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 1, f. 84.
Gyűrűs pecséttel.

[Címzés a levél külzetén:] Legboldogabb és legszentebb pápa urunknak

Boldog lába csókolása után. Legboldogabb Atya!

Küldöm Lynio Vimenest és bizalmas presbiteremet, tudniillik káplánomat Szentségtek lábához, aki kevéssel előbb Szentségteknél volt, hogy [– –] Szentségtek szervitora, Krusics Péter, Zengg kapitánya, Klissza grófja

Megjegyzés:

A levél további része elhalványult, olvashatatlan.

XII/4

1526. 30. Januarii, Segniae Petrus Crusich capitaneus Segniae Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 1, f. 83.
Sigillo annulari papyro tecto.

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Beatissimo et Sanctissimo domino nostro pape

Post beatorum oscula pedum. Beatissime pater!

Mitto hunc Simonem presbyterum, latorem scilicet presentium, capellanum meum ad Vestre Sanctitatis pedes, qui paulo ante apud eandem fuit, quem Vestre Sanctitati commendo. Hunc siquidem alias serenissimus Hungarie rex, dominus noster gratus pro quadam abbacia Sancti Georgii commendat, satis enim superioribus annis tum regie Maiestati, tum Christianitati servit, maxime in castri Clissy obsidione magnas sustinuit tribulationes. Certe propter merita sua est praemiandus, immo eundem Vestre Sanctitati commendo, et rogo, quatenus – quam citius Vestra Sanctitas poterit – eundem expedire dignetur. Ex Segnia penultima Januarii 1526.

Eiusdem Vestre Sanctitatis servitor Petrus Crusich capitaneus Segnie, comes Clissy

XII/5

1526. 30. Januarii, Vegliae Petrus Crusich capitaneus Segniae Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 1, f. 84.
Sigillo annulari.

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Beatissimo ac Sanctissimo domino nostro pape

Post beatorum oscula pedum. Beatissime pater!

Mitto Lynio Vimenem presbyterumque latere scilicet capellanum mei ad Sanctitatis pedes, qui paulo ante apud eandem fuit, quod omni [---]tis [---]do [---]de alias [---]nsus Hungarie [---]

Vestrae Serenitatis servitor Petrus Crusich capitaneus Segnie comes Clisse

Annotatio:

Reliqua pars litterarum pallida ideoque legi non potest.

1532. augusztus 28., Klissza vára
Krusics Péter Klissza és Lepoglava ispánja VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 7, f. 324.

Krisztusban legszentebb és legboldogabb atya és úr, legtisztelendőbb úr! Alázatos ajánlásom és boldog lábának csókolása után. Tudja Szentségtek, hogy házamból a Városba távozásom idején elküldték hozzám a klisszaiak egy lélekkel és egyetértően szolgálóm egyikét Grittinek azzal a levelével, amelyet Szentségteknek megmutattunk. Más levelet is írva nekem, hogy ugyane Gritti keresi Klissza birtoklását, szolgálóm és familiárisaim reményt adnak nekem, hogy nem félnek egészen megérkezésemig, és ilyen reménységgel mentem el Szentségtekhez. Azonban éppen azok, akik hátramaradtak Klisszában, rögvest a hozzám levéllel elküldött szolgálóm eltávóvása után átadták a várost ama hitetlennek, a boldog Vid és Modestus ünnepe utáni második napon¹¹, és az hatalmában tartotta Klisszát majd két hónapig. Úgy láthassam meg Istent halálom napján, hogy erről nem tudtam, és nem is volt bennem kételkedés. Csak megjelentették nekem Anconában a Városból való visszatértemben, hogy a város elfoglaltatott, s nem is hittem volna, hogy ezt fogják cselekedni szolgálómink. Ha ugyanis ilyen gaztettről előre tudtam volna, nem merészeltém volna felkeresni, sem látni Szentségteket. Amikor pedig ily szomorúan és megzavarodottan Anconában időztem, azt sem tudva, mit tegyek, rátaláltam ugyanott egy eléggé ismert kereskedőre, név szerint Andrea Bucuchlia úrra, s őt testvéremmé fogadtam, és a kezéhez adtam, amit csak nekem Szentségtek átadott és azt is mind, amim otthon az én javaim és a feleségemé után volt, ráadásul neki adtam jelül gyűrűmet és elküldtem őt Spalato városába, Klissza öt stadionnyi mérföldre levő szomszédjába, hogy ott magához hívja néhány régi szolgálómát, s beszélgetvén velük csevegjen, részünkről eléjük tárva és felemlítve előbbi hűségüket és vérük ontását, előbbi tisztességes híruket és bírt megbecsülésüket, nekik ígérve igen sok pénzt, fizetést és a saját posztóit, amikkel üzletelt, és így néhányan azok közül eljöttek hozzá és amint ott, Spalato mondott városában nekik gyűrűmet megmutatta, és megígért részünkről több pénz és vásznat, szabadság és hűség nyújtásával és ugyanők kegyünkbe visszafogadásával, maguk is ismét megfordulván megígérték, hogy azon fáradoznak és feltalálják a módját, hogy visszajuttassák nekem Klisszát. Így hát Szent István ünnepén, augusztus harmadik napján miután a poljicaiak vásárára a helytartója a fentebb nevezett Grittinek maga elment, nyolcvan poljicait el is küldött a Klisszában való őrségül. A klisszaiak azonban tanácskozást tartván és megerősítvén esküjüket elrendezték Szent István vigiliáján, hogy másnap fegyvert víve ruhájuk alatt, amikor a vár

¹¹ Június 17.

XII/6

1532. 28. Augusti, Clisio

Petrus Crusich comes Clissie et Lepoglave Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 7, f. 324.

Sanctissime ac beatissime in Christo pater et domine, domine colendissime!
Post humilem commendacionem et pedum oscula beatorum. Novit Sanctitas Vestra, quatenus tempore discessus mei e domo mea ad urbem miserant ad me Clissienses unanimes et concordēs unum ex meis servitoribus cum illis litteris Gritti, quas Sanctitati Vestre ostendimus. Alias etiam ad me litteras scribendo, qualiter Clisium idem Grittus habere querit, servitores familiaresque mei mihi spem dantes non timere usque adventum meum et sub tali spe me contuli ad Sanctitatem Vestram. Ipsi vero, qui in Clisio remanserant, statim post discessum servitoris mei missi ad me cum litteris tradiderunt civitatem eidem infideli secunda feria post festum Beatorum Viti et Modesti²⁰, et tenuit Clisium in potestate sua fere duos menses. Ita valeam Deum videre in die obitus mei, quod istud nescivi neque dubitavi. Nisi tantum mihi rellatum fuit Ancone in reditu meo ab urbe, quod civitas capta est, nec istud credebam, quod hoc efficient servitores nostri. Nam, si tale facinus prescivissem, non ausus fuisset adire neque videre Sanctitatem Vestram. Et, cum sic tristis ac perturbatus Ancone demorarer nesciensque, quid faciam, reperi ibidem notum satis mercatorem, nomine dominum Andream Bucuchlia ipsumque in fratrem accepi et ad manus suas dedi, quicquid mihi dederat Sanctitas Vestra, ac etiam totum id, quod domi mee de bonis meis uxorisque mee habebam. Insuper eidem dedi pro signo anulum meum ac eundem misi Spaletum, civitatem vicinam Clisio quinque stadiorum milia, ut ibi ad se vocaret aliquot nostros veteres servitores, cum eisdemque facto sermone confabularet ex parte nostra anteponeo eisdem et comemorando pristinam fidelitatem sanguinisque effusionem, honorabilem pristinam famam ipsorum honoremque habitum, ipsis dare promittendo plurimas pecunias mercesque et pannos suos, quibus traficabat. Et sic aliquot ex ipsis advenerunt ad ipsum et ubi in dicta civitate Spaleti ipsis ostendit[!] anulum meum ac promisit ex parte nostra dare plures pecunias et pannos libertatem fidemque perhibendo ac eosdem in gratiam recipiendo, et ipsi iterum conversi promiserunt dare operam et ponere modum mihi restituere Clisium. Itaque in festo Sancti Stephani tertia die Augusti²¹ cum ivisset ad nundinas in Pogliciis ipse homo locumtenens supranominati Gritti Poglicianosque octuaginta dimisisset pro custodia in Clisio. Clisienses vero habito consulto et firmato iuramento ordinaverunt in vigilia Sancti Stephani, ut crastina die defferentes arma sub vestibus et, cum portas castris aperirent, sic intus introirent – et ita fecerunt. Et cum auxilio omnipotentis Dei mediantibus orationibus Sanctitatis Vestrae occuparunt ci-

²⁰A. d. XV Cal. Iul.

²¹Inventio Stephani protomartyris.

kapuit kinyitják, így mennek be, és így is cselekedtek. És a mindenható Isten segítségével, Szentségtek imái közbejöttével elfoglalták Klissza városát és várát és az összes poljicait elűzték, kettőt hagyva csak hátra, akik az előbb említett Gritti alkaptányai voltak, és azon nyomban elküldtek értem, én pedig titokban Klissza közelében voltam körülbelül tizenöt stadionnyi mérföldre és így azon éjjel bementem Klissza várába keresztülmenvén a törökökön, és visszaadták nekem a várat és elfoglaltam helyemet a mindenható Isten segítségével és az előbb mondott Andrea úr jó elrendezésével, aki kockáztatott és adott pénzt és vásznat a saját javaiból ötszáz aranydukátig azon túl, amit Szentségtek átadott és amit én magammal elvittem otthonomból. Így pedig én bemelve lefejeztem egyet az előbb említett két alkaptányból, a másikat pedig vasbilinccsel megkötöttem, mivel poljicai presbiter, s ha presbiter nem lenne, őt is meggyilkolnám. Elűztem jó sok hűtlent is, ha ez nem sikerült volna, meg volt már határozva a törökök császára által saját janicsárainak őrségül a mondott várba való helyezése húsz nap elteltével, amint nekik megírta. Ezért, Legszentebb atya, nekünk, akinél menedékünk lehessen, nincs senkink Szentségteken kívül. Tudja Szentségtek legfenségesebb császárukkal, és annak testvérelével, a rómaiak királyával kapcsolatban, miféle ügyek gyötrik őket jelenleg, így hát amilyen hamar képes, gondoskodjék, különösen emberekről. Itt találni fogunk ötven derék és hű katonát, másik ötvenet pedig küldjön Szentségtek, és ezeknek is, azoknak is legyen kifizetve a zsoldjuk egy évre, és hogy helyeztessék élelem a várba, por és muníció, mivel az az áruló és hűtlen örömködve elfogyasztotta az egész lőport, végül a kétszerüstl kenyeret is elfogyasztotta (amit Szentségtek itt helyezett el) innen rosszféléképpen szétosztogatva. Így hát, Jézus Krisztus szenvedésére, a leggyorsabban gondoskodjék Szentségtek és helyeztessék a szükséges dolgokat a mondott várba, mivel az az áruló ismét hadsereget készít és ármányt a törökökkel és a poljiciaikkal, hogy velünk ellenkezzenek és ellenünk jogtalanságokat kövessen el és éktelenséget, mivel jól tudja, hogy maga a vár rosszul megerősített és hogy minden segítségtől és muníciótól megfosztott. Így hát alázatosan esedezünk Szentségtekhez, hogy a mondott Andrea úr legyen ajánlott Szentségteknél, Szentségtek köszönje meg neki a legfenségesebb császáruknak és az egész kereszténységnek teljesített szolgálatot és hogy megelégtett és kielégített legyen azért, amit elköltött, mégpedig vagy a mondott fenség, a császár úr számlájára, vagy, amint jobban tudja Szentségtek, mivel Isten vezérletével és magának Andrea úrnak a gondoskodásával szereztetett vissza a mondott vár és nem elveszettnek maradt meg, sem a Krisztushoz hűtlenek kezében, hanem ismét Szentségtek és a mondott legfenségesebb császár oltalma alatt. És egész Dalmácia örvend az ilyen visszaszerzés miatt, mondván, mostantól jöttünk a világra és születünk meg, amióta Klissza a mi kezünkre jutott, amiként Apulia is [örvend?]. Mivel, Legszentebb Atya, a leghatalmasabb királynak, a világ urának kellene lenni[e valakinek ahhoz], hogy ilyen, így elfoglalt várnak erővel ismét a birtokába juthasson, és nyilvánvalóan előbb számolatlan pénzt és hadinépet költene el, és Isten tudja, ha így visszaszerezhetné – amiként csodálatosan Istennek

vitatem et castrum Clisii et omnibus Poglicianis repulsam dederunt, relinquentes solummodo duos, qui erant vicecapitanei prenotati Gritti, et illo statim pro me miserunt et ego eram in occulto prope Clisium circa quindecim stadiorum miliare et sic illa nocte introivi castrum Clisii transiens per medium Turcharum et iterum mihi castrum restituerunt, et conscedi ad locum meum auxilio omnipotentis Dei et bono ordine praefati domini Andree, qui exposuit et dedit pecunias ac pannos de bonis suis ad quingentos ducatos aureos ultra illud, quod Sanctitas Vestra dedit, et quod ego mecum portavi de domo mea. Et sic ego introiens decapitavi unum ex praenotatis duobus vicecapitaneis et alterum vinculis ferreis alligavi, quia est presbiter Poglicianus – et si presbiter non esset, ipsum quoque trucidarem. Expuli quoque quamplures infideles, si hoc non evenisset, erat terminatum per imperatorem Turcarum poni suos milites ianicaros ad custodiam dicti castri ellapsis viginti diebus, prout eisdem scripserat. Quapropter, Sanctissime Pater, nos ad quem recursum habere valeamus, habemus neminem praeter Sanctitatem Vestram. Scit Sanctitas Vestra serenissimum imperatorem nostrum ipsiusque fratrem regem Romanorum quibus impraesentiarum urgentur negotiis, itaque, quam primum potis est, provideat precipue de hominibus. Hic invenimus quinquaginta bonos et fideles milites et alios quinquaginta mittat Sanctitas Vestra et qui isti et illi habeant stipendium solutum pro uno anno, et quod victualia ponantur in castrum, pulveres et munitiones, quia ille traditor et infidelis exposuit totam pulverem leticiam faciendo, demum et panem bischo[c]tum consumpsit (quem Sanctitas Vestra ibi posuit) hinc inde per malas vias distribuendo. Itaque pro passione Iesu Christi citissime provideat Sanctitas Vestra et ponatis necessaria in dictum castrum, quia ille traditor iterum praeparat exercitum et astucias cum Turcis et Poglicianis, ut nobis inficias eat et iniurias faciat ac dedecus, quia bene scit ipsum castrum male esse munitum et quod omni auxilio nudum est et munitione. Itaque humiliter deprecamur Sanctitatem Vestram, ut dictus dominus Andreas sit commendatus apud Sanctitatem Vestram et quod eidem gratias agat pro servitute exhibita serenissimo imperatori nostro et omni Christianitati, et qui contentus et satisfactus sit pro illo, quod exposuit, vel ad computum serenitatis praefati domini imperatoris, vel, prout melius scit Sanctitas Vestra, quia Deo duce et cura ipsius domini Andree dictum castrum recuperatum est et non remansit amissum, neque in manibus infidelium Christi, sed iterum sub tutela Sanctitatis Vestre et dicti serenissimi imperatoris. Et tota Dalmatia de tali recuperatione letatur dicens, ex nunc in mundum venimus et nati sumus, ex quo Clisium devenit ad manus nostras, sic etiam et Apulia. Quia, Sanctissime Pater, oporteret esse potentissimum regem et mundi dominum, quod tale castrum sic occupatum rehabere per vim posset et profecto prius innumeras pecunias et gentes exponeret, et Deus scit, si rehabere posset – prout miraculose Deo placitum est, ut pervenit ad manus Christianas –, maxime, si Turche intrassent, nulla vis eos ab inde expellere posset. De hoc vero oppido, quod sub Chlisio Turche fabricarunt, si illo tunc, quum Clisium rehabui, habuissem secum trecentos archibuserios, ipsum Deo volente

úgy tetszett, hogy keresztény kézre jutott –, különösen, ha a törökök bementek volna, semmi erő őket onnan ki nem űzhetné. Azzal az erődítménnyel kapcsolatban pedig, amelyet Klissza alatt a törökök felépítettek: ha akkor, amikor Klissza ismét az enyém lett, lett volna velünk háromszáz puskás, az Isten segítségével az enyém lett volna. Ezért Szentségtek gondoskodjék és találja meg a módját: a törökök mondott erődjét rombolják le, mielőtt a törökök visszatérni nem szándékozó (Isten tegye így) hadserege vissza nem jött, [?] és ez okból küldjük Szentségtekhez szolgálóinkat és barátainkat, a nemes férfiakat, a Bucichliának mondott Andreát és Antonio urat, a jelen levél bemutatóit, és amit csak részünkről Szentségteknek elmondtak, [azzal kapcsolatban] nekik teljesen hitelt adni méltóztassék, mivel szavaik a mieink, és hasonlóképp Szentségteknek magamat ajánlom, Szentségtek a boldog Péter éveit lássa meg. Klissza várából, augusztus hó 28. napján, 1532.

Leghívebb szervitora, Krusics Péter Klissza és Lepoglava ispánja

XII/7

1532. szeptember 22., Klissza **Krusics Péter klisszai várnagy VII. Kelemen pápának**

Segr. Stato, Principi, 7, f. 431.

Legszentebb és legboldogabb úr, legtisztelendőbb úr!

Boldog lába hív csókolása, [magam] legalázatosabb ajánlása után, stb. Tudja meg Szentségtek, hogy a nekem távoztomban átadott áldásával igen sokat használt, amiként többekktől meg fogjátok érteni, először azokat, amiket ezen elmúlt napokban Szentségtekhez irányított hírnökeim révén írtam. Távozásuk után pedig éjjel-nappal gondolkodva, hogyan tudnék a keresztény hitnek és Szentségteknek ténykedéseimmel szolgálni, óvatosan cselekedve elküldtem szolgálmat szerte Zenggen és Fiumén meg másutt néhány katonának a zsoldomon való felfogadása végett, akikkel törekedtem a törökök salonai várát, amely nem csak Klissza, hanem több más keresztény város és had elpusztítására és teljes romlására alapítottat és emeltetett, felégetni. Miután pedig hűséges szolgálmtól értesültek erről a derék zenggi és fiumei kapitányok személyesen százötven katonával megérkeztek, szolgálom pedig száz, zsoldomon fogadott katonát vezetett oda, mindőjük közül alig három-négy értette, mihez jöttek, mivel óvatosan cselekedtünk, mivel úgy hírelt, hogy zsákmánylásra készülünk menni és berontásokra. Miután ők sajkákkal Salonához vezettettek, az éj beálltával mi Klisszából azon katonákkal együtt, akik itt voltak, meg ágyúkkal és hágcsókkal és görögtűzzel megérkeztünk, félelem nélkül a törökök várával szemben megtelepedtünk és ott titokban megvártuk, amíg a törökök kinyitották a várát és annak megnyíltával rátörtünk azokra,

habuissem. Ideo Sanctitas Vestra provideat et modum ponat, dictum oppidum Turcharum ruinetur, priusquam exercitus Turcharum non reversurus, Deus faciat redisset, et hac de causa mittimus ad Sanctitatem Vestram familiares et amicos nostros, nobiles viros, dominum Andream dictum Bucichlia et dominum Anthonium, exhibitores praesentium, et quicquid ex parte nostra Sanctitati Vestre dixerunt, ipsis amplam fidem praebere dignetur, quia sunt verba nostra, et similiter Sanctitati Vestre me commendo, que felicitis Petri annos videat. Ex castro Clisii, die 28. mensis Augusti 1532.

Devotissimus servitor Petrus Crusich comes Clissie et Lepoglave

XII/7

1532. 22. Septembris, Clisio Petrus Crusitch castellanus Clissii Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 7, f. 431.

Sanctissime et beatissime domine, domine colendissime!

Post devota pedum oscula beatorum humillimam commendationem etc. Noverit Sanctitas Vestra, quod benedictio eiusdem mihi in mei discessu tradita plurimum effecit, prout a pluribus intelligetis, primo ea, que per nuntios meos ad Sanctitatem Vestram hiis diebus ellapsis destinatos scripsi. Post autem illorum discessum cogitabundus die noctuque, qualiter fidei Christianę ac Sanctitati Vestre operibus meis inservire possem, caute agens misi servitorem meum per civitates Segniensem, Fluminensem et alias mea stippe conducendo aliquos milites, cum quibus pretendebam omnino arcem Turcarum Salonis ad excidium et totalem ruinam non solum Clisii, verum etiam plurimarum aliarum Christianorum civitatum et gentium positam et extractam perurere. Hoc autem intellecto a servitore meo strenui capitanei Segniensis et Fluminensis personaliter cum centum quadraginta militibus advenerunt et servitor meus adduxit centum milites mea stippe conductos, ex quibus omnibus tres aut quatuor vix intellexerant, ad quid veniebant, quia caute agebamus, quia sic ferebatur, quod sumus ituri ad depredandum et incursiones faciendum. Quibus adductis cum cymbis Salonis facta nocte nos ex Clisio cum illis, qui hic erant, militibus, bombardis ac scalis et ignibus artificialibus advenimus et impavide arcem Turcarum obsedimus et ibi secreti expectavimus, quousque Turce aperuerunt arcem, et illa aperta aggressi sumus illos, qui egressi fuerunt, et ibi facto impetu tres illorum occidimus, et reliqui fugientes in arce se clauserunt. Tunc coepimus arcem expugnare et statim igne absumimus unam turrim[!] dicte arcis et alteram circa horam terciam, tertiam vero turrim circiter meridiem - et adhuc perfidi Turce neque se reddere volebant. Tunc advenerat

akik kijöttek, amikor is támadást intézván hármójukat megöltük, a maradék pedig megszaladva a várba bezárkózott. Akkor elkezdtük a várat ostromolni és rögtön tűzzel elemésztettük a mondott vár egyik tornyát, a másikat pedig a harmadik óra körül, a harmadik tornyot pedig körülbelül délben – és a hitetlen törökök még mindig nem akarták magukat megadni. Akkor eljött a vespera órája, elkezdtük bombákkal vívni a várat, és hirtelen többhelyütt ágyúkkal is, vaseszközökkel is magát a várat megnyitottuk és kedvező isteni kegyelemmel be is ugrottunk, ahol is több, mint harminc már halott törököt találtunk, előtt pedig körülbelül hetvenet, mindőjüket egytől egyig meggyilkoltuk. Volt pedig bent összesen százhárom, és így meggyilkolván őket az egész várat fenekestől felhányni megparancsoltuk és meg is cselekedtük. Találtunk pedig ott derék mennyiségű ágyút, amely egy részét a zenggi, másik részét a fiumei kapitány elvitte, a maradékot pedig Klisszába vittük be és bár valamennyire a tűz megemésztette azokat, mégis meg fognak felelni célkitűzésünknek a mieink számára, amíg az úr majd gondoskodik. Ezért meg fogja ismerni Szentségtek, hogy az akkor [Szentségedtől] átvett pénzt jó dologra fordítottam, és ezen túl sok barátomtól kölcsönt vettem fel, bízva Szentségtekben, akivel kapcsolatban azt remélem, hogy engem el nem fog hagyni, ha Szentségtek ki nem fog váltani engem kötelezettségeimből és szorongattatásaimból, elvesztem. Ezért igen alázatosan esedezem Szentségtekhez, hogy időveszteség nélkül lenne tekintettel e városra, a segítségére jőve emberekkel, élelemmel és bombavetőporral, meg jó derék bombavetőkkal, mivel a törökök a nekik általunk okozott jogtalanság miatt teljes igyekezettel törekedni fognak pusztulásunkra, mivel emberöltő nem hallott arról, hogy valaki valamikor valamely, törökök által emelt várost feldúl, amiként mi isteni kegyelemből és Szentségtek áldásával ezt felforgattuk. Így hát ismét és ismét urunk Jézus Krisztus szenvedésére kérjük és esedezünk, ne hagyja el minket, mivel igen kevés emberünk van, élelmünk pedig semmi. Ha pedig az Úristen kegyelmével győzelmet fog engedni a császári felségnek a hitetlen törökökkel [való összecsapásában], nem leszünk számára oly utálatban és alkamatlanságban sem többet. Szentségteknek alázatosan magamat ajánlom és átadom, szerencsésen Szent Péter éveigi éljen boldogul. Stb.

Klisszából szeptember 22. napján, az Üdv 1532. évében, Szentségtek főpapságának kilencedik évében.

Szentségtek alázatos és hív szervitora

Krusics Péter várnagy Klisszában tulajdon [kezével]

hora vesperorum, coepimus bombardis arcem impugnare et subito pluribus in locis tum bombardis, tum etiam ferramentis arcem ipsam apperimus et divina favente gratia intro saltavimus et ibi invenimus plusquam XXXta Turcas iam mortuos et vivos circa septuaginta, quos omnes ad unum trucidavimus. Erant autem intus in totum centum et tres, et sic ipsis trucidatis totam arcem funditus everti iussimus et fecimus. Et ibi invenimus bonam quantitatem bombardarum, quarum partem capitaneus Segniensis, partem Flumiensis abstulit, et residuum in Clÿsium intulimus et quamvis sint aliquantulo igne absumpte tamen facient ad propositum nostrum pro nostris usque quoad dominus providerit. Ideo cognosces Sanctitas Tua, quod pecuniam ab [eadem] acceptam ad bonum opus converti et ultra ab amicis plurimis mutuo accepit confissus in Sanctitate Vestra, in qua spero, quod me non derelinquet, quę si non eximet me ex debitis et angustiis, perii. Quare humilime supplico Sanctitati Vestre, quo illa sine temporis intervallo velit respicere huic civitati illam subveniando hominibus, exculentis et pulvere bombardarum ac bonis bombardariis, quia Turcę propter iniuriam eis per nos factam toto conatu insistent ad perditionem nostram, quum non est auditum a seculo, quod aliquis evertit ullo unquam tempore nullam[!] civitatem per Turcas extractam, veluti nos divina gratia et benedictione Sanctitatis Vestre hanc evertimus. Itaque iterum atque iterum per passionem domini nostri Jesu Christi rogamus et supplicamus, nolit nos derelinquere, quia homines habemus paucissimos et exculenta nulla. Et si dominus Deus sua gratia concedet victoriam Cesareę magestati[!] cum infidelibus Turcis, eidem non erimus tanto fastidio et importunitate nec plura. Sanctitati Vestre humiliter me commendo et dedico, quę feliciter usque ad annos sancti Petri bene valeat. Etc.

Ex Clÿsio die vigesimo secundo Septembris, anno salutis MDXXXII, Pontificatus Sanctitatis Vestre anno nono.

Eiusdem Sanctitatis Vestre humilis et devotus servitor

Petrus Crusith castellanus Clÿssÿ

propria

XIII/1

1525. augusztus 9., Buda Frangepán Kristóf gróf VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 226.

Papírfelzetes pecsét töredékével.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLVI, 652-653. l.

[Címzés a levél külzetén:] A legboldogabb VII. Kelemennek, Isten kegyelméből főpápnak, mindig legbecsülendőbb urunknak

[Más kézzel:] Frangepán Kristófnak Budáról augusztus 9-én [kelt levele]

Legboldogabb atya, úr, nekem leginkább legbecsülendőbb nagyuram!

Alázatos ajánlásom előrebocsátása után. Küldöm Boldogságtokhoz hű szolgálmat, a nemes férfiút, Zárai Jeromost, e jelen levél bemutatóját, aki ezen alkalommal is Szentségteknek néhány dolgot a nevemben elő is fog tární és el is fog mondani. Ezért, ami csak ugyanezen Hieronymus által elmondott vagy feltáratott Szentségteknek, mindazt [Hieronymus] a nevemben és a megbízásomból mondani láttassék. Neki Szentségtek mind személyében, mind az általa előadott szavaknak adna teljes és kétségtelen hitelt, és tekintessék úgy, hogy mindent az én nevemben mondott el. E Hieronymus révén Szentségteknek ajándékul küldök egy, a jajcai hadjáratban jogos harccal megszerzett lovat. Mégha nem oly minőségű is, amilyen Szentségtekhez illenék, alázatos mivoltomban inkább, mint az ajándékban bízva ajánlottam fel Szentségedhez küldését, amikor még tartott a keresztényeknek a törökök ellen általam végbevitt első hadjárata. Ahogyan azt megnyertem, abban az állapotban bocsátom Szentségtekhez, ezt hív szolgától az öröm jeléül vidám arccal méltóztassatok elfogadni, remélve mégis az isteni lélek kedvező fúvásával kevés időn belül másikat is Szentségtekhez vezetni, a mondott hadjáratokban is megszerzendőket, esedezve – hogy atyámat is, engem is mindenkitől, aki azt akarja, hogy mi elnyomassunk, oltalmazzon – mint Szentségtek számára hív és hűséges fiak. Szentségteknek alázatosan és a leghívebben magunkat ajánljuk és felajánljuk magunkat és egyebeinket. Szentségtek szerencsésen és sokáig legyen jól és Nestór éveit élje. Budáról, augusztus hónap 9. napján, az Úr 1525. évében.

Szentségtek legodaadóbb szervitora

Frangepán stb. Kristóf gróf tulajdon kezével

XIII/1

1525. 9. Augusti, Budae

Christophorus de Frangepanibus comes Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 226.

Fragmento sigilli papyro tecti.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLVI, p. 652-653.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Beatissimo Clementi Dei gratia pontifici VII, domino nostro semper observandissimo

[Alia manu:] Christophori Frangepan ex Buda Augusti 9.

Beatissime pater, domine, domine ac maior plurimum mihi observandissime!
Humili commendatione praemissa. Mitto ad Beatitudinem Vestram fidelem servitorem meum, nobilem virum Hieronimum de Iadera, harum praesentium exhibitorem ea et occasione Sanctitati Vestre nonnulla nomine meo expositurusque et dicturus. Quapropter quicquid per eundem Hieronimum dictum aut expositum fuerit Sanctitati Vestre, ea omnia nomine ac de commissione mea dicere videatur. Cui quidem Sanctitas Vestra tam persone, quam verbis per eum expositis plenam ac indubitam fidem adhibere velit, et omnia nomine meo dixisse videatur. Per quem Hieronimum Sanctitati Vestre munere mitto unum equum in expeditione Iaÿci iusto bello acquisitum. Quamvis non sit ea qualitate, qua Sanctitati Vestre competeret, in me[a] humilitate potius, quam dono fretus mittere Sanctitati Vestrae dedicavi stante prima expeditione Christianorum contra Turchas per me facta. Prout illum superlucratu fui, in eo statu Sanctitati Vestre illum remitto, quem a devoto servitore vestro in signum leticie ac illari vultu dignemini acceptare sperando tamen divino spiritu afflante paucis temporibus alios Sanctitati Vestre munere deducere etiam in dictis expeditionibus acquirendis[!], supplicamus, ut et patrem et me ab omnibus nos opprimi volentibus in comendatos habeat tamquam Sanctitati Vestre devoti ac fideles fillii. Cui humilliter ac devotissime sese comendamus et offerimus nosque cetera nostraque. Sanctitas Vestra feliciter ac diu valeat Nestoreosque annos vivat. Ex Buda, die IX. mensis Augusti anno Domini MDXXV.

Eiusdem Sanctitati Vestre dedicatissimus servitor

Christophorus de Frangepanibus etc. comes manu propria

XIV/1

1525. szeptember 13., Buda Brodarics István királyi titkár VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 279.

Gyűrűs pecséttel.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLVII, 653-654. l.

[Címzés a levél külzetén:] Legszentebb pápa urunknak, nekem legkegyelmesebb uramnak
[Más kézzel:] Brodarics István szeptember 13-án [kelt levele]

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása és szolgálatom legalázatosabb ajánlása után. Én, miután Szentségtektől eltávoztam, a huszonegyedik napon Budára megérkeztem, ahol miután a királyi felséget nem találtam meg – a Csepel-szigetre vonult el lelki okból, ott őfelségével és a legfenségesebb úrnómmal, a királynéval találkoztam. Jóságosan fogadtatván általuk miután Szentségtek meghagyásait feltártam nekik, igen örvendő lélekkel hallgattak meg mindent, különösen Szentségteknek az irántuk való hatalmas és oly atyai szeretetét és e királyság dolgaival kapcsolatos gondoskodását. A császári felséghez küldendő követekkel és bizonyos más dolgokkal kapcsolatban még nem kaptam meg a választ. Miután megkaptam, Szentségteket az összes dologról tájékoztatni fogom. Találkoztam ezenkívül a főtisztelendő esztergomi úrral, aki bizonyosan egyedülálló tisztelettel (aminek személyesen is mindig tanúja vagyok) kíséri Szentségteket. Beszélgettem vele Szentségtek nevében azokról a dolgokról, amelyekről beszélgetni kellett. Igen jó lelkűnek látszik, ugyanabban a tekintélyben van, amelyikben előzőleg. Az új nádorral, István úrral¹² és a vajda úrral¹³ és minden más főemberrel kapcsolatban van, Szentségtek iránt (amint megmondtam) és ezen Szent Szék iránt a legfigyelmesebb.

Hogy amaz ügy milyen állapotban van, Szentségtek a báró úr¹⁴ leveléből meg fogja érteni. Én, bármi következék, látom, mennyire tartozom Szentségteknek az irántam való hatalmas jósága és az én dolgomban való gondviselése és igyekezete meg kedvezése miatt, e tartozásomról bizony soha nem fogok elfeledkezni.

Kristóf grófról¹⁵, a királyi felség peregrinációjáról, főbbjeink gyűléséről semmit sem írok, nem ismeretlen számomra, hogy Szentségtek mind ezekről, mind minden másról a báró úr leveléből értesült. Legalázatosabb szolgálatomat Szentségtek lába porához esedezve a

¹² Werbóczy István

¹³ Szapolyai János erdélyi vajda

¹⁴ Buglio (Puglioni, Pulleo) Giovanni Antonio, Burgio bárója (1485 k.–1545) szicíliai származású, diplomata. 1523 nyarán érkezett Magyarországra pápai nunciusként ahonnan csak a mohácsi csatavesztés utáni napokban távozott. 1526 október 23-án érkezett Rómába. Később Szicíliaba és Angliába is vezetett követséget.

¹⁵ Frangepán Kristóf

1525. 13. Septembris, Budae
Stephanus Brodericus secretarius regius Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 279.

Sigillo annulari.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLVII, p. 653-654.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Sanctissimo domino nostro pape, domino mihi clementissimo

[Alia manu:] Stephani Broderici XIII Septembris

Beatissime pater ac domine, domine clementissime!

Post pedum Vestre Sanctitatis oscula beatorum et meę servitutis humillimam commendationem. Ego, postquam a Vestra Sanctitate discessi, XXI^{mo} die Budam perveni, ubi cum maiestatem regiam non reperiissem – quę ad insulam Chepel animi causa secesserat, illic maiestatem suam et serenissimam dominam meam, reginam conveni. Benigne ab eis exceptus quibus cum mandata Vestre Sanctitatis exposuissem, gratissimo animo omnia audivere, presertim Vestre erga se Sanctitatis tantum ac tam paternum amorem et de rebus huius regni curam. De oratoribus ad caesaream maiestatem mittendis et de quibusdam aliis rebus nondum responsum habui. Postquam habuero, Vestram Sanctitatem faciam de rebus omnibus certiores. Fui preterea cum reverendissimo domino Strigoniensi, qui certe singulari observantia (quod et coram semper testatus sum) Vestram prosequitur Sanctitatem. Contuli cum eo Vestre Sanctitatis nomine de rebus illis, de quibus conferendum erat. Videtur optima peditus mente, est in eadem, in qua antea fuit, auctoritate. Cum palatino novo, domino Stephano²² et cum domino vařvoda²³ et aliis omnibus primariis viris coniunctus, Vestre, ut dixi, Sanctitatis atque istius Sancte Sedis observantissimus.

Illud negotium quo in statu sit, Vestra Sanctitas ex litteris domini baronis²⁴ intelliget. Ego, quicquid sequatur, video, quantum Vestre Sanctitati ob eius tantam in me benignitatem et in re mea curam ac studium favoremque debeam, cuius quidem mei debiti nunquam ero immemor.

De comite Christophoro²⁵, de regię Maiestatis peregrinatione, de principum nostrorum conventu nihil scribo, non ignarus Vestram Sanctitatem et de hiis et de aliis omnibus

²²Stephanus de Werbewcz.

²³Iohannes Zapolianus vaivoda Transsilvaniae.

²⁴Buglio (Puglioni, Pulleo) Iohannes Antonius, baro Burgionis (cca. 1485–1545) origine Siculus, munere legati fungens. Aestate anni 1523 ut nuncius pontificis summi Hungariam profectus est, quam diebus cladem apud Mohach acceptam subsequentibus relinquens a. d. X Cal. Nov. Romam pervenit. Postea et in Siciliam Britanniamque legationes duxit.

²⁵Christophorus de Frangepanibus.

legalázatosabban ajánlom. Szentségteket Isten mindig szerencsésnek és épnek őrizze.
Budáról, 1525. szeptember 13.

Szentségtek

teremtője és legalázatosabb szolgálója

Brodarics István

XIV/2

1525. szeptember 30., Buda **Brodarics István királyi titkár VII. Kelemen pápának**

Segr. Stato, Principi, 3, f. 299.

[Címzés a levél külzetén:] Legszentebb urunknak, VII. Kelemen főpap úrnak, nekem mindig legkegyelmesebb uramnak

[Más kézzel:] Brodarics Istvánnak Budán, október kal[endaeja] el[őtti] napon kelt levele]

Legboldogabb atya és úr, nekem mindig legkegyelmesebb uram!

Szentségtek boldog lábának csókolása és legalázatosabb szolgálatomnak a kegyébe ajánlása után. Közügyeinkről ír a királyi felség, legkegyesebb uram, magánügyeim állapotát pedig meg fogja érteni Szentségtek a báró úr, követe leveléből. Ha a dolognak jó kimenetele lesz, amiként teljességgel hiszem, hogy lesz, esedezem Szentségtekhez a legalázatosabban, méltóztassék engem minden dologgal, amivel képes lesz (képes lesz pedig több dologban), segíteni, hogy azáltal ezt a tisztséget – hazánkban a legfőbbet – tisztességgel és tekintéllyel viselhessem. Nem kételkedem abban, hogy ezt Szentségtek az irántam való jószágáért, a dolgaim iránti egyedülálló gondviseléséért és törődéséért örömetest kész megtenni. Írok ezekről Marsupino úrnak többet, akivel nekem titkosabb jeleim vannak, akivel, tudom, minden szabadon közölhető.

Egyébként tudom, Szentségtek felidézi, hogy én korábban (éppen Szentségtekhez való első érkezésemkor) a király nevében a bíborosi kalapnak a főtisztelendő esztergomi érsek úrnak való adományozásáért ügyködtem, és Szentségtek arra jószágosan rábólintott. Amikor én ezekben a napokban erről a királyi felségnek beszámoltam, Szentségteknek igen megköszönte, és megbízott engem akkor is, és ma ismét, hogy éppen ezért a dologért magánlevélben írjak Szentségteknek, akihez a legalázatosabban esedezik őfelsége, méltóztassék Szentségtek ezt a kívánságát teljesíteni, mennél gyorsabban csak Szentségtek alkalmatosságával történhetik, és ezt a királyságát, azt az oly jeles, sőt az egész északi régióban első egyházat, ezt a személyt, aki a királlyal, annak országaival és az egész kereszténységgel kapcsolatban a legkiválóbb érdemeket szerezte, ezzel megtisztelni. Ezt Szentségtektől őfelsége igen könyörögve kéri, engem

litteris domini baronis factam esse certiore. Meam humilimam servitutem ad pedum pulveres Vestrae Sanctitatis suplex humilime commendo. Quam Deus semper felicem atque incolumem conservet. Ex Buda XIII. Septembris 1525.

Eiusdem Vestrae Sanctitatis
creatura et humilimus servulus
Stephanus Brodericus

XIV/2

1525. 30. Septembris, Budae Stephanus Brodericus secretarius regius Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 299.

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Sanctissimo domino nostro, domino Clementi VII pontifici maximo, domino mihi semper clementissimo

[Alia manu:] Stephani Broderici Buda Pr[idi]e Cal[end]ae] Octobris

Beatissime pater ac domine, domine mihi semper clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum et meę humillime servitutis in gratiam eiusdem commendationem. De publicis rebus nostris scribit regia maiestas, dominus meus gratiosissimus, privatum autem rerum mearum statum intelliget Vestra Sanctitas ex litteris domini baronis, nuncii sui. Si res habebit bonum exitum, sicut credo omnino futurum, suplico Vestre Sanctitati humilime, dignetur me rebus omnibus, quibus poterit (poterit autem pluribus), adiuvare, quo possim hunc magistratum in patria nostra summum cum honore et auctoritate gerere. Quod non dubito Vestram Sanctitatem pro sua in me benignitate, pro sua singulari in res nostras cura ac studio libenter facturam. Scribo de hiis plura ad dominum Marsupinum, cum quo mihi sunt notę occultiores, cum quo, scio, possunt omnia libere communicari.

Ceterum scio Vestram Sanctitatem recordari egisse me superiori etate (in ipso primo meo ad Vestram Sanctitatem adventu) nomine regio pro pileo cardinalatus reverendissimo domino Strigoniensi conferendo Vestramque Sanctitatem id benigne annuisse. Id cum ego hiis diebus Maiestati Regię referrem, egit eidem Vestrae Sanctitati gracias amplissimas commisitque mihi et tunc et hodie rursus, ut pro hac ipsa re privatis meis litteris scriberem ad Vestram Sanctitatem, cui supplicat humilime Sua Maiestas, dignetur se Sanctitas Vestra omnem huius sui desiderii facere competentem, quanto celerius cum commoditate Vestre Sanctitatis fieri poterit, et hoc regnum suum, illam ecclesiam adeo insignem atque in toto septemtrione primariam, hanc personam de se suisque regnis ac de Christianitate tota optime meritam hoc honore afficere. Hoc a Vestra Sanctitate Maiestas Sua summis precibus petit, me vere omnes

pedig a világmindenség összes érve arra vezet, Legkegyelmesebb Atya, hogy ugyanennek megtételét javasoljam Szentségteknek, sőt magának az esztergomi úrnak minden kegyel való kísérését. Komolyan tudatában vagyok azoknak a dolgoknak, amelyek itt ezekben az elmúlt napokban előadódtak, azoknak a beszélgetéseknek, amiket sokat Szentségtekkel folytattam, mégpedig a legszabadabban, de a dolog úgy áll, ahogyan Francesco Marsupino úrtól Szentségtek érteni fogja. Neki többet írok, ahogy megmondtam, és bizonyosan mindent a legigazabban. Összességében: a királyi felség teljességgel azt óhajtja Szentségtektől, és Szentségtekhez szorgalmasan esedezik, hogy az esztergomi úr ebben a kérésben ne mellőztessék, és nem is kétlem, Szentségtek a könyörgéseit meg fogja hallani.

Bornemisza János (a király és mindannyiunk atyja) hihetetlen, mekkora szeretettel, figyelemmel, szolgálattal kíséri Szentségteket és tiszteli. Azt hiszem, Isten így akart gondoskodni hanyatló dolgainkról, hogy legyen nekünk ebben az öregben valami kis támaszunk.

Hogy a főtisztelendő kalocsai úr (fia maga is ennek az öregnek, mégpedig az összes közül a legkedvesebb) mit csinál most, mi módon oltalmaz minket az ellenségtől, érteni fogja Szentségtek ezekből, amiket a báró úr ír. Nagy gyönyörűségre volt nekünk ama levele az azon területek számára felállított hadseregről, amit, azt hiszem, Szentségtek is örömmel fog látni.

Az új nádor csodálatos lelkületet mutat a helyes cselekvésre, és hozzánk erősen kapcsolódik. A vajda maga is bizonyosan egyedülálló bölcsességű ifjú. Végül a legjobb reményem van a dolgokról jól és Szentségtek kívánsága és előírása szerint gondoskodva, de semmi erős alapot, sem egyáltalán semmi mást, mint amit Francesco úrnak megírtam.

Magánál a királynál semmi sem lehetne jobb az igazságosságban, sem minden jóra hajlékonyabb és alakíthatóbb, de még túlságosan éretlen korú ekkora teherhez. Isten meg fog minket segíteni és Isten után az ő legszentebb helyettese.

Magam és szolgálatomat Szentségtek kegyébe a legalázatosabban ajánlom. Szentségteket Isten őrizze mindig a legszerencsésebbnek és épnek. Budán, október kalendája előtti napon, 1525.

Szentségtek

teremténye és legkisebb szolgálcskája, Brodarics István

rationes mundi inducunt, Clementissime Pater, ut idem suadeam Vestrę Sanctitati faciendum atque ipsum dominum Strigoniensem omni gratia prosequendum. Non sum ego nescius earum rerum, quę hic hiis diebus preteritis contingere, non sermonum, quos multos cum Vestra Sanctitate et quidem liberrimos habui, sed res ita se habet, ut a domino Francisco Marsupino Vestra Sanctitas intelliget. Ad quem plura scribo, ut dixi, et certe omnia verissima. In summa: maiestas regia omnino optat a Vestra Sanctitate ac ei enixe supplicat, ne dominus Strigoniensis in hac petitione pretereatur, neque dubito Vestram Sanctitatem preces eius exaudituram.

Ioannes Bornemýza (pater regis et omnium nostrum) incredibile est, quante amore, observantia, servitute Vestram Sanctitatem prosequatur et colat. Credo Deum ita voluisse consulere rebus nostris labentibus, ut haberemus in hoc sene aliquid sustentaculum.

Reverendissimus dominus Colocensis (filius et ipse huius senis et quidem omnium charissimus) quid agat nunc, quo pacto nos ab hoste tueatur, intelliget Vestra Sanctitas ex hiis, quę dominus baro scribit. Magne voluptati fuerunt nobis ille littere ipsius de eis regionibus erecto exercitu, quas, credo, Vestra etiam Sanctitas libenter videbit.

Palatinus novus ostendit mirabilem animum ad bene agendum, est nobiscum valde coniunctus. Vaývoda et ipse singulari certe prudentia iuvenis. Denique habeo optimam spem res bene ac ex desiderio ac prescripto Vestrae Sanctitatis [curan]s, sed fundamentum nullum [firmum] neque aliud plane video, quam quod ad dominum Franciscum perscripsi.

Rege ipso nihil posset esse melius in veritate neque ad omne bonum inclinatus flexibilisque, sed est etate nimium adhuc immature ad tantum onus. Deus nos iuvabit et post Deum eius vicarius sanctissimus.

Me et meam servitatem in gratiam Vestrae Sanctitatis humilime commendo. Quam Deus conservet semper felicissimam atque incolumem. Bude, pridie Kalendis Octobris. 1525.

Eiusdem Vestrae Sanctitatis
creatura et minimus servulus Stephanus Brodericus

XIV/3

1525. november 30., Brodarics István királyi titkár VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 355.

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása és magam legalázatosabb ajánlása után. Igen terhes nekem, hogy ezt a keveset is, amit most Szentségteknek írok, más kezével kell írnom. Oka szememnek gyulladtsága, amitől mégis könnyebbülni kezdek és remélem, rövidesen teljesen megszabadulok. Más dolgokat Szentségtek részben a királyi levélből és Francesco Marsupino úrtól, részben a báró úr leveléből fog megérteni. Azt is akartam levelemmel jelezni, hogy ama dolog megtételére, amelyért a királyi felség Szentségteknek ír, őfelsége igen vágyik. Azonban, mivel semmit sem kételkedem abban, hogy Szentségtek a királyi Felség kívánságának magától eleget fog tenni, vagy inkább már eleget is tett, nincs miért többet erről írnom. Azt látszott jónak Szentségtek emlékezetébe idézni, hogy könyörögtem Szentségteknek a báró úr nevében, hogy amikor kalap lenne Magyarországra küldendő, az ő kezéhez küldessék. Inkább a saját becsülete és annak, akiről szó van, a barátsága, mint valami saját haszon miatt vágyik erre a báró. Esedezem tehát Boldogságtoknak mind a magam, mind a báró nevében, méltóztassék ebben mindkettőnk kérését meghallgatni, és ama kalapot, ha küldése történnék, e hírnök vagy királyi futár révén a báróhoz küldeni, neki magának bizton kiutalható lesz, és azt hűségesen át fogja adni.

Szentségteknek irányomban való ekkora kegyéért és jóságáért – nagyságát a Carpentras-i úr¹⁶ leveléből könnyen megértettem – Szentségteknek mulhatatlan köszönetet mondok, azon munkálkodni készen minden erőmmel, amíg élek, hogy viszonyozhassam is, legalább részben, hűséges szolgálataimmal. Emlékezni fogok, legkegyelmesebb atya, mindörökké Szentségtek legszentebb tanításaira, amiket nekem Szentségtektől távoztomban adott, emlékezni fogok Szentségteknek velem kapcsolatban élő szóval meghozott szentenciájára is, mindkét részre, akár jól, akár, amit Isten fordítson el, rosszul szolgállok annak, akinek engedelmeskedni Krisztus legszentebb helyettese által küldtettem. Amikor én ezeket rögtön a Városból való visszatértemkor Bornemiszánknak meséltem, nem volt képes az igen becsületes és Szentséged iránt legszolgálatkészebb öreg könnyeit a túlságos öröm miatt visszatartani, látva, hogy Szentségteknek a közös gyermekre (ugyanis a nevelés jogán a királyt fiúul ő is magának igényli) annyira gondja van és aggódik érte. Szentségteknek, mint legkegyelmesebb uramnak a legalázatosabban esedezem, méltóztassék engem szokott kegyével kísérni. A Legjobb, Legnagyobb Isten a lehető legtovább szerencsésnek és

¹⁶ Sadoletto, Jacopo, Carpentras püspöke, pápai titkár, diplomata, humanista. A magyar ügyek egyik fő szakértője a Szentszéknél.

1525. 30. Novembris, Budae
Stephanus Brodericus secretarius regius Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 355.

Beatissime pater et domine, domine clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum et mei humillimam commendationem. Molestissimum mihi est hec etiam pauca, que nunc ad Vestram Sanctitatem scribo, aliena manu mihi esse scribenda. In causa est oculorum lippitudo, qua tamen levari incipio et brevi penitus liberari spero. Alia Vestra Sanctitas partim ex litteris regiis et domino Francisco Marsupino, partim ex litteris domini baronis intelliget. Hoc volui etiam litteris meis significare huius rei, pro qua Maiestas Regia ad Vestram Sanctitatem scribit, conficiende Maiestatem Eius cupidissimam esse. Ego vero, cum nihil dubitem Vestram Sanctitatem desiderio Maiestatis Regie sponte satisfacturam vel iam potius satisfecisse, non est, quod de hoc plura scribam. Illud visum est Vestre Sanctitati in memoriam reducere supplicasse me Vestre Sanctitati baronis nomine, ut quando pileus in Hungariam mittendus esset, ad eius manus mitteretur. Cupit id baro honoris potius sui et amicitie illius, de quo agitur, quam alicuius sui commodi causa. Supplico igitur Vestre Beatitudini tam meo, quam baronis nomine, dignetur in hoc preces utriusque nostrum exaudire, et pileum ipsum, si mitti contigerit, per hunc nuntium seu cursorem regium ad baronem mittere, poterit huic ipsi tuto consignari et eum fideliter deferet.

Pro tanta gratia et benignitate Vestre in me Sanctitatis, quantam ex litteris domini Carpentratensis²⁶ facile intellexi, ago Vestre Sanctitati gratias immortales daturus operam totis viribus, dum vivam, ut referre etiam saltem in parte fidelibus obsequiis possim. Memor ero, clementissime pater, in perpetuum sanctissimorum preceptorum Vestre Sanctitatis, que mihi a se discedenti dedit, memor etiam sentencie vive vocis oraculo Vestre Sanctitatis in me in utramque partem late, sive bene, seu (quod Deus avertat) perperam servirem ei, ad cuius obsequia a Sanctissimo Christi vicario mittebar. Que cum ego nostro Abstemio in primo meo ex urbe reditu narrarem, non potuit senex integerrimus et Tue Sanctitatis observantissimus lachrimas pregaudio continere considerans Sanctitatem Tuam tantam de filio communi (nam et ipse regem filium sibi iure educationis vendicat) curam et sollicitudinem habere. Vestre Sanctitati uti domino meo clementissimo humillime supplico, dignetur me sua solita gratia prosequi. Quam Deus Optimus Maximus quam diutissime felicem et incolumem conservet, in cuius gratiam me et mea servitia rursus humillime commendo. Ex Buda, ultima

²⁶Jacobus Sadoletus episcopus Carpentrensis, secretarius pontificis summi, munere legati fungens, litterarum humaniorum cultor. Unus expertorum rerum Hungaricarum praeceptorum apud Sanctam Sedem Apostolicam.

épnek őrizze, Szentségtek kegyébe magam és szolgálataimat ismételten a legalázatosabbban ajánlom. Budáról, november utolsó [napján]. 1525.

Szentségtek

legalázatosabb szolgálcskája Brodarics István

XIV/4

1526. február 22., Buda

Brodarics István királyi titkár VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 32.

Gyűrűs pecséttel.

[Címzés a levél külzetén:] Legfenségesebb pápa urunknak, legkegyelmesebb urunknak

Legboldogabb atya, legkegyelmesebb úr!

Szolgálatom legalázatosabb ajánlását. Megkértem e barátomat, Miklós urat, hogy számoljon be nevében némely dolgokról Boldogságtoknak, vélvén, hogy ez inkább alkalmas Szentségtek elfoglaltságához, mint áradóbb levéllel terhelni Szentségteket. Magamat és őszinte derekasságomat kegyébe és lába porához a legalázatosabbban ajánlom. A Legjobb Legnagyobb Isten őrizze mindig szerencsésnek és épnek. Budán, február 22., 1526.

Szentségtek

legalázatosabb szolgálcskája

Brodarics István

XIV/5

1526. március 12., Buda

Brodarics István, választott szerémi püspök, kancellár VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 42r.

Legboldogabb atya, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása és szolgálatomnak legalázatosabb ajánlása után. Ma lett meg a vég(zés) a kancellárság ügyében Szentségtek tekintélyével és közbelépésével és a báró úr ténykedéséből. Nem találom milyen szavakkal köszönjem meg tehát Szentségteknak. Talán megfelelőbb lesz azt nem szavakkal tenni, hanem tényleg és valóságosan törekedni a viszonzásra. Vajon mi más módon viszonzható

novembris. MDXXV.
Eiusdem Vestre Sanctitatis
humilimus servulus Stephanus Brodericus

XIV/4

1526. 22. Februarii, Budae
Stephanus Brodericus secretarius regius Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 32.
Sigillo annulari.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Serenissimo domino nostro Pape, domino nostro clementissimo

Beatissime pater, domine clementissime!

Servitutis humillime commendationem. Rogavi hunc amicum meum, dominum Nicolaum, ut referat nonnulla nomine meo Vestrae Beatitudini ratus hoc esse magis ad occupationes Vestrae Sanctitatis accommodatum, quam litteris prolixioribus eandem molestare. Me et meam probitatem sinceram in gratiam eiusdem et ad pedum eius pulveres humilime commendo. Quam Deus Optimus Maximus conservet semper felicem ac sospitem. Budę, XXII. Februarii, MDXXVI.

Vestre Eiusdem Sanctitatis
humilimus servulus
Stephanus Brodericus

XIV/5

1526. 12. Martii, Budae
Stephanus Brodericus electus episcopus Sirmiensis, cancellarius
Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 42r.

Beatissime pater, domine clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum et servitutis mee humillimam commendationem. Hodie factus est finis in negotio cancellariatus auctoritate et intercessione Vestre Sanctitatis et opera domini baronis. Quibus igitur verbis Vestre Sanctitati gratias agam, non invenio. Illud fortasse sacius erit non verbis eas agere, sed facto et

jobban, mint ha Szentségtek tanításaira emlékezem? Úgy fogom magam viselni ebben a hivatalban, hogy szolgálatom legyen mind legfenségesebb királyomnak, sőt e királyságnak hasznos, mind Szentségteknek és eme Legszenőbb Széknek szentelt és mintegy mindenben a legodaadóbb örökké. Bizony törekedni fogok, amíg élek, minden erőmmel mindkettőt teljesíteni, nem is leszek az efféle felajánlás teljesítésében Szentségteknél késlekedő. Tudom, hogy tőlem és mindegyik igen jó szolgájától nem szavakat, hanem tetteket kíván.

Esedeztem máskor Szentségtekhez, és most ismét a legalázatosabban esedezem, segítene engem minden dologgal, ami e tisztség helyes viseléséhez szükséges. Erről a dologról többet ezután fogok írni. Most magam és szolgálatomat Szentségtek kegyébe a legalázatosabban esedezve ajánlom. Isten őrizze meg mindig szerencsésnek és épnek. Budán, március 12-én, 1526.

Minden egyéb, ami ezt a dolgot illeti, kedvezően halad, mind a királyi és a királynéi felségekkel, és a királyság más előkelőivel, mind a főtisztelendő esztergomi úrral, csak az egészségem törekenysége gyanús számomra módfelett. Ugyanis a szememen kívül, amely még nem szűnik nem igazán egészségesnek lenni, vannak más alkalmatlanságok is. De legyen meg mindenben az Úr akarata.

Szentségtek legalázatosabb szolgálcskája

Brodarics István választott

szerémi [püspök], kancellár

Megjegyzés:

A szöveg a dátumtól az aláírásig más kéz írása

XIV/6

1526. március 17., Buda

Brodarics István választott szerémi püspök, kancellár

VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 51.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLXXI, 663–664. l.

Legboldogabb atya és legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábainak csókolása és szolgálatom kegyébe való legalázatosabb ajánlása után. Boldogságtok, tudom, jól emlékezik, hogy e királyság állapotáról és benne valami jobb rend létrehozásáról, valamint a kalocsai érsek úrról is mit beszélt velem gyakran. Leginkább két tisztség van Magyarországon, amelyeknek előrelátása, tekintélye, szorgalma e királyságot irányítani szokta: a kancellária és a kincstartóság –

reipsa conari referre. Referri autem quonam alio modo melius possunt, quod si preceptorum Vestre Sanctitatis memor. Ita me geram in hoc magistratu, ut mea servitus sit et serenissimo regi meo ac huic regno utilis, et Vestre Sanctitati istique Sanctissime Sedi perpetuo dicata ac velut in omnibus addictissima. Quod quidem utrumque conabor, dum vivam, totis viribus prestare, nec ero in huiusmodi oblationibus faciendis apud Vestram Sanctitatem longior. Quam scio non verba, sed facta a me et ab optimo quoque suo servitore desiderare.

Supplicavi alias Vestre Sanctitati, et nunc rursus humillime supplico, ut me rebus omnibus, quibus opus fuerit ad hunc ipsum magistratum rite gerendum, adiuvare velit. Qua de re plura postea scribam. Nunc me et servitum meam in gratiam eiusdem humillime supplex commendo. Quam Deus conservet semper felicem et incolumem. Budę, XII Marcii, 1526.

Cetera omnia quoad hanc rem prospere succedunt tam cum Regia ac Reginali Maiestatibus aliisque regni proceribus, quam cum Reverendissimo Domino Strigoniensi, valitudinis tantum imbecillitas est mihi admodum suspecta. Nam preter oculos, qui nondum recte valere non desunt, alia quoque incommoda. Sed fiat in omnibus voluntas domini.

Vestre Sanctitatis humilimus servulus
Stephanus Brodericus electus
Sirmiensis, cancellarius

Annotatio:

Textus a dato usque ad subscriptionem alia manu scriptus est.

XIV/6

1526. 17. Martii, Budae
Stephanus Brodericus electus episcopus Sirmiensis, cancellarius
Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 51.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLXXI, p. 663–664.

Beatissime pater et domine clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum et servitutis mee in gratiam humillimam commendationem. Vestra Beatitudo, scio, satis meminit, quid sepe tam de statu huius regni ac de aliquo meliori ordine in eo ponendo, quid etiam de domino Colocensi mecum contulerit. Duo sunt potissimum magistratus in Hungaria, quorum prudentia, autoritate, industria hoc regnum regi consuevit: cancellariatus et the-

a nádorságról most ugyanis semmit sem szólok. Kancellárnak azt bírja Szentségtek, akit akart, aki, ha más dologban nem is, becsületességben és hűségben mind Szentségtek irányában, mind a király és a királyság iránt nem marad senki mögött, ez az, amit én vele kapcsolatban a legállhatatosabban ígérek. De a kancellár, akármilyen és akármekkora legyen is, semmi a kincstartó nélkül, amiként bármiféle dolognak, leginkább a közügyeknek és a királyságoknak az igazgatása pénz nélkül. Hogy pedig a király és a királyság jövedelmei már Mátyás király halála óta mi módon szórattak szét és vonattak szerte-széjjel ezerfelé és vonatnak nap mint nap, Szentségtek jól tudja. Szükség van tehát egy derék, hű, előrelátó, ügyes kincstartóra, a nép előtt jó megítélésű, a fő embereknél pedig nem kis támogatottságú emberre, ha csak nem szeretnénk, hogy minden, mind a kancellárrá tevással, mind más, a dolgok jobbra változtatásával kapcsolatban a legtisztességesebben elkezdett terv és igyekezet kárba vesszék. Az emberek közül pedig, akikkel itt rendelkezünk, senki sincs, aki inkább alkalmas lehetne, mint a kalocsai [érsek] úr, bár vele erről gyakran a báró úrnak is, nekem is, és azt hiszem, a mi Bornemiszánknak is tárgyalni kell. Bizony nem akar erről hallani, felhozva azt is, hogy hivatása az efféle hivatallal ellenkezik, meg sok mást is. Nincs is semmi remény, hogy ő erre valami módon is rávehető – talán, ha Szentségtek tekintélye és ösztönzése, sőt kényszere intené. Méltóztassék tehát Szentségtek, e királyság és az egész kereszténység üdvére a legalázatosabban kérelem, minden módon, amellyel csak történhetik, ezt az embert nem csak buzdítani, hanem kényszeríteni is e legszentebb tehernek a közüdvért való elvállalására. Teljességgel reméljük, hogy ha Szentségtek tekintélyének és értelmének minden erejét odafordította, amaz meggyőzhető – de meg kell tenni, Legboldogabb Atya és teljesíteni kell mindent, ami csak Szentségtek által teljesíthető, azt hiszem, ez az egy van hátra e királyság hanyatló dolgainak olyan állapotba való helyreállítására, amelyben most lehetséges. Bizonyosan hiába állítottunk kancellárt, ha a kincstartó nem csatlakozik. Ezzel a dologgal kapcsolatban, nem kételkedem, a báró úr is ugyanilyen véleménnyel írt Szentségteknek. De, hogy a báróról említés történt, szeretném, hogy Szentségtek arra is figyelmeztetve legyen: a báró úr akármennyire keresse a hazatérést, semmiképpen sem szabad azt neki megengedni. Csodálkoznék Szentségtek, ha látná, e báró hogy a szeretetébe és jóakarátába jutott mindenkinek, milyen tekintélyt szerzett magának mindenkinél. Éppen azok, akiknek tettei ellen minden nap nyíltan kikel, ezt az embert nem csak tisztelik, hanem, ami szinte képtelenség, kedvelik is. Ha Szentségtek e királyságot meg akarja őrizni (amiként bizonyosan akarja), ezt a két dolgot teljességgel végezze el, mivel mindkettő, úgy látszik, a hatalmában van: a kalocsai [érsek] kincstartóságát és a báró ittlétét, máskülönben sem a kancellár nem lesz képes semmit sem szolgálni, sem semmi jót innen Szentségtek ne várjon. Én tudom, hogy ezek írásakor a nekem legkedvesebb kettőnek vétek a leginkább, ugyanis mind amaz, tudom, mennyire vonakodik kincstartó lenni, mind emez mekkora vágyakozással sóhajtozik háza, gyermekei, felesége, barátai és rokonai, sőt Szentségtek után is, de

saulariatus – nam de palatinatu nunc nihil loquor. Cancellarium habet Vestra Sanctitas illum, quem voluit, si nulla alia re, certe integritate et fide tam erga Se, quam erga regem et regnum nemini cedentem, id, quod ego de eo constantissime polliceor. Sed cancellarius, qualiscumque et quantuscumque sit, nihil est sine thesaurario, ut rerum quarumcumque maxime publicarum et regnorum administratio sine pecunia. Quomodo autem proventus regis et regni iam inde a mortuo rege Mathia sint dissipati et in mille partes distracti et quotidie distrahantur, Vestra Sanctitas non ignorat. Opus igitur est bono, fidele, prudente, practico thesaurario, homine bone apud populum existimacionis et non parvi apud principes favoris, nisi velimus frustra cadere omnia consilia et conatus tam pro cancellario creando, quam pro aliis rebus in melius mutandis honestissime susceptos. Igitur autem ex toto numero hominum, quos hic habemus, nemo est, qui magis idoneus esse possit, quam dominus Colocensis, cum quo licet de hoc sepe et a domino barone, et a me et, credo, ab Abstemio nostro sit tractandum. Non hoc quidem audire vult et professionem suam huiusmodi officio contrariam et multa alia allegans. Neque spes ulla est eum ad hoc induci ullo modo posse, nisi fortasse Vestre Sanctitatis autoritate et impulsu atque adeo coactione moneatur. Dignetur igitur Sanctitas Vestra per salutem huius regni et tocius Christianitatis, eandem humilime obtestor, omnibus, quibus fieri potest, rationibus hominem non solum hortari, sed etiam cogere ad hoc sanctissimum onus pro salute publica subeundum. Non omnino desperamus, si Vestra Sanctitas omnes et autoritatis et sapiencie sue vires adhibuerit, eundem expugnari posse -sed facienda sunt, Beatissime Pater, et prestanda omnia, quecumque a Vestra Sanctitate prestari possunt, hoc unum credo ego restare ad res huius regni labentes in eum, in quem nunc fieri potest, statum restituendas. Frustra certe cancellarium fecerimus, nisi thesaurarius accedat. Qua de re non dubito Baronem etiam ad Vestram Sanctitatem in hanc sententiam scripsisse. Sed illud, quod quoniam de barone mencio facta est, admonitam esse velim Sanctitatem Vestram, Baronem quantumcumque reditum querat, nullo pacto ei concedendum. Miraretur Sanctitas Vestra, si videret, quo pacto baro hic in omnium amorem et benivolenciam penetraverit, qualem sibi apud omnes autoritatem conciliaverit. Illi ipsi, in quorum facta aperte quotidie invehitur, hominem non solum reverentur, sed etiam (quod quasi impossibile est) diligunt. Si Sanctitas Vestra hoc regnum conservare vult (prout certe vult), duo haec omnino prestet, quod utrumque in eius potestate esse videtur: thesaurarium Colocensem et baronem hic presentem, alioquin neque cancellarius aliquid servire poterit, neque quicquid boni hinc Vestra Sanctitas expectet. Scio ego me in hiis scribendis duos mihi amicissimos plurimum offendere, nam et ille, novi, quantopere thesaurarius esse recusat, et hic quanto desiderio domum, liberos, uxorem, amicos et propinquos, atque etiam Vestram Sanctitatem suspiret, sed valeat potius amicitia illorum, quam ista tanta huius regni et reipublice Christiane recte constituende occasio pretermittatur. Ego, quantum maxime possum, supplico Vestre Sanctitati, dignetur hec, que nunc scribo, diligenter considerare. Quod ad me pertinet, licet satis tenui vale-

inkább ég veled, barátságuk, mint hogy e királyság és a keresztény köztársaság helyreállításának ez a hatalmas alkalma elmulasztassék. Én, amennyire csak képes vagyok, esedezem Szentségtekhez, méltóztassék ezeket, amiket most írok, figyelmesen meggondolni. Ami engem illet, bár elég gyenge egészségű vagyok ekkora teher viseléséhez, meg kevésbé alkalmas is, mégis sem egészségemet, sem semmit a világon nem fogok kímélni, életemet sem, csak Szentségtek kívánalma szerint valamit szolgálhassak. Ehhez e két támaszra bizonyosan annyira szükségem van, hogy nélkülük semmiképp sem létezhetem. Magamat és szolgálatomat Szentségtek kegyébe a legalázatosabban ajánlom, bocsásson meg, kérem, levelem terjedelmességéért. Szentségteket a Legjobb, Legnagyobb Isten szerencsésnek és épnek őrizze. Kelt Budán, március 16-án az Úr 1526. évében.

Szentségtek

[— —]

XIV/7

1526. március 26., Buda Brodarics István kancellár VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 59.

Legboldogabb atya és legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása és szolgálatom legalázatosabb ajánlása után. A hivatalos dolgokat hivatalos levélből fogja megismerni Boldogságtok, meg ebből az enyémből is: mi, ha egyébként valamikor, most a leginkább végveszedelemben forgunk és semmi reményünk nincs Isten után, hacsak nem Szentségtekben. Szentségtek, Jézus Krisztus szerelmére, akinek a helyettese, gondolkodjék mihamarabb üdvünkéről és arról minden módon gondoskodjék. Én, ami engem illet, e tisztségre leginkább Szentségtek kedvezésével és tekintélyéből feljutván semmit sem fogok elmulasztani, ami szolgálataimmal teljesíthető – ami, bizony igen jól tudom, mennyire csekély. De az, aki megtette, amire képes volt, a törvényt betöltötte. Egészségem, különösen a szememé, nem elég jól engedelmeskedik nekem. De ezzel kapcsolatban is reménykedem, Isten segíteni fog. Egyébként, Szentségtek már tudja, én a kancellársággal együtt a szerémi püspökséget is elvállaltam, sőt egyedül a kancellárság miatt, amint azt Szentségtek a báró úr leveleiből, nem kétlem, teljesebben megértette. Azt, aki a szerémi volt, nekem kellett megelégtennem, bizonyos itáliai barátom, reggio-i, tanult férfiú javadalmaival és aki máskülönben az estei bíboros úr részéről az eгри püspökséget sokáig irányította. Ő maga azt kívánta tőlem, én pedig neki bízva Szentségtek jószágában örömmel megígértem, hogy valami ellentételezést Szentségtektől a javadalmiért el fogok érni. Esedezem Szentségtekhez, legkegyelmesebb uramhoz, méltóztassék neki adni valamit a javadalmi helyett, amelyek felmennek

tudine sim ad onus tantum ferendum ac parum eciam idoneus, tamen neque valetudini, neque rei ulli in mundo, neque vite sim parsurus, dummodo pro desiderio Vestre Sanctitatis aliquid servire possim. Ad quod certum est me hiis duobus adminiculis ita indigere, ut sine hiis nullo pacto esse possim. Me et servitatem meam in gratiam Vestre Sanctitatis humilime commendo, que ignoscat, rogo, literarum prolixitati. Vestram Sanctitatem Deus Optimus Maximus felicem atque incolumem conservet. Datum Bude, XVI Marcii, anno Domini MDXXVI.

Vestram Sanctitatis

[-- --]²⁷

XIV/7

1526. 26. Martii, Budae

Stephanus Brodericus cancellarius Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 59.

Beatissime pater et domine clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum et servitutis mee humillimam commendationem. Publica ex publicis cognoscet Vestra Beatitudo, hoc et ex publicis, et ex his meis: nos, si unquam alias, nunc maxime in extremo periculo versare et nullam habere spem post Deum, nisi in Vestra Sanctitate. Vestra Sanctitas, per amorem Ihesu Christi, cuius vicarium agit, cogitet quamprimum de salute nostra et eam modis omnibus procuret. Ego, quod ad me attinet, ad hunc magistratum Vestrae potissimum Sanctitatis favore et autoritate evector nihil pretermittam, quod meis serviciis prestari possit – quod quidem non ignoro, quam sit exiguum. Sed, qui fecit, quod potuit, legem implevit. Valetudo, presertim oculorum, non satis bene mihi obsequitur. Sed hanc quoque spero, Deus adiuvabit. Ceterum iam Vestra Sanctitas intellexit me cum cancellariatu episcopatum etiam Sirmiensem suscepisse, imo propter cancellariatum solum, id quod Vestram Sanctitatem ex literis domini baronis, non dubito, plenius intellexisse. Is, qui Sirmiensis erat, contentandus mihi fuit cum beneficiis cuiusdam amici Itali, Regiensis²⁸, viri docti, et qui alias a domino cardinale Estensi episcopatum Agriensis diu rexit. Is ipse optavit a me, et ego id ei fretus benignitate Sanctitatis Vestrae libere sponendi recompensationem²⁹ aliquam a Vestra Sanctitate pro beneficiis ipsius impetraturum. Supplico Vestrae Sanctitati, domino meo clementissimo, dignetur ei dare aliquid loco beneficiorum ipsius, que ascendunt usque ad quingentos ducatos et amplius. Ipse non optat, nisi ducentos, vel etiam tanto minus, quantum

²⁷Subscriptio desideratur.

²⁸Hodie Reggio.

²⁹In originali: recompensam.

ötszáz dukátig, tovább is. Ő maga nem kíván, csak kétszázat, vagy akár annál is kevesebbet, amennyi Szentségteknek jónak látszik, akár hivatalokban, akár javadal-makban. Tudom én, hogy ez az én kérésem talán majd némelyek számára kissé szemérmetlennek látszik, mintegy hogy aki Szentségteknek irányomban való annyi és akkora kedvezései után, amelyeket soha meg nem érdemeltem, olyanokat is kérek, amelyek Szentségtek szolgáljaira lennének inkább bízandók. Én bizony nem tagadom, ez így van, de Szentségtek jósága el fogja tűrni, ha elhiszi (amiként esedezem a legalázatosabban, hogy hinni méltóztassék), hogy én azt a máskülönben nem nagy jelentőségű és veszélyes helyen fekvő püspökséget nem akarattosságból vállaltam el, hanem ezen tisztség miatt, amelyet viselek, ezen tisztséget pedig nem magam miatt, hanem a közjó iránti remény miatt vettem magamra a legnehezebb körülmények közepette. Engem mindezekben, amelyeket elvállaltam, az segít minden dologgal, akinek az egész keresztény köztársaság közös ügyeit, leginkább pedig e végeket, ame-lyek a maradék kereszténységet oltalmazzák, hivatása szerint is oltalmazni köte-lessége. Szentségtek, egyrészt ezt sem, amit most Szentségtektől ezért a barátomért kérek, másrészt, ha valamit a jövőben nekem adományozni akarna is (amivel kap-csolatban mindazonáltal én nem fogok alkalmatlankodni), soha nem magánérdekből esedezem, hogy ruházza rám, hanem közérdekből, annak az egynek a kivételével, amit Szentségtektől, amikor a konklávéba (amelyben Isten bölintásával és a keresztény köztársaság szerencsésével pápává megválasztott) belépett, és amelyet ismét Szent-ségtektől, már mint pápától megkértem, ami, hogy miféle, azt hiszem, jól emlékszik. De a tárgyra. Esedezem Szentségtekhez, méltóztassék ebben a nem nagy dologban kicsike szervitorának könyörgéseit jóságosan meghallani. Kegyébe szolgálatomat a legalázatosabban ajánlom. Budán, március 26-án, az Úr 1526. évében.

A barátomat, akiért valóban esedezem, Giovanni Bonzagnonak¹⁷ hívják, reggioi, mindkét jog doktora

Boldogságtok legalázatosabb szolgálcskája Brodarics István kancellár

Megjegyzés:

A dátumot követő rész Brodarics kézírása

¹⁷ Bonzagnot Estei Hippolit hozta Magyarországra. 1512-ben már itt tartózkodik, 1516-ban az egri püspökség kormányzója, 1528-ban a magyar király követe Velencében. 1529-ben váradi prépost, ugyanezen év júniusában Brodarics végrendeletében mint néhai csanádi püspököt említi.

Sanctitati Vestre videbitur, vel in officiis, vel in beneficiis. Scio ego hanc petitionem meam paulo fortasse aliquibus inverecundiores visum iri, quasi, qui post tot et tantos Vestrae Sanctitatis in me favores, quos nunquam merui, talia etiam exoptem, quae Vestrae Sanctitatis servitoribus essent potius permittenda. Non nego equidem id ita esse, sed Vestrae Sanctitatis benignitas pacietur, si credit me (prout supplico humilime, credere dignetur) episcopatum illum non magni alioquin momenti et in loco periculoso situm non voluntate, sed ob hunc magistratum, quem gero, suscepisse, magistratum autem hunc non causa mea, sed spe boni publici difficilimis temporibus subiisse. Me in his, quae suscepi, ab eo rebus omnibus adiuvari, qui causas publicas totius Christianae reipublice et maxime horum finium, qui reliquam Christianitatem tue[n]tur, tueri etiam ex professo debet. Vestra Sanctitas, et hoc, quod nunc ab ea pro isto amico meo peto, et, si quid in posterum in me conferre voluerit (in quo ego tamen non ero importunus), nihil supplico, conferat in me, unquam causa mea privata, sed causa publica illo uno excepto, quod a Vestra Sanctitate, dum conclave (in quo nutu Dei et fortuna reipublice Christianae in pontificem electa est), ingrederetur, et quod rursus a Sanctitate Vestra iam pontifice petivi, excepto, quod cuiusmodi sit, credo, bene recordatur. Sed ad rem. Supplico Vestrae Sanctitati, dignetur in hac non magna re preces parvuli servitoris benigne exaudire. In cuius gratiam servitutum meam humiliter commendo. Budę, XXVI Marcii, anno Domini MDXXVI.

Iste amicus meus imo pro quo supplico appellatur Joannes Bonsagnus Regiensis Iuris utriusque doctor³⁰

Vestre Beatitudinis
humilimus servulus
Stephanus Brodericus
cancellarius

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso a Stephano Broderico scripta est.

³⁰Bonsagnus Hippolytus Estensis secum in Hungariam tulit. Iam anno 1512 in regno se continet, anno 1516 gubernator episcopatus Agriensis, anno 1528 legatus regis Hungariae apud Venetos. Anno 1529 praepositus Varadiensis, in testimonio Stephani Broderici eodem tempore dato ut olim episcopus Chanadiensis invenitur.

XIV/8

1526. július 27., az Érd melletti királyi táborból Brodarics István kancellár VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 122.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLXXXIV, 674–675. l.

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Szolgálatomnak Szentségtek lába csókolásához való legalázatosabb ajánlását. Hogy Szentségteknek ritkábban írok, az két okból szokott történni: egyrészt, mert úgy értékelem, hogy kímélnem kell Szentségtek elfoglaltságát, másrészt, mert magam is elfoglaltabb vagyok, mint lenni szoktam. Hozzájárul az is, hogy jól tudom, a báró úr mindent megír úgy, hogy semmi írnivaló nem marad nekem.

Arról, hogy mi jelenleg mekkora veszedelmekben forgunk, ugyanazon báró úr leveléből Szentségtek folyamatosan értesül. Egyedül Isten vagy valami, Isten akaratával megtörténő esemény képes ezt a királyságot megszabadítani a pusztulástól. Semmi útját az üdvnek nem látom. Én ha valamivel képes lennék, örömet szolgálnék. De miről hiszi azt Szentségtek, hogy én megtehetem a király ekkora nélkülözésében, minden dolog összezavarodásában, az embereknek mind rosszindulata, mind egyet nem értése az ellenség hatalma, nekem magamnak mind szegénységem, mind kezdő mivoltom közepette, azoknak pedig, akik engem a méltóságot tekintve és vagyomban is messze megelőznek, az e hely miatti, amelyre engem Szentségtek felemelt, irigysége közepette, végül ezer más igen nagy és hihetetlen nehézség közepette? Mégis, semmit sem fogok elmulasztani, egészen fejem veszedelméig, ami részemről történhetik. Elnyertem, legkegyelmesebb Kegyelmes¹⁸, e hivattal a legnehezebb időben, de talán Isten könyörületességéből szét fogja törni e nehézségeket és megnyitja nekem a szolgálat útját. E remény ha nem melengetne engem, már régen a fentebb mondott okok miatt és egészségem miatt is, amit nem igen virágzóan élvezek, eltávoztam volna ezen igen nehéz tehertől, de ki fogok tartani még, bármit hozzon a sors.

Szentségtek, esedezem a legalázatosabban, méltóztassék engem minden dologgal, amivel képes, segíteni, ezzel a dologgal kapcsolatban megkértem a báró urat, hogy nyíltabban írjon Szentségteknek.

Legalázatosabb szolgálatomat Szentségtek kegyébe esedezve ajánlom. Isten őrizze meg igen szerencsésnek és épnek. Az Érdhez közeli, a Dunánál levő királyi táborból. 1526. július 27.

Szentségtek

hív teremtménye és legalázatosabb szolgálcskája

Brodarics István kancellár

¹⁸ Az eredetiben: clementissime Clemens: szójáték a Kelemen név latin alakjával és annak jelenésével.

**1526. 27. Julii, ex castris regii prope Erd ad Danubium positis
Stephanus Brodericus cancellarius Clementi papae VII.**

Segr. Stato, Principi, 4, f. 122.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLXXXIV, p. 674–675.

Beatissime pater ac domine, domine clementissime!

Servitutis meę humillimam ad oscula pedum Sanctitatis Vestre commendationem. Quod ad Vestram Sanctitatem rarius scribo, id duabus de causis accidere solet: et, quod parcendum mihi existimo Vestre Sanctitatis occupationibus, et, quod ipse, quam soleo esse, plusquam satis occupatus. Accedit et illud, quod non ignoro dominum baronem omnia perscribere ita, ut nihil supersit mihi scribendum.

Nos in quantis periculis impresentiarum versemur, ex eiusdem domini baronis litteris Vestra Sanctitas assidue intelligit. Deus solus vel casus aliquis Dei voluntate contingens potest hoc regnum liberare ab excidio. Nullam video salutis viam. Ego in ea, si quid possem, libentissime servirem. Sed quid credit me Vestra Sanctitas facere posse in tanto regis inopia, rerum omnium confusione, hominum cum malignitate, tum dissensione, hostis potentia, mea ipsius et paupertate et novitate, et eorum, qui me dignitate et opibus longe antecedunt, ob hunc locum, in quem me Vestra Sanctitas evexit, invidia, mille denique aliis maximis atque incredibilibus difficultatibus? Nihil tamen pretermittam, usque ad capitis discrimen, quod a me fieri possit. Adeptus sum, clementissime Clemens³¹, hunc magistratum difficilimo tempore, sed fortasse Deus ex sua misericordia rumpet hos difficultates et aperiet mihi viam serviendi. Quę spes nisi me foveret, iam diu ob causas supradictas et ob valetitudinem eciam, qua non satis prospere fruar, cessissem huic gravissimo oneri, sed durabo adhuc, quicquid sors ferat. Vestra Sanctitas, suplico humilime, dignetur me rebus omnibus, quibus potest, adiuvere, qua de re rogavi dominum baronem, ut apertius ad Vestram Sanctitatem scribat. Servitutum meam humilimam in gratiam eiusdem suplex commendo. Quam Deus conservet felicissimam et incolumem. Ex castris regii prope Erd ad Danubium positis. XXVII. Julii, 1526.

Vestrae Sanctitatis

devota creatura et humilimus servulus

Stephanus Brodericus cancellarius

Illud preterieram me ex episcopo Sirmiensi rursus prepositum Quinqueecclesiensem esse factum. Quia castella, villę episcopatus illius tota diocesis est in hostium potestate. Non remansit ex VIIC vasallis unicus.

³¹ Clementissime Clemens: iocus verborum e nomine Latino et significatione eius constans.

Mellőztem, hogy én szerémi püspökből ismét pécsi prépost lettem, mivel annak a püspökségnek a kastélyai, falvai, az egész egyházkerület az ellenség hatalmában van. Nem maradt a hétszáz vazallusból egy sem.

XIV/9

1526. szeptember 10., Pozsony **Brodarics István kancellár VII. Kelemen pápának**

Segr. Stato, Principi, 4, f. 328–329.

Gyűrűs pecséttel.

Nyomt. kiadása: BRODARICS 1985, 77. l.

[Címzése:] Legszentebb főpap urunknak, nekem legkegyelmesebb uramnak

Legszentebb atya, legkegyelmesebb úr!

Örök szolgálatunk legalázatosabb ajánlását. Szentségtek már értesült a törökkel való szerencsétlen összecsapásunkról. Bárcsak ne lettünk volna annyira vakmerők és ne rohantunk volna annyira vaktában a nyílt veszedelembé! De, hogy ezek mi módon, kinek a tanácsából vagy inkább kiknek a vaksága miatt történtek meg, Szentségtek a báró úrtól világosabban meg fogja érteni, aki ismer mindent, ami e napig megtudható volt és amit nekem kellene megírom. Én ezekből, amik megtörténtek, amik most történnek, nem vagyok képes mást feltételezni, csak nyilvánvaló pusztulását e hazának, minden kétségen kívül. Magam felől másként határoznék, mint határoztam, ha lenne valami remény számomra a szolgálatra itt, akár a hazának, akár Szentségteknek és az Apostoli Széknek. De, mivel mindkettő elvételétől tőlem, azt fogom tenni, Szentségtek kegyével és támogatásával, amit a báró úr fog megjelenteni Szentségteknek. Magáról a báró úrról, a segítőkészségéről, amelyet az Apostoli Széknek, Szentségteknek, e királyságnak szolgálva tanúsított, nem szükséges, hogy bármit írjak. Nem kételkedem abban, hogy Szentségtek egyrészt a szolgálataira, amiket teljesített, emlékezni fog és számon fogja tartani, másrészt a nyomorult sorson, amelybe az ő követsége a királyság bukásával esett, meg fog könyörölni együtt legbecsülendőbb uraimmal, a főtisztelendő atyák szent kollégiumával. Magamat, a báró urat, velem együtt örök szolgálato[ma]t Szentségtek kegyébe a legalázatosabban ajánlom. Éljen boldogul! Pozsonyból, 1526 szeptember 10. Szentségtek legnyomorultabb szolgácskája és káplánja, Brodarics István prépost, kancellár.

Érkezik Szentségtekhez akár a báró úrral, akár nem sokkal utána Statileo budai prépost, királyi titkár, jó és derék férfiú, a néhai veszprémi püspöknek, Horvátország törökök által elemészített bánjának unokaöccse¹⁹. Esedezem, legyen Szentségteknek

¹⁹ Statileo (Statilič) János valóban Beriszló Péter unokaöccse volt.

1526. 10. Septembris, Posonii
Stephanus Brodericus cancellarius Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 328–329.

Sigillo annulari.

Editio: BRODARICS 1985, p. 77.

[Inscriptio:] Sanctissimo domino nostro pontifici maximo, domino mihi clementissimo

Sanctissime pater, domine clementissime!

Servitutis nostrę perpetuę humilimam commendationem. Sanctitas Vestra iam intellexit nostrum infelicem cum Thurca conflictum. Utinam non adeo audaces fuissetus ac non adeo in apertum periculum ruissemus temere! Sed ista quomodo cuius consilio vel quorum potius temeritate sint acta, Vestra Sanctitas ex domino barone clarius intelliget, qui novit omnia, quę in hunc diem sciri potuerunt et quę a me scribi deberent. Ego ex hiis, quę acta sunt, quę nunc aguntur, non possum aliud conjicere, nisi manifestum excidium huius patrię procul omni dubio. De me aliter constituerem, quam constitui, si quę spes mihi superesset serviendi hic vel patrię vel Vestre Sanctitati ac Sedi Apostolicę. Sed, cum utrunque mihi sit ademptum, faciam id cum gratia ac favore Vestre Sanctitatis, quod dominus baro referet Vestre Sanctitati. De ipso domino barone, de obsequiis, quę Sedi Apostolice, Vestre Sanctitati, huic regno serviendo prestitit, non est opus, ut aliquid scribam. Non dubito Vestram Sanctitatem et servitorum ipsius, quę prestitit, memorem futuram rationemque habituram et sortis miserę, in quam legatio ejus regno cadente incidit, miserturam una cum dominis meis observandissimis, sacro reverendissimorum patrum collegio. Me, dominum baronem, mecum perpetuam servitatem in gratiam Vestre Sanctitatis humilime commendo. Quę felicissime valeat. Ex Posonio, X. Septembris 1526. Vestre Sanctitatis miserimus servulus et capellanus Stephanus Brodericus pp cancellarius

Venit ad Vestram Sanctitatem vel cum domino barone vel non tarde post ipsum Statilius prepositus Budensis, secretarius regius bonus et sufficiens vir, nepos episcopi olim Vesprimiensis, bani Croacię³² a Thurcis interempti. Supplico, sit Vestre Sanctitati commendatus, meretur aliquid vel memoria avunculi, tam boni servitoris religionis Christianę et Sanctę Sedis Apostolicę.

Annotatio:

Litterae sunt citatae: FRAKNÓI 1902, p. 698., annot. 3.

³²Iohannes Statileus vere nepos Petri Berislavi fuit.

ajánlott, érdemeljen valamit nagybátyja, a keresztény vallás és az Apostoli Szentszék oly jó szervitora emlékezetéért is.

Megjegyzés: A levelet idézi FRAKNÓI 1902, 698. l. 3. j.

XIV/10

1526. október 4., Pozsony **Brodarics István kancellár VII. Kelemen pápának**

Segr. Stato, Principi, 4, f. 142r.

Nyomt. kiadása: KUJÁNI 1908, n. IV, 263. l.

Magyar ford.: V. KOVÁCS 1971, n. 269, 563–564. l.

[Címzés a levél külzetén:] Legszentebb urunknak, a legfőbb főpapnak, legkegyelmesebb uramnak

Legszentebb atya, úr, legkegyelmesebb úr!

Szolgálatomnak ajánlását Szentségtek boldog lábának csókolása után. A levélben, amit küldök a báró úrnak, megírtam mindent, ami itt történik. Úgy írtam meg a levelet, hogy, ha a báró úr nem lenne jelen, Szentségtek azért még elolvassa.

Magamról nem tudom, mi mást mondjak, hacsak nem amiért a báró révén esedeztem és korábban gyakran ajánlottam, egyszer levelemmel. Nem tudom, hová máshová forduljak, ha nem Szentségtekhez, akinek szolgálni vágyom örökké.

Egyebeket a báróhoz írt levél tartalmaz.

Magamat és csekélységemet Szentségtek kegyébe alázatosan ajánlom, akit Isten őrizzen mindig szerencsésnek és épnek.

Pozsonyban, 1526. október 4-én.

Szentségtek látja nyilvánvalóan már nem veszedelmünket, nem is kárunkat, hanem romlásunkat, a mi romlásunkból pedig az egész kereszténységét. Kérlelem és esdem a mindenható Isten szerelmére, teremtsen békét a kereszténységben. Vétessék fel a fegyver az ellenség ellen a jövő tavasszal mindenképp, mindenképp! Ha ezt nem teszi, mi minden kétség nélkül már teljesen el fogunk veszni. De bizonyosan más keresztények sem fognak megmaradni.

Szentségtek legalázatosabb szervitora és káplánja
a szerencsétlen Brodarics István, a szerencsétlen
királynak és királyságnak kancellárja

1526. 4. Octobris, Posenii
Stephanus Brodericus cancellarius Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 142r.

Editio: KUJÁNI 1908, n. IV, p. 263.

Translatio hung.: V. KOVÁCS 1971, n. 269, p. 563–564.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Sanctissimo domino nostro, summo pontifici, domino meo clementissimo

Sanctissime Pater, Domine, Domine Clementissime!

Servitutis commendationem post pedum Vestrae Sanctitatis oscula beatorum. In litteris, quas mitto ad dominum Baronem, perscripsi omnia, quae hic aguntur. Quas ita inscripsi, ut, si dominus Baro non adesset, perlegantur nihilominus a Vestra Sanctitate. De me nescio, quid dicam aliud, nisi quod per Baronem supplicavi et prius sepe commendavi, semel per litteras. Nescio quo me vert[ere], alio, nisi ad Vestram Sanctitatem, cui servire cupio imperpetuum.

Alia littere ad Baronem continebunt.

Me et meam servitatem in gratiam eiusdem humilime commendo. Quam Deus conservet semper felicem et incolumem.

Posonii iiii Octobris 1526

Vestra Sanctitas videt aperte non iam pericula neque damna nostra, sed ruinam, ex nostra autem ruina ruinam totius Christianitatis. Oro et obsecro per amorem Dei omnipotentis, faciat pacem in Christianitate. Summantur arma contra hostem in futurum ver omnino omnino. Nisi hoc fiat, nos sine ullo dubio iam peribimus funditus. Sed certe neque alii Christiani permanebunt.

Vestre Sanctitatis

humilimus servitor et capellanus

Stephanus Brodericus infelix infelicis

regis et regni cancellarius

XIV/11

1533. május 8., Pécs

Brodarics István szerémi püspök VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 8, f. 82.

Nyomt. kiadása: THEINER 1863, n. DCCCL, 621-622. l.

ETE II, n. 219, 249–250. l.

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Boldog lába csókolása és szolgálatom legalázatosabb ajánlása után. Szentségteket gyakran tájékoztattam magyar ügyeinkről a Casalis urakhoz²⁰ írt levelek révén Pozsonyból is, ahová béketeremtés végett gyűltünk össze, legújabbban pedig innen Pécsről e legutóbbi napokban. Most sem tudok mást írni, csak hogy a keresztény ügy eljutott oda – akárki vétkéből is történt ez meg –, hogy a magyar királysággal kapcsolatban, amelyet kevéssel előbb igen virágzónak és más keresztény királyságok között igen hatalmasnak láttunk, a törökök császára színe előtt folyik a civakodás, s mindkét királynak amannak ítéleténél kell megállnia. Eddig még nem értesültünk arról, mi határozottatott rólunk. Bármi is lesz, törekedni fogok Szentségteket tájékoztatni nyomban. Én csodálatos csillagzat alatt születtem: miután a törökök által elfoglaltatott a szerémi püspökség, amit nekem az isteni Lajos király a kancellársággal együtt adott át, most a pécsi püspökséget tartom, mégpedig a három vagy négy mérföldre levő törökökkel szomszédosan, amely eddig még eléggé kitűnő, de nagy veszélynek kitett. A Legjobb, Legnagyobb Isten Szentségteket mindig őrizze szerencsésnek és épnek. Pécsről, 1533., május 8.

Szentségtek

legalázatosabb szolgálcskája és káplánja

Brodarics István

szerémi [püspök] tulajdon [kezével]

²⁰ A De Casalis jeles diplomatacsalád, ebben az időben Francesco, Gregorio és Giovanni álltak kapcsolatban János király diplomatáival. Francesco és Giovanni jártak is Magyarországon, utóbbi 1535-ben I. Ferdinánd fogságába esett.

1533. 8. Maii, Quinqueecclesiis
Stephanus Brodericus episcopus Sirmiensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 8, f. 82.

Editio: THEINER 1863, n. DCCCL, p. 621-622.

ETE II, n. 219, p. 249–250.

Beatissime pater et domine, domine clementissime!

Post pedum oscula beatorum et servitutis mee humillimam commendationem. Feci Vestram Sanctitatem sepe certiores de rebus nostris Hungaricis per litteras ad dominos Casalios³³ scriptas et ex Posonio, quo pacis faciende causa conveneramus, ac novissime hinc ex Quinqueecclesiis his diebus proximis. Neque nunc aliud scribere possum, nisi rem Christianam eo esse deductam – cuiuscunque culpa id acciderit – ut de regno Hungariae, quod paulo ante vidimus florentissimum ac inter Christiana regna potentissimum, coram Thurcarum imperatore disceptetur et utrique regi illius arbitrio sit standum. Adhuc nihil intelligimus, quid de nobis sit decretum. Quicquid erit, conabor Vestram Sanctitatem facere certiores statim. Ego sub mirabili sidere sum natus: occupato per Thurcas episcopatu Sirmiensi, quem mihi divus rex Ludovicus cum cancellariatu dederat, nunc episcopatum Quinqueecclesiensem teneo et ipsum Thurcis ad iii vel iiii miliaria vicinum, adhuc quidem satis insignem, sed magno periculo expositum. Deus Optimus Maximus Sanctitatem Vestram semper conservet felicem et incolumem. Ex Quinqueecclesiis, 8. Maii 1533.

Eiusdem Vestre Sanctitatis
humillimus servulus et capellanus
Stephanus Brodericus
Sirmiensis manu propria

³³Familia de Casaliis legationibus insignis fuit. Eo tempore Franciscus, Gregorius et Iohannes connexus habebant cum legatis Iohannis regis. Franciscus et Iohannes et in Hungaria versabantur, ubi hic a rege Ferdinando anno 1535 deprehensus est.

1533. augusztus 1, Buda
Brodarics István szerémi püspök VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 8, f. 117., 122.

Papírfelzetes gyűrűspeccséttel.

Nyomt. kiadása: THEINER 1863, n. DCCCLIII, 623–624. 1.

ETE II, n. 239, 272–274. 1.

[Címzése:] Legszentebb urunknak, VII. Kelemen főpápnak, legkegyelmesebb urunknak.

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Szolgálatomnak Szentségtek boldog lába csókolására ajánlását. Nincs szükség arra, hogy én e királyságok állapotáról Szentségteknek sokat írjak, mivel Casalis úréktől mindenről értesülni fog. Leginkább két ügy volt igen nehéz az egész keresztény köztársaságban, amelyek mellett a legkiválóbb Károly császár is bizonyosságot tett [azzal, hogy] Germánia általános, augsburgi gyűlésekor eljött Germániába: a mi magyar ügyeink és a luteránusok tanai. Hogy a mi dolgaink milyen állapotba jutottak, Szentségtek, amint megmondtam, meg fogja érteni Casalis úréktől. Nem is hiszem, hogy a legfenségesebb király, Ferdinánd valami többet fog már kezdeményezni, hanem ezeknél, amik a törökök leghatalmasabb császára tekintélyével – akit ő maga magának bíról kiválasztott (noha mi megelégedtünk az ő legfenségesebb testvére ítéletével) – megszabattak, fog megállni, hacsak nem akarja magának és minden dolgának teljes romlását, ezt a gondolatot a legjobb Isten vegye el tőle. Miután tehát a mi dolgaink elrendezettek, a hit és a vallás dolgai vannak hátra, ezek elrendezésére Szentségteknek minden erejével törekednie illik, hacsak nem akarja, hogy a maradék keresztény világ is lassanként a Szent és Sérthetetlen Apostoli Széktől és Szentségtektől elpártoljon. Ez lesz nyilvánvalóan, látom, hacsak Szentségtek vagy zsinat tartásával vagy valami más módon a leghamarabb segítségül nem jó. Luther és az őt követők tanai lassan már szinte egész Magyarországon elterjednek, némely helyeken pedig – leginkább a még a legfenségesebb királynak, Ferdinándnak engedelmességek részeken – minden az ő tanai szerint kezdett történni és prédikáltatni. A papok nyíltan megnősülnek, a bűnbocsánat, a felmentés és más effélék, amelyek valamikor értékesek voltak, ma megvetettek. Mi sem tudjuk, akik az Apostoli Székre figyelünk, mit válaszoljunk az ilyen dolgokra, vagy miképpen cáfoljuk meg vélekedésüket. Ha ugyanis azt mondanánk, szentebb és Istennek kedvesebb, ha a papoknak inkább kurvájuk van (ami szinte mindenütt történik), mint feleségük (hogy a sokkal rútabb dolgokról ne essék szó), nem tudjuk, mennyire jámboran mondhatjuk azt komolyan.

Voltak arra elegenden a korábbi hónapokban, amint ez számomra biztosan tudott, hogy Szentségtek nevében bűnbocsánatot és felmentést hordozzanak körbe itt Magyarországon, és úgy árusítsák, mint a legértéktelemből árukat szokták, miközben az ilyen dolgokat a

1533. 1. Augusti, Budae
Stephanus Brodericus episcopus Sirmiensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 8, f. 117., 122.

Sigillo annulari papyro tecto.

Editio: THEINER 1863, n. DCCCLIII, p. 623–624.

ETE II, n. 239, p. 272–274.

[Inscriptio:] Sanctissimo domino nostro, Clementi septimo pontifici maximo, domino nostro clementissimo.

Beatissime Pater et domine, domine clementissime!

Servitutis mee commendationem ad oscula pedum Vestrae Sanctitatis beatorum. Non est opus me de statu horum regnorum multa ad Vestram Sanctitatem scribere, cum omnia ex dominis Casaliis sit acceptura. Duae erant potissimum res in tota republica Christiana difficiliore, pro quibus etiam excellentissimus Carolus imperator testatus est se in publico Germaniae conventu Augustensi in Germaniam venisse: nostrae res Hungaricę et dogma Lutheranum. Res nostrae ad quem statum sint deductae, Vestra Sanctitas, ut dixi, intelliget ex dominis Casaliis. Neque credo serenissimum regem Ferdinandum quicquid iam amplius moturum, sed hiis, quae sunt autoritate potentissimi Turcarum imperatoris – quem ipsemet sibi iudicem elegit nobis iudicio fratris eius serenissimi contentis – decreta, staturum, nisi velit funditus et se et sua omnia ruere, quam mentem Deus optimus illi adimat.

Rebus igitur nostris compositis restant negocia fidei ac religionis, ad quae componenda Vestram Sanctitatem totis viribus adniti decet, nisi velit reliquum etiam Christianum orbem paulatim a Sacrosancta Sede Apostolica et a se deficere. Id enim futurum manifeste video, nisi Vestra Sanctitas vel concilio faciendo vel aliquo alio modo quamprimum subveniat. Iam scita Lutheri et eorum, qui eum sequuntur, sensim totam fere Hungariam pervadunt, in aliquibus vero locis – maxime serenissimo adhuc Ferdinando regi parentibus – ceperunt omnia iuxta illius dogma fieri et predicari. Sacerdotes palam uxores ducunt, indulgentiae, dispensationes et alia huiusmodi, quae aliquando in precio fuerunt, contemptui habentur. Nec scimus nos, qui Sedis Apostolice sumus observantes, quid ad talia respondere, vel quo pacto illorum opinionem refellere. Nam si dicamus sanctus esse et Deo acceptius sacerdotes (quod fere ubique fit) scorta, quam uxores habere (ut longe turpiora taceantur), nescimus, quam pie id asseverare possimus.

Non defuerunt superioribus mensibus, id quod mihi certo constat, qui nomine Sanctitatis Vestrae indulgentias et dispensationes hic in Hungariae circumferrent, et non aliter, quam quaevis vilissimae merces vendi solent, nundinarentur, nostris talia

mieink nemcsak kinevetik, hanem nyíltan átkozzák is. Vajon nekik is mit feleljünk? Mivel már mindenkinek az van a száján: Ingyen kaptátok, adjátok ingyen! S ha erőszakkal és máglyával fenyegetnék őket, mi kevésbé keresztényi, mint folyton visszatérni ezekhez? A mi főembereink nem is vehetők rá oly könnyen arra, hogy az ilyenek ellen erőszak alkalmazassék, mivel ők maguk is kezdték megérteni, hogy sokminden bevétellett a keresztény gyakorlatba, amit vagy megszüntetni, vagy bizonyosan változtatni kellene. Mindenki felfogja, hogy zsinatra van szükség és sok dolog helyreállítására.

Hallgatok azokról, amikről a római Szék visszaéléseivel kapcsolatban mindenütt beszélnek, mellőzöm azokat, amiket az egyházi javadalmaknak, egyiknek a másikra való roppant halmozásával kapcsolatban felhánytorgatnak, vagy azzal kapcsolatban, hogy semmi gond nincs a lelkekre, csak a bevételekre és a testre. Emellett az egész keresztény világban csaknem egyetlen előljáró sincs az annyira igen bővelkedő és Krózus gazdagságával felérő egyházakban, aki Isten ígését tanítsa, amire a püspökök és a papok rendelve vannak. Elfogyna a papír, ha akárcsak egy részét is számba akarnám venni mindannak, amit a mi szemünkre, leginkább pedig az Apostoli Szék szemére hánynak. A mindenható Isten szerelmére, tehát Szentségtek a bíboros tanácsával együtt találná módját valami orvoslás alkalmazására ilyen kelevények gyógyítására, amelyek, ha valami ellenméreggel mihamarabb nem gyógyíttatnak, ki fognak fakadni, hidd el nekem, Legboldogabb Atya, és tovább leplezetten tarthatók nem lesznek, félek, hogy gazdagságunk teljes romlása közepette. Jobb lenne bizony az én véleményem és sok derék emberé szerint, akikkel ezekről szoktam olykor puszogni, egy részt lemetszeni akarni, mint hogy az egész ragadtassék el, holott nem akarjuk és akaratunk ellenére van.

Hogy Magyarország még nem vette át nyíltan Luther tanait, ezért Szentségtek és az Apostoli Szék senki másnak, csakis a mi legfenségesebb fejedelmünknek, s az ő mértékletességének és jóságának tartozik köszönettel, aki, bár az Apostoli Szék által elutasítottan és Szentségtek által igen méltánytalanul megítélten, mégis egészen azon fáradozik, hogy királyságában semmi újítás ne történjék, de ő maga is zsinat után sóhajtozik. Attól is félek, hogy amíg az Apostoli Szék halogat, maguk a fejedelmek akár egyszerre, akár ki-ki a saját királyságában zsinatot tart, amit sokan, mégpedig bizony katolikus férfiak, nem szűnnek meg a fejedelmek fülébe cseppenként beadni. Ezekkel kapcsolatban akartam az Apostoli Szék iránti hitem és fogadalmam, a Szentségtek iránti egyedülálló engedelmességem és legodaadóbb lelkem hajlandósága szerint Szentségteket alázatosan figyelmeztetni. Ezeket, esedezem, amiként őszinte, jó és keresztény szívből jönnek, úgy jó néven venni és méltányolni méltóztassék, Szentségteket pedig a Legjobb, Legnagyobb Isten sokáig épnek és sértetlennek őrizze. Kelt Budán, augusztus hó első [napján], az Úr 1533. évében.

Szentségtek legalázatosabb szolgácskája és káplánja

Brodarics István

szerémi [püspök] tulajdon [kezével]

non deridentibus solum, sed et palam detestantibus. Quidnam et istis respondeamus? cum iam omnibus sit illud in ore: Gratis accepistis, gratis date! Quod si vim eis et incendia minemur, quid minus Christianum, quam protinus ad haec recurrere? Principes etiam nostri non ita facile ad vim talibus inferendam induci possunt, quod et ipsi intelligere ceperunt multa esse in usum Christianum recepta, quae vel aboleri vel certe immutari deberent. Omnes intelligunt concilio esse opus et multarum rerum restauratione.

Taceo de hiis, quae de abusibus Sedis Romanae ubique predicantur, ommitto, quae de tanta beneficiorum, aliorum super alia congerie, de nulla animarum, sed tantum de proventuum et corporis cura iactantur. Praeterea neminem pene esse in toto Christiano orbe antistitem in tot opulentissimis et Craesi divitiis equantibus ecclesiis, qui verbum Dei, ad quod episcopi et sacerdotes sunt ordinati, doceat. Charta me deficeret, si vellem vel partem eorum, quae nobis et maxime Sedi Apostolicae objiciuntur, recensere. Igitur amore Dei omnipotentis Vestra Sanctitas cum suo cardineo senatu aliquam rationem inire velit alicuius medellae ad talia ulcera sananda adhibendae, quae nisi antidoto quopiam quamprimum sanentur, erumpent, mihi crede, Beatissime Pater, nec ultra obducta teneri poterunt, vereor, ne cum totali diviciarum nostrarum ruina. Melius esset mea quidem et multorum bonorum, cum quibus ista soleo interdum musitare, sententia partem cedere volentes, quam ut totum nolentibus et invitis eripiatur. Quod Hungaria dogma Lutheri nondum palam receperit, Vestra Sanctitas et Sedes Apostolica nulli hoc debet, nisi nostro Serenissimo Principi et eius modestiae et bonitati, qui licet a Sede Apostolica repudiatus et ab ea indignissime habitus, dat tamen omnem operam, ne quid in regno suo innovetur, sed et ipse concilium suspirat. Vereor et illud, ne, dum Sedes Apostolica differt, principes ipsi vel simul, vel quisque in suo regno concilium faciant, quod multi et viri quidem catholici non cessant auribus principum assidue instillare. De hiis volui pro mea in Sedem Apostolicam fide ac devotione, in Vestram autem Sanctitatem singulari observantia et animi deditissimi propensitate Vestram Sanctitatem humiliter admonere. Quae, supplico, sicut proficiscuntur ex sincero bono et Christiano corde, ita boni aequique consulere dignetur, et Sanctitatem Vestram Deus Optimus Maximus diu salvam et incolumem conservet. Datum Budae, prima mensis Augusti, anno Domini MDXXXIII.

Eiusdem Vestre Sanctitatis

humilimus servulus et capellanus

Stephanus Brodericus

Sirmiensis propria

XIV/13

1533. december 10., Buda

Brodarics István szerémi püspök VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 8, f. 194.

Nyomt. kiadása: THEINER 1863, n. DCCCLVI, 626. l.

ETE II, n. 269, 301–302. l.

Legboldogabb atya és úr, nekem legkegyelmesebb uram!

Szentségtek lába csokolására szolgálatomnak legalázatosabb ajánlása után! E királyi titkár és hírnök, Andrea Corsino úr útrakelése után érkezett meg hozzám Szentségtek levele a luteránus ügygel kapcsolatban, amelyről én nem más okból írtam Szentségteknek, mint hogy Szentségtek együtt legbölcsebb szenátusával méltóztassék időben gondoskodni e dolgokról, miután e betegség mindenütt oly hatalmassá növekedett, és most is ugyanezt tanácsolom, mint Szentségtek legalázatosabb és ezen Szent és Sérthetetlen Szék legodaadóbb szolgálcskája. Most, amiként Szentségtek erről tájékoztatva van, a baj folyamatosan lopózik be, és mind mélyebb gyökereket ereszt. A megfontolások, amiket Szentségtek felemlít, nem tagadom, kiválók és igen erősek, de általunk semmi oly erős és tömör nem hozható fel, amire azok az evangéliummal, vagy az isteni Pál írásaival meg ne felelnének. A zsinatért pedig, hogy mennyire instálnak és fáradoznak, Szentségteknek mindenkinél jobban kell tudnia. Voltak és vannak elegenden olyanok, akik itt is hevesen gyötrik ezt a királyt, legkegyelmesebb uramat, hogy, ha más fejedelmek tétlenkednek, legalább ő maga a királyságában és a joghatósága alá tartozó területen ezt az ügyet vitattassa meg és, amit igazabbnak és a keresztény puritánsághoz inkább közelinek és azzal megegyezőnek ismert meg, azt fogadja el. E dolog ezekben a napokban is nagy vetélkedéssel tárgyaltatott őfelsége színe előtt, éppen e követnek a jelenétében és füle hallatára. Így hát Szentségtek, az Isten szerelmére, alkalmazza az efféle vizsályok elrendezésére azokat az orvoszereket, amelyek számára alkalmasabbnak tűnnek, mivel ez a dolog minél inkább nem gondoztatik, annál inkább megerősödik.

Én a főtisztelendő úrral, a testvéremmel, a kalocsai úrral együtt semmit sem fogok elmulasztani, ami részemről történhetik e király és az országlakók, a Szentszék és Szentségtek iránti hívségben megtartásával kapcsolatban. Ezt pedig annál is serényebben, figyelmesebben és szívesebben, mert a leghevesebben vágynék Szentségtek pápaságát nem csak minden efféle vizsálytól mentesnek látni, hanem minden más dolog tekintetében is a legcsendesebbnek, és a legvirágzóbbnak a Szentségtek iránti hihetetlen ragaszkodásom, és figyelmességem miatt. Az e fejedelmek közötti békével kapcsolatban most semmi egyebem nincs, mint amit maga a hírnök úr fog jelenteni, vagy Casalis úrék. Ezekkel kapcsolatban, amiket írok, Szentségtek Szondi Pál úrtól, apostoli gyóntatótól is, amint Szentségtekhez vissza fog térni, tudomást

1533. 10. Decembris, Budae
Stephanus Brodericus episcopus Sirmiensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 8, f. 194.

Editio: THEINER 1863, n. DCCCLVI, p. 626.

ETE II, n. 269, p. 301–302.

Beatissime Pater et domine, domine mihi clementissime

Post servitutis mee ad oscula pedum Sanctitatis Vestrae humillimam commendationem! Expedito iam hoc secretario et nuncio regio domino Andreae Corsino supervenerunt ad me littere Vestrae Sanctitatis de negocio Luterano, de quo ego nullam aliam ob causam scripseram ad Vestram Sanctitatem, quam ut Vestra Sanctitas simul cum suo sapientissimo senatu dignaretur in tempore providere hiis rebus hoc morbo in tantum ubique exaggerato, et nunc quoque hoc idem tanquam humillimus servulus Vestre Sanctitatis et isti Sacrosancte Sedi addictissimus consulo. Nunc, quomocunque est Vestra Sanctitas de hoc edocta, malum assidue serpit et altiores radices agit. Rationes, quas Vestra Sanctitas commemorat, non nego esse optimas et validissimas, sed nihil a nobis adduci potest tam firmum et solidum, cui illi evangelio et divi Pauli scriptis non occurrant. Pro concilio autem quantum instent et elaborent, nemini debet esse magis cognitum, quam Vestre Sanctitati. Non defuerunt nec desunt, qui hic quoque vehementer urgeant hunc regem, dominum meum clementissimum, ut, si alii principes cessant, ipse saltem in regno ac ditione sua hanc rem discuti faciat, et, quod verius et Christiane puritati magis vicinum et consentaneum esse cognoverit, illud amplectatur. Que res his etiam diebus magna contencione coram Eius Maiestate est acta hoc ipso etiam nuncio presente et audiente. Itaque Vestra Sanctitas amore Dei adhibeat ad componendum huiusmodi controversias illa remedia, que ei videntur magis opportuna, quia res ista, quanto magis non curatur, tanto magis invalescit.

Ego cum reverendissimo domino, fratre meo, domino Colociensi nihil omittam, quod a me fieri poterit in rege hoc et regnicolis in devocione Sancte Sedis et Vestre Sanctitatis retinendo. Et hoc etiam eo alacrius, diligentius ac libencius, quod vehementissime cuperem hunc pontificatum Vestre Sanctitatis non solum ab omnibus huiusmodi controversiis videre vacuum, sed rebus etiam omnibus aliis pacatissimum et florentissimum ob privatam meam et incredibilem erga Vestram Sanctitatem affectionem et observanciam. De pace inter hos principes nihil nunc aliud habeo, quam quod is ipse dominus nuncius referet aut domini Casalii. Poterit de hiis, que scribo, Vestra Sanctitas et a domino Paulo Zondino, penitenciarario apostolico, quando ad eam redierit, edoceri, qui multis interfuit et oculis vidit ea, que hic aguntur, et que a Sede Apostolica et a toto nostro ordine desiderantur. Me et servitum meam in gratiam Vestre Sanctitatis humillime commendo, quam Deus conservet felicissimam et

szerezhet majd, ő sok dolognak részese volt és szemével látta azokat, amik itt történnek, és amiket az Apostoli Széktől és a mi egész rendünktől kívánnak. Magamat és szolgálatomat Szentségtek kegyébe a legalázatosabban ajánlom, Isten őrizze a legsze-
rencsésebbnek és épnek. Budán, 1533. december 10.

Szentségtek legalázatosabb szolgálcskája és káplánja

Brodarics István

szerémi [püspök] tulajdon [kezével]

XV/1

1525. szeptember 30., Buda

Werbőczy István nádor VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 301.

Gyűrűs pecsét töredékével.

Nyomt. kiadása: FRAKNÓI 1877, 133-134. l.

ETE I, n. 211, 215–216. l.

[Címzés a levél külzetén:] Legszentebb urunknak, VII. Kelemen főpap úrnak, nekem mindig legkegyelmesebb uramnak

[Más kézzel:] Werbőczy Istvánnak, a magyar királyság nádorának október kalendája előtti napon [kelt levele]

Legboldogabb atya és úr, nekem mindig legkegyelmesebb uram!

Szentségtek boldog lábának hív csókolása és magam, meg szolgálatom legalázatosabban a kegyébe ajánlása után. A legnagyobb boldogságot okozta nekem Szentségteknek ez a levele, amit nekem tisztelendő Brodarics István úr, királyi orátor adott meg. Mégha tudatában is voltam a kegynek és humanitásnak, amivel Szentségtek szokta az akár alsó állapotú szolgáljait is kísérni, és emlékeztem is, mekkora jóssággal fogadott engem, amikor egykoron ott királyi orátorként ténykedtem, az, hogy megtartotta végül Szentségtek oly soká az irántam való kedvezését és kegyelmességét, sőt növelte is, nem lehet nem a legnagyobb gyönyörűségemre. Szentségteknek ezt az irántam való kedvezését minden engedelmisséggel, amivel képes leszek, igyekezni fogok kiérdemelni. Az e tiszttségbe való emelésemmel kapcsolatos örvendezése pedig Szentségteknek annál is kedvesebb kell, hogy legyen számomra, amennyivel nagyobb fejedelmnek, sőt, mindenki legnagyobb és fő fejedelmének az ítéletéből ered, és amennyivel ezek az okok, amelyek miatt Szentségtek méltóságomnak örül, önmagukban több dísszel és tisztességgel bírnak. Látom, Szentségtek egyazon időben méltóságomnak is örül, hazám üdvét is a leghevesebben kívánja – ami nekem, amint illő, mindig a legkedvesebb volt –, sőt éppen ezért a méltóságoméért azonnal örvendezését fejezi ki nekem. Mi lehet ezért akár nekem kedvesebb, akár az összes keresztény fő pásztorá-

sospitem. Bude, 10. Decembris 1533.
Eiusdem Vestre Sanctitatis humilimus servulus et capellanus
Stephanus Brodericus
Sirmiensis propria

XV/1

1525. 30. Septembris, Budae Stephanus de Werbewcz palatinus Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 301.
Fragmento sigilli annularis.
Editio: FRAKNÓI 1877, p. 133-134.
ETE I, n. 211, p. 215–216.

[Inscriptio in externa parte litterarum:] Sanctissimo domino nostro, domino Clementi VII pontifici maximo, domino mihi semper clementissimo
[Alia manu:] Stephani Verbez regni Ungarię palatini, pridie Calendis Octobris.

Beatissime pater ac domine, domine mihi semper clementissime!
Post devota pedum Vestre Sanctitatis oscula beatorum et mei ac servitutis mee humillime in gratiam eiusdem commendacionem. Summa me leticia affecerunt hec littere Vestrae Sanctitatis, quas mihi reverendus dominus Stephanus Brodericus, orator regius reddidit. Etsi enim non ignarus eram gratie et humanitatis, qua solet Vestra Sanctitas suos vel infime conditionis servitores prosequi, memineramque, quanta me benignitate regium olim istic oratorem agentem exceperat, retinuisse tamen Vestram Sanctitatem tam diu erga me suum favorem et clemenciam atque auxisse eciam non potest mihi non esse summe voluptati. Quem quidem Vestre Sanctitatis in me favorem omnibus, quibus potero, obsequiis, dum vivam, conabor promereri. Gratulatio autem Vestre Sanctitatis de mea in hunc magistratum assumptione tanto mihi graciosior esse debet, quanto a maioris, immo a maximi et supremi omnium principis iudicio proficiscitur, et quanto hec cause, propter quas Vestra Sanctitas dignitate mea letatur, plus in se decoris et honestatis habent. Video Vestram Sanctitatem eodem tempore et dignitate mea letari et salutem patrie mee – que mihi, ut par est, fuit semper charissima – vehementissime optare, immo hanc ipsam dignitatem eo ipso nomine mihi gratulari. Quo quid potest esse vel mihi graciosius, vel summo omnium Christianorum pastori ac principi conveniencius, quam omnia ad publicam Christiane reipublice atque ad huius patrie, unde illa proculdubio dependet, salutem referre. Quare rursus repetam: mira me atque incredibili leticia hec Vestre Sanctitatis affecit gratulacio, eius vero sapientissima consilia ac vere paternos monitus atque hortatus (ista mea mihi patria salva sit, pro qua video Vestram Sanctitatem tantum laborare) libentissimo animo et nunc amplec-

hoz és fejedelméhez illőbb, mint mindent a keresztény köztársaság és e haza, amitől az kétségkívül függ, közös üdvéhez szabni? Ezért ismételném megint: csodálatos és hihetetlen boldogságot okozott nekem Szentségtek örvendezése, legbölcsebb tanácsait pedig, és igazán atyai intéseit, és buzdításait (csak legyen e hazám sértetlen, amiért, látom, Szentségtek annyit fáradozik) a legörvendezőbb lélekkel fogadom most is, és követni fogom, amíg élek, éjjeleimet pedig és nappalaimat azon gondolkodásokban és cselekedetekben fogom eltölteni, amikben magának e hazának az üdve, tisztelete, haszna és nyugalma van, és egészen azon fogok munkálkodni, hogy Szentségtek ezen örvendezése ne legyen hiábavaló és ne csalódjék e velem kapcsolatos véleményében, Szentségteket pedig úgy fogom tisztelni, parancsának és utasításainak mindig úgy fogok engedelmeskedni, hogy értse, bennem szervitora van, akit nem hiába gondolt kegyére és jóságára méltónak. E dolgokról többet tárgyaltam a báró úrral, Szentségtek hírnökével, legjobb barátommal sőt ugyanazon Brodarics Istvánnal is. Ők tanúi lehetnek majd, és, azt hiszem, lesznek mind a legkegyelmesebb uram e legszentebb felsége iránti, mind a Szentségtek és ezen Szent és Sérthetetlen Szék iránti hitemnek és őszinte szolgálatomnak és fáradozásomnak és a virrasztásaimnak, amiket e királyság üdvéért mérhetetlenül és számolatlanul magamra vállalok. Magamat és legalázatosabb szolgálatomat Szentségtek kegyébe a legalázatosabban ajánlom. Szentségteket Isten őrizze mindig épnek és a legszerencsésebbnek. Budán, október kalendája előtti napon, az Úr 1525. évében.

Szentségtek legalázatosabb szervitora

Werbőczy István, a magyar királyság nádora stb.

XV/2

1525. november 30., Buda

Werbőczy István nádor VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 383.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLXV, 658. 1.

Legboldogabb atya és legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lába csókolása után. Emlékszem, az eltelt napokban Szentségteknek az irántam való igen nagyvonalú kegyelmességéért levellemmel mondtam köszönetet, minthogy engem Szentségtek minden érdememen kívül gratuláló levelével meglátogatni egyszersmind erősíteni méltóztatott. Én ezért a nádori hivatalért és teherért (ami a világi személyek között e királyságban a királyi méltóság után az első és a fő) soha nem jártam, sem eléréséért nem fáradoztam, sőt, akaratom ellenére és (Szentségtek orátora, Giovanni báró úr jelenlétében és szeme láttára) könnyek közt vállaltam el, meggondolva, hogy én ekkora teher hordozására a magyar ügyek ekkora veszedelmében kevésbé

tor et sequar, dum vivam, diesque ac noctes in eis cogitacionibus et accionibus consummam, quibus huius ipsius regni salus, honor, commodum et tranquillitas contineatur, daboque omnem operam, ut Vestre hec Sanctitatis gratulacio non cadat incassum neque hac de me opinione fallatur, Vestram vero Sanctitatem ita colam, ita eius imperio iussisque semper parebo, ut intelligat se in me servitorem habere, quem non frustra sua gracia ac benignitate dignum putaverit. Quibus de rebus plura egi cum domino barone, nuncio Vestre Sanctitatis, optimo amico meo atque eciam cum eodem Stephano Broderico. Qui poterunt esse testes et, credo, erunt mee et in hanc sacratissimam maiestatem domini mei graciousissimi et in Vestram Sanctitatem istamque Sedem Sacrosanctam fidei ac sincere servitutis et laborum ac vigiliarum mearum, quas pro huius regni salute ing[ent]es atque innumerabiles sustineo. Me et servitatem meam humilimam in gratiam eiusdem Vestre Sanctitatis humilime commendo. Quam Deus conservet semper sospitem ac felicissimam. Bude, pridie Kalendis Octobris, anno Domini 1525.

Eiusdem Sanctitatis Vestre humilimus servitor
Stephanus de Werbewcz regni Hungarie palatinus etc.

XV/2

1525. 30. Novembris, Budae Stephanus de Werbewcz palatinus Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 383.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLXV, p. 658.

Beatissime pater et domine clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum. Memoror diebus exactis Sanctitati Vestre de sua erga me liberalissima clementia per litteras meas gratias egisse, quem utpote Sanctitas Vestra preter omne meum meritum litteris suis congratulatoriis visere pariter et reficere dignata fuit. Ego officium et onus hoc palatinale (quod inter seculares personas hoc in regno post regiam dignitatem primum et principale est) nunquam ambivi nec pro eo consequendo laboravi, immo invitis et lachrimis (praesente et aspiciente oratore Sanctitatis Vestre, domino Johanne barone) suscepi considerans me ad tantum onus supportandum in tanto rerum Hungaricarum discrimine minus sufficientem fore. Licet igitur animus meus sit verus, fidelis et s[yn]cerus ad res Hungaricas dirigendas et Sancte Sedis Apostolicę dignitates, honores, immunitates et auctoritates tuendas, sunt tamen plerique nostratum privata magis, quam reipublice commoda sectantes et invidia potius, quam veritate laborantes, qui me officio isto deturbare contendunt et non pacem inter nos, non triumphum ab hoste publico reportare, sed seditiones internas exinde concitare moliantur. Quos etsi Dei adiutorio refellere non magni

leszek elégséges. Bár tehát lelküлетem igaz, hű és őszinte a magyar ügyek irányításához és az Apostoli Szentszék méltóságának, becsületének, kiváltságainak és tekintélyének védelmére, vannak mégis igen sokan a mieink közül inkább a maguk, mint az állam előnyeit hajszolók és irigységből inkább, mint igazsággal fáradozók, akik engem e hivatalban zavarni igyekeznek, s nem békét teremteni köztünk és nem győzelmet aratni a közös ellenségén, hanem belvillongásokat felszítani tervezgetnek. Még ha Isten segítségével hamisságukat felfedni nem nagy jelentőségűnek tűnik is nekem, mégis magához a hivatalhoz képest (amiért sem nem jártam, sem nem kerestem azt) velük küzdeni nem lesz illő, úgy vélem. A királyi felségnek, legkegyelmesebb uramnak, ha a saját és királysága ügyeiről majd jól akar gondoskodni (amiként, hogy akar, nem kétlem), az efféle vetélkedés és lázadás anyagát el kell közülünk távolítania, s képes is lesz könnyen és bizony csak egyetlen szóval (csak helyes és érett tanácsokat fogadjon el) megtenni azt. Ezek orvosszereit, amik alkalmazandóknak látszanak, és bizonyos igen szükséges tengeri hadjárat módját és állapotát Szentségtek mondott követének, a báró úrnak, a valóban igen derék és ezen egész királysággal kapcsolatban sok érdemet szerzett férfiúnak a leveléből világosan meg fogja érteni. Én csak magamat és örök szolgálatomat ajánlom ismét kegyébe Szentségteknek, akinek e hivatalban is (ha így fogja akarni), és azon kívül is, mindig szolgálni, és a keresztény köztársaságért, és az Apostoli Szentszék méltósága megőrzéséért, nem csak véretem ontani, hanem életemet is kioltani kész vagyok. Egyébként mennyire, és hányszor jártam közben Szent Sebestyén mártír ereklyéjéért mind a boldog emlékezetű X. Leó úrnál, amikor a Városban ügyködtem, mind Szentségteknél, alacsonyabb állapotban létében is, Szentségtek előtt teljesen nyilvánvaló, most is a legalázatosabb kérésekkel könyörgök Szentségteknek, méltóztassék már végre mindenki iránti veleszületett kegyelmességéből kívánságomat teljesíteni és amaz igen szent férfiú ereklyéjének egy részecskéjét, akihez én egyedülálló hívséggel vonzódok, nekem juttatni, ami által Szentségtek a magának lekötözött szolgálkából még hívebbé és örökké hűségessé fog tenni. A magasságos és dicsőséges Isten pedig Szentségteket örök kegyében őrizze szent egyháza irányítására sok nemzedéken át. Budán, Boldog János apostol és evangélista ünnepén, az 1525. évben.

Szentségtek szolgálkájá

Werbőczy István a magyar királyság nádora és szolgálja tulajdon kezével

momenti videatur mihi, tamen pro ipso officio (quod nec ambivi nec quesivi) cum illis decertare inconueniens fore puto. Maiestas regia, dominus meus clementissimus, si suis et regni sui rebus sane voluerit consulere, prout eam velle non ambigo, debet eiuscemodi contentionis et seditionis materiam e medio tollere poteritque facile et solo quidem verbo (modo recta maturaque admittat consilia) id efficere. Remedia horum, que videntur adhibenda, et navalis cuiusdam expeditionis pernecessarię modum atque statum Sanctitas Vestra ex litteris dicti oratoris sui, domini baronis, viri certe integerrimi et a toto hoc regno benemeriti clare intelliget. Ego in gratiam dumtaxat Sanctitatis Vestre me et meam servitutem perpetuam recommitto, cui et in hoc officio (si ita volet) et extra illud semper inservire et pro republica Christiana Sanctęque Sedis Apostolice dignitate conservanda non solum sanguinem, sed vitamque meam effundere sum paratus. Ceterum quantum et quociens pro reliquia Sancti Sebastiani Martiris tam apud dominum Leonem decimum beate memorie in urbe me agente, quam Sanctitatem Vestram eciam in minoribus constitutam intercesserim, Sanctitati Vestre plane constat, nuncque humillimis precibus Sanctitatem Vestram imploro, dignetur me iam tandem ex sua in omnes innata clemencia voti mei compotem reddere et particulam reliquie ipsius sanctissimi viri, ad quem singulari devotione afficio, mihi largire, unde Sanctitas Vestra ex devincto sibi servulo reddet devotiorem et perpetuo fidelem. Altissimus gloriosusque Deus Sanctitatem Vestram in sua gratia conservet regimini eclesię sue sanctę per secula multa. Bude in festo Beati Johannis Apostoli et Evangeliste, anno 1525.

Eiusdem Sanctitatis Vestre servulus

Stephanus de Werbewcz regni Hungarie palatinus et servus manu propria

XVI/1

1525. október 5., Klissza

Krusics Péter klisszai gróf és Klissza városa VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 309.

Középecsét töredékével.

[Címzés a levél külzetén:] [A Krisztusban legszentebb] atyának és isteni [bölcse]ségből VII. [Kelemen] pápának és [– –] és a rómaiak egyháza urának, a legkegyelmesebb úrnak
[Más kézzel:] 1525, a klisszaiaknak a [levele], október 5.

Legszentebb atya!

Boldog lába csókolása, [magunknak] alázatos ajánlása stb. után. Szentséged tudja, hogy többször Leó úr – testvéred és elődöd – boldog emlékezetű Szentségének Klissza vára állapotát és népe veszedelmeit megjelentettük, és semmi más támogatást őszentségetől nem kívántunk volna, mint hogy ő minket, akik a legnagyobb nyomorúságokban vagyunk, e végekről vezettessen át a tengeren túlra, hogy ezáltal őszentsége boldog árnyéka alatt, keresztények között, ami még életünkől hátra van, élhessük, mivel a mondott várban élve Krisztus keresztje ellenségeinek a folyamatos berontásaik miatt megfogyatkozottan ellenállni igen kevésé vagyunk képesek. Őszentsége pedig megbízottját nem kis őrséggel elküldte hozzánk, aki őszentsége nevében arra biztatott minket, hogy állhatatos lélekkel az ellenségnek ellenállva időlegesen a [– –]t viseljük el, mivel őszentsége sem a várat, sem annak népét soha nem szándékozik elhagyni, sőt őszentsége védelme alá szándékozik fogadni. Mindez pedig Szentségtek tudomásából és rendeléséből történt meg, aki az efféle ügyekben önála nem csak benne voltál, hanem az élükön is. Most azonban a Szentlélek kegyelméből, mivel Nálad a főhatalom, ezért erősen örvendünk, mivel, ha valaha korábban jól, most, főpapságod idején a legjobban reméljük, hogy az előbb mondott testvéred és elődöd ígéretei hatályosulni fognak mind számunkra, mind a keresztény köztársaság javára kedvesen is, hasznosan is. Továbbá Szentségteknek Jézus Krisztus bensőjére könyörgünk, hogy ugyanezekről gondoskodják (nehogy ez a nép együtt a várral elveszék és szegénység és tehetetlenség miatt a keresztény név ellenségeinek hatalmába jusson) úgy, hogy Szentséged utódai is példádval felkészítetten ugyanígy gondoskodjanak rólunk valamint a várról. De mivel a minap Krusics Péter úr, grófunk Szentségedtől visszatérve hozzánk több levelünkkel hívottan eljött, érkezésétől ez a nép ismét megnyugodott, mivel hírül hozta nekünk, hogy Szentségedtől rövidesen segély is érkezik, és te minket és a várat egyformán oltalmad alá szándékozol fogadni. Ennek megörültünk valóban nagy örömmel, és (bár végső nélkülözésben, sőt nyomorúságban vagyunk) szárnyaló lélekkel mégis Szentséged ígéreteit várjuk. Ha

1525. 5. Octobris, Clisio
Petrus Crusich comes dominus cives et universitas populi Clisiensis
Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 309.

Fragmento sigilli mediocris.

[Inscriptio in externa parte litterarum] [Sanctissimo in] Christo patri et [sap]ienti[a] divina [pap]ae septimo, ac [Romanor]umque ecclesie [domi]no, domino clementissimo [Alia manu:] 1525 Clisiensium, 5. Octobris.

Sanctissime pater!

Post beatorum pedum oscula, humilem commendationem etc. Sanctitas Tua novit, quod pluries felicitis memoriam Sanctitati domini Leonis et fratris et praecessoris[!] tui conditionem castris Clisiensium eiusque populi calamitates notificavimus nec aliud suffragium a Sanctitate Sua exigebamus, nisi ut illa nos in summis miseriis constitutos ab hiis finibus ultra mare adduci faceret, quo sub felici umbra Sanctitatis Suae intus Christianos, quod vite nobis superesset, ducere possemus, quia in dicto castro degentes crucis Christi hostibus ob eorum continuas incursiones atriti resistere minime poteramus. Et Sanctitas Sua commissarium suum cum non parvo praesidio ad nos miserat, qui nomine Sanctitatis Suae nos hortatus est, ut equo animo hostibus resistentes pro tempore ad [— —]tates³⁴ perferremus, quia Sanctitas Sua neque castrum neque eius populum unquam erat derelictura, imo sub protectione Sanctitatis Suae receptura. Et id omne factum fuit de scientia et ordine Sanctitatis Tuae, quae huiusmodi negotiis apud eum non solum tunc intus fuerat, verum etiam praefuerat. Nunc vero spiritus sancti gratia, quoniam penes Te rerum summa reperitur, ideo valde letamur, quia, si unquam antea bene, nunc Te summo pontifice optime speramus, quod et promissa praedicti fratris et praedecessoris tui effectum sortientur tam nobis, quam universeque rei publice Christianae et gratum et utilem. Ulterius Sanctitatem Tuam pro viscera Iesu Christi obtestamur, ut eadem procuret (ne populus iste una cum castro pereat, et ob inopiam ac impotentiam in potestate Christiani nominis hostium deveniat) ita, quod et successores Sanctitatis Tuae exemplo tuo instructi eandem de nobis pariter et castro curam habeant. Sed quia nuper dominus Petrus Crusitz, comes noster a Sanctitate Tua rediens ad nos per plures nostras excitus venit, in cuius adventu populus iste refocilatus est, quia nobis retulit a Sanctitate Tua brevi et subsidium venturum et te nos et castrum pariter sub protectione sua recepturum. Unde gavisus sumus gaudio magno valde, et (licet in extrema inopia, imo miseria constituti) alacri tamen animo promissa

³⁴Litterae quattuor – in longitudine circiter 1 cm – sunt illegibiles.

pedig a mondott gróf mind a katonák, mind a nép lelkiületét efféle beszéddel és ígéretekkkel meg nem enyhítette volna, nyilvánvalóan már mindannyian innen elvándoroltak volna és a várat üresen hagyták volna. De, mivel nem illik Szentséged fülét terjedelmesebb oldallal zaklatni, ezért Szentségedhez Remete Györgyöt, a jelen levél bemutatóját küldjük, akit Szentséged a saját jósága szerint hallgasson meg és mindenek, amit a mi nevünkben elmondott, kétségtelen hitelt adjon, tanúul hívva Gabriel de Nappis urat, anconai nemes polgárt, Klissza várának fontosságával tudniillik, és annak állapotával nemkülönb a katonák és a nép veszedelmével, és nélkülözésével kapcsolatban. Szentségednek magunkat, a várat és a katonákat igen-igen ajánljuk. Legyen jól Szentséged és éljen Péter éveii és tovább.

Kelt Klisszában, 1525. október 5-én stb.

Szentségtek legodaadóbb szervitorai

a klisszaiak gróf ura, a polgárok és Klissza népének egyeteme

XVIII/1

1525. december 21., Buda Kálnai Imre VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 3, f. 377.

Gyűrűs pecséttel.

[Címzése:] Legszentebb pápa urunknak, nekem legkegyelmesebb uramnak

[Más kézzel:] Kálnai Imre levele, december 21, Buda

Megadatott január 17-én

Szentségtek boldog lábának csókolása után. Atya, Legkegyelmesebb úr! Én, mivel Szentségtek a Királyi Felségnek ajánlásomul írt, a nagyságos báró úr, Szentségtek orátora ténykedéséből ezekben a napokban a királyi felségnek beajánltattam és Szentségtekre való tekintettel fogadtattam őfelsége titkárai által. Ezért, Legboldogabb Atya, nincs mi mást felajánljak Szentségteknek, csak hogy Szentségteknek múlhatatlan és vég nélküli köszönetet mondok, és felajánlom Szentségteknek, amíg élek, örök szolgálataimat, és esedezem a legalázatosabban, méltóztassék Szentségtek azokat, akármekkorrák is, mindig ajánlottaknak tartani. És bár, Legboldogabb Atya, tudom, hogy e hatalmas jótéteményt soha semmi szolgálattal, ha az életkor leghosszabb idejéig maradna is meg az élet számomra, Szentségteknek nem viszonzhatom, a Legjobb, Legnagyobb Istenhez fogok könyörögni és esedezve fogom kérni, méltóztassék ő maga Szentségteknek e jótéteményét viszonzni, hogy tudniillik Szentségtek, aki most a keresztény világ feje és fejedelme, rövid időn belül a legszélesebb hatalmat nyerje el, miután hozzá mint Krisztus helytartójához a földön az egész világ összes népe és nemzete megtért. A Legjobb,

Sanctitatis Tuę expectamus. Et, nisi dictus comes animos et militum et populi huiusmodi oratione et promissis delinisset, profecto iam omnes inde migrassent et castrum vacuum reliquissent. Sed, quia non convenit Sanctitatis Tuę aures prolixiori pagina obtundere, ideo ad Sanctitatem Tuam Heremitam Georgium, exhibitorem praesentium mittimus, cui eadem pro benignitate sua audientiam ac fidem omnium, quę nostro nomine dixerit, praestabit indubiam, citando in testem dominum Gabrielem de Nappis, nobilem civem Anthonitanum de importantia videlicet castrı Clissiensis ac eius conditione, nec non de militum et populi calamitate ac inopia. Sanctitati Tuę nos, castrum et milites plurimum commendamus. Bene valeat Sanctitas Tua et vivat ad annos Petri et ultra.

Datum Clisii, quinta Octobris MDXXV. etc

Eiusdem Sanctitatis Vestre servitores deditissimi

Comes dominus xiliciorum cives et universitas populi Clisiensis

XVII/1

1525. 21. Decembris, Budae Emericus Kalnai Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 3, f. 377.

Sigillo annulari.

[Inscriptio:] Sanctissimo domino nostro pape, domino mihi clementissimo

[Alia manu:] Litterę Emerici Calnay XXI Decembris Budeę

Reddite adi 17i Genna

Post oscula beatorum pedum Sanctitatis Vestre. Pater, domine Clementissime! Ego, ut Sanctitas Vestra Maiestati Regię in commendacionem mei scripserat, opera magnifici domini baronis, oratoris Sanctitatis Vestrae hiis diebus Maiestati Regie sum commendatus et intuitu Sanctitatis Vestrae acceptus a secretis Maiestatis Suae. Pro qua re, Beatissime Pater, quid aliud Sanctitati Vestre offeram, non habeo, nisi, quod habeo agoque Sanctitati Vestrae immortales ac infinitas gratias et offero Sanctitati Vestrae, quoad vivam, mea perpetua servitia, et supplico humillime, dignetur Sanctitas Vestra ea, quantulacunque sunt, habere semper commendata. Et, quam, Beatissime Pater, scio me hoc tantum beneficium nullis unquam serviciis, ne, si ad longissimum aevi tempus mihi vita supersit, Sanctitati Vestre referre posse, Deum Optimum Maximum precabor supplexque petam, dignetur ipse Sanctitati Vestre hoc eius beneficium rependere, ut scilicet Sanctitas Vestra, quae nunc orbis Christiani est caput et princeps, brevi conversis eam tanquam ad Christi vices in terris gerentem omnibus populis et nacionibus tocıus mundi latissimum obtineat imperium. Quam Deus Optimus Maximus felicem et

Legnagyobb Isten boldognak és épnek őrizze sok éven keresztül, akinek ismételtén és mindig Szentségtek legboldogabb lába csókjára magamat alázatosan ajánlom.

Budán, december 21., az Úr 1525. évében.

Szentségtek

Örökös szolgálcskája

Kálnai Imre

XVIII/1

1526. január 11., Gyulafehérvár

Gosztonyi János választott erdélyi püspök VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 4r–5r.

Gyűrűs pecséttel.

[Címzése:] Legfőbb és legboldogabb urunknak, a pápa úrnak

[Külzetén más kézzel:] alázatos, hű rabszolga, Gosztonyi János választott erdélyi

[püspök]

Legboldogabb atya, legkegyelmesebb úr!

Örök hűségemnek, figyelmemnek, szolgálatomnak Szentségtek kegyébe való alázatos és köteles ajánlása és boldog lába lecsókolása után. Az előző évben kedvező isteni kegyből az erdélyi fehérvári egyház püspökének választattam meg és nyilvánítottam, hogy a közös fáradozásnak csekélységem szerint segítségére jöhessenek. A legfenségesebb király úr akaratából és parancsából, mivel a haza szüksége így követeli, már bejöttem ide Erdélybe, és néhány nappal ezelőtt megérkeztem. Ezideig, amint köteles lettem volna, Szentségtek megerősítéséről még nem voltam képes gondoskodni, ezzel kapcsolatban mind a Krisztusban főtisztelendő úr, Campeggio atya úr, bíboros és követ, mind a nagyságos báró úr, Szentségtek orátora útján esedeztem, amihez a minap a királyi felség, legkegyesebb urunk levele is járult. Most én is Szentségtekhez alázatosan és igazán esedezem, osztozzék a szenvedésben szükségén, veszedelmén ezen egyháznak, hazának – amelyhez már a törökök (miután a szomszédos havasalföldi területet, Szörényvár, e hazának pajzsa elvesztével elfoglalták) éjjel-nappal egyformán könnyen hozzányúlhatnak, ez az egyház ama betörők elé pedig elsőnek van odavetve –, és bocsássa meg nekem, hogy én ez ideig áldását nem kértem meg, és anélkül járultam egyházamba. Azt nyilvánvalóan ezideig sem a Fuggerek révén, sem más út megkísérlésével nem tudtam elérni, mivel a csapatok (amikből most többet készítettek fel, mint egyébként, mert a veszedelem és a szükség így követeli) mindent felemésztettek, mégpedig annyira, hogy a jövedelmek alig elégségesek számukra. Mégis teljességgel azon vagyok, hogy akár maguk a Fuggerek révén, akár az egyház

incolumem ad multos annos conservet, cui iterum ac semper ad oscula beatissimorum pedum Sanctitatis Vestrae me humiliter offero. Budae XXI Decembris, anno Domini 1525.

Eiusdem Sanctitatis Vestrae
Perpetuus servulus
Emericus Kalnai

XVIII/1

1526. 11. Januarii, Albae Iuliae Joannes Gozthon electus episcopus Transsilvaniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 4r–5r.
Sigillo annulari.

[Inscriptio:] Summo ac beatissimo domino nostro domino pape
[In extera parte litterarum alia manu:] humile fidele mancipium Joannes Gozthon
electus Transsilvaniensis

Beatissime pater, domine clementissime!

Post humilem et debitam perpetuę meę fidelitatis, observationis, servitutis in gratiam Vestre Sanctitatis commendationem beatorumque pedum eiusdem deoscultationem. Superiore anno divina favente gracia fui electus et declaratus episcopus ecclesię Albensis Transilvaniae, ut publico laboranti pro mea tenuitate subvenire possem. Sum iam voluntate et imperio serenissimi domini regis patrię necessitate ita exigente ingressus huc in Transsilvaniam et paucis ante diebus applicui. Hucusque, ut debebam, confirmationem Sanctitatis Vestre procurare non potui, de qua et per reverendissimum dominum in Christo, patrem dominum Campeium, cardinalem et legatum, et magnificum dominum baronem, oratorem Vestre Sanctitatis supplicavi, ad quam nuper et litterę Maiestatis Regię, domini nostri gratiosissimi accessere. Nunc ego quoque Vestre Sanctitati humiliter et vere supplico, compatiatur necessitati, periculo huius ecclesię, patrię – quam iam Thurcę (postquam regionem propinquam Transalpinam arce Severina, clypeo huius patrię, amissa occuparunt) nocte et die una facile attingere possunt, estque ecclesia hec illis incursantibus primo obiecta – et ignoscat, quod ego hucusque Eiusdem benedictionem non quesierim, et absque ea ecclesiam accesserim. Quam profecto hucusque nec per Fukaros, nec alia via tentata assequi potui, quia copię (quas plures nunc, quam alias, aluerunt, ex quo periculum et necessitas ita postulat) omnia consumserunt, et ita, ut vix proventus illis sufficiant. Sum tamen omnino in hoc, ut vel per ipsos Fukaros, vel per proprios ecclesię nuntios quam primum pro ea ad gratiam Vestre Sanctitatis accedam. Hec omnia ita se habentia Vestre Sanctitati, vi-

tulajdon követei révén mielőbb azért²¹ Szentségtek kegyéhez járuljak. Mindezen így levő dolgokat Szentségteknek, Krisztus vikáriusának, pásztor urunknak, az anyaszentegyház kormányzójának, mindannyiunk legkegyelmesebb atyjának és urának alázatosan, hűségesen szívből jövő nagy buzgalommal ajánlom. Szentségteket a legkegyelmesebb Isten a kereszténység óhajtott és szerencsés egységéért, békéjéért, győzelméért, gyarapodásáért mindig épnek, áldottnak és sértetlennek őrizze. Gyulafehérvár, január hó 11. napján, az Úr 1526. évében.

Szentségtek

alázatos, hű rabszolgája, Gosztonyi János választott erdélyi [püspök]

XIX/1

1526. február 9., Buda

Bugio, Giovanni Antonio, Burgio bárója VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 23r.

Áldott és Szentséges Atya, Szentséged áldott lábaihoz borulva szíves kegyelmébe ajánlom szolgálatomat.

A volt győri, jelenleg választott erdélyi püspök, alázatos szolgája Szentségednek, egy futárt küldött az udvarba a jelen sorokkal bizonyos tennivalói ügyében, és hogy kimentse magát Szentséged előtt amiatt, hogy az erdélyi püspökség bulláit eddig nem expediálta, és hogy kérjen Szentségedtől egy kis halasztást, mondván, hogy nem telik el négy vagy hat hónap, és kikézbessíteti a bullákat, ahogy szokás, és engem kért, hogy járjak közben Szentségednél. Örülnék, ha megtenné ezt a kegyet, mert úgy ismerem őt, mint az apostoli szék és Szentséged jó szolgáját, és annyival inkább könyöröghetek Szentségednek, mert előadott mentegetőzése, miszerint jelenleg nem tudja kézbesíteni, jogos. Azzal zárom, hogy a szóban forgó püspöknek jó buzdítója lesz, hogy ígérete szerint végrehajtsa az expediálást, és nincs más hátra, mint hogy Szentséged lábai elé borulva szíves kegyelmébe ajánljam magam. Budáról, 1526. február 9.

Szentséged hű szervitora,

Bugio bárója

²¹Tudniillik a benedictióért.

cario Christi, domini nostri pastori, gubernatori sanctę matris ecclesię, patri et domino omnium nostrum clementissimo humiliter, fideliter ex corde magno zelo commendo. Quam Deus clementissimus pro optata et felici Christianitatis unione, pace, victoria, incremento semper sanam, faustam et incolumem conservet. Alba Iulia, XI. die mensis Januarii, anno Domini Mimo Dimo XXVI.

Eiusdem Vestre Sanctitatis

humile fidele mancipium Joannes Gozthon electus Transilvaniensis

XIX/1

1526. 9. Februarii, Budae

Buglio, Ioannes Antonius, baro Burgii Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 23r.

Beatissimo et sacratissimo Patre poi di haver basato li beatissimi piedi di la Vostra Sanctita in la sua bona gratia arrecomando la mia servitu.

Lo vescovo ch' era di Jaurino al presente electo di Transilvania deuoto servitor di la Sanctita Vostra manda a corte lo apportador di la presente per certe sue facene et pe excusarsi apresso la Sanctita Vostra si fin qui non haue expedito le bolle del vescouado Transilvaniense et per impetrar una piccola di la nove de la Sanctita Vostra dicendo che non passarano quatro o sei mesi che farra expedire le bolli como e consueto et mi ha pregato che volesse interce[?] der appresso la Sanctita Vostra azo che fosse contenta di farli questa gratia lo per che lo ho conosciuto bon seruitor di la sede apostolica et di Vostra Sanctita et per chi le excusationi che el da di non poter al presente expedire son legitime quanto piu posso ne supplico la Santita Vostra ferro poi al tempo che lo detto vescouo piglira bon sollicitator ad far che expedisca como al presente pomette, et non hauendo altero che dire basando li piedi di Vostra Santita in sua bona gratia mi arrecomando. Di Buda, VIIIa Februarii 1526.

Di Vostra Sanctita

fidel servitore

lo barone del Burgio

XX/1

1526. március 21., Tirgovişte Radu havasalföldi vajda II. Lajos magyar királynak

Segr. Stato, Principi, 4, f. 72.
Középecséttel.

[Címzés a levél külzetén:] A legfenségesebb és győzhetetlen fejedelemnek, Lajos úrnak, Isten kegyelméből Csehország stb. király urának és szomszédjának

A legfenségesebb és győzhetetlen fejedelemnek és legkedvesebb szomszéd urunknak üdvözetünket és magunknak hűséges ajánlását.

Elküldtük ezt a kiváló Bartolomeust, Legfenségesebb Nagyságtok iránt hűséges szervitorunkat némely fontos dolgainkkal kapcsolatban. Kérjük tehát Legfenségesebb Nagyságtokat és esedezünk, hogy magát az előbb mondott Bartolomeust hallgatná meg kegyelmesen és adna neki kétségtelenül hitelt, mint nekünk. Egyébként pedig egyéb dolgában legyen a legszerencsésebb, azt kívánjuk. Kelt Tirgovişte mezővárosából, az Ítélj meg utáni negyedik napon, a Kegyelem 1526. évében. Radu, Isten kegyelméből havasalföldi vajda és úr és igazi örökös

XXI/1

1526. március 27., Kalocsa Tomori Pál kalocsai érsek Burgio bárójának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 61.
Gyűrűs pecséttel.
Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLXXIV, 666–667. l.

[Címzés a levél külzetén:] A tekintetes és nagyságos úrnak, Burgio báró urának, apostoli orátornak stb., a számomra Krisztusban kedves úrnak

[Más kézzel:] A kalocsai [érsek levele] 1526
Kelt Kalocsán, március 26-án.
Megadatott Budán március 28-án.

Hű és köteles és örök imánk és szolgálataink ajánlása után. Tekintetes és nagyságos úr, számunkra igen becsülendő úr!
Ebben a néhány napban, amikor mind a Királyi Felség, kegyes urunk, mind Nagyság-

XX/1

**1526. 21. Martii, Targowischaë
Radul vaivoda Transalpinæ Ludovico II. regi Hungariæ**

Segr. Stato, Principi, 4, f. 72.
Sigillo mediocri.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Serenissimo ac invictissimo principi, domino Ludovico Dei gratia regi Bohemie etc. domino et vicino

Serenissimo et invictissimo principi et domino vicino nostro graciousissimo salutem ac nostri fidellem[!] recommendacionem.

Deputavimus hanc egregium Bartollomeum, erga Serenissimam Magnificenciam Vestram fidelem servitorem nostrum, in aliquibus negociis nostris arduis. Igitur rogamus et suplicamus Vestre Serenissime Magnificencie, ut velit ipsum predictum Bartollomeum clementer et audire et fidem indubiam prestare, tanquam nobis. Ceterum autem quam in reliquo fellicissimam valere optamus. Datis ex opido Targowischa, feria quarta post Judica. Anno gratiæ 1526.

Radul Dei gratia waÿvoda et dominus herres verusque Transalpines

XXI/1

**1526. 27. Martii, Colociae
Paulus Thomori archiepiscopus Colocensis baroni Burgii**

Segr. Stato, Principi, 4, f. 61.
Sigillo annulari.
Editio: THEINER 1860, n. DCCCLXXIV, p. 666–667.

[Inscriptio in extera parte litterarum:] Spectabili et magnifico domino, domino baroni Burgii, oratori apostolico etc. domino mihi in Christo gratioſo

[Alia manu:] Colocensis 1526
Data Colocie 26. Martii
Reddita Budę 28. Martii

Post fidelem debitamque et perpetuam orationem servitiorumque nostrorum commendationem. Spectabilis et magnifice domine, domine nobis observandissime! Paucis his diebus, quibus et apud Regiam Maiestatem, dominum nostrum gratioſum et

tok előtt álltunk, erőnkhez képest hevesen is, igyekvően is kértük, hogy ő Királyi Fel-
sége, nehogy a végváarak, amelyek mindenfelől eléggé súlyos veszedelemben vannak,
a mi korunkban tétessenek próbára, ellátásukról és hiányosságukról a megfelelő idő-
ben kegyesen gondoskodják. Mi valóban, amiként Nagyságtoknak igen-igen jól is-
mert, azok biztos őrzését, a róluk való köteles és serény gondoskodást illetően teljes-
séggel semmit el nem mulasztottunk, cselekvéssel is, esedezéssel is, kezdeményezés-
sel is, mégis védelmükre semmit véghez nem vihettünk. Azt pedig nyilvánvaló
ítélőképességgel megtanultuk, és a valóság szerint megtapasztaltuk, a terhe és a gond-
ja mind az egész jelen hadjáratnak, mind ama végváarak védelmének, mennyire csak az
egyháziak vállára bízott és tétetett rá, védelmük pedig némelyek ítélete szerint
egyedül az összes egyházra tekint, amelyek a terheket hordozni nem képesek. Így hát,
miután ezeket és más dolgokat mi jól meggondoltunk, senki nincs Legszentebb
Urunkon kívül, aki ennek a veszedelemben jutott királyságnak segítségére siessen.
Mivel tehát mi onnan²² üresen és teljességgel minden gondoskodás nélkül, sőt bot-
ránnyal tértünk vissza, úgy ítéltük meg, megéri a fáradságot, hogy inkább itt, kalocsai
egyházunk közelében becsülettel álljunk meg, és elhatároztuk, hogy sehová azon alsó
részekre (mivel olyannyira gondoskodás nélkül és felkészületlenül kényszerültünk
visszatérni onnan ebben az oly szükségleti időben) le nem ereszkedünk. Egyrészt ami-
att, mert nagy tartozásokat halmoztunk fel a hadinépek és ama végek megtartása
érdekében, éppen ott módfelett igen sokan akadnak, akiknek tartozunk – ha ugyanis
ily módon szállnánk le oda, az efféle adósságok örve alatt általuk nem kis mértékben,
hogy azáltal a sajátjukat visszaszerezhessék, nyugtalaníttatni is, zaklattatni is láttat-
nánk. Ha ez történnék (amiként ez kétségkívül szükségképpen megtörténik), nem
tudunk a legkisebb részben sem eleget tenni nekik. Az ellenség, ha ezekről értesült, ha
megismerte csekélységünket, gyengeségünket, elégtelenségünket, az ellenünk, a
mieink, ama végek elleni fegyverfogásra, és erőgyűjtésre meg támadásra nagyobb
alkalmat fog szerezni – és már talán szerzett is. Másrészt, mivel számunkra nyilván-
való, hogy senki nem akadhat, aki akár rajtunk és alattvalóinkon, akiket már a vetély-
társak halállal elemészttetek, akár szánakozzék és együtt érezzen velünk, vagy segít-
ségünkre siessen. Mivel tehát mi, amiként előrebocsátottuk, ekkora teher vállalásához
teljességgel egyenlőtleneknek és elégteleneknek látszunk, és mivel őfelsége is, és az
urak a személyes jelenlétünkben bíznak, bizalmasan közöltük őfelségével, mint aki
szolgálatainkat vette: bocsásson el. Arra jutottunk, hogy inkább itt a közelben élünk,
tekintettel az előrebocsátottakra, mint ama végeken, hatalmas kárunkkal meg dicste-
lenségünkkel és veszedelmünkkel, amelyek oltalmazására sehol sem vagyunk elégsé-
gesek. Egyedül ettől a mintegy méltányos rációtól nem annyira megindultan, mint a
szükségtől kényszerítetten küldtük el és rendeltük Nagyságtokhoz, következőképp
pedig király urunkhoz mondott kalocsai egyházunk e tisztelendő magiszterét, Török
Mihály olvasókanonokot, tudniillik a jelen levél bemutatóját, akin keresztül ezekkel

²² Tudniillik Budáról.

apud Magnificenciam Vestram constituebamur, pro virili nostra et vehementer et studiose instetimus, ut Maiestas Sua Regia, ne castra finitima, que satis undique in gravi periculo versantur, nostro evo periclitarentur, eorum provisioni et defectui mature in temporeque gratiose consuleret. Nos vero, ut Magnificencieque Vestre peroptime constat, ad eorundem tutam conservacionem debitamque et sollicitam provisionem nil prorsus pretermisimus et agendo et supplicando et movendo, nil tamen in defensionem illorum ad effectum perducere quivimus. Id autem manifesto iudicio didicimus et revera experti sumus, ut moles et cura tum tocius expeditionis presentis, tum defensionis ipsorum castrorum finitimorum solis humeris ecclesiarum demandata atque iniuncta est et omnes solas ipsas ecclesias ipsorum defensio quorundam iudicio respicit, que onera supportare nequeunt. His itaque et aliis per nos bene consideratis nemo est preter Sanctissimum Dominum nostrum, qui huic regno periclitanti succurrat. Ex quo igitur nos illinc³⁵ vacui et absque omni prorsus provisione, imo scandalo rediimus, opereprecium esse duximus, ut potius hic prope ecclesiam nostram Colocensem cum honore persistamus et nusquam ad illas partes inferiores (ex quo ita improvisi inexpeditique illinc hoc tempore tam necessario reverti coacti sumus) descendere proposuimus. Tum propterea, quia multa debita ad gencium et confiniorum illorum conservacionem contraximus, et plerique inibi admodum reperiuntur, quibus obligamur – si enim hoc pacto descenderemus, eiusmodi debitorum praetextu ab his non mediocriter, quo sua rehabere possent, et inquietari et impulsari videremur. Quod si fieret (prout id proculdubio evenire necesse sit), nequimus ipsis vel in minima parte satisfacere. Hostes his intellectis cognitaque nostra tenuitate imbecillitateque et insufficientia arma et vires in nos nostrosque et confinia illa maiorem occasionem et sumendi et aggrediendi sibi aquirent et iam forte acquisierunt. Tum, quod nobis palam est nullum posse reperiri, qui vel nobis nostrisque subditis morte iam per emulos absortis vel compaciatur condoleatque vel succurrat. Cum igitur nos, uti premisimus, ad subeundum tantum onus prorsus impares et insufficientes videamur, et quod eciam Sua Maiestas et domini in presencia nostra personali confidunt, intimavimus Sue Maiestati, ut que servicia nostra consumpsit, mittat dorsum. Devenimus hic prope potius premissis respectibus degere, quam in confinibus illis cum ingenti damno dedecoreque nostro et periculo, quibus nusquam sufficimus preesse. Hac sola ratione veluti equa non tam moti, quam necessitate coacti misimus et deputavimus ad Magnificenciam Vestram et consequenter dominum nostrum regem hunc venerabilem magistrum Michaelem Therewk, lectorem et canonicum prefate ecclesie nostre Colocensis, presentium scilicet ostensore, cuius medio circa hec eidem Magnificencie Vestre prefatoque domino nostro regi nonnulla intimavimus. Eciam insuper ipsius medio tam ardua ingentique necessitate compulsi protestari cogimur et praesentium tenore notum facimus, quod nos, qui penitus ad tantam vim bellicam sufferendam expeditionemque praemissam confiniorum ipsorum conservacione et gen-

³⁵Scilicet Budā.

kapcsolatban Nagyságtoknak, meg az előbb mondott király urunknak némely dolgokat bizalmasan tudtára adtunk. Rajta keresztül ráadásul az oly veszélyes és hatalmas szükségstől hajtottan rákényszerülünk arra is, hogy bizonyosságot tegyünk, és a jelen levél tartalmával ismertté tesszük, hogy mi, akik ekkora katonai erő fenntartásához meg az előrebocsátott hadjárathoz éppen a végvárok őrzése, és a hadinépek, és minden más alkalmas segítség tekintetében teljességgel magunkra hagyattunk, a vég[vári] dolgokhoz és ügyekhez és azok védelméhez sem az erők nem elégségesek, sem pedig, mivel amaz előrebocsátott hiányosságok akadályoznak, ezen felül erőnk nem lesz magunknak sem ismét nekifeszülni. Hogy tehát pedig [valami] jövődő baj, vagy veszedelem (amit nem akarunk és amit az isteni Felség saját mérhetetlen jóságából messze fordítson el) nekünk akárki által felszámolható, vagy ellenünk fordítható ne legyen, és hatalmas jövőbeni, közelgő veszedelem okának és alkalmának ne tűnjünk, Nagyságtok magas tehetségével, hatalmas tekintélyével, és derekasságával magukról a végekről és a fenyegető veszedelmekről gondoskodják, és kényszerítse őfelségét és más urakat, hogy a szükséges hadinépek és erők időben való odabocsátását rendeljék el, és gondoskodjanak arról, hogy ténykedésükkel, igyekezetükkel és figyelmükkel maguk a már mindenfelől eléggé szétmarcangolt, erejükből és minden segítségből már teljességgel kifogyott és lecsupaszított végek sértetlenül megőrződhessenek. Nagyságtokat a Magasságos e legnyomorultabb és elhanyagolt királyság szerencsés állapotáért és kormányzásáért fogadalom szerint sokáig őrizni méltóztassék. Kalocsából, Virágvasárnap után a harmadik napon, az Úr ezeröttszázhuszonhatodik évében.

Nagyságos Uraságtok szervitora és káplánja
Tomori Pál barát
kalocsai érsek tulajdon [kezével]

XXI/2

1526. április 9., Kalocsa **Tomori Pál kalocsai érsek VII. Kelemen pápának**

Segr. Stato, Principi, 4, f. 68.

Nyomt. kiadása: THEINER 1860, n. DCCCLXXVI, 667 – 668. l.

ETE I, n. 242, 246 – 248. l.

Legboldogabb atya!

Szentségtek lábának csókolása után boldog állapotáért az Úrhoz való alázatos könyörgéseimet, magam legodaadóbb alávetésével. Nem gondolom, hogy rejtve van Szentégtek előtt, magam mi módon szereztem meg egykor ezen emberöltő veszedelmes zavargásai és az örök boldogságra káros kitérések elől elhajolni küzdve az óhajtott üdv

tibus et omni alio oportuno auxilio destituti sumus, rebus et negociis finitimis et eorum tuicioni nec vires suppetunt, neque illis praemissis defectibus obstantibus superinde deinceps intendere valebimus. Et ne igitur alicuius futuri mali seu periculi (quod nolumus, quodque divina Maiestas ex sua immensa bonitate longe avertat), in nos a quoque vel imputari retorquerique possit, causaque et occasio esse tanti futuri et imminenti periculi videamur, Magnificencia Vestra suo alto ingenio suaque ingenti et auctoritate et dexteritate confiniis ipsis et impendentibus periculis consulat, cogatque Suam Maiestatem et alios dominos, ut gentes necessarios et vires illuc tempestive transmitti disponant atque curent, quorum opera, studio et diligencia confinia ipsa satis undique dilacerata viribusque et omni auxilio penitus exhausta atque nudata illesa conservari valeant. Magnificenciam Vestram altissimus pro felici statu et regimine huius miserissimi et neglecti regni ad vota diu conservare dignetur. Ex Colocia, feria tertia proxima post dominicam Palmarum. Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto. Eiusdem Vestre Magnificencie Dominacionis sevitore et capellanus
Frater Paulus Thomori
archiepiscopus Colocensis propria

XXI/2

1526. 9. Aprilis, Colociae Paulus Thomori archiepiscopus Colocensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 68.

Editio: THEINER 1860, n. DCCCLXXXVI, p. 667 – 668.

ETE I, n. 242, p. 246 – 248.

Beatissime pater!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre humiles pro felici statu eiusdem ad Dominum preces cum deditissima mei subiectione. Non puto latere Sanctitatem Vestram, quo pacto ipse periculosos huius seculi tumultus et dispendiosos eterne beatitudinis anfractus declinare concertans tutiorem salutis optate semitam – non sine grandi multiplicique effrenate sensualitatis repugnantia et rerum labilium uberiori applausu – animum revocante Deo Optimo et Maximo favente michi olim comparaverim, iugoque sacre religionis divi ac seraphici patris Francisci colla submiserim et regularem observanciam devoverim supernam propiciacionem humili spiritu crebris gemitibus a patre misericordiarum sperans promereri. Verumtamen sors adversa quotidiani profectus emula et spiritualis perfectionis inimica serenissimo principi, regi Hungarie et Bohemie, invictissimo domino meo gratiosissimo plura de me persuasit, quam aut virtus, que in me prope nulla fuerat, pateretur, aut rerum gestarum sinceritas unquam prodidisset, egitque Sua Maiestas Sanctitatis Vestre favore et auxilio apud summum pon-

biztosabb ösvényét – nem a zabolázatlan érzékiség hatalmas és sokféle ellenkezése és a bizonytalan dolgok bőségesebb tetszése nélkül –, a Legjobb és Legnagyobb Istennek lelkeket visszatérésre bírása, nekem való kedvezése közepette, és bocsátottam nyakamat az isteni és szeráf Ferenc atya szent vallása igájába és fogadtam meg a rendez tartozó szertartások megtartását, a mennyei engesztelődést alázatos lélekkel, gyakori sóhajtozásokkal a könyörületességek atyjától remélve kiérdemelni. Mégis azonban az ellenkező, a napi előrehaladással vetélkedő és a lelki tökéletesség iránt ellenséges sors a legfenségesebb fejedelmet, Magyarország és Csehország királyát, legkegyelmesebb, győzhetetlen uramat velem kapcsolatban többről győzte meg, mint amennyire akár a virtus, ami bennem szinte nem is volt, engedné, akár viselt dolgaim őszintesége valaha is hirdette volna, és elvégezte őfelsége Szentségtek kedvezésével és segítségével a legfőbb főpapnál, Szentségtek elődjénél, hogy magam a szent vallás számomra minden tehernél könnyebb és édesebb igája alól akaratom ellenére is vonassak ki és az érseki méltóság leple alatt katonai övvel öveztessem, és aki már megfogadtam, hogy egyedül Krisztus úrért fogok katonáskodni, az evilági fegyvereket ismét felvén a világmindenségért üzetem katonáskodni, és hacsak az esküdt hivatásom engedelmes köteléke, amivel a szent római egyház főpapjának lábához kötöttként lenni tartatok, engem az államügyben való részvételre nem kényszerített volna, meg szokatlan hivatalok vállalására az előbb mondott Szentszék tekintélye nem hajtott volna, a Királyi Felség és a királyság előkelőinek rábeszélő törekvései elől könnyen és örömmel elhajtottam volna. Ismeretes volt előttem, hogy az efféle szolgálatokat a lelkiismeret morgása és a lelkek károsodása és a szent vallás, amely növendékének lenni tartatom, amelyet továbbra is mint lelki dajkámat szeretek és tisztetek, nemtetszése és lenézése nélkül folytatni és végezni nem [vagyok] képes, amint a dolgok rövid időn belül bekövetkezett kimenetele világosan nyilvánvalóvá tette. S bár Szentségtek túlaradó jóságával, a neki átengedett isteni megbocsátással mind az elmúlt, mind a jövőbeli dolgokat illetően megfelelő orvosszereket alkalmazva engem, saját alkotású követőjét könyörületesen ismételten felemelt meg bőséges kedvezéssel, kegyel és kiváltságokkal mindkét hivatal [viselésének] hatékonyabb kimenetele érdekében kegyesen megajándékozott, amik ismételt felidézése nem csak a (bár Szentségtek érdemeivel nem egyenlő) megköszönésre, hanem a hűség hajlandóbb engedelmességére is, amíg az élet elkísér, hevesebben serkenteni fog, mégis – meggondolván a Krisztushívők könyörgései és Szentségtek segítsége által eddig elhajlított sokrétű lelki és ideigvaló veszedelmet, ami nem csak velem vagy a mondott vallással és egész familiámmal a gyalázat örök bélyegével, hanem a keresztény köztársaság egyetemének pusztulására is megtörténhetnék akár képtelenségéből és hiányából a velünk született erőknél (amelyek, tapasztalom, annyira elhagytak engem, hogy háromlábú inkább mint kétlábú embert idézve katonai dolgokból kiöregedettnek és teljességgel alkalmatlannak találtatom), akár szükségességéből és az előrelátó gondoskodás hiányából, ami ezt az egykor igen híres, igen nagykiterjedésű és igen megerősített királyságot annyira-

tificem, Sanctitatis Vestre predecessorem, ut ipse iugo sacre religionis michi omni onere tum leviore tum suaviore etiam invitus subducerer atque pretextu archiepiscopalis dignitatis baltheo cingerer militari, quique iam soli Christo domino me militatum devoveram, armis secularibus resumptis mundo compellerer militare, et, nisi iurate professionis obedientiale vinculum, quo pedibus sancte Romane ecclesie pontificis censor esse astrictus, me in publicum prodire coegisset insuetaque ad officia subeunda Sancte Sedis prefate auctoritas compulisset, Regie Maiestatis et regni procerum persuasivos impetus facilis ac libens declinarem. Noveram siquidem officia huiusmodi conscientiae absque remorsu et animarum dispendio religionisque sacre, cuius censor esse alumpnus, quam perinde ac nutricem spiritualem et amo et veneror, sine displicentia atque despectu peragere et exequi non posse, prout rerum eventus brevi tempore subsecutus liquido declarabit [!]. Et licet Sanctitas Vestra sua propensiore benignitate, divina sibi indulgentia concessa tum quo ad preterita, tum quo ad futura opportuna apponens remedia me, sue creationis asseclam misericordialiter relevaverit amplisque favoribus, gratiis ac privilegiis in efficaciorum utriusque officii eventum graciose dotaverit, quorum repetita memoria non solum ad agendas gratias (meritis Sanctitatis Vestre licet impares), verum etiam fidelitatis propensiora ad obsequia vita comite ardentius excitabit, tamen – considerato multiplici spirituali et temporalis periculo Christi fidelium precibus ac Sanctitatis Vestre opitulamine hactenus declinato, quod nedum mihi vel dicte religioni ac toti familie mee perpetua cum infamie nota, sed etiam universe reipublice Christiane in perniciem contingere posset sive ex impotentia et defectu virium natalium (quibus adeo me destitutum experior, ut tripodem potius, quam bipedem hominem referens rebus militaribus emeritus inhabilisque prorsus inveniar), sive ex necessitate ac penuria provisionis, qua regnum hoc olim inclitissimum, latissimum et munitissimum adeo ruinatum et oppressum est, ut hostili incursione continue devastante pugno videatur interceptum; cum igitur, Beatissime Pater, nec vires, nec opes ad ipsius tuicionem michi suppetant, cogitemque multis cum offensis, paucis vero cum meritis me prope diem moriturum – supplex et humilis precatus ad pedes Sanctitatis Vestre provolutus accedo per sacratissima vulnera[!] domini nostri Ihesu Christi, cuius vices Sanctitas Vestra gerit in terris, eandem orans et obsecrans, quatenus priorum beneficiorum et gratiarum ad cumulum hanc cum servo suo, licet inutili, facere dignetur misericordiam pariter et gratiam, ut absolutum ab onere et officio archiepiscopatus ad statum religionis sacre, unde fueram assumptus, me remittere et reponere dignetur, ubi recuperatis preteritis negligentis orationi ac divine vacando contemplationi, quod reliquum est brevis vite, salubriter persolvam. Si qua vero ordinis episcopalis ad executionem pertinentia usibus fratrum dicte religionis fuerint necessaria, Sanctitatis Vestre ex indulgentia speciali illa, ut libere valeam exercere, humiliter postulo. Dignetur insuper Sanctitas Vestra paterno benignitatis favore condescendere, ut archiepiscopatum, cuius absolutionem suspiro, accedente imprimis beneplacito et voluntate Regie Maiestatis ipsiusque consiliariorum

ra lerombolta és elnyomta, hogy az ellenséges berontás folyamatos pusztítása közepette ökölcsapástól leterítettnek látszik; mivel tehát, Legboldogabb Atya, sem erőm, sem vagyonom annak védelmére nem elég és meggondolom, hogy sok gyűlölség, azonban kevés érdem közepette közelp nap meg fogok halni – esedezve és alázatosan könyörögve Szentségtek lábához vetvén magamat odajárulok, legszentebb sebeire urunknak Jézus Krisztusnak, akinek tisztét Szentségtek viseli a földön, Szentségtekhez imádkozva és fohászok, hogy korábbi jótéteményeinek és kegyeinek csúcsául ezt a könyörületességet egyszersmind kegyet szolgáljával, bár haszontalannal megtenni méltóztassék, hogy feloldozván az érsekség terhe és tiszte alól a szent vallás állapotához, ahonnan elvétettem, engem visszabocsátani és visszahelyezni méltóztassék, ahol is visszazerezvén az elmúlt nem becsülést az imádkozásnak és az isteni szemlélődésnek [magamat] szabaddá téve, ami a rövid életből hátra van, üdvösen töltsem el. Ha azonban valamely, püspöki rendű, a végrehajtáshoz tartozó dolgok a mondott vallás testvérei mindennapi életéhez szükségesek lennének, hogy Szentségtek ama különleges engedményéből szabadon gyakorolhassam, alázatosan kérem. Méltóztassék ezenfelül Szentségtek a jóság atyai kedvezésével oda leereszkedni, hogy az érsekséget, amitől való eloldozásért fohászok, ha hozzájárul mindenekelőtt a Királyi Felség tetszése és akarata meg tanácsosai egyetértése, alkalmas személynek, mégpedig a katonai dolgokban gyakorlottnak adhassam át, aki nem csak az érseki méltóságot, hanem a kapitányi hivatalt is oly derekasan és szorgosan végzi, hogy sem Szentségtek atyai beleegyezése hátrányos nem lesz, sem engem nem fog szégyennel eltölteni annak tudata, hogy a lemondást ilyen férfiú javára tettem meg, sem az írás nem fog pirulni az elkövetkező tettek miatt. Legyen jól Szentségtek, akit igen szerencsésen élni hallani számomra mindig, amíg az élet kísérőm, a legfőbb ideigvaló boldogság. Magyarországról, kalocsai egyházunk városából, április 9-én, a szűz születés ezeröttszázhuszonhatodik évében.

Tomori Pál barát, a kánonilag egyesült bácsi és kalocsai egyházak érseke, legméltatlabb Szentségtek akármi megbízására, legengedelmeskedőbb és legkészségesebb fia, boldog lába csókolásáig

Szentségtek alázatos és hív káplánja

Tomori Pál barát kalocsai [érsek] tulajdon kezével

Megjegyzés:

Az utolsó három sor Tomori Pál kézírása

assensu persone idonee ac in rebus militaribus exercitate valeam resignare, que non solum dignitatem archiepiscopalem, verum eciam officium capitaneatus sic strenue[!] atque solerter peraget, ut nec Sanctitatis Vestre paterna condescensio preiudicabit, neque me resignationem fecisse tali viro pudebit, nec scripta factis succedentibus erubescant. Valeat Sanctitas Vestra, quam semper felicissime vivere michi audire vita comite summa temporalis beatitudo est. Ex Hungaria, civitate nostre ecclesie Colocensis, nono Aprilis, anno virginalis partus millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

Frater Paulus de Thomor archiepiscopus ecclesiarum Bachiensis et Colocensis canonice unitarum indignissimus, ad quevis mandata Sanctitatis Vestre obtemperatissimus et obsequentissimus filius usque ad oscula pedum beatorum
Eiusdem Vestre Sanctitatis humilis ac devotus capellanus
frater Paulus Thomorius
Colocensis propria manu

Annotatio:

Ultimi tres versus ipso a Paulo Tomori scripti sunt.

XXII/1

1526. november 8., Zágráb
Batthyány Ferenc dalmát, horvát és szlavón bán
VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 2, f. 98.
Papírfelzetes gyűrűs pecséttel.

[Címzés a levél külzetén:] A Krisztusban legszentebb atyának és úrnak, isteni előrelátásból VII. Kelemen pápa úrnak és nekem mindenkor legkegyesebb uramnak

Krisztusban legszentebb atya és úr, nekem legkegyesebb uram!
Magamnak és szolgálataimnak legalázatosabb ajánlása után. Elküldtem Szentségtekhez e kiváló nemest, Kamorjai Tamást, különleges emberemet és szolgámat, tudniillik a jelen levél bemutatóját bizonyos komoly, általa Szentségtek elé tárandó ügyeimben. Esedezem tehát Szentségtekhez a legalázatosabban, méltóztassék Szentségtek az elbeszéléseinek és a beszámolóinak hitelt adni. Ezzel együtt pedig kívánom, sok éven át szerencsésen jó egészségnak örvendjen Szentségtek, akinek magamat ismételten ajánlom. Kelt Zágrábban, a boldog Márton püspök és hitvalló ünnepe előtti ötödik napon, 1526.

Szentségtek engedelmes fia
Batthyány Ferenc Dalmát-, Horvát- és Szlavónország bánja stb.
Batthyány Ferenc tulajdon [kezével]

XXIII/1

1527. szeptember 14., Buda
I. Ferdinánd magyar király VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 4, f. 213, 216.

[Címzése:] A Krisztusban legboldogabb atyának és úrnak, VII. Kelemennek, isteni előrelátásból a rómaiak és az egyetemes szent és sérthetetlen egyház főpapjának, legtisztelendőbb urunknak

[Más kézzel:] 1527. szeptember 14., Ferdinánd király [levele]

Legboldogabb atya, legtisztelendőbb úr!
Ajánlásomat és a gyermeki engedelmesség folytonos növekedését. Két évvel ezelőtt, üresedésben lévén a veszprémi püspökség a tisztelendő Várdai Pálnak az egri egyház-

XXII/1

1526. 8. Novembris, Zagrabiae

Franciscus de Battyan regni Dalmacie Croacie et Sclavonie banus Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 2, f. 98.
Sigillo annulari papyro tecto.

[Inscriptio in exera parte litterarum:] Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Clementi divina providentia pape septimo et domino mihi semper gratiosissimo

Sanctissime in Christo pater et domine, domine mihi gratiosissime!
Post mei ac serviciorum meorum humillimam commendacionem. Misi ad Sanctitatem Vestram hunc egregium nobilem Thomam de Kamorÿa, specialem hominem et familiarum meum, praesentium scilicet exhibitorum in certis et arduis negociis meis per eum Vestre Sanctitati referendis. Supplico igitur Vestre Sanctitati humillime, dignetur Vestra Sanctitas dictis et relati[oni]bus suis fidem adhibere credencie. Et cum hoc Vestram Sanctitatem feliciter longos in annos valere cupio, cui me iterum commendo. Datum Zagrabie, feria quinta proxima ante festum Beati Martini episcopi et Confessoris 1526.

Eiusdem Vestre Sanctitatis obediens filius
Franciscus de Battÿan regni Dalmacie Croacie et Sclavonie banus etc.
Franciscus de Batÿan propria

XXIII/1

1527. 14. Septembris, Budae

Ferdinandus I. rex Hungariae Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 4, f. 213, 216.

[Inscriptio:] Beatissimo in Christo patri et domino Clementi VII, divina providentia sacrosanctae Romanorum ac [universalis] ecclesie summo pontifici, domino nostro colendissimo

[Alia manu:] 1527. 14 de 7bris del re Ferdinando

Beatissime pater, domine colendissime!
Commendationem ac filialis observantię continuum incrementum. Ante hoc biennium

ba való áthelyezése révén, legfenségesebb elődöm és sógorom, Lajos király tiszteendő Szalaházy Tamás urat, kancelláromat az egri prépostságból veszprémi püspöknek a királyi patrónusi jog tekintélyével megtette. Ő e püspökséget békességesen birtokolja, annak azonban, hogy Szentségtektől és az Apostoli Széktől, amely iránt mindig a legengedelmesebb volt, a megerősítést még nem nyerte el, oka volt az idők nehézsége. Ugyanis, ami bevételei egyházának voltak, a királyság védelmére a katonaság ellátásában és az előző évnek a törökök elleni gyászos hadjáratára keltek el. A haszon maradékát azonban, és a javak nem közepes részét, ugyanazon ellenség lánggal és tűzzel elpusztította, annyira, hogy azt az összeget, amellyel az annatát fizetni, a megerősítést intézni kellett volna, e napig semmi módon sem tudta összekaparni. Emiatt Szentségteket kérem, méltóztassék miattam apostoli diplomával vagy brevével ama veszprémi urat atyai áldásában részeltetni, és kegyelmesen rábólintani arra, hogy a püspökök révén ünnepi szokás szerint felszentelhető legyen és a főpapi funkciókkal élhessen. Ennek mind hevesebb kérésére sürgeti az embert részben önnön lelkiismeretének hajlama, részben a vallásos érzület, amivel ezt az Apostoli Széket tiszteli. Szentségtek pedig előírhat egy évnyi időt a bullák megszerzésére, közbeiktatván, ha tetszik, egyházi fenytétet is, ha közben azok megszerzéséről [a püspök] nem gondoskodott. Nekünk is érdekünk, hogy a veszprémi úr papi hivatalában működjék, mivel alig egy-kettő maradt meg magyar királyságunk püspökei közül, aki felszenteltetett, ugyanis szinte az összes meghalt abban a hadjáratban, amelyről beszéltünk. Közel pedig az idő, amikor én és legfenségesebb hitvesem az előkelők és az egész királyság egyetértésével a szent egyház iránti ősi figyelmesség szerint a királyi méltóságjelvényt, azaz a koronát e veszprémi püspöknek a keze által Isten vezérlésével venni fogjuk. Tegye meg tehát Szentségtek e számomra igen kedves dolgot és Isten egyházáról jól és üdvösen gondoskodjék, éljen szerencsésen. Kelt budai királyi várunkban, szeptember hó 13. napján, az Úr 1527. évében, királyságainknak pedig az elsőjében.

Szentségtek alázatos és engedelmes fia, Ferdinánd

Megnézte Harrach kancellár

Johannes Maius tulajdon [kezével]

vacante episcopatu Wesprimiensi per translationem reverendi Pauli de Varda ad ecclesiam Agriensem serenissimus antecessor et sororius meus, Ludovicus rex reverendum dominum, Thomam de Zalahaza, cancellarum meum ex preposito Agriensi episcopum Wesprimiensem auctoritate regii jurispatronatus creaverat. Cuius quidem episcopatus possessionem habet pacificam, sed, quod a Sanctitate Vestra et ab Apostolica Sede, cuius semper fuit observantissimus, confirmationem nondum obtinuit, in causa fuerunt temporum difficultates. Nam, quos ecclesia sua redditus habuit, in alendis pro regni defensione militibus et in funestam superioris anni contra Thurcas expeditionem sunt absumpti. Reliquię vero fructuum et bonorum pars non modica per eosdem hostes flamma et incendio perditę, adeo, ut summam, qua solvi annuata, expediri confirmatio debuisset, ad hunc diem corradere nullo modo potuerit. Propterea Vestram Sanctitatem oro, dignetur mea causa per diploma seu breve apostolicum ipsi domino Wesprimiensi paternam impartiri benedictionem idque clementer annuere, ut per episcopos ritu solenni consecrari et functionibus pontificiis uti possit. Ad quod vehementius expetendum urget hominem partim affectus suę conscientię, partim religio, qua Sedem istam Apostolicam veneratur. Prescribere autem Sanctitas Vestra poterit tempus annum bullarum expeditioni, interposita etiam, si videatur, censura, nisi interim eas expediendas curaverit. Nostra quoque interest, ut dominus Wesprimiensis muneribus fungatur pontificiis, cum vix unus aut alter supersit ex regni nostri Hungarię episcopis, qui sit consecratus, omnes enim fere in ea, quam diximus, expeditione sunt extincti. Instat autem tempus, quo ego et serenissima coniunx mea optimatium ac totius regni consensu iuxta veterem sanctę ecclesię observationem insigne regium et coronam per manus istius episcopi Wesprimiensis auspice Deo sumus accepturi. Faciet igitur Sanctitas Vestra rem mihi gratissimam, et ecclesię Dei bene ac salubriter consulere, quę foeliciter valeat. Datum in arce nostra regia Budensi, die XIII. mensis Septembris, anno domini MDXXVII, regnorum vero nostrorum primo.

Eius Sanctitatis Vestre humilis et obsequens filius Ferdinandus

Vidit Harrach cancellarius
Johannes Maius propria

XXIV/1

1528. március 13., Esztergom Várdai Pál esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 5, f. 144.

[Címzése:] Legszentebb pápa urunknak

[Más kézzel:] 1528. Az esztergomi püspök [!] [levele] március 13-án

Legboldogabb atya és nekem legkegyelmesebb uram!

Szentségtek boldog lábának csókolása és magamnak kegyébe való legalázatosabb ajánlása után. Üresedésben lévén ez elmúlt időkből a ragyogó emlékezetű főtiszteendő, néhai László érseknek a legutóbb a törökök ellen szerencsétlenül viselt háborúban történt elveszte miatt az esztergomi főegyház, a legfenségesebb fejedelem, Ferdinánd úr, Magyarország és Csehország királya, legkegyelmesebb uram, engem ahhoz (bár érdemeim nem megfelelőek és akaratom ellenére) kiválasztott, Szentségteknek pedig levele révén az arról való gondoskodás elérése érdekében bemutat. Esedezem tehát Szentségtekhez a legalázatosabban, méltóztassék saját fajtája és lelke nemessége, és mindenki iránti egyedülálló jósága és kegyelmessége szerint engem (még ha ekkora teherhez kevésbé is alkalmasat) kegyelmesen annak igazgatása élére helyezni, és elrendelni a gondoskodás bullájának – csak ez alkalommal ingyen – kiadását. Annyira súlyos költségek nyomnak ugyanis különösen ebben az időben a katonák ellátásával kapcsolatban, hogy ha adósságra nem kötelezném magam, bizony még a katonák zsoldjának kifizetésére sem lennék képes. Bár nagy részét az érsekség birtokainak, amelyekből az érsekségnek jövedelmei voltak, az ellenség vadsága tűzzel-vassal elpusztította, mégis a csapatokat ugyanazon számban, amelyikben korábban, sőt, nagyobbban is kényszerülök tartani. Emiatt ismét és ismét a legkitartóbban esedezem Szentségtekhez, méltóztassék ezzel kapcsolatban a Királyi Felső kivánságainak és az enyéimnek is nemesen megfelelni, én gondoskodni fogok arról, hogy ezt örök engedelmisségemmel és szolgálattal Szentségtektől kiérdemeljem. Tegye Szentségteket a Legjobb, Legnagyobb Isten hosszú életűvé, és igen szerencsésé az anyaszentegyház és az egész keresztény köztársaság folytonos gyarapodására és szerencséjére, igen hevesen kívánom, magamat pedig Szentségtek boldog lábának poraihoz ismét és ismét a legalázatosabban ajánlom. Kelt Esztergomban, március 13. napján, 1528.

Szentségtek

legalázatosabb szervitora és káplánja, Pál választott esztergomi [érsek], saját kezével

Megjegyzés:

A dátumot követő rész Várdai Pál kézírása

XXIV/1

1528. 13. Martii, Strigonii

Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 5, f. 144.

[Inscriptio:] Sanctissimo domino nostro pape

[Alia manu:] 1528. del ves(covo) [!] de Strigonie 13. Martii

Beatissime pater et domine mihi clementissime!

Post pedum oscula beatorum Sanctitatis Vestre et humillimam mei in eius gratiam commendationem. Vacante his superioribus diebus per interitum clare memorie reverendissimi olim Ladislai archiepiscopi in bello proxime adversus Turcas infoeliciter gesto ecclesia metropolitana Strigoniensi serenissimus princeps, dominus Ferdinandus, Hungariae et Bohemiae rex, dominus meus clementissimus me ad illam (meritis licet imparibus et invitum) elegit Sanctitatis Vestre per litteras suas pro provisione illius assequenda presentat. Supplico itaque eidem humillime, dignetur pro summa generis et animi sui nobilitate singularique in omnes bonitate et clementia me (etsi tanto oneri minus idoneum) administrationi illius clementer perficere bullamque provisionis – gratis pro hac dumtaxat vice – expediri mandare. Adeo enim gravibus hoc presertim tempore in alendo milite praemor sumptibus, ut, nisi alieno me ęre obligem, ne ad stipendia quidem militum solvendo esse possim. Quamvis n[?] magna possessionum archiepiscopatus pars, ex quibus proventus arciepiscopatus redibant, hostium immanitate ferro ignique vastata sit, copias tamen eodem, quo prius et etiam ampliori habere cogor numero. Quamobrem etiam atque etiam supplico eidem enixissime, dignetur in hoc desiderii et Regie Maiestatis et meis generose correspondere, quod ego perpetuis meis obsequiis et servitute ab eadem promereri curabo. Quam ut Deus Optimus Maximus quam maxime longevam foelicissimamque pro assiduo sancte matris ecclesie et totius reipublice Christiane augmento et foelicitate faciat, vehementissime cupio, meque pulveribus pedum beatorum eiusdem iterum atque iterum humillime commendo. Datum Strigonii, die XIII. Martii MDXXVIII.

Eiusdem Sanctitatis Vestre

humillimus servitor et capellanus Paulus electus Strigoniensis manu sua

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso a Paulo de Warda scripta est.

1531. október 8., Drégely
Várdai Pál esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 6, f. 273.

Nyomt. kiadása: THEINER 1863, n. DCCCXXXIX, 614–616. l.

ETE II, n. 150, 165–168. l.

[Címzése:] Krisztusban legszentebb atyámnak és uramnak, VII. Kelemen úrnak, isteni előrelátásból a szent és sérthetetlen római és egyetemes egyház főpapjának, a legkegyelmesebb úrnak

Legboldogabb atya és úr, nekem mindig legkegyelmesebb uram!

Szentségtek boldog lábának hív csókolása és magamnak a kegyébe való legalázatosabb ajánlása után. [Bár] már több levélben Szentségteknek a Szentségtek és az Apostoli Szentszék iránti örök engedelmességem és szolgálatom kötelezettsége szerint megjelentetem, mi bukásba és veszedelmekbe kényszerült bele ez, az egyébként a törökök vad zsarnoka által teljességgel szétmarcangolt és levert királyság, kételkedem mégis, hogy a levelek a háborúk folyamatos zajgása és az utak veszedelmei miatt Szentségteknek megadathattak. Most hát ismételtén, hogy ezáltal a Szentségtek iránti hitemnek és figyelmességemnek megfeleljek, jónak látszott nekem a királyság veszedelmeiről és legszerencsétlenebb állapotáról Szentségteket értesíteni. Elűzetvén ugyanis legfenségesebb uram, Ferdinánd király által a székből János király, miután őfelsége a királyság szent diadémját felvette, s a királyság igazgatását elnyerte, és aztán ugyanazon János királlyal különféleképp megküzdött és mindig győztesen jött ki a hadakból – annyira, hogy amaz erőinek megfogyatkozása miatt a királyság határain kívülre vándorolni kényszerült –, követséget küldvén hozzá, elhatározta a királyság végvárainak a visszakérését, amelyeket a törökök császára kevéssel előbb elvett. Ezt a követséget az uralomvágytól elragadott császár semmibe vévén, erőit mindenfelől összevonván elhatározta őfelsége háborúval való üldözését. Ezt János király megértve, azt híve, hogy amannak segítségével mind magáról, mind a királyság visszaszerzéséről gondoskodhatik, követeket küldvén hozzá elérte, hogy az a királyságot neki mint királynak épen hagyja hátra. Miután tehát a császár elhatározta, hogy amit eszébe vett, valóban véghez viszi, nem kevésbé bátor, mint igen véres kézzel a királyságba behatolt, s miután először sok hívó leölésével elfoglalta a budai várat és várost, aztán Visegrád, Fehérvár és Pest városát megadásra bírta, egyenes úton az ausztriai Bécsbe tartott, s azt megszállással körülvette, ahol is a keresztények sokezrének fogságba vetése és szolgaságba hurcolása után mi kegyetlen és hallatlan öldöklések, ocsmányságok, szentségyalázások és csapások követték el, igen könnyen meggondolhatja Szentségtek. Miközben ezek így történtek, én legfenségesebb uramat, Ferdinánd királyt a királyság

XXIV/2

1531. 8. Octobris, Dreghel

Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 6, f. 273.

Editio: THEINER 1863, n. DCCCXXXIX, p. 614–616.

ETE II, n. 150, p. 165–168.

[Inscriptio:] Sanctissimo in Christo patri et domino meo, domino Clementi septimo, divina providentia sacrosanctae Romanae et universitatis ecclesie pontifici maximo, domino clementissimo.

Beatissime pater et domine, domine mihi semper clementissime!

Post devota pedum oscula beatorum Sanctitatis Vestre et humillimam mei in gratiam eius commendationem. Pluribus iam litteris Sanctitati Vestre pro debito obedientie et servitutis mee perpetue erga eandem et Sanctam Sedem Apostolicam significavi, in quae precipicia et calamitates regnum hoc alioqui saeva Thurcarum tyrannide satis superque lacerum et afflictum redactum sit, dubito tamen litteras ob assiduos bellorum aestus et itinerum discrimina eidem reddi potuisse. Nunc itaque rursus, quo fidei et observantiae mee erga Sanctitatem Vestram respondeam, visum est mihi de periculis et inauspicatissimo regni statu eandem certiore reddere. Pulso namque rege Joanne e sede sua per serenissimum dominum meum, regem Ferdinandum cum Maiestas Sua sacrum regni diadema suscepisset regnique administratione potitus fuisset ac varie deinceps cum eodem rege Joanne decertasset superiorque semper armis evasisset – adeo, ut ille extra fines regni defectu virium migrare cogeretur –, statuit arces regni finitimas paulo ante per caesarem Thurcarum ademptas missa ad eum legatione repetere. Qua legatione caesar dominandi cupidine raptus nihilipensa, contractis undique viribus decrevit bello Maiestatem Suam persequendum. Quod rex Joannes intelligens, credens ope illius et sibi et regno recuperando consulere posse missis ad eum oratoribus impetravit, ut regnum salvum sibi, ut regi relinqueret. Cum itaque caesar, quod mente conceperat, re ipsa exequi destinasset, manu non minus forti, quam cruentissima regnum penetravit, expugnataque primum – non sine multa fidelium caede – arce et civitate Budensi, deinde Wysegradiensi, Albe Regalis et Pesthiensi civitatibus in deditionem receptis recta Viennam Austriae contendit illamque obsidione cinxit, ubi multis millibus Christianorum captis et in servitutem abductis que dire et inaudite cedens, spurcicie, blasphemie et calamitates patrate sint, haud difficile Sanctitas Vestra considerare potest. Dum haec ita agerentur, ego serenissimum dominum meum dominum Ferdinandum regem extra limites regni, ubi tunc agebat, ob nimiam locorum distantiam et rei familiaris inopiam quodque aditus viarum omnes

határain kívülre, ahol akkor időzött, a helyek túlságos távolsága és a vagyon[om] szűkössége miatt és mert az összes odavezető út az ellenség által már elzárattott, nem követtem, hanem az élet védelme miatt Esztergomból eltávozván egyházam más várába mentem. Onnan János király által Budára, ahol már a törökök császára által a királyi székhelybe belehelyeztetett, mégha többször is szólítottan, jönni mégis az esküvés köteléke miatt, amellyel a legfenségesebb királynak, Ferdinándnak, uramnak megőrzendő hitem szerint kötelezett voltam, ismételten visszautasítottam. E dolog miatt az érsekségből engem elmozdított és azt másra bízta, birtokai és jövedelmei jó részét pedig elfoglaltatta, s elhatározta az esztergomi várnak a kezemből való kivételét is. A másik oldalról azonban a legfenségesebb király, Ferdinánd, úgy értékelve, hogy én tőle János királyhoz pártoltam el, egyházam összes birtokát, tizedét és akármi más jövedelmét főhercegsége számára sajátul hasonlóképpen elfoglaltatta. Így az áldozat és az áldozókés között, mindkét fejedelem által szorítottan, amikor láttam, hogy semmi más út nem marad nekem az egyháznak és az Úr gondomra bízott nyájának és Esztergom várának a törökök torkából való megőrzésére, az igen érett megfontolásban bízva a boldog emlékezetű legszentebb I. Leó pápa, Szentségtek elődje példáját utánozva – aki Totillasnak, a vandálok hitszegő királyának²³ Eridanusnál, nehogy Rómába jőve azt tűzzel-vassal, amint Itália más részeit, pusztítsa, elébe ment és Itália számára a békét elérte – néhány százezer hitetlen között fejemnek és életemnek a legsúlyosabb veszedelme középette a császár akkor Bécs városa alá helyezett táborába bementem. Ott főkapitányát, Ibrahim pasát, a keresztény hit és vallás épsége mellett, és az Apostoli Szentszék és Szentségtek iránt engedelmesen és Szentségteket az egyetemes egyház igazi és egyetlen fejéül és pásztorául és uramul ismételten elismerve megkértem, hogy egyházamat együtt annak hű népével épen és sértetlenül őrizze, s János király általi jogtalan elnyomatásomat se hagyja. Ő, miután megígérte, hogy mindent Isten útmutatása mellett, ahogy kívántam, visszatérésekor végre fog hajtani, visszatéréőben ígéreteinek teljesen megfelelt, az egyházat és az Úr nyáját épen és épségben nekem hátrahagyva és számomra Lodovico Gritti és Hieronym Laski urak révén azt is elérve János királytól, hogy engem állapotomban és méltóságomban az szabadon hagyjon meg. Ezen módon tehát mind egyházam, mind a hívek üdvéről, nehogy a vérengző ellenség által elemésztesse, gondoskodtam, ha pedig valaki talán ezeket a cselekedeteket az irántam való gyűlölségre tolmácsolná Szentségteknek, Szentségtek semmi hitelt ne adjon annak. Nekem ugyanis soha semmi közöm a törökhöz ezeken kívül, amiket előrebocsátottam, nem volt, azonban, hogy egyházamat és népemet és önmagamot őrizzem, rákényszerültem a tyrannushoz járulni és dühöngő lelkét, hogy fel ne faljon, amennyire lehetséges volt, csillapítani. És bár ezután, az ellenségnek a királyságból való kimenetelekor szükséges volt, hogy János király alattvalója legyek (amint ő nekem meghagyta), meggondolva mégis, hogy ő nem eléggé keresztényien cselekedik a királyság védelmezésében és a törökök csapatait a krisztushívők ellen egyszer, kétszer és harmadszor is felfegyverzi és a királyságba behozza, egyházkerületem pedig és az egyház javai tűzzel-vassal dúlatnak, a parasztok meg örök szolgaság-

²³ Totilas a keleti gótok királya (541–552) 546-ban és 549-ben is elfoglalta Rómát. Azonban 552-ben a bizánci főparancsnok szétverte seregét, a csatában Totilas is elesett.

iam per hostes preclusi essent, subsequi nequivi, sed tutandę vitę causa Strigonio digressus in aliam me arcem ecclesię meę contuli. Unde per regem Joannem Budam, ubi iam per caesarem Thurcarum in regiam sedem collocatus fuerat, etsi pluries accersitus, venire tamen propter vinculum iusiurandi, quo serenissimo regi Ferdinando, domino meo de fide servanda obstrictus eram, prorsus recusavi. Qua de re archiepiscopatu me destituit et alteri de eo providit et bonam possessionum et reddituum illius partem occupari fecit et arcem quoque Strigoniensem de manibus meis excipiendam decrevit. Ex altera vero parte serenissimus rex Ferdinandus estimans me a se ad regem Joannem defecisse omnes possessiones, decimas et alios quoslibet ecclesię meę proventus archiducatu suo proprios similiter occupari fecit. Sic inter sacrum et saxum ab utroque principe contrusus, cum nullam aliam viam servandę ecclesię et gregis dominici curę meę credidi arcisque Strigoniensis a faucibus Thurcarum reliquam mihi viderem, consilio maturiore fretus exemplum beatę memorię sanctissimi Leonis pape primi, precessoris Sanctitatis Vestre imitatus – qui Totille³⁶ perfido Vandalorum regi ad Eridanum, ne Romam veniens ferro et igni eam, ut alias Italie partes, vastaret, occurrit, et Italię pacem impetravit – inter aliquot centena perfidorum millia cum gravissimo capitis et vitę periculo in castra caesaris tunc sub civitate Viennensi posita penetravi. Ubi supremum eius capitaneum Ibrayn passam salva fide et religione Christiana ac Sanctę Sedis Apostolicę Sanctitatisque Vestre obediens, eandem verum et unicum caput pastoremque universalis ecclesię ac dominum meum recognoscens precatum sum, ut ecclesiam meam una cum populo eius fidei salvam et illesam servaret, neve per Joannem regem me iniuste opprimi pateretur. Qui cum omnia, Deo authore (ut optabam) in reditu effecturum pollicitus esset, rediens promissis integre respondit ecclesiam gregemque dominicum salvum et incolumem mihi relinquens et mihi quoque medio dominorum Ludovici Griti et Hieronimi Laczkę a rege Joanne, ut me in statu et dignitate mea liberum relinqueret, impetrando. Hoc igitur modo et ecclesię meę et fidelium salutem, ne a truculento hoste consumerentur, consului, quod si quis aliter forsitan in odium mei acta hec mea Sanctitati Vestre interpretaretur, nullam ei fidem Sanctitas Vestra adhibeat. Nihil enim mihi unquam cum Thurca praeter hec, quę premissi, commune fuit, verum ut ecclesiam et plebem meam meque ipsum servarem, coactus fui tyrannum adire et animum eius furentem, ne obses, quoad fieri potuit, demulcere. Et quamvis postea hoste e regno abeunte regi Joanni mihi subesse (ut ille mandaverat) necessum erat, considerans tamen eum non satis Christianę in regno tuendo agere et copias Thurcarum adversus fideles Christi semel, iterum et tertio armare et in regnum advehere diocesimque meam et bona ecclesię ferro et igne vastari ac colonos in perpetuam servitutem dari vix tertia parte possessionum et incolarum proventuumque ecclesię meę salva mihi per Thurcas relicta – ferebatur preterea id quoque Sanctitatem Vestram ipsum Joannem regem propter huiusmodi cum hoste commertia pro debito officii sui pastoralis penis et censuris

³⁶Totilas rex Ostrogothorum (541–552) annis 546 et 549 Romam occupavit, sed anno 552 dux supremus Byzantinorum fudit exercitum eius et ipse rex in conflictu occubuit.

ra adatnak, egyházam birtokainak és lakóinak meg jövedelmeinek alig harmad részét hagyták meg nekem épségben a törökök – emellett az is hírlett, hogy Szentségtek magát János királyt az efféle ellenséggel való összeköttetésekért pásztori tiszte kötelessége szerint egyházi büntetésekkel és fenytésekkel támogatóival, a vele tartókkal és követőivel egyetemben megkötözte –, emiatt tőle (amint illő volt) a keresztény fejedelemhez, a legfenségesebb királyhoz, uramhoz, Ferdinándhoz hajoltam ismét, akinek joghatóságától egyházam és az Úr nyája üdvének megőrzése miatt időlegesen eltávoztam, együtt a várakkal és a néppel és egész famíliámmal, s az ő hívének nyilvánítottam magamat (mindazonáltal az Apostoli Szentszék és a Szentségtek iránti engedelmességtől és fogadalomtól és az esküvésnek a felszentelésem terhe alatt tett szentségétől egy körömnnyire sem, soha el nem tértem és halálomig sem áll szándékomban eltérni) esztergomi váramat – amely igen jeles és az ellenségnek való ellenállásra igen alkalmas a királyságban – őfelségének, hogy ezáltal az egyházat és annak joghatóságát épen és sértetlenül őrizzem, átadva, biztosítékokat téve mindazonáltal hozzá, hogy maga a vár az egyháztól el ne vesszék, hanem majd (miután a királyság dolgai az ellenségtől megvédelmeztettek és a királyságban a béke megerősödött) épen, szabadon és egyben nekem és egyházamnak adassék vissza. Most mégis őfelsége, nem tudom honnan, hacsak nem vetélytársaim rábeszélésétől és féltékenykedésétől felindítottan engem esztergomi váramból és egyházamból kizárattott, ugyanezen egyházam javait pedig és minden jövedelmét kezemből magának lefoglaltatta. Ami személyemet illeti, kész vagyok őfelségének, mivel szívem egyszerűségében és lelkem őszinteségében akárki megütkezésével mindig megmaradtam, magamat pedig minden dologban büntetlennek ismerem, akárhol ártatlanságomat kinyilatkoztatni. Ami azonban az egyházi méltóságomra tartozik – amelynél nagyobbnak csakis Szentségteket ismerem, ápolom, tisztetem és becsülöm, és senki mást –, kívánom, hogy Szentségtek ügyemet hagyja biztosokra, amely részleteiben csak akarja, aholis megadtván nekem a lehetőség becsülete, állapotom és méltóságom védelmére, fénynél világosabban ki fog tűnni, hogy én mindenben, amit a rosszakarók irigysége összehordott ellenem, ártatlan és ment voltam. Esedezem tehát Szentségtekhez a legalázatosabban, mint legkegyelmesebb uramhoz, méltóztassék fajtája és lelke legmélyebb nemessége és kegyelmessége szerint engem őfelségének ajánlottá tenni, s őt buzdítani, hogy a méltatlankodással, amely a vetélytársak balga rábeszélésétől ellenem benne támadt, hagyjon fel, váramat pedig és egyházamat a jövedelmekkel és minden gyarapodásával együtt bocsátaná vissza, engem pedig szokott kegyelmével öleljen át. Kész vagyok ugyanis őfelsége minden intésére vetélytársaim minden ügyködését és fecsegését megcáfolni, és nyilvánosan megmutatni, büntelen és ment vagyok mindenben. Mindezeket rendben akartam Szentségteknek jelenteni, hogy inkább az én számból, mint vetélytársaim fecsegéseiből merítse Szentségtek az igazságot. Ezekről többet e követeim a nevemben Szentségtek előtt fognak előadni, szavaiknak Szentségtek veleszületett kegyelmességével hitelt adni méltóztassék. Hogy Szentségteket a Legjobb, Legnagyobb Isten boldognak és igen szerencsésnek fogadalm szerint az egész keresztény köztársaság és szent egyháza nyugodt és csendes állapotáért őrizze, dédelgesse,

ecclesiasticis unacum fautoribus, adherentibus et assectoribus eius innodasse –, ob id ab eo (ut par erat) ad principem Christianum, serenissimum regem Ferdinandum, dominum meum, a cuius iurisdictione ob salutem ecclesię meę et gregis dominici servandam ad tempus discesseram, una cum arcibus et populo universaque familia mea deflexi, et eius me fidelem declaravi (ab obedientia tamen et devotione Sanctę Sedis Apostolicę et Sanctitatis Vestre sacramentoque iusiurandi sub munere consecrationis meę prestito ne latum quidem unguem unquam discessi et neque ad obitum usque discessurus sum) arcem meam Strigoniensem – quę insignior et ad resistendum hosti accomodatio in regno est – Maiestati Sęę, quo ecclesiam et iurisdictionem illius salvam et illesam servarem, tradens cautelis tamen adiectis, ne arx ipsa ab ecclesia depereat, sed mox (rebus regni ab hoste defensis et pace in regno firmata) salva, libera et integra mihi et ecclesię meę reddatur. Nunc tamen Maiestas Sua, nescio unde, nisi emulorum meorum suasu et obtrectatione mota me de arce et ecclesia mea Strigoniensi excludere bonaque et proventus eiusdem ecclesię meę universos de manibus meis pro se occupari fecit. Quod ad personam meam attinet, paratus sum Maiestati Sęę, quum in simplicitate cordis et animi synceritate citraque offensam cuiuspian semper conservatus sim innoxiumque in omnibus sciam, ubilibet innocentiam meam declarare. Quod vero ad dignitatem ecclesiasticam – qua Sanctitatem Vestram tantum et neminem alterum maiorem agnosco, colo, veneror et observo –, opto, ut Sanctitas Vestra causam meam commissariis, quibus voluerit in partibus, deleget, ubi data mihi facultate honorem, statum et dignitatem tuendi luce clarius enitescet me in omnibus, quę livore malevolorum in me congesta sunt, insontem et immunem fuisse. Supplico igitur Sanctitati Vestre humillime tanquam domino meo clementissimo, dignetur pro altissima generis et animi sui nobilitate atque clementia me Maiestati Sęę commendatum facere illamque adhortari, ut indignationem, quam ex sinistra emulorum suggestionem adversum me concepit, ponat arcemque et ecclesiam meam unacum proventibus et omnibus emolumentis suis remittere velit meque gratia sua solita complectatur. Paratus enim sum ad omnem Maiestatis Sęę nutum omnes emulorum meorum technas et blatheramenta diluere inculpatumque et immunem in omnibus palam me demonstrare. Volui hęc omnia ex ordine Sanctitati Vestre significare, ut ab ore meo potius, quam emulorum meorum obloquiis Sanctitas Vestra hauriat veritatem. Plura super hiis hii nuntii mei nomine meo coram Sanctitate Vestra referent, quorum verbis Sanctitas Vestra pro sua innata clementia fidem prestare dignetur. Quam ut Deus Optimus Maximus felicem faustissimamque ad vota pro quieto et tranquillo statu totius reipublicę Christianę ecclesięque sanctę suę servet, foveat, protegat et tueatur, omnibus votis exopto meque et servitia mea perpetua pulveribus pedum eiusdem etiam atque etiam vehementissime commendo. Ex arce mea Dregchel, die octava mensis Octobris MDXXXI.

Eiusdem Sanctitatis Vestre humilis ac devotus capellanus
Paulus archiepiscopus Strigoniensis manu propria

oltalmazza és óvja, minden fogadalmammal kívánom, magamat pedig és örök szolgálataimat Szentségtek lába poraihoz ismét és ismét a leghevesebben ajánlom. Váramból, Drégelyből, október hónap nyolcadik napján, 1531.

Szentségtek alázatos és hív káplánja

Pál esztergomi érsek tulajdon kezével

XXIV/3

1533. április 6., Bécs

Várdai Pál esztergomi érsek VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 8, f. 205., 207.

Gyűrűs pecséttel.

[Címzése:] Krisztusban legszentebb atyának és úrnak, VII. Kelemennek, isteni előrelátásból a rómaiak és az egyetemes egyház legszentebb főpapjának, a legkegyelmesebb úrnak

[Más kézzel:] az esztergomi érsek [levele] Virágvasárnap

Legboldogabb atya, úr és nekem legkegyelmesebb uram!

Szentségtek boldog lábának csókolása, hív imáim és legalázatosabb szolgálataim örök ajánlása után. Nem kételkedem, Szentségtek friss emlékezetben tartja, hogy én Szentségteknél tavaly előtt – miután a rómaiak, Magyarország és Csehország stb. legfenségesebb királya, legkegyelmesebb uram némely vetélytársam hamis feljelentésből engem esztergomi egyházamtól és váramtól, egyszersmind mind a lelki, mind az ideigvaló joghatóságtól megfosztott – mind levélben, mind hírnökök révén, ahogy köteles voltam, esedeztem, hogy Szentségtek elfogadván ártatlanságomat, atyai kegyességéből mind rólam, mind egyházam dolgairól kegyelmesen gondoskodni méltóztatna és érné el tekintélyével őfelségénél, hogy engem, az egész vétekben így ártatlant, esztergomi egyházamban és váramban és lelki meg ideigvaló joghatóságomban ne terheljen. Mégha ezzel kapcsolatban Szentségtektől semmilyen levelet hírnökeimen keresztül nem kaptam is, Szentségtek legjámborabb indítványáról mégis értesültem, s megéreztem Szentségtek nem közepes segítségét és támogatását, különösen a főtisztelendő Vincenzo Pimpinelli úr, Szentségteknek akkoriban az előbb említett legszentebb felségnél levő követe ténykedéséből. Az ő serény gondoskodása és figyelme révén (arra, úgy ítélem, Szentségtek utasította) őfelsége megismervén végre ártatlanságomat engem korábbi állapotomba (csak a várat és esztergomi egyházamat vévén el tőlem), amit én fejmem ezer veszedelme közepette megőrzötten őfelsége kezébe átadtam volt, minden joghatósággal, mind a lelkivel, mind az ideigvaló-

XXIV/3

1533. 6. Aprilis, Viennae

Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 8, f. 205., 207.

Sigillo annulari.

[Inscriptio:] Sanctissimo in Christo patri et domino Clementi septimo, divina providentia Sanctissimo Romanorum ac universalis ecclesie pontifici maximo, domino clementissimo

[Alia manu:] del archiepiscopo de Strigonia della Domenica di Palma

Beatissime Pater, domine et domine mihi clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestrae beatorum, orationum devotarum humilliumque servitorum meorum perpetuam commendationem. Non dubito Sanctitatem Vestram recenti tenere memoria me apud eandem anno superiore – cum serenissimus Romanorum, Hungarie ac Bohemie etc. rex, dominus meus clementissimus ex aliquorum aemulorum meorum falsa delatione me ecclesia et arce mea Strigoniensi simul et jurisdictione tam spirituali, quam temporalis destituerat – et per litteras et per nuncios, uti debueram, supplicasse, quo Sanctitas Vestra accepta innocencia mea ex pietate paterna tum mihi, tum rebus ecclesie mee clementer consulere dignata fuisset effecissetque autoritate sua apud Maiestatem Suam, ne me, sic omnis culpe insontem, in ecclesia et arce mea Strigoniensi jurisdictioneque spirituali et temporalis molestaret. De qua re, et si litteras Sanctitatis Vestre a nuntiis meis nullas habui, pietissimam tamen Sanctitatis Vestre relationem accepi sensique non mediocrem Sanctitatis Vestre opem et auxilium, opera presertim reverendissimi domini Vincentii Pimpinelli, Sanctitatis Vestre apud prefatam Maiestatem Sacratissimam tunc temporis nuntium. Cuius sollerti cura et diligentia (id, ut arbitror, Sanctitate Vestra sibi demandante) adhibita Maiestas Sua cognita demum innocencia mea me in statum meum pristinum (dempta mihi sola arce et ecclesia mea Strigonesi) quam ego cum mille periculis capitis mei conservatam manibus Sue Maiestatis tradideram, cum omni jurisdictione, tam spirituali, quam temporalis reposuit et restituit reservatis etiam ex annuis meis proventibus pro sustentatione militum in ea existentium sex millibus florenorum quotannis solvendorum, quod mihi ad exolvendum, presertim cum magna pars proventuum meorum sub ditione Joannis waywodę occupata sit et existat, difficile et admodum onerosum esse videtur. Aestate quoque preterita caesar Thurcarum, crucis Christi inimicus iam tertio ad evertendum istud regnum adflictiissimum comparatis viribus et copiis tam terrestribus, quam navalibus cum ipse cum copiis terrestribus eam plagam regni tenuisset, quae hactenus ab omnibus hostium insultibus intacta remanserat, navales

val együtt visszahelyezett és visszaállított, noha félretévéni évi jövedelmemből az abban levő katonák tartásáért hatezer, évente fizetendő forintot is, amely megfizetése számomra – különösen, mivel jövedelmeim nagy része János vajda joghatósága alatt megszállatott és megszállás alatt van – nehéznek és módfelett terhesnek látszik. Az elmúlt nyáron is a törökök császára, Krisztus keresztjének ellensége már harmadszor gyűjtven össze erőit, azaz mind szárazföldi, mind hajós csapatait ezen igen levert királyság feldúlására, miután maga szárazföldi csapataival a királyság ama részét foglalta el, amelyik eddig az ellenség minden támadásától érintetlen maradt, hajós csapatait János vajdának és Lodovico Grittinek esztergomi váram és egyházam, amelynek a lábánál a Duna folyik, ostromlására átadta és átengedte. Azok feldúlván és elégetvén az egész területet, Esztergom városát és káptalanját, csaknem négy hónapja váramat és egyházamat kegyetlen megszállással vették körül, lerontatván ugyanis nagyobbbrészt a falak még az egyházat sem kímélték meg. Másfelől azonban a törökök császára feldúlván azt a területet, amelyet megszállt, miután nesztét vette, hogy a rómaiak legszentebb császári és királyi felségei derék erővel feléje sietni és hadijelvényeiket egyesítvén vele döntő ütközetet vívni akarnak, előreküldvén bizonyos lovasezredeket Ausztria égetésére visszavonult és Szlavónia igen nyomorult tartományán keresztül – miután tűzzel-vassal feldúlta – hazatért, és így a hatalmas fejedelmek hatalmas hadjáratát az oly eszélyes ellenség csellel kijátszotta. Miután azonban a magyar urak, Szentségtek könnyűfegyverzetű zsoldoskatonái németek és spanyolok néhány [alakulatá]val együtt észrevették, hogy ezek Ausztriába behatoltak, minden késlekedést félretévéni követték őket, az utolérteket pedig, bár nem egyenlő erőkkkel, bízva mégis Isten könyörületességében, megtámadván szétverték és megszasztották annyira, hogy igen kevesen menekültek meg a hatalmas seregből. Látva hát a legfenségesebb fejedelmek, hogy esztergomi váram és egyházam még mindig kemény megszállás alatt van, felállítván szárazföldi és hajós csapataikat segítség küldését határozták el, amely elküldetvén alighogy jól láthatóvá lett az ellenségnek, a megszállás feloldásával a törökök Budára vonultak vissza. Mivel hát ezek így történtek meg, Legboldogabb Atya, esztergomi egyházam és váram akkora romlásba és pusztulásba jutott, én pedig jövedelmeimből annyira kifogytam, hogy egész évi jövedelmemmel sem lennék elégséges ekkora romlás kijavíttatására. Mivel tehát, Legboldogabb Atya, ama Legszenetebb Királyi Felség a törökök császárával jelenleg valami alapot vetett a békének, amelybe jó reményt helyeztünk, s nem is kétleném, hogy őfelsége minden királyságában erős nyugalom parancsoltatik meg és hogy magyarországi országlakóival őfelsége azt teszi, ami jó és keresztény fejedelemhez illik, én mégis, bízván Szentségtek segítségében és az Apostoli Szentszék tekintélyében Szentségtekhez menekülni nem féltem. Esedezem tehát Szentségtekhez, mint legkegyelmesebb uramhoz és a legjámborabb atyához, méltóztassék őfelségénél, ha valamiképp béke fog köttetni, elérni, hogy nekem vagy az egyháznak a jogokban, kiváltságokban, a várak és egyéb, az ideigvaló joghatóságához tartozó dolgok birtok-

copias Joanni waywodę et Ludovico Griti ad expugnandam arcem et ecclesiam meam Strigoniensem, ad cuius radices Ister defluit, dederat et concesserat. Qui devastata et succensa tota regione, civitate et capitulo Strigoniensi quattuor fere mensibus arcem et ecclesiam meam dira obsidione cinctam tenuerunt, dirutis enim pro maiori parte muris ne ecclesię quidem pepercerunt. Ex altera vero parte caesar Thurcarum devastata ea plaga, quam tenuerat, cum sacratissimas Romanorum caesaream et regiam Maïstates iustis viribus ipsi occurrere collatisque signis secum decernere velle presensisset, premissis certis millibus equitum ad Austriam exurendam pedem retraxit ac per miserriam Sclavonie provinciam – eadem ferro et flamma eversa – ad penates rediit, et sic tantam expeditionem tantorum principum tam callidus hostis astu delusit. Hos vero cum in Austriam penetrasse domini Hungari, militares levis armature stipendiarii Sanctitatis Vestre cum aliquot Germanorum et Hispanorum animadvertissent, sublata omni mora subsecuti sunt, et assecutos, viribus licet imparibus, freti tamen misericordia Dei adortos[!] fuderunt fugaruntque adeo, ut perpauci ex tanto exercitu evaserint. Videntes itaque sacratissimi principes arcem et ecclesiam meam Strigoniensem dira adhuc obsidione teneri instructis copiis terrestribus et navalibus suppecias mittere decreverunt, quibus expeditis vixdum bene visis hostibus soluta obsidione Thurce Budam sese contraxerunt. Hiis itaque gestis, Beatissime Pater, ecclesia et arx mea Strigoniensis ad tantam redacta est ruinam et desolationem et ego in proventibus meis adeo exhaustus, ut totis annuis meis proventibus tantam ruinam resarciri facere non sufficerem. Cum itaque, Beatissime Pater, eadem Sacratissima Regia Maïestas cum caesare Thurcarum impresentiarum aliquod pacis fundamentum iecerit, in quo bonam spem locaverimus, nec dubitem, quin in omnibus regnis Sue Maïestatis tranquillitas firma sanctiatur, et cum regnicolis suis Hungarie sua maïestas id agat, quod bonum et Christianum principem decet, ego tamen confisus in auxilio Sanctitatis Vestre ac Sanctę Sedis Apostolicę autoritate ad Sanctitatem Vestram confugere non expavi. Supplico itaque Sanctitati Vestre tanquam domino meo clementissimo et patri pietissimo, dignetur apud Suam Maïestatem, si aliqua pax conciliabitur, efficere, ne mihi aut ecclesie in iuribus, privilegiis, possessionibus arcium aliarumque iurisdictionum temporalium detrimentum aliquod aut iniuria inferatur, sed Maïestas Sua velit me penes ecclesiam meam iuxta libertates regni et ecclesiarum Dei conservare et manutenere, quod apud Sanctitatem Vestram humillimis meis servitiis promereri contendam. Nam alioqui certa sit Sanctitas Vestra, quod si ipsa ecclesia mea Strigoniensis, que prima est et metropolis in hoc regno, aliquod detrimentum patietur, vereor, ne Christianitas et religio nostra iacturam patiat. Quam pro augmento reipublicę Christiane ad vota feliciter valere cupio, cuius pedibus me atque etiam humillime commendo. Vienne, Pannonię, in dominica Palmarum MDXXXIII.

Eiusdem Sanctitatis Vestre humillimus servitor

et capellanus Paulus archiepiscopus Strigoniensis manu propria

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso a Paulo de Warda scripta est.

lásában valami kár vagy jogtalanság ne okoztassék, hanem őfelsége engem egyházam mellett a királyság és Isten egyháza szabadságai szerint őrizne és tartana meg, amit Szentségteknél legalázatosabb szolgálataimmal kiérdemelni törekedni fogok. Ugyanis máskülönben bizonyos legyen Szentségtek, hogy ha amaz esztergomi egyházam, amelyik az első és a fő ebben a királyságban, valami kárt fog szenvedni, félek, hogy a kereszténység, azaz vallásunk szenved kárt. Szentségtek a keresztény köztársaság gyarapodásáért fogadalom szerint szerencsésen legyen, kívánom, lábához magamat ismételten is a legalázatosabban ajánlom. Bécsben, Pannóniában, Virágvasárnap, 1533. Szentségtek legalázatosabb szervitora és káplánja, Pál esztergomi érsek tulajdon kezével

Megjegyzés:

A dátumot követő rész Várdai Pál kézírása

XXIV/4

1534. november 20., Bécs Várdai Pál esztergomi érsek III. Pál pápának

Segr. Stato, Principi, 8, f. 310.

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása és magamnak a kegyébe való legalázatosabb ajánlása után. Szerfeletti örömet nyilvánítom ki Szentségteknek, hogy a Legjobb, Legnagyobb Isten Szentségteket az apostolság csúcsára erényei érdeme miatt felemelte és méltónak ítélte arra, hogy rábízássék szerencsés ómennel az annyi szakadás viharaitól régóta nyomorgatott egyháznak az ugyanezen viharokból való kiragadása. Hogy a méltóság e csúcsán elég sokáig parancsolni és mindenki óhajának megfelelni Szentségteket engedje, a Legjobb, Legnagyobb Istent magát kérve kérem legfőbb könyörgéseimmel. Egyébként megérthette Szentségtek, hogy az elmúlt években a legszentebb úr, VII. Kelemen, Szentségtek elődje, noha érdemeim nem voltak megfelelők, e királyság háborúinak és zavargásainak leghevesebb forrongásai és viharai közepette – a rómaiak, Magyarország és Csehország, stb. legfenségesebb királya, legkegyelmesebb uram kérésére és közbelépésére – miként méltóztatott engem ezen esztergomi egyháznak az élére tenni prelátusul és a lelkek pásztorául, és arról számomra kegyelmesen gondoskodni. Hogy abban mind a mai napig mégis mennyi veszedelmet, nyomorúságot, szorongatást szenvedtem el a törökök legvéresebb zsarnokától, az egész keresztény köztársaság ellenségétől, és az ő legkegyetlenebb csatlósaitól, tudom, Boldogságtoknak már teljesen tudomására jutott, és bár akkor az annata valamely részének a megadását az Apostoli Szentszék ősi rendelete szerint Szentségtek kamarájá-

XXIV/4

1534. 20. Novembris, Viennae

Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Paulo papae III.

Segr. Stato, Principi, 8, f. 310.

Beatissime Pater et Domine, Domine Clementissime!

Post oscula pedum beatorum Sanctitatis Vestre et humillimam mei in gratiam eius commendationem. Gratulor Sanctitati Vestre magnopere, quod Deus Optimus Maximus eandem ad summum apostolatus fastigium merito virtutum suarum evexerit dignumque censuerit, cui ecclesia, que tot sc̄ysmatum procellis iamdiu premitur, ex eisdem eripienda felici omine crederetur. In quo quidem dignitatis culmine ut diucius imperare votisque omnium respondere sibi concedat, Deum ipsum Optimum Maximum summis precibus oro ac obtestor. Ceterum intelligere potuit Sanctitas Vestra, quo pacto superioribus annis sanctissimus dominus Clemens septimus, predecessor Sanctitatis Vestre meritis meis licet imparibus inter flagrantissimos bellorum et tumultuum regni huius estas et procellas – rogatu et intercessione sacratissimi Romanorum, Hungarie et Bohemie etc. regis, domini mei clementissimi – ecclesie huic mee Strigoniensis in prelatum et pastorem animarum preficere de eaque mihi clementer providere dignata fuit. In qua tamen quantum calamitatis erumnarum et tribulacionum a cruentissimo Turcarum t̄yranno hoste tocius reipublice Christiane satellitibusque eius immanissimis ad hunc usque diem perpessus sim, scio iam Beatitudini Vestre plane innotuisse et quamvis tunc aliquam annate partem ex veteri Sancte istius Apostolice Sedis instituto camere Sanctitatis Vestre per Joannem Andream de Sbardelatis modo et via, quibus id facere posset, designatis reddendam constitueram et de residuo quoque exsolvendo certissimos proventus meos eidem deputaram, intervenientibus tamen interim novis et incredibilibus tumultuum sedicionumque tempestatibus, captivitate eciam eiusdem procuratoris mei ac proventuum et possessionum ecclesie mee (partim per eosdem truculentissimos Christiani nominis hostes direpcionibus et ignis voragine in cineres et favillas versione, partim aliorum militum rapinis, spoliis et depredacionibus atque eciam occupacionibus per partem adversam patris) tota hec mea voluntas et firmum propositum cassum et irritum fuit, in eamque me egestatem arma eiuscemodi hostilia precipitarunt, ut vix vel ad victum quotidianum sumptus et familie mee necessarij ex proventibus meis suppetant, nedum annatam ipsam (ut par erat) reddere valisset. Accedit huc, quod per novissimam arcis et ecclesie mee predictae immanitate et ferocitate eorundem Turcarum obsidionem acerrimamque oppugnacionem turres, muri et propugnacula arcis eiusdem partim suffosionibus et cuniculis factis, partim vero ictibus bombardarum in magna parte diruta et solo equata sunt. Que, nisi primo quoque tempore in integrum restituantur, non huic

nak Giovanni Andrea de Sbardelatis révén, kijelölván a módot és az utat, amelyeken azt megteheti, elhatároztam, és a maradék megfizetésével kapcsolatban is a legbiztosabb jövedelmeimet neki rendeltem – mégis közben zavargások és lázadások új és hihetetlen viharai jöve közbe, ugyanezen prokurátoromnak a fogsága is, és egyházam jövedelmeinek és birtokainak elfoglalása (részben a keresztény név ugyanazon legvadabb ellenségei által elkövetett fosztogatások és tűzörvénnyel hamuba és parázsba fordítások, részben más katonák rablásai, fosztogatásai és pusztításai, sőt még a másik fél által elkövetett foglalások révén is) ez az én egész akaratom és erős célkitűzésem érvénytelen lett, az efféle ellenséges fegyverek pedig engem olyan nélkülözésbe taszítottak bele, hogy akár a napi élelemre és a familiám számára szükséges költségek alig telnek ki a jövedelmeimből, nehogy azt az annatát (ahogy méltó lett volna) kiadhatta volna. Hozzájön ehhez, hogy előbb mondtott váram és egyházam utolsó, ugyanazon törökök kegyetlenségével és vadságával [történt] megszállása és igen kemény ostroma révén ugyane vár tornyai, falai és bástyái részben az aláásások és aknák készítése miatt, részben pedig a bombatámadások által nagyrészt leromboltattak és a földdel egyenlővé tétettek. Ha ezek mindjárt meg nem építetnek, nem csak ennek a királyságnak, hanem az egyetemes keresztény köztársaságnak is a legsúlyosabb pusztulást és veszedelmet okozhatják. Helyreállításukért minden magános hasznomat és szükségletemet hátratévéen elhatároztam, hogy ami kiadást vagy költséget, akár kölcsön címén is barátaimtól vagy az egyház jövedelméből összekaparni képes leszek, [azzal] a legfigyelmesebben nekifeszem és azon virrasztok, hogy olyan gyorsan, amennyire lehetséges lesz, korábbi állapotába helyeztessenek vissza. Így hát esedezem Szentségtekhez a legalázatosabban, méltóztassék veleszületett kegyelmessége és jámborsága szerint, tekintettel mindenekelőtt a mindenható Istenre, aztán az egész keresztény köztársaság megőrzése végett is ezen nyomorúságon és végső szükségemen meg ugyanezen vár romjainak helyreállításán jámboran és kegyelmesen segíteni és rábólintani atyáim, hogy legalább ez a most a Szentségtek kamarájához köteles annata ugyanazon vár és a keresztény köztársaság hatalmas szükségének megszüntetése érdekében ez alkalommal nekem és ezen egyházamnak engedtessék el, nem kételkedem, hogy ezzel az ügyel kapcsolatban a legfenségesebb úr, a rómaiak, Magyarország és Csehország királya is, legkegyelmesebb uram, Szentségteknek elég bőségesen írt. Más, ehhez az ügyszökhöz tartozó dolgokat Szondi Pál úrtól, Szentségtek kisebb gyóntatójától és az isteni Tamás mártír [egyháza] prépostjától és ezen esztergomi egyházam kanonokjától, aki a jelen levelet Szentségteknek megadja majd, fog megtudni. Hogy szavainak fülét jóakaratóan odatartani és teljes hitelt adni méltóztassék, ismét és ismét a leghevesebben kérem és esdem. Szentségteket a Legjobb, Legnagyobb Isten a legtovább és a legszerencsésebbnek a szent és sérthetetlen római egyház és az egész keresztény köztársaság nyugodt és csendes állapotáért őrizné, ismét és ismét minden fogadalmammal kívánom. Kelt Bécsben, november hó 20. napján, az Úr ezeröttszázharmincnyolcadik évében.

Szentségtek legalázatosabb szervitora és hív káplánja Pál esztergomi érsek [tulajdon] kezével
Megjegyzés:

A dátum utáni rész Várdai saját kézírása.

regno solum, verum eciam universe reipublice Christiane gravissimam possent adferre cladem et perniciem. Pro quibus restaurandis omnibus commodis et necessitatibus meis privatis posthabitis constitui, quicquid expensarum et sumptuum vel nomine mutui ab amicis vel proventibus ecclesie corradere poterō, diligentissime incumbere et advigilare, ut citius, quo fieri poterit, in pristinum reponantur statum. Supplico itaque Sanctitati Vestre humillime, dignetur pro innata eius clemencia et pietate intuitu Dei omnipotentis imprimis, demum tocius reipublice Christiane conservande causa quoque hiis erumnis et extreme necessitati mee restauracionique ruinarum arcis eiusdem pie et clementer succurrere annuereque paterne, ut annata saltem hec exnunc camere Sanctitatis Vestre debita pro tanta arcis eiusdem et reipublice Christiane necessitate tollenda pro hac vice mihi et huic ecclesie mee relaxaretur, de qua re non dubito serenissimum dominum Romanorum, Hungarie et Boemie regem quoque, dominum meum clementissimum fusius Sanctitati Vestre scripsisse. Alia ad hanc rem a domino Paulo Zondino, penitenciarario minori Sanctitatis Vestre et preposito divi Thome martiris ac canonico huius ecclesie mee Strigoniensis, qui presentes eidem reddiderit, accipiet. Cuius verbis, ut benignas aures accomodare et plenam fidem adhibere dignetur, iterum atque iterum vehementissime oro et obsecro. Quam ut Deus Optimus Maximus, quam maxime longevam felicissimamque pro quieto et tranquillo statu sacrosanctae Romane ecclesie et tocius reipublice Christiane conservare velit, eciam atque eciam omnibus votis exopto. Datum Vienne, vigesima die mensis Novembris. Anno domini millesimo quingentesimo tricesimo quarto. Eiusdem Sanctitatis Vestre humillimus servitor et devotus capellanus Paulus ar[chiepiscopus] Strigoniensis manu [propria]

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso a Paulo de Warda scripta est.

1541. október 31., Esztergom
Várdai Pál esztergomi érsek III. Pál pápának

Segr. Stato, Principi, 13, f. 117–118.

Másolat.

Pál esztergomi érseknek október utolsó napján [kelt levele]

Krisztusban legboldogabb atya, úr, legkegyelmesebb úr!

Hív imáim és hűséges szolgálataim legalázatosabb ajánlását. Hogy már régóta egyetlen levelet sem írtam Szentségteknek, amint hivatalom és Szentségtek irányomban való egyedülálló jósága és kegyelmessége követelte volna, kérem Szentségtektől, bocsássa meg nekem. Ugyanis, mivel tudtam, hogy Szentségtek legfenségesebb királyomtól és saját hírnökeiktől naponta értesül e királyság állapotáról, úgy ítélttem, felesleges Szentségteknek, akit igen nagy ügyek foglalnak le, az én levelemmel is gondot okozni, különösen, mivel az én dolgaiban semmi nincs, amiről úgy ítélném, hogy Szentségteknek arról tudni szerfelett szükséges. Ebben az időben pedig, mivel e királyság dolgai ebbe a helyzetbe jutottak – amint Szentségtek meg fogja érteni –, az írás kötelessége számomra egyáltalán nem látszott tovább mellőzhetőnek, hanem mindenekelőtt akár magamnak az érdeke (aki valóban Istennek és magának az Apostoli Szentszéknek a jótéteményéből e királyságban a méltóság e csúcsára jutottam fel) Szentségteket állapotáról ennek az államnak, és az azt fenyegető veszélyekről tájékoztatni, hogy éppen az, akinek a leginkább kötelessége ezekről gondoskodni, idejében alkalmas orvosszerről, ahogyan folytonosan egyébként is teszi, gondoskodhassék és megértse, hogy én minden részben erőm szerint hivatalomnak eleget teszek. Megértette pedig Szentségtek már sokkal előbb, hogy mekkora igyekezettel, gonddal és figyelemmel és mekkora szeretettel és jámborsággal viselt gondot a néhai legfenségesebb Lajos király szerencsétlen bukása után a rómaiak legfenségesebb királya, legkegyelmesebb uram a magyar királyság üdvére és ügyére, őrzésére és egyesülésére, és emiatt mi fáradozásokat, mi veszedelmeket viselt el, mi hatalmas költségei voltak, és végül, hogy igen nagy kára közepette a belviszályok teljes megszüntetéséért megbékélt János királlyal azon feltételekkel, amelyekről Szentségtek kétségkívül hallott. Így hát miután annak halálával a királyság őfelségéhez a szövetség szerint egyben visszatért volna, értesült arról Szentségtek is, hogy néhányan hazánkbeliek rossz szellemtől vezéreltetvén és a kölcsönös egyetértés és csöndesség ellenségeiként megakadályozták, hogy őfelsége a királyságot hatalmába vegye és egyesítse, hanem szövetkezvén a törökökkel, azokat segítségükül a keresztények és a maguk igaz királya ellen meghívták. Azok megérkezéssel egyrészt a sok hónapon át megszállt

1541. 31. Octobris, Strigonii
Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis Paulo papae III.

Segr. Stato, Principi, 13, f. 117–118.

Copia.

Pauli archiepiscopi Strigoniensis ultima Octobris

Beatissime in Christo Pater, Domine, Domine Clementissime!

Orationum devotarum et fidelium servitiorum meorum humillimam commendationem. Quod iam pridem nullas ad Sanctitatem Vestram dederim litteras, uti officium meum et singularis eiusdem erga me benignitas et clementia postulabat, peto ab eadem, uti mihi ignoscat. Nam, cum Sanctitatem Vestram scirem a serenissimo rege meo et nunciis suis quottidie de statu huius regni fieri certiolem, supervacaneum esse ducebam eidem maximis negotiis prepedite meis etiam litteris negotium facessere, cum presertim in meis rebus nihil esset, quod eandem scire magnopere oportere censerem. Hoc autem tempore visum est rebus huius regni in hunc locum deductis – quam Sanctitas Vestra intelliget – diutius scribendi officium minime mihi pretermittendum esse, sed vel mea in primis interesse (qui sane Dei beneficio et istius Sancte Apostolice Sedis in hoc regno ad hoc dignitatis culmen evectus sum) Sanctitatem Vestram de statu huius reipublice deque imminentibus illi periculis facere certiolem, ut ipsa – cuius est praecipue ista curare – mature de remedio opportuno, prout iugiter alioqui facit, providere possit et me omni ex parte pro viribus officio meo satisfacere intelligat. Intellexit autem Sanctitas Vestra multo ante, quanto studio, cura ac diligentia, quantocunque amore et pietate post infelicem serenissimi quondam Ludovici regis casum serenissimus Romanorum rex, dominus meus clementissimus salutem et conservationem unionemque regni Hungariae procurav[er]it, quosque propterea labores, que pericola pertulerit, quam ingentes sumptus fecerit et postremo, quod cum maximo detrimento suo pro tollendis penitus intestinis discordiis pacem cum Joanne rege iniverit iis conditionibus, quas eadem Sanctitas Vestra procul dubio audivit. Cum itaque extincto illo regnum ad Suam Maiestatem integrum ex foedere rediisset, intellexit quoque Sanctitas Vestra nonnullos ex nostratibus malo spiritu ductos et mutae concordiae tranquillitatisque infensos obstitisse, quominus Sua Maiestas regnum in potestatem suam reciperet et uniret, sed eosdem icto foedere cum Thurcis illos in auxilium eorum contra Christianum et verum ipsorum regem convocasse. Quibus advenientibus neque Buda per multos menses obsessa capi poterint, et exercitus Sue Maiestatis memorabili clade omni pene ex parte deletus sit. Postremo autem ne homines illi nefarii communium ipsi miseriarum expertes essent, audivit Sanctitas

Buda nem volt elfoglalható, másrészt őfelsége hadserege emlékezetes vereséggel szinte minden részében megsemmisült. Végül pedig, hogy azok az istentelen emberek maguk se legyenek mentesek a közös nyomorúságtól, értesült arról Szentségtek, hogy azok részben láncban vitettek el, részben távoli helyekre küldettek el és kemény gyötrelmek érték őket, és így az ő kihajigálásuk után a királyság feje, Buda az ellenség hatalmába jutott. Hogy pedig azon a helyen mennyire kimondhatatlan gaztettek követtenek el most már naponta, miután szinte az összes polgár vagyonát elragadták, és a Legjobb, Legnagyobb Isten templomait megfertőzték és a legocsmányabb szekta használatára fordították, nem kétlem, hogy Szentségtek máshonnan ezt is megértette. Mivel e legnyomorultabb királyság dolgai ilyen állapotba helyeztetek, senki sem kételkedhetik, hogy az ellenség, dolgai ennyire kedvező állapotától és ekkora győzelmétől felfuvalkodottan, a tavasz eljövetelekor nagyobbakat szándékozik tervelni és már nem Magyarországra, amiről azt hirdeti, hogy a joghatóságához tartozik, hanem a szomszédos tartományokra és királyságokra támad, és azokat zsarnokságának a keresztények hatalmas leveretésével törekszik alávetni. Hogy ez meg ne történjék, legfenségesebb királyom maga egyáltalán semmit el nem mulaszt, sem a cselekvés, sem a tanácskozás tekintetében. Kedvezni fog, ahogy reméljük, az annyira szent kezdeményezéseknek a legszelídebb atyja és szerzője mindeneknek, és nem fogja hagyni népét további vereségekkel örök ellenségei által gyötretni. Hanem – mivel ezek a veszedelmek, amelyek fenyegetnek, már annyira közössé váltak, hogy elhárításukra egy lélekkel mindenki, aki keresztény névvel lenni ítéltetik, felkelni és kéznél lenni kötelesnek látszik – Szentségtek meggondolván a dolog nagyságát, amiként eddig a keresztény köztársaság lesújtott dolgaira jámboran mindig és atyaián nézett, most is, ahogy hallom, segédcapatait e részekhez saját költségén vezettette el, úgy a többi keresztény fejedelmet, akiket érdemeivel, tekintélyével és méltóságával valóban joggal előz meg, az annyira üdvös, mint hasznos és fontos tartománnyal való foglalkozásra teljes szívvel feltüzelni méltóztassék, és legyen arról meggyőződve, hogy ezt nem egyedül én, hanem ez az egész királyság, amelyikben eddig a keresztény jámborság és vallás épen megtartott, legfőbb fohászaival törekedve kéri Szentségtektől. E jámbor és üdvös ténykedésben Szentségtek bizony mi érdemeket, mi dicsőséget minden embernél, és mi viszonzást fog elérni az égben, Szentségteknek több szóval kifejeteném, ha nem tudnám, hogy az Szentségtek számára teljesen átlátott. Én, amint köteles vagyok, a legutóbbi időkben is mindig mindenről szorgalmasan gondot viseltem a királyság hasznára és királyom szolgálatára, ami akár képességemben állt, akár tisztemhez tartozott, leginkább pedig e vár erődtítésével, csapatok folyamatos ellátásával őfelsége hadseregébe, és az egyházamról és a rám bízott nyájról való gondoskodással és védelmezésükkel, és a jövőben is szintúgy meg fogom tenni, s egyetlen veszedelem vagy egyetlen fáradozás elől sem fogok soha elszaladni vagy el nem könyörgöm azokat magamtól, a keresztény hitért, a királyi felségért, nyájamért is. Szentségteknek pedig és övéinek mind erőm szerint úgy szolgálni mindig törekedem,

Vestra eos partim in vinculis abductos, partim ad longinqua loca relegatos et diris cruciatibus affectos esse atque ita eiectis illis regni caput Budam in potestatem hostium devenisse. Quo quidem in loco quam nefanda facinora nunc iam in dies perpetrentur direptis fere omnium civium bonis templisque Deo Optimo Maximo pollutis et ad usum teterrimę secte conversis, id quoque non dubito, quin Sanctitas Vestra aliunde intellexerit. In hoc statu rebus constitutis huius miserimi regni dubitare nemo potest, quin hostis tam secundis rebus tantaque victoria elatus adveniente vere maiora moliturus sit et non iam Hungariam, quam sui iuris esse profitetur, sed vicinas provincias et regna invadat atque illa sue tyrannidi magna Christianorum strage conetur subijcere. Quod ne accadat, serenissimus idem rex meus nihil agendo aut consulendo prorsus sane omittit. Favebit, ut speramus, tam sanctis ceptis mitissimus omnium pater et actor, nec sinet populum suum diuturnioribus cladibus a suis perpetuis hostibus vexari. Sed – quia pericula hec, que imminent, usque adeo iam communia effecta sint, ut ad ea propulsanda unanimiter omnes, qui Christiano nomine censentur, insurgere et presto esse debere videantur - Sanctitas Vestra rei magnitudine consyderata, quemadmodum quidem hactenus afflictis Christiane reipublice rebus pie semper paterneque prospexit et nunc, ut audio, auxiliares copias ad has partes propriis sumptibus conduxit, ita cęteros Christianos principes, quibus ista sane meritis, autoritate et dignitate iure antecellit, ad tam salutarem tamquam utilem et necessariam provinciam toto pectore capessendam inflammare dignetur sibi que persuadeat non unum me, sed totum hoc regnum, in quo hactenus pietas et religio Christiana integra retenta est, summis votis id enixe a Sanctitate Vestra contendere. In quo quidem opere pio et salutari que merita Sanctitas Vestra, quamquam gloriam apud omnes homines et quam retributionem in celis consecutura sit, eidem pluribus verbis explicarem, nisi id ei perspicitissimum esse scirem. Ego, ut debeo, et proximis temporibus omnia sedulo semper curavi ad commodum regni et servitium regis mei, quae fuerunt vel Ego, ut debeo, et proximis temporibus omnia sedulo semper curavi ad commodum regni et servitium regis mei, quae fuerunt vel facultatis vel officii mei, maxime autem munienda hac arce, gentibus alendis continue in exercitum Sue Maiestatis et ecclesia mea gregeque mihi commisso studiose curando tuendoque, et imposterum quoque itidem faciam neque ulla unquam pericula ullosve labores pro fide Christiana, pro regia maiestate, pro grege etiam meo refugiam aut deprecabor. Sanctitati vero Vestre et suis omnibus ita semper pro viribus³⁷ inservire studebo, dum vivam, ut benignitatem erga me suam proculdubio cumultate semper iure poterit augere. Quam Deus Optimus Maximus felicem et incolumem servet quam diutissime. Strigonii, die ultima Octobris, anno Domini MDXXXXI.

Sanctitatis Vestre humilis servitor et capellanus

³⁷In originali: iuribus.

amíg élek, hogy irántam való, kétségkívül sokszoros jóságát mindig joggal gyarapíthassa. A Legjobb, Legnagyobb Isten szerencsésnek és sértetlennek őrizze a legeslegtovább. Esztergomban, október utolsó napján, az Úr 1541. évében. Szentségtek alázatos szervitora és káplánja

XXV/1

1528. május 21., Tarnów I. János király a bíborosi kollégiumnak

Segr. Stato, Principi, 5, f. 173.

Középeccséttel.

Nyomt. kiadása: THEINER 1863, n. DCCCXIX, 600. l.

[Címzése:] A szent római egyház Krisztusban főtisztelendő atyáinak, a püspök, presbiter és diakónus uraknak, a bíborosoknak, legkedvesebb barátainknak

János, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya, nemkülönben Morvaország és Luzsice őrgrófja és mindkét Szilézia hercege stb. a szent római egyház Krisztusban főtisztelendő atyáinak, a püspök, presbiter és diakónus uraknak, a bíborosoknak, legkedvesebb barátainknak üdvöt és örök sikereik folytonos gyarapodását. Krisztusban főtisztelendő atyák, legkedvesebb barátaink! Mivel legszentebb urunknak minden dologról eléggé bőségesen írtunk, s nem is kételkedünk abban, hogy őszentsége Főtisztelendő Atyaságaitokkal mindent közölni fog, fölöslegesnek látszik számunkra több szóval ugyanazokat a dolgokat kifejtteni. Azon egy dolog mellett, amiként korábban is, most is a mindenható Isten őszentsége, Isten igaz helyettese színe előtt és Főtisztelendő Atyaságaitok színe előtt bizonyágot teszünk, hogy mi kezdettől fogva, amikor e tragédia köztünk és Csehország királya, Ferdinánd, királyságunk legjogtalanabb megtámadója között elkezdődött, készek voltunk minden jogosra és méltányosra, sőt méltánytalanra is, csak hogy a keresztény vér kíméltessék. Csehország királya maga semmit sem mulasztott el, ami nemcsak a mi háborgatásunkhoz – a keresztény vallás védelmezésének színe alatt –, hanem ami a mi magyar királyságunk elveszejtéséhez is tartozik. Ha ez megtörténnék (Isten fordítsa el), nem mi leszünk az oka, akiknek több, mint keresztényi türelmünk volt, és mindent bátor és állhatatos lélekkel elviseltünk, nehogy valamiben a keresztény közösség sérüljön, hanem az, akinek vágyát sem a sajátja, sem a másé nem elégíti ki. Úgy véljük, nyilvánvaló Főtisztelendő Atyaságtok számára egyebek között az is, hogy – miközben ez azzal hetvenkedik, hogy ő a keresztény vallás dicsőséges védelmezője, és esküvel ígéri a mi magyarjainknak, hogy nem fogja előbb a fejére tenni

1528. 21. Maii, Tharnow

**Johannes I. rex Hungariae reverendissimis in Christo patribus,
dominis episcopis, presbiteris et diaconis sacrae Romanae ecclesiae,
cardinalibus**

Segr. Stato, Principi, 5, f. 173.

Sigillo mediocri.

Editio: THEINER 1863, n. DCCCXIX, p. 600.

[Inscriptio:] Reverendissimis in Christo patribus, dominis episcopis, presbiteris et diaconis sacre Romane ecclesie, cardinalibus, amicis nostris charissimis

Joannes Dei gratia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc., necnon marchio Moravie ac Lusacie et utriusque Slesie dux etc. reverendissimis in Christo patribus, dominis episcopis, presbiteris et diaconis sacre Romane ecclesie, cardinalibus, amicis nostris charissimis salutem et perpetuorum successuum continuum incrementum. Reverendissimi in Christo patres, amici nostri charissimi! Cum ad sanctissimum dominum nostrum de rebus omnibus uberius scripserimus, neque dubitemus Eius Sanctitatem omnia cum Vestris Reverendissimis Paternitatibus communicaturam, superfluum nobis videtur pluribus verbis illa eadem explicare. Hoc unum, sicut antea, nunc eciam coram Deo omnipotente, Sua Sanctitate, vero Dei vicario et coram Vestris Reverendissimis Paternitatibus protestamur nos ab initio, quo hec tragedia inter nos et regem Bohemie Ferdinandum iniustissimum regni nostri invasorem cepta est, paratos fuisse ad omnia iusta et equa, immo eciam ad iniqua, dummodo sanguini Christiano parceretur. Rex ipse Bohemie nihil pretermisit, quod non modo ad nos turbandos – sub specie religionis Christianae defendendae –, sed eciam, quod ad regnum nostrum Hungarie perdendum pertineret. Quod si contigerit (quod Deus avertat), non erimus nos in causa, qui pacenciam plusquam Christianam habuimus, et omnia magno et constanti animo, ne republica Christiana in aliquo lederetur, toleravimus, sed ille, cuius libidini neque sua neque aliena sufficiunt. Inter alia Reverendissimis Paternitatibus Vestris constare putamus, quod – dum iste gloriosus religionis Christianae defensor iactat et iureiurando Hungaris nostris promittit non prius coronam Hungarie capiti suo impositurum, quod Belgradum et alia superioribus annis amissa loca recuperet – Jaÿczam eciam, arcem nobilissimam, caput regni Bozne, unicum Croacie, Sclavonie et Hungarie Inferioris propugnaculum, dum in iniuriam nostram capitaneos priores immutat, turpiter amisit. Reverendissimas Paternitates Vestras plurimum rogamus, velint cause nostre iuste tam apud sanctissimum dominum nostrum, quam ubique alibi ex animo favere. Expertus est re ipsa magno certe nostro

Magyarország koronáját, míg Belgrádot és más, a korábbi években elvesztett helyeket vissza nem szerzi – Jajcát is, az igen jeles várat, a bosnyák királyság fejét, Horvátország, Szlavónia és Alsó-Magyarország egyetlen védőbástyáját, miközben a mi jogsérelmünkre előbbi kapitányait lecseréli, rútul elvesztette. Főtisztelendő Atyaságtokat igen kérjük, kedveznének szívükből jogos ügyünknek mind legszentebb urunknál, mind bárhol másutt. Megtapasztalta valóban nagy és hihetetlen fájdalommal mind legszentebb urunk, mind e szent szenátus, mennyire terjeszkedik e testvér urak, Károly és Ferdinánd esztelen vágyakozása és a mindent bírásra irányuló olthatatlan szomja és kegyetlensége. Kívánjuk, Főtisztelendő Atyaságaitok legyenek jól. Kelt Tarnóban, május hó huszonegyedik napján, az Úr ezeröttszázhuszonnyolcadik, királyságainknak pedig második évében. János, Magyarország királya tulajdon kezével

XXVI/1

1530. november 20., Drezda

György szász fejedelem Erhard de Narchia bíborosnak

Segr. Stato, Principi, 11, f. 190.

Másolat.

[Címzése:] A Krisztusban Főtisztelendő atyának, Erhard de Narchia úrnak, a szent római egyház címzetes Szent Grisogonus-i presbiterének, Valencia bíboros érsekének, lüttichi püspöknek, Bouillon hercegének és Leuze ispánjának és legtisztelendőbb barátunknak

Másodpéldány

Főtisztelendő atya, legtisztelendőbb úr és barát!

A legkevésbé sem kételkedem abban, hogy már eljutottak Atyaságtokhoz, amiket követeim a legfenségesebb király, Ferdinánd és Lengyelország királya gyermekei között elvégeztek. A Legnagyobb Isten kegyelmével és jámborságával ezeket az eljegyzéseket a keresztény köztársaság tetszésére és hasznára szerencséltesse és őrizze.

A másik: a legfenségesebb Ferdinánd, Magyarország és Csehország királya és a vajda közötti egyezséggel kapcsolatban Lengyelország legfenségesebb királyának követei és az enyémekek semmit sem végeztek, csak valami kis feljegyzés készült el egy évnyi fegyverszünetről – amiként bővebben az itt elhelyezett irat bizonyossága szerint [?] Atyaságtok meg fogja érteni –, amit a felek mindegyike [köteles] megerősíteni vagy megtagadni mostantól Luca ünnepéig²⁴. Bárcsak mindkettő jóváhagyná, ítéletem

²⁴ December 13.

et incredibili dolore tam sanctissimus dominus noster, quam sacer iste senatus, in quantum istorum dominorum fratrum Caroli et Ferdinandi insana cupida et insaciabilis cuncta possidendi sitis et crudelitas sese extendat. Reverendissimas Paternitates Vestras bene valere optamus. Datum in Tharnow, vigesima prima mensis Maii, anno domini millesimo quingentesimo vigesimo octavo, regnorum vero nostrorum anno secundo.

Joannes rex Hungariae
manu propria

XXVI/I

1530. 20. Novembris, Dresdae Georgius dux Saxoniae cardinali Valentiae Erhardo de Narchia

Segr. Stato, Principi, 11, f. 190.
Copia.

[Inscriptio:] Reverendissimo in christo patri domino Erhardo de Narchia sacrae Romanae ecclesiae titulato Sancti Grisogoni presbytero, cardinali archiepiscopo Valentie, episcopo Leodiensi, duci Buloniensi, et comiti Lusensi, domino et amico nostro colendissimo
Exemplum.

Reverendissime pater, domine et amice colendissime!

Minime dubito iam ad Paternitatem Vestram pervenisse, que peracta sunt per oratores meos inter liberos Serenissimi Regis Ferdinandi et Polonie Regis. Deus Maximus sua gratia et pietate sponsalia ista ad nutum et proventum reipublice Christiane fortunet et conservet.

Alterum: de concordia inter serenissimum Ferdinandum regem Ungharie et Boemie et Vayvodam per oratores serenissimi regis Polonie et meos nihil actum est, nisi notula quedam de indutiis ad annum – sicut latius sicut hic coram possitis legendis Paternitas Vestra percipiet, – confecta, quam quelibet partium auctorizare aut denegare inter hic et festum Lucie³⁸. Utinam ambo approbarent, meo enim iudicio nihil reipublice Christiane commodius accidere posset secundum qualitatem temporis – nisi Regia Celsitudo auxiliante Caesarea Maiestate et proceribus imperii adeo provisa, ut futuro anno et Turchis et Ungharis resistere posset, non dubitem, divino auxilio regnum Ungharie ab Vayvoda et Turcha liberari posset, sin aliter non dubito. Paternitas Vestra ex innata prudentia pensare potest, quantum commodum istae indutiae afferre possent.

³⁸Idibus Decembribus.

szerint ugyanis a keresztény köztársaság számára semmi sem történhetnék kedvezőbben az idők minősége szerint – hacsak a Királyi Magasságról a Császári Felség és birodalom előkelői segítségével annyira gondoskodás nem történék, hogy a jövő évben a törököknek is, a magyaroknak is ellenállhatna, nem kételkednék abban, hogy isteni segítséggel a magyar királyság a vajdától és a törököktől megszabadítható lenne. Atyaságtok veleszületett bölcsességével megfontolhatja, mekkora hasznot hozhatna e fegyverszünet. Ezen idő alatt ugyanis Ferdinánd király földjei megcsendesítenének, a császári felség a birodalom engedelmisségét visszaszerezhetné, s egy törökök elleni általános hadjátról a keresztény hit összes hatalmasságánál gondoskodni lehetne. Ismét remélhető [lenne?] az is, hogy a vajda és a magyarok [a fegyverszünet] révén a törököktől elszakíthatók lennének, a barbár nemzeteknél pedig (mint a muszkák és a perzsák) kimunkálható lenne az, hogy ők maguk is, akik a törökök zsarnokságát elviselni a legkevésbé képesek, magát [a törököt] velünk együtt foglalják le, ha pedig ezáltal ereje széttöredezett, maga a török isteni segítséggel könnyebben legyőzhető lenne. De minek Saul a próféták között, Atyaságtok tudja, mit fog tanácsolni győzhetetlen császárunknak – és mégis Atyaságtokat szeretném tájékoztatni, bár nem kételkedem abban, hogy mindezek már a Császári Felségnél megtanácskoztattak, én azonban ezen aggódó levéllel akartam Atyaságtokat lefoglalni. Legyen jól Atyaságtok, és ha van valami újság, amit nekem tudnom szabad, írással előzze meg a híresztelést. Ismételten legyen jól, én magamat szolgálatra készen ajánlom. Drezdából, november 20., a harmincadik évben.

György, Szászország, stb. hercege

Mind Lengyelország legfenségesebb király urának, mind a legragyogóbb herceg úrnak, Györgynek a követei hosszú időn keresztül hiába tárgyalván és előterjesztéseket tévén a magyar királysággal kapcsolatban meghasonlott felek követi között béke avagy egyetértés teremtéséért, és mindent megpróbálván miután semmi előrehaladás sem lehetett, elhatározták, hogy legalább fegyvernyugvás avagy fegyverszünet terjesztendő amazok elé, amit mindkét fél előterjesztett feltételei alapján így módon megalkothatóan terjesztettek elő és ajánlottak fel.

Először is, hogy egyéves fegyverszünet legyen, aminek Szent Luca legközelebb [jövő] ünnepétől kelljen kezdődnie, ezen ünnep előtt azt is nyilvánítsa ki mindegyik fejedelmi fél a közbenjáró fejedelmeknek, vajon ama fegyverszünetet elfogadja-e vagy nem. A fegyverszünet alatt pedig a viszálykodó királyok mindegyike köteles lesz követeket küldeni a törökök császárához – fegyverszünet létesítéséért, amilyen hosszú az csak lehetséges lesz, avagy békekötésért közte és maguk a viszálykodó királyok között –, akik május végén lesznek kötelesek megjelenni magánál a császárnál.

Mégis mindenen előtt Lengyelország legfenségesebb király ura Szászország legragyogóbb urával, György herceggel együtt köteles lesz nyilatkozatot tenni a törökök császárának menlevél szerzésével kapcsolatban a legfenségesebb úr, Ferdinánd király követi számára.

A magyar követ urak is írjanak Ibrahim basának, hogy uruk a követeit ellenfele

Hoc enim tempore Ferdinandi regis terrę pacarentur, Cesarea Maiestas obedientiam imperii recuperare posset, generalisque expeditio contra Turcas apud omnes potentatus Christiane fidei procurari posset. Iterum etiam sperandum Vayvoda et Unghari per media ab Turca rescindi possent, et apud barbaras nationes (velut Moscovitane et Perses) elaborare posset, ut et ipsi, qui tyrannidem Turcharum sufferre minime possunt, ipsum una nobiscum occuparent, et fractis viribus ipse Turca divino auxilio facilius vinci posset. Sed quid Saul inter prophetas, Paternitas Vestra scit, quid consullet invictissimo imperatori nostro – et tamen Paternitatem Vestram certiozem reddere velim, quamvis non dubitem iam hec omnia apud Cesaream Maiestatem consulta sint, ego vero sollicitis his literis Paternitatem Vestram occupare volui. Valeat Paternitas Vestra et, si que nova, que me scire licet, scribendo famam preveniat. Iterum valeat, ego me in obsequiis paratum offero. Ex Dresden, XX. Novembris, anno trigesimo.

Georgius dux Saxonie etc.

Oratores tam Serenissimi domini Regis Polonię, quam illustrissimi domini ducis Georgii habitis frustra per longum tempus multis tractatibus et propositionibus inter utrosque oratores partium dissidentium de regno Ungharię pro conficienda pace seu concordia temptatisque omnibus cum nihil succedere potuisset, saltem suspensionem armorum seu indutias illis proponendas duxerunt, quas ex condicionibus propositis utriusque partis in hunc modum perfici posse proposuerunt et obtulerunt.

Imprimis, ut sint indutie unius anni, que incipi deberet a festo Sancte Lucię proxime, ante quod festum ut declararet una queque pars principalis principibus mediatoribus, an ipsas indutias suscipiat, nec ne.

Intra indutias vero mittere debet utraque pars dissidentium regum oratores ad imperatori Turcarum – pro conficiendis, quanto longioribus fieri poterit, induciis seu pace tractanda inter illum et reges ipsos dissidentes —, qui constitui apud ipsum imperatorem debebunt in fine Maii.

Ante omnia tamen serenissimus dominus rex Polonię cum illustrissimo domino duce Georgio Saxonie declarare id debebunt imperatori Turcarum de salvum conductum oratoribus serenissimi domini regis Ferdinandi expedire.

Oratores quoque domini Unghari scriberent domino Ybraymi basa dominum eorum missurum oratores suos cum oratoribus adversarii sui ad imperatorem Turcarum pro foederibus aut pace conficienda exponerentque aut suaderent ad id opus esse induciis unius anni, et quod salvus conductus oratoribus serenissimi regis Ferdinandi ab imperatore mitteretur.

Post susceptas vero ab utraque inducias debet utraque pars in regno Ungharię illos omnes comitatus, arces, civitates et omnia fortalicia, quecunque ad diem induciarum in sua potestate habebit, per totum tempus induciarum libere tenere et possidere.

Copias denique et exercitus mox a susceptis induciis utraque pars debet continere et prohibere ab inferendis hostilibus et quantocius eos levare et de regno Ungharię abducere.

követeivel együtt a törökök császárához készül küldeni szövetség- vagy béketeremtés végett, és tárják elő, avagy tanácsolják, hogy ehhez egy évnyi fegyverszünet szükséges, és hogy a császár a legfenségesebb Ferdinánd király követeinek küldjön menlevelet.

A fegyverszünetnek mindkettő általi elfogadása után pedig mindkét félnek a magyar királyságban az összes olyan vármegyét, várat, várost és minden erődöt, amelyet csak a fegyverszünet napjáig a hatalmában fog tartani, a fegyverszünet egész idején keresztül szabadon kell tartania és birtokolnia.

A csapatokat és a hadakat végül a fegyverszünet elfogadásától kezdve mindkét fél köteles együtt tartani és eltiltani az ellenségeskedésektől, s minél gyorsabban azokat leszállítani és a magyar királyságból elvezetni.

És hogy mindkét fél alattvalóinak, szolgálóinak és akármilyen más állapotú embereinek szabad és gondtalan átkelésük legyen személyükben, és minden javukban a földeken és uradalmakon, tartományokon és megyéken minden akadály és az átkeléshez általuk megszerzendő menlevél nélkül.

És hogy az összes lakos és birtokos a jogával javaiban és birtokaiban, amiket a fegyverszünet elfogadásának idején bírni fog, szabadon éljen, nem akadályoztatva attól sem, hogy egyik vagy másik párthoz tartozó vagy szervitoruk.

És hogy az előbb mondott pártok ugyanazokban a városokban a királyi kamara jogos és törvényes jövedelmeit aközben beszédhessék azok lakóitól, és erre kötelesek is legyenek.

És hogy eközben az örökségi és más régi ügyekben a bíraskodás maradjon függőben, azokban azonban, amelyek újólág merültek fel – azaz a fegyverszünet elfogadása után okozott erőszak miatt –, oly módon folyjanak, hogy amikor olyanok között támad elintézendő ügy, akik különböző párton vannak, akkor az, aki igazságtalanságot szenved, ezzel kapcsolatban azon ispán előtt járjon el, amelyik megyéjében mindketten székelnek, mégis, az ispán vegyen maga mellé egy másik, szomszédos ispánt, aki az igazságot kereső fél részéről legyen. Azok között pedig, akik egy párton vannak, az ítélezés a megszokott módon történjék.

Utóirat a levélben. Amiket én Ferdinánd királynak ezekről megírtam, azt a levél másolatából Atyaságtok meg fogja érteni. Kívánnám, lennének annyira kedvesen fogadottak, amennyire őszinte lélekkel írtam, talán valami jót idéznének elő.

Et quod subditis[!] familiares et alterius cuiuslibet conditionis utriusque partis habeant liberum et securum transitum in personis et rebus eorum omnibus per terras domini-
aque ac provincias et comitatus absque ullo impedimento et sine salvo conductu ad id
ab eisdem impetrando.

Quodque incolę et possessionati omnes jure suo in bonis et possessionibus ipsorum,
quas tempore susceptarum induciarum obtinebunt, libere utantur non obstante etiam,
quod sint unius aut alterius partis adherentes aut servitores.

Et quod partes predictę in civitatibus eisdem proventus camerę regię iustos et legiti-
mos interea percipere ab incolis eorundem possint et debeant.

Ac ut interim iudicia in causis hereditariis et aliis antiquis suspensa maneant, in his
vero, que de novo emergerint – id est ratione violentiarum post susceptas inducias
illatarum –, hoc modo peragantur, ut quando res agenda venit inter eos, qui partium
sint diversarum, tum hic, qui iniuriam patitur, pro ea aget coram comitello[!], in cuius
comitatu ambo resident, comes tamen adiunget sibi alium comitem vicinum, qui sit de
parte querentis iustitiam. Inter eos autem, qui unius tantum partis sunt, fiant iudicia
more consueto.

Post scripta in litteris. Que ego regi Ferdinando de his scripsi, ex litterarum copia
Paternitas Vestra intelliget. Optarem, ut essent tam accepta, que sincero animo scripta
sunt, fortassis quid boni elaborarent.

1530. november 21., Drezda
György szász fejedelem Ferdinánd magyar és cseh királynak

Segr. Stato, Principi, 11, f. 188.

Másolat.

[Címzése:] Magyarország és Csehország legfenségesebb királyi Felségének

Legfenségesebb király, kedves szolgálatunkat, stb. Rokon úr,
továbbá legkegyesebb úr!

Ámbár semmit sem kételkedtünk abban, hogy Királyi Felségtek kirendeltjei révén értesült Poznańból arról, miképp jött létre isteni kegyelemből tárgyalás és megegyezés Királyi Felségtek leánya és Lengyelország Királyi Felsége fia között. Ebben a dologban az isteni hatalom engedné át szerencsáját és boldogságát, hogy Királyi Felséged és Lengyelország Királyi Felsége és a kedves királyságok és az alattvalók számára hasznosnak és kedvezőnek bizonyuljon, és hogy ebből igen sok tisztesség és béke, és minden jó származzék, aminek mi igen-igen örülnénk. Ha pedig a mieink révén valami rendetlenség történt volna, amivel kapcsolatban Királyi Felségteknek nemtetszése lehetne, kérjük, tulajdonítaná azt Felségtek nekik mint nem jól értőknek, és ugyanőket (akiknek Királyi Felségtektől az volt az utasításukban, hogy akaratotok szerint és hasznokra cselekedjenek és engedelmeskedjenek, amennyire lehetséges) [– – –].

Nem kételkedünk abban sem, hogy Királyi Felségtek értesült arról, hogyan végeztek Lengyelország királyi felségének kirendeltjei és az önői a Királyi Felségtek és a magyarok követői közötti ügyekben és, mivel semmi végső béke nem volt elvégezhető, ezért a halasztásra, avagy fegyverszünetre irányuló egyezség fogadtatott el, elfogadásra vagy elvetésre, ami Királyi Felségtek számára kétségkívül ismert. Hogy tehát ezzel kapcsolatban Királyi Felségtek számára mi lesz elfogadandó vagy elvetendő, kétségkívül Királyi Felségtek a maga idejében ismertté fogja tenni, akkor pedig Királyi Felségtek a Császári Felséggel, és a birodalom rendjeivel, meg azok segítségével együtt a törököknek és a magyaroknak való ellenállásra felkészült, nemkülönben remélendő az is, Királyi Felségtek a magyar királyságot a törököktől és a vajdától visszazerezheti. Ha azonban ezekkel végül Királyi Felségtek számára jó egyezség nem lenne, a mi tanácsunknak az látszanék, hogy a jelenlegi és hosszabb fegyvernyugvást el kell fogadni, és semmiképpen sem szabad visszautasítani. Ennek révén Királyi Felségtek területei megbékítettének, a Császári Felség pedig képes lesz akaratát megvalósítani és engedelmességet érni el, és a közös hadjáratot Krisztus nevének ellensége ellen az összes hatalmasságnál kiválóan létrehozni és egyetlen köteles, tiszta és akadálytól mentes hadjáratná változtatni. Megtörténhetnek az is, hogy a vajda a vele tartókkal együtt a töröktől elválik, ily módon a török ellen jobban

1530. 21. Novembris, Dresdae
Georgius dux Saxoniae Ferdinando I. regi Hungariae et Bohemiae

Segr. Stato, Principi, 11, f. 188.

Copia.

[Inscriptio:] Serenissimę regię Maiestati Hungarię et Bohemię

Serenissime rex, nostrum amicabile servitium etc. Domine consanguinee, domine
 item gratiosissime!

Quamvis nos nihil dubitaverimus, quin Vestra Regia Maiestas sit per suos ordinatos ex Pausonia informata, quomodo ex divina gratia recessus et conclusio facta sit inter Regię Maiestatis Vestrę filiam et Regię Maiestatis Polonię filium, in qua divina potentia suam fortunam et felicitatem velit concedere, quod Vestrę et Polonię Regiis Maiestatibus carisque regnis et subditis utile et prosperum existat, quodque ex hoc honor plurimus, pax omneque bonum exoriatur, de quo nos plurimum gauderemus. Sin autem per nostros aliqua inordinatio, de qua Vestra Regia Maiestas habere posset displicentiam, facta esset, petimus, velit eadem Vestra Maiestas illud eisdem tanquam non bene intelligentibus imputare, et eosdem³⁹, qui id a Regia Vestra Maiestate habuerunt in mandatis, ut pro vestra voluntate et utilitate, quantum⁴⁰ esset possibile, facerent et obtemperarent.

Non dubitamus etiam, quin Regia Maiestas Vestra sit informata, quatenus Regia Maiestas Polonię et Vestri ordinati in negociis inter Vestrę Regię Maiestatis et Hungarorum oratores concluderint, et, quia nulla finalis pax potuit concludi, ideo recessus in dilationem seu treugam ad acceptandum vel reiiciendum acceptatus est, Vestrę Regię Maiestati indubie notificatus. Quid igitur super hoc Vestrę Regię Maiestati acceptandum vel reiiciendum veniet, dubio procul eadem Regia Maiestas Vestra suo tempore notificabit, estque tunc Vestra Regia Maiestas cum Caesarea Maiestate et statibus imperii eorumque iuvamine disposita ad obsistendum Turcis et Hungaris, necnon sperandum est, quod eadem Vestra Regia Maiestas regnum Hungarie a Turcis et Vayvoda recuperare possit. Sin autem cum his non bene consultum esset Vestrę Regię Maiestati, nostrum consilium videretur praesentem et longiorem treugam esse acceptandam nec aliquo pacto refellendam. Per quam Regię Maiestatis Vestrę territoria pacificarentur, poteritque Caesarea Maiestas voluntatem suam perficere et obedientiam obtinere et communem expeditionem adversus Christi nominis hostem apud omnes potentatus egregie facere ac in unam debitam et sincer-

³⁹Error in exemplari litterarum, pars enim sententiae desideratur (exempli gratia: velit ... et eosdem ... gratia consueta prosequi).

⁴⁰In originali: gratum.

lehetne eljárni, és ezzel együtt külhoni népeknél is, mint a muszkáknál, a ruténoknál és a perzsáknál, és más, a török zsarnokságától elnyomottaknál ügyködni lehetne, hogy maguk is a kereszténység hasznáért valami derekasat vállaljanak. Ily módon pedig nem egy, hanem több területen akadályoztatnék [a török], és így elrendezetten és isteni akarattól megerősítetten remélendő lenne[?], hogy nem csak a magyar, hanem a konstantinápolyi királyságból is kiűzetnék, és így a magyarok a tárgyaláson Poznańban rábólintottak – ha Királyi Felségtek akarata szerint (amit akkor hallani nem akartak) lenne –, hogy Királyi Felségtek néhány várnak a birtokába jusson a magyar királyságban, amelyek Királyi Felségteknek ítéltetnek. Amit mi nem tudtunk meggondolni a mondott tárgyaláson [az az], hogy talán Királyi Felségtek számára valami sérelmet eredményezne, hogy talán a töröknél való beiktatáskor a vajda orátorai a török által előbb fogadtatnának, mint a ti orátoraitok. Vajon emiatt az egyezség elvetendő-e, és emiatt a töröknek adassék alkalom és út a háborúhoz, amiként jelenleg van, és emiatt minden próbára tehető-e, Királyi Felségtek megítélésére bízom, és ha Királyi Felségtek megfontolta, hogy az efféle fegyvernyugvást saját írásával kilátásba helyezi, említést tehetne Királyi Felségtek a rendelkezésében a sérelmeiről, hogy azokról tárgyalás legyen, hogyan és miképp kelljen véglegesen elvégződni a töröknél való beiktatásnak. Hűséges őszinteségünkben adódóan nem akartuk, hogy Királyi Felségtek ezt ne ismerje, barátságosan kérve Királyi Felségteket, értené így tőlünk jó lélekkel, akarva nem másképp Királyi Felségteknél találatni, akinek mindig hűségesen és barátián szolgálni vágyunk. Kelt Drezdában, Erzsébet utáni hétfőn, 1530. november 21.

Isten legyelméből György, Szászország hercege

XXVII/1

1531. július 17., Zengg

Erasmus Sarar zenggi kapitány VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 6, f. 229.

Gyűrűs pecséttel.

[Címzése:] A Krisztusban legszentebb és legboldogabb atyának és úrnak, isteni előrelátásból VII. Kelemen pápa úrnak és nekünk legkegyelmesebb urunknak

[Más kézzel:] 1531., a zenggi udvarban, július 17-én

Megadatott ugyanazon [hó] 27-én

Legszentebb és legboldogabb atya és úr, nekem legkegyelmesebb uram!
Boldog lába csókolása, szolgálatom ajánlása után. Igen gyöttrő szükségektől hajtottan

am expeditamque expeditionem deducere. Accedere etiam posset, quod Vayvoda cum suis adherentibus a Turca separaretur, quo pacto contra Thurcam melius agendum foret, et cum hoc apud exterarum quoque nationes, veluti Moscovitas, Rutenos et Persas aliosque tyrannide Thurce oppressos praticari posset, quod et ipsi pro Christiana utilitate aliquid boni assumerent. Et hoc pacto non in una, sed pluribus regionibus impediretur, sicque dispositi et divina voluntate muniti sperandum esset, non solum ut ex Hungarico, sed etiam Constantinopolitano regno expelleretur, sicque Hungari in recessu Pausonii innuerunt – si pro voluntate Vestre Regie Maiestatis (quam tunc audire noluerunt) esset –, quod Regia Maiestas Vestra aliquot arces in regno Hungarie obtineret, que Vestre Regie Maiestati addicarentur. Quod nos non potuimus considerare in dicto recessu Vestre Regie Maiestati aliquod preiudicium generare, quumque[?] forsitan in ordinatione ad Thurcam oratores vauuodae a Thurca plusquam vestri oratores essent acceptati. An ob id recessus rejiciendus sit et ex hoc Thurce detur occasio et introitus belli, quemadmodum pre manibus est, possuntque ex hoc omnia explorari, Vestre Regie Maiestati cogitando remitto, et, si Regia Maiestas Vestra esset deliberata treugam huiusmodi suis scriptis promittere, posset eadem Regia Maiestas Vestra in ordinatione sua gravaminum suorum mentionem facere, de quibus agendum foret, quomodo et qualiter ordinatio ad Thurcam finaliter deberet concludi. Quod ex fidei nostra sinceritate noluimus Vestram Regiam Maiestatem ignorare amice petentes Vestram Regiam Maiestatem, velit sic a nobis bono animo intelligere, volentes non aliter apud Regiam Vestram Maiestatem reperiri, cui semper fideliter et amicabiliter inservire cupimus. Datum Dresde, Lune post Elisabet XXI. Novembris MDXXX. Dei gratia Georgius dux Saxonie

XXVII/1

1531. 17. Julii, Segniae

Erasmus Sarar capitaneus Segniae Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 6, f. 229.

Sigillo annulari.

[Inscriptio:] Sanctissimo atque beatissimo in Christo patri et domino, domino Clementi divina providentia papae septimo dominoque nostro nobis clementissimo

[Alia manu:] 1531. Della corte di Segna die 17. di Luglio.

Reddita alla 27. di detto.

Sanctissime atque beatissime pater et domine, domine mihi clementissime!
Post beatorum pedum oscula, servitutis mee commendationem. Urgentissimis com-

a jelen levél bemutatóit, a tisztelendő Tamás urat, a zenggi egyház kanonokát és Blasiolis Máté urat, zenggi patríciumot Szentségtekhez küldeni határoztam el, hogy néhány dolgot nevemben Szentségtek elé tárjanak. Ezért a legalázatosabban és tédet hajtva esedezem Boldogságtokhoz, őket jószágosan kihallgatni, szavaiknak pedig hitelt adni Szentségtek méltóztassék, mintha én személyesen Szentségtek színe előtt lettem volna, akinek magamat és szolgálataimat alázatosan és tédet hajtva ajánlom és felajánlom. Kelt Zengben július 17. napján, 1531.

Hű és alázatos szervitora

Erasmus Sarar, Zengg kapitánya

XXVII/2

1532. október 12., Zengg Erasmus Sayrar zenggi kapitány VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 7, f. 512.

[Címzése:] A Krisztusban legszentebb és legboldogabb atyának és úrnak, az isteni előrelátásból VII. Kelemen pápa úrnak, legkegyelmesebb urának

Krisztusban legszentebb és legboldogabb atya és úr, nekem legkegyelmesebb úr! Boldog lába csókolása és szolgálataim alázatos ajánlása után. Némely igen gyötrő és igen fontos ügyek miatt elhatároztam a jelen levél bemutatójának, nemes Zubranich Ferencnek, familiárisomnak Szentségtekhez küldését. Ezért alázatosan esedezem Szentségtekhez, mint legkegyesebb uramhoz, bármit e hírnököm Szentségteknek az én nevemben előadott, méltóztassék neki Szentségtek hitelt adni, mintha én személyesen lennék Szentségtek lába előtt, akinek magamat alázatosan ajánlom és szolgálataimat felajánlom.

Zengben, október 12. napján, 1532.

Szentségtek alázatos szervitora

Erasmus Sayrar zenggi kapitány

pulsus necessitatibus presentium ostensores, venerabilem dominum Thomam, canonicum ecclesie Segniensis et dominum Matheum de Blasiolis, patricium Segnie ad Vestram Sanctitatem mittere decrevi nonnulla meo nomine Sanctitati Vestrae exposituros. Idcirco humillime et genuflexe supplico Beatitudini Vestre, eos benigne exaudire verbisque eorum fidem creditivam Sanctitas Vestra adhibere dignetur, ac si ego personaliter coram Sanctitate Vestra interfuissem, cui me servitiaque mea humiliter et genuflexe commendo atque offero. Datum Segnię, die XVII Julii, MDXXXI

Fidelis humilisque servitor
Erasmus Sarar capitaneus Segnię

XXVII/2

1532. 12. Octobris, Segniae Erasmus Sayrar capitaneus Segniae Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 7, f. 512.

[Inscriptio:] Sanctissimo et beatissimo in Christo patri et domino, domino Clementi divina providentia pape septimo, domino suo gratiosissimo

Sanctissime et beatissime in Christo pater et domine, domine mihi gratiosissime! Post beatorum pedum oscula humilemque servitiorum meorum commendationem. Ob quibusdam urgentissimis importantissimisque negotiis praesentium exhibitorem nobilem Franciscum Zubranich, familiarem meum ad Sanctitatem Vestram mittere decrevi. Quamobrem humiliter supplico Sanctitati Vestre, tanquam domino meo gratiosissimo, quicquid idem nuntius meus Beatitudini Vestre meo nomine retulerit, dignetur sibi Sanctitas Vestra fidem creditivam adhibere, ac si ego personaliter ante pedes Sanctitatis Vestre adessem. Cui sese humiliter et genuflexe commendo atque servitia offero.

Saegnię die XII Octobris MDXXXII

Eiusdem Sanctitatis Vestre humilis servitor
Erasmus Sayrar capitaneus Segnię

XXVIII/1

1531. július 17., Zengg A zenggi káptalan VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 6, f. 225r.
Gyűrűspecséttel.

Legszentebb és legboldogabb atya és úr, nekünk legkegyelmesebb urunk!
Boldog lába csókolása, szolgálataink ajánlása után. Magunk közül a jelen levél bemutatóját, a tisztelendő Tamás urat, kanonokunkat és testvérünket Szentségtekhez küldjük, hogy bizonyos ügyeinket tárja Boldogságtok elé, akihez, mint legkegyesebb urunkhoz, alázatosan és térdet hajtva esedezünk, őt jóságosan kihallgatni méltóztassék, szavainak Szentségtek adna kétségtelen hitelt, mintha mi magunk személyesen Szentségtek lába előtt lettünk volna, akinek magunkat alázatosan és térdet hajtva ajánljuk és imáinkat küldjük. Kelt Zenggben, július 17-én, az 1531. [évben]. Szentségtek leghűségesebb szervitorai és káplánjai, a zenggi egyház káptalanja

XXIX/1

1531. július 17., Zengg Zengg városa VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 6, f. 230.
Középeccséttel.

[Címzése:] A Krisztusban legszentebb és legboldogabb atyánknak és urunknak, isteni előrelátásból VII. Kelemen pápa úrnak és legkegyelmesebb uramnak
[Más kézzel:] 1531. A zenggi udvar július 17-én. Megadatott ugyanazon [hó] 27-én.

Legszentebb és legboldogabb atya és úr, nekem legkegyelmesebb uram!
Boldog lába csókolása, szolgálataim ajánlása után. Magunk közül a jelen levél bemutatóját, a tisztelendő Tamás urat, zenggi egyházunk kanonokját és Blasiolis Máté urat, patrícusunkat Szentségtekhez küldjük, hogy szükségünket és nyomorúságainkat nevünkben tárják Boldogságtok [azzal kapcsolatban] elé, akihez alázatosan és térdet hajtva esedezünk, őket jóságosan hallgassa meg, amit pedig csak a jelen körülmények veszedelmeivel és sanyarúságainkkal kapcsolatban Boldogságtoknak előadtak, Boldogságtok nekik hitelt adni méltóztassék, mintha mi magunk személyesen Szentségtek lába előtt lettünk volna, akinek magunkat és szolgálatainkat alázatosan és térdet hajtva ajánljuk és felajánljuk.

XXVIII/1

**1531. 17. Julii, Segniae
Capitulum ecclesiae Segniensis Clementi papae VII.**

Segr. Stato, Principi, 6, f. 225r.
Sigillo annulari.

San[c]tissime atque beatissime pater et domine, domine nobis clementissime!
Post beatorum pedum oscula, servitorum nostrorum commendationem. E medio nostrum praesentium exhibitorum, venerabilem dominum Thomam, canonicum et fratrem nostrum ad Sanctitatem Vestram mittimus quedam negotia nostra Beatitudini Vestre expositurum, cui tamquam nostro domino gratiosissimo humiliter et genuflexe supplicamus, ipsum benigne exaudire dignetur verbisque suis Sanctitas Vestra velit fidem indubiam adhibere, ac si nos metipsi personaliter ante pedes Sanctitatis Vestre interfuissemus, cui sese humiliter et genuflexe commendamus atque orationes offerimus.
Datum Segnie, die XVII Julii MDXXXI
Eiusdem Sanctitatis Vestre fidelissimi servitores et capellani capitulum ecclesie Segniensis

XXIX/1

**1531. 17. Julii, Segniae
Civitas Segniae Clementi papae VII.**

Segr. Stato, Principi, 6, f. 230.
Sigillo mediocri.

[Inscriptio:] Sanctissimo atque beatissimo in Christo patri et domino nostro, domino Clementi divina providentia pape septimo dominoque meo clementissimo
[Altera manu:] 1531. Della corte e Segnia del 17. del Luglio. Reddita alle 27. del detto.

Sanctissime atque beatissime pater et domine, domine mihi clementissime!
Post beatorum pedum oscula, servitutis mee commendationem. E medio nostrum praesentium ostensores, venerabiles dominum Thomam, canonicum ecclesie nostre Segniensis et dominum Matheum de Blasiolis, patricium nostrum ad Sanctitatem Vestram mittimus necessitates et miseras nostras Sanctitati Vestre nostro nomine exposituros, cui humiliter et genuflexe supplicamus, eos benigne exaudiat, et quicquid de praesentium temporum calamitatibus deque tribulationibus nostris Beatitudini Vestre retulerint, eadem ipsis fidem creditivam prestare dignetur, ac si nosmet ipsi per-

Zenggen, július 17-én, 1531.

Szentségtek leghívebb és alázatos szervitorai, Zeng városa bírái és egész egyeteme

XXX/1

1531. november 1., Csázma

Erdődy Simon zágrábi püspök VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 6, f. 270.

Szentségtek boldog lábának csókolása után. Legszentebb atya és úr,
legkegyelmesebb úr!

Azt a kegyét irányomban, Szentségtek teremténye irányában, amelyet tisztelendő testvéreim, Szondi Pál, Szentségtek penitenciáriusa és főesperese, nemkülönbön Bogdassa Balázs, zágrábi egyházam kanonokjai nekem megjelentettek, mégha az Apostoli Szentszékért a katolikus prelátusok között rokonaim és familiám vérének nem kis ontásával mind ez ideig az összes derék ember ítélete szerint megérdemeltem is, gondoskodni fogok mégis, sőt erőmön túl arra fogok törekedni, hogy amennyivel bőségesebb kegyét Szentségteknek mellettem lenni érzem, annyival nagyobb előzékenységgel igyekezzem Szentségteket és az Apostoli Szentszékét kéréseimhez hajlítani. Ugyanis, hogy a sanyargatások mennyi vihara hányt-vetett a katolikus hit őrzéséért már sok év óta, Szentségtek ugyanezen Bogdassa Balázs mestertől, akit ismét elküldtem Szentségtek lábához, bőségesen meg fogja tudni. Ezért esedezem Szentségtekhez, méltóztassék nevének dicsőségéért és azért a hívségért, amellyel az Apostoli Szentszék és az ortodox hit iránt bölcsőm óta viseltetem, engem, kreatúráját friss emlékezetében úgy tartani, hogy ha (amit a halhatatlan Isten fordítson el) nekem testvéreimmel együtt e székhelyről a hitetlenek ereje miatt elvándorlásom megtörtént, legyen egy menedék számomra, amelyről Szentségtek előre gondoskodott. Ha erős reménnyel meglátom, hogy ez nekem meglesz, nem fogom kímélni vagyonomat vagy személyemet, hanem – felajánlom – teljesen kész vagyok mindent a katolikus hitért és az Apostoli Szentszék dicsőségéért a szerencse végső eshetőségeinek kitenni. Többet ugyanezen testvéreim, Szondi Pál és Bogdassa Balázs fognak mondani Szentségteknek a nevemben, szavaikat Szentségtek örök szolgálataimra tekintettel kegyesen meghallgatni méltóztassék, kérem. Ezt kiérdemelni Szentségteknél és az Apostoli Szentszékénél örök engedelmisséggel fogok törekedni, Szentségteket pedig a Magasságos a katolikus hit gyarapodására őrizze sokáig boldognak és épnek a kívánt évekig. Csázmán, november első [napja], 1531.

Szentségtek legalázatosabb szervitora és káplánja

Simon zágrábi püspök tulajdon [kezével]

Megjegyzés:

A dátumot követő rész Erdődy Simon kézírása.

sonaliter ante pedes Sanctitatis Vestre interfuissemus, cui sese et servitia nostra humiliter et genuflexe commendamus atque offerimus.

Segnie, die XVII Julii MDXXXI

Eiusdem Sanctitatis Vestre

fidelissimi humilesque servitores, iudices et tota universitas civitatis Segnie

XXXI

1531. 1. Novembris, Chasmae

Simon de Erdewd episcopus Zagrabienis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 6, f. 270.

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum. Sanctissime pater et domine, domine clementissime!

Illam gratiam suam erga me, creaturam Sanctitatis Vestre, quam venerabiles fratres mei, Paulus Zondinus penitenciararius Sanctitatis Vestre ac archidiaconus necnon Blasius Bogdassa, canonici ecclesie mee Zagrabienis mihi declararunt, etsi Sancte Sedi Apostolicę inter catholicos prelatos non parva sanguinis effusione consanguineorum et familiarum meorum ad hec usque tempora omnium bonorum iudicio promeruerim, curabo tamen, imo ultra vires enitar, ut quanto uberiolem gratiam Sanctitatis Vestre mihi adesse penserero, tanto maioribus obsequiis Sanctitatem Vestram et Sanctam Sedem Apostolicam ad preces meas inclinare contendam. Quantis etenim tribulationum procellis pro fidei catholicę observacione a pluribus iam annis concussus fuerim, Sanctitas Vestra ex eodem magistro Blasio Bogdassa, quem rursus ad pedes Sanctitatis Vestre misi, abunde intelliget. Proinde supplico Sanctitati Vestre, dignetur pro gloria nominis sui ac pro illa devocione, quam in Sanctam Sedem Apostolicam et fidem orthodoxam ab incunab[ulis] meis gessi, sic mei, creaturę suę recentem habere memoriam, ut, si (quod immortalis Deus avertat) me cum fratribus meis ex hac sede per vim infidelium migrare contigerit, habeam mihi a Sanctitate Vestra provisum refugium. Quod si mihi spe firma futurum perspexero, non parcam rebus vel personę meis, sed omnia pro fide catholica et Sanctę Sedis Apostolicę gloria ultimis casibus fortunę exponere me paratissimum offero. Plura iidem fratres mei, Paulus Zondinus et Blasius Bogdassa sunt Sanctitati Vestre meo nomine dicturi, quorum verbis Sanctitas Vestra intuitu perpetuorum serviciorum meorum gracious audien[ciam] praestare dignetur, oro. Quod apud Sanctitatem Vestram et Sanctam Sedem Apostolicam sempiternis obsequiis promereri studebo, et quam altissimus increm[ento] fidei catholicę conservet diu felicem ac incolumem ad annos desideratos. Chasme, prima Novembris MDXXXI Eiusdem Sanctitatis Vestre

1534. március 6., Dombró
Erdődy Simon zágrábi püspök VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 8, f. 243.

Szentségtek boldog lábának csókolása után. Legboldogabb atya és úr,
legkegyelmesebb úr!

Mindenki beszámolójából, aki az Apostoli Szentszék látásától visszatért, leginkább azonban a kitűnő férfiúéből, Ungarus penitenciárius úréból megértettem, hogy Szentségtek irányomban, ismeretlen teremtménye irányában csodálatos kegyellett. Megcselekedte azt Szentségtek a keresztény köztársaság minden rendje iránt veleszületett jámborságából dicsőségére nevének, és dicséretére a Megváltónak, akinek tisztét viseli a földön, aki miatt magam is az enyéim összes üldözését, kárát és megölését mind a keresztény névvel jelzettekől, mind a Krisztus keresztje iránt ellenséges népektől elviseltem. A Mindenható Szentségteknek minden, nekem mutatott könnyűületességét a halhatatlan élet örök jutalmával viszonzni méltóztassék, én pedig, amíg élek, nem szűnök meg éjjel-nappal gondolkodni, valami kedves szolgálatot Szentségteknek tanúsíthatnék-e. Azon hajlam szerint tehát, amellyel az Apostoli Szentszék és Szentségtek iránt vonzódok, az előbbi napokban Corsino úr révén bizonyos dolgokat Szentségteknek megjelentettem, hogy ezek lelke ítélete szerint estek-e, nem teljesen világos nekem. Az az egy teljesen nyilvánvaló számomra, hogy mindazok őszinte szívből, tiszteletteljesen, az Apostoli Szentszék teremtménye hűségének kifejezésére származtak. Ha pedig a jelen idők változatosságához képest Szentségtek azokat másként fogja magyarázni, engedelmet nyervén szabad legyen előtárnom, hogy ezzel kapcsolatban semmi tájékozottságom nem volt, feltételezem, becsületességemet és az Apostoli Szentszék iránti őszinte hitemet Szentségtek a penitenciárius úrtól, midőn a maga idején lehetséges lesz, déli napnál világosabban meg fogja ismerni, aki maga egyenesen Szentségtek lábához vándorolt volna, ha időlegetesen vissza nem tartották volna magánügyei is, testvéreie is, igen fontosak. Hogy pedig mi újdonságokat tudtam meg Luther meggyőződése felől barátomtól, Szentségtek a jelen záradékból részletesen megismerheti majd. Az a Bebek ugyanis, uramnak és fejedelmeknek a parancsára, még ha mágnások ősi családjából és a királyság főembereinek sorából való és papi méltóságban volt is, mégis a tényleg megkötött házasság miatt letartóztatott és óvadékos kezességre kibocsátott, de ítéletem szerint (ami Szentségtek tekintete előtt a legkisebb) az ilyeneknek kedvezőket nem csak figyelmeztetéssel, hanem a jog egész szigorával kellene az istentelen merényektől visszatartani. Bizonyos legyen ugyanis Szentségtek, Legboldogabb Atya, abban, hogy ha csak hol szelíden, hol erővel az ilyenek vakmerőségének ebben az én igen nagy

humillimus servitor et capellanus Simon episcopus Zagrabiensis propria

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso a Simone de Erdewd scripta est.

XXX/2

1534. 6. Martii, Dombro
Simon de Erdewd episcopus Zagrabiensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 8, f. 243.

Post oscula pedum Sanctitatis Vestrae beatorum. Beatissime Pater et Domine,
Domine Clementissime!

Cum omnium, qui a conspectu Sanctae Sedis Apostolice regressi sunt, potissimum vero eximii viri, domini penitenciarum Ungari relatione intellexi Sanctitatem Vestram mirifica in me gracia ignotam creaturam suam usam fuisse. Fecit id Sanctitas Vestra ex innata sibi pietate erga omnes status Christiane reipublice ad gloriam nominis sui laudemque Salvatoris, cuius vices gerit in terris, cuius causa et ipse omnes persecuciones, damna et cedas meorum tam a Christiano nomine insignitis, quam ab ethnicis inimicis crucis Christi pertulerim. Qui idem omnipotens omnem misericordiam eius mihi exhibitam eterno premio vite immortalis Sanctitati Vestre retribuere dignetur, ego vero, quoad vixero, non desistam noctes diesque cogitare, si que accepta servicia Sanctitati Vestre possem exhibere. Pro ea igitur affectione, qua erga Sanctam Sedem Apostolicam et Sanctitatem Vestram afficio, diebus superioribus certa medio domini Corsini eidem significaveram, que si ex sententia animi ceciderint, non plane mihi constat. Unum hoc perspectissimum mihi est omnia illa ex sincero corde plena observantia [ad] fidelem creaturam Sanctae Sedis Apostolice exprimentam progressa fuisse. Quodsi pro varietate presentium temporum Sanctitas Vestra aliorum ea interpretabitur, quod quidem obtenta venia mihi proferre liceat, quam nullam superinde relationem habui. Suspicio admodum meam autem integritatem et sinceram fidem erga Sanctam Sedem Apostolicam Sanctitas Vestra ex domino penitenciarum, dum per tempus licebit, luce meridiana clarius cognoscet, qui ipse recte ad pedes Sanctitatis Vestre immigrasset, nisi eum et privata et fratrum eius negocia urgentissima ad tempus retinissent. Quid autem rerum novarum ex parte persuasionum Lutheri ab amico habuerim, Sanctitas Vestra ex presentibus inclusis in parte cognoscere poterit. Is enim Bebek, iussu domini et principis mei, etsi de vetusta familia magnatum de numeroque principum regni ac in dignitate sacerdotali fuerit, tamen propter defacto initum matrimonium detentus fuit ac ad fideiussoriam cautionem exmissus, sed meo quidem judi-

kiterjedésű egyházkerületemben ellen nem álltak volna, már nagyobb része a klerusnak azon legveszélyesebb szektától megfertőztetett volna, különösen, hogy Karinthia is, Karniola is vele szomszédos és határos. Ami pedig a nyomorult, elhagyatott és félig leégett magyar királyságnak meg ennek az állapotát illeti, négy napja levelet kaptam Antonio Gritti úrtól, a ragyogó Lodovico Gritti úr fiától, amelyben jelenti, hogy apja a királyok között leendő béke feltételeivel jön a törökök császáranak portájáról, és Virágvasárnapra, vagy az Úr feltámadásának napjára mindenképpen megérkezik Budára. Jövelele miatt fejedelmem a színe elé hív engem, ezzel kapcsolatban még nem határoztam magamban, ugyanis mindenfelől veszedelem fenyeget. Ami ezután következik – mégha nem is kételkednék, hogy a királyok és fejedelmek azt Szentségteknek jelenteni fogják –, hívségem szerint, amivel magamat egészen a Szent Apostoli Széknek ajánlottam fel, gondom lesz rá, hogy azt Szentségtek megismerje. A Magasságos az egyház boldog állapotáért őrizze sokáig boldognak és sértetlennek az örök üdvig. Dombrói mezővárosomból, 1533. március 11.

Szentségtek legalázatosabb szervitora és káplánja Simon zágrábi püspök
Dalmácia, Horvátország és Szlavónia bánja tulajdon kezével

Megjegyzés:

A dátumot követő rész Erdődy Simon saját kézírása

XXX/3

1534. május 20., Ivánc

Erdődy Simon zágrábi püspök VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 8, f. 271r

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Szentségtek boldog lábának csókolása után. Elküldtem Szentségtek lábához ezt a tiszteletes knini Márkot, zágrábi egyházam kanonokát, hitelt érdemlő férfiút, aki nem csak e szerencsétlen és szétmarcangolt királyság (amelynek primátusságát, mégha nem megfelelő érdemekkel is, viselem) egyedi állapotát, hanem akár az egész keresztény közösség nyilvánvaló kárát és romlását (ha Szentségtek bölcsessége elejét nem veszi) érintő dolgokat fog Szentségtek tekintete előtt megvilágítani. Ezért esedezem Szentségtekhez, mint alázatos teremtménye, hogy az általa Szentségtek lábánál kinyilvánítandó esedezésemnek egyrészt kegyes meghallgatást nyújtani, amint szokta, másrészt a Szentségtekkel kapcsolatos legbizalmasabb várakozásom szerinti legóhajtottabb előterjesztést tenni méltóztassék. Szentségteket az egész földkerekség legszentebb irányítására és a katolikus hit védelmére a Magasságos, aki egyedül

cio (quod in conspectu Sanctitatis Vestre minimum est) talium fautores non solum monendo, verum etiam omni rigore juris a nephandis ausibus essent coercendi. Certa enim fit Sanctitas Vestra, Pater Beatissime, quod, nisi et oportune et importune talium temeritati in hac diocoesi mea finium latissimorum restitissent, iam maior pars cleri secta ipsa perniciosissima imbuta fuisset, præsertim, quod et Carintia et Carneola ei vicina et contermina sit. Quantum vero ad statum miseri desolati et semiusti regni Hungarie et huius attinet, nudiusquartus accepi literas a domino Anthonio Griti, filio illustris domini Lodovici Griti, quibus significat patrem suam cum condicionibus pacis inter reges future a porta cesaris Turcarum venire et omnino aut ad diem Palmarum, aut Resurrectionis Domini Budam venturum. Propter eius adventum princeps meus in conspectum suum me vocat, de qua re nondum mecum ipse decrevi, nam undique periculum instat. Quid postea sequetur, etsi non dubitem reges et principes id Sanctitati Vestre significaturos, pro devocione tamen mea, qua me totum Sancte Sedis Apostolice devovi, curabo Sanctitatem Vestram notum facere. Quam altissimus pro felici statu ecclesie conservet diu felicem et incolumem ad salutem eternam. Ex opido meo Dombrensi, XI Marcii MDXXXIII.

Eiusdem Sanctitatis Vestre humillimus servitor et sacellanus
Simon episcopus Zagrabiensis Dalmatię Croatiaę
Sclavonięque banus propria

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso a Simone de Erdewd scripta est.

XXX/3

1534. 20. Maii, Ivanygh

Simon de Erdewd episcopus Zagrabiensis Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 8, f. 271r.

Beatissime Pater et Domine, Domine Clementissime!

Post oscula pedum Sanctitatis Vestre beatorum. Misi ad pedes Sanctitatis Vestre hunc honorabilem Marcum de Tininio, canonicum ecclesie meę Zagrabiensis, virum fidedignum, qui non modo negocia privatum statum huius miseri et laceri regni (cuius primatum, et si imparibus meritis, gero) in conspectu Sanctitatis Vestre est declaraturus, verum etiam tocius reipublicae Christianae profectum, vel, si Sanctitatis Vestre prudentia non obviaverit, detrimentum ac ruinam concernentia. Proinde supplico Sanctitati Vestre tanquam humilis creatura, ut supplicationi meę per ipsum ad pedes Sanctitatis Vestre declarandae et graciosam, ut solet, audienciam prebere et pro mea a Sanctitate

üdvözítheti népét, őrizze évekig a legszerencsésebbnek. Kelt birtokomon, Iváncon, május 20., 1534.

Szentségték legalázatosabb szervitora, káplánja és teremtménye

Simon, zágrábi püspök

Dalmácia, Horvátország és

Szlavónia bánja

tulajdon kezével

Megjegyzés:

A dátumot követő rész Erdődy Simon kézírása.

XXX/4

1537. február 27., Dombró

Erdődy Simon zágrábi püspök Campeggio bíborosnak

Segr. Stato, Principi, 9, f. 78., 79v.

Gyűrűs pecséttel.

[Címzése:] Főtisztelendő uramnak, Giovanni Campeggio bíboros úrnak stb. becsülendő uramnak és atyámnak

[Más kézzel:] 1537 februárjának utolsó előtti [napján] a zágrábi püspök [levele] Campeggio bíborosnak egyházmegyéje veszedelméről

Főtisztelendő uram, legbecsülendőbb uram és atyám!

Előzékenységeimnek ajánlását. Midőn régóta és sokat töprengtem, mit és milyen szavakkal írjak Főtisztelendő Uraságtoknak, úgy láttam jónak, hogy, mivel minden boldogság elvetetett tőlünk, legalább e királyság hanyatló és szinte fekvő és mostoha sorsát (a Legnagyobb Isten, amint vélem, akarja így) kevés szóval szétkiabáljam. De, hogy ne tűnjék úgy, egyenként átszaladtam mindenem, úgy ítéltam, megéri a fáradságot valami módszerrel mindent összefoglalni. E legutóbb eltelt nyáron és télen tehát, Főtisztelendő Uraságtok kétségkívül vegye bizonyosra, e nemes haza, Szlavónország harmada együtt a végvárakkal és végbeli kastélyokkal a törököknek, ó fájdalom, a rabja lett, és a dolog már oda jut, hogy minden egyes nap várom kastélyom, Zapya megszállását, mégpedig különösen azért, mert körülbelül tizenöt nappal ezelőtt török besliák 400 igen jártas könnyűfegyverzetű katonája Szendrőből és Belgrádból száz puskás gyalogossal (akiket janicsároknak hívnak) együtt hadba rendeződve eljött a nyomorult Krisztustisztelők maradékának prédálására. A magam és Móré László úr végeken időző szervitorai, miután észrevették, hogy azok már megrakodtak a zsákmánnyal, a magassá-

Vestra confidentissima expectatione relacionem desideratissimam prestare dignetur. Quam pro tocius orbis terrarum sanctissima moderatione et catholice fidei defensione altissimus, qui solus salvam facere potest plebem suam, conservet ad annos felicissimam. Datum in possessione mea Ivanÿgh XX. Maii, MDXXXIII.

Eiusdem Sanctitatis Vestre

humillimus servitor et sacellanus et creatura Simon episcopus Zagrabiensis

Dalmatię Croatię et

Sclavonię banus

propria

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso a Simone de Erdewd scripta est.

XXX/4

1537. 27. Februarii, Dombro

Simon de Erdewd episcopus Zagrabiensis cardinali Campeggio

Segr. Stato, Principi, 9, f. 78., 79v.

Sigillo annulari.

[Inscriptio:] Reverendissimo domino meo, domino Joanni cardinali Campegio etc., domino et patri observando

[Alia manu:] 1537 penultima Februarii episcopi Zagrabiensis ad cardinalem Campegium super calamitates sue diocesis

Reverendissime Domine, Domine et Pater Observandissime!

Obsequiorum meorum commendationem. Quum diu multumque animo reputarem, quid aut quibus verbis Reverendissimae Dominationi Vestrae scriberem, visum mihi est, ut, cum felicitas omnis a nobis ablata sit, saltem inclinatum et prope iacentem novercamque huius regni fortunam (Deo, ut opinor, Maximo sic volente) paucis perstreperem. Sed ne singulatim omnia percurrisse videar, methodo quadam cuncta comprehendere opereprecium arbitratus sum. His igitur estate et hÿeme proxime transactis indubitato Reverendissima Dominatio Vestra sibi persuadeat terciam huius nobilissime patrię, regni Sclavonie, unacum castris et castellis fere infinitis Turcarum, proh dolor, mancipium factam, iamque res eo venit, ut singulis diebus expectem obsidionem castelli mei Zapÿa, idque presertim ex eo, quod his circiter quindecim elapsis diebus expediti Turcarum besliarum milites iiiiC peritissimi ex Samandria et Belgrado cum centum peditibus pixedariis (quos janÿcharos vocant) facto agmine venerant predatum reliquias miserorum

gos Isten segedelmével, bár egyenlőtlen létszámmal, mégis bátor lélekkel a nyomukba eredtek. Amint elérték őket, kardélre hányták, a teljes létszámból kevesen menekedvén meg futással. Hogy mi fog következni, úgy gondolom, a mindenható Isten ítéletében nyugszik, mégis, mivel látjuk, hogy az egész haza a fejedelmek dühöngő széthúzása miatt pártharcok és polgárháborúk közepette viszálykodik, napról napra a korábbiaknál rosszabb veszedelmek fakadnak ki, arra az ítéletre jutottunk, hogy el fog veszni. Azt pedig bátran memém, Főtisztelendő Uraságtok, megerősíteni, hogy e haza ezen elmúlt nyáron és télen (amint előrebocsátottam) több, mint hatvanezres kárt szenvedett a lelkekben, akik elvitettek (azokkal együtt, akik megtagadván a keresztény hitet a a törökökhöz ocsmányul csatlakozni kényszerültek). Püspökségem javainak is Szalatnok nevű kerülete, minap népek sokaságától tündöklő, lakosai többségének elveszte miatt gyászol, jövedelmeim valóban annyira megfogyatkoztak, hogy a joghatóságomnak alávetett nyolc várat összes bevételemből alig vagyok képes őrizni. Ezért imádkozom és könnyeket ontván az Istenért könyörgöm, hogy amíg a legszentebb urunk szeme elé járulás alkalmá felajánlatik, őszentsége egész népségének színe előtt Főtisztelendő Uraságtok a kereszténység e veszedelmét fennhangon kinyilvánítani, őszentségét pedig lelki nagysága és a Krisztus drága vérével megváltott hívők iránti jámborsága szerint buzdítani méltóztassék, hogy őszentsége, aki az összes, a földkerekségen szétszórt egyház üdvére a Legjobb, Legnagyobb Isten által állított fő és fejedelem, siessen segítségére, amiként más egyházaknak, úgy a mi hanyatló ügyünknek is, és ne tőrje el, hogy Krisztusnak az ő oltalmára bízott juhait a legádázabb ellenség büntetlenül szerteragadja. Ha pedig nem történt majd időben gondoskodás (ezt az óment az isteni jószág elfordítani méltóztassék), e királyság maradványainak veszélyeztetésével egyéb, szomszédos területek is közelnap hasonló végzet alá jutnak szükségképpen. Magamat pedig és szolgálataimat Főtisztelendő Uraságtok révén legszentebb urunknak alkalomadtán ajánlatni kívánom, ha pedig van valami, ami szolgálataimmal elvégezhető, Főtisztelendő Uraságtok parancsoljon, azt gondolom, neki mindenben a legengedelmesebb leszek, Főtisztelendő Uraságtokat a Magasságos szerencsésnek és sértetlennek őrizni méltóztassék a kívánt ideig. Dombrói kastélyomból, február hó utolsó előtti [napján], 1537.

Főtisztelendő Uraságtok

igen odaadó szervitora Simon zágrábi püspök tulajdon kezével

Christicolarum. Quos cum servitores mei et domini Ladislai More in confiniis degentes iam præda onustos persensissent, Deo altissimo opitulante, licet impari numero, forti tamen animo insequuti sunt. Quos ubi adepti fuissent, paucis ex omni numero fuga salvatis in ore gladii trucidarunt. Quid de cetero sequetur, arbitror in Dei omnipotentis iudicio situm, nos tamen, quum videamus totam patriam ob principum sevam discordiam factionibus et bellis civilibus dissidere, in diesque pericula prioribus peiora incrudescere, perituram nos iudicavimus. Illud autem audacter ausim, Reverendissima Dominatio Vestra, affirmare, quod hæc patria, his (ut premisi) estate et hÿeme preteritis plusquam sexaginta millium animarum, quæ abducte sunt (cum his, quæ Turcis foede coactæ sunt fide Christiana abnegata adherere), iacturam est passa. Districtus eciam bonorum episcopatus mei Zalathnok nuper populorum multitudine splendidus amissa incolarum pluralitate maeret, proventus vero mei adeo diminuti sunt, ut vix octo castra dicioni mee subiecta ex omnibus obvencionibus conservare possim. Quapropter oro et effusis lachrimis pro Deo deprecor, ut, dum conspectum sanctissimi domini nostri oportunitas adeundi oblata fuerit, coram tota caterva Suę Sanctitatis Reverendissima Dominatio Vestra hanc cladem Christianitatis plena voce declarare Suamque Sanctitatem pro magnitudine animi sui et pietate in fideles precioso Christi sanguinis[!] redemptos hortari dignetur, ut Sua Sanctitas, quæ ad salutem omnium ecclesiarum toto orbe dispersarum a Deo Optimo Maximo caput et princeps constituta est, succurrat, ut aliis ecclesiis, ita rebusque nostris labentibus, neque paciatur oves Christi tutelę suę commissas a sevis-
simis hostibus impune distrahi. Si autem matura non fuerit adhibita provisio (quod omen divina benignitas avertere dignetur), periclitantibus reliquiis huius regni et ceteraque circumvicine regiones propediem simili fato succumbant, necesse est. Me vero meaque servicia per Reverendissimam Dominationem Vestram sanctissimo domino nostro per oportunitatem commendari cupio et, si quid est, quod meis obsequiis transigi potest, Reverendissima Dominatio Vestra iubeat, puto me eidem in omnibus obsequentissimum futurum, quam altissimus felicem ac incolumem conservare dignetur ad desiderata tempora. Ex castello meo Dombrensi, penultima mensis Februarii, MDXXXVII.
Eidem Reverendissimæ Dominationis Vestrae
servitor addictissimus
Simon episcopus Zagrabiensis propria

1532.

Verancsics Antal emlékirata a magyar ügyek állapotáról II. Lajos halálától az 1529. év végéig.

Segr. Stato, Principi, 13, f. 55r–57v.

Másolat.

A magyar ügyek állapotáról II. Lajos király halálától a jelen ideig, az 1529. év végéig. Ulászló meghalván fia, Lajos lépett örökébe, még éretlen, aki feleségül vevén Máriát, Károlynak és Ferdinándnak, akkor Ausztria főhercegének nővérét, huszonegy évesen néhány évvel ezelőtt a törökök császára, Szulejmán elleni háborúban halálát lelte.

Az ő halála után, miután a magyar főemberek nagy része abban a gyászos háborúban elemésztetett, miután Báthori István nádorispánt Ferdinánd rávette, hogy az ő ügyeinek kedvezzen, és miközben pártjára a leginkább Mária királyné, Ferdinánd nővére ténykedéséből kevesekkel együtt hajlik, a többi főpap és báró úr, egyetemlegesen a nemesek megyéi (ezekre oszlik a királyság és egyedül ezek bírják – az urakkal együtt – a királlyá tétel jogát) a szabad városokkal együtt Fehérvárt az e célból közös egyetértéssel megállapított napra összegyűlnek és előbb – miután a király teste, amely kevéssel azelőtt a mohácsi mezőn megtaláltatott, a legnagyobb tiszteletadással eltemetett – szerencsés előjelekkel Szapolyai Jánost, szepesi grófort, erdélyi vajdát mindannyiuk egylelkű egyetértésével királlyá teszik, a következő napon pedig koronázzák. Miután megkoronázásáról értesültek, azok is, akik Ferdinándhoz látszólag hajolni, a nádornak csak és két másikkal a kivételével az iránta való engedelmességre versengve rohannak.

A másik részről Ferdinánd igen nehezen viselve, hogy egész Magyarország egyetértésével a királyság másnak adatott át, azon kevesekkel együtt, akik az ő pártütését a nádor vezetésével követték, háborút készít, ami azonban, a rövidesen közelgő havazások és a fagy miatt, amit gyalogosai, a landsknechtek a legkevésbé sem szenvednek, eloszlott. Igyekeznek nemkevésbé Ferdinánd a nádornál, hogy bizonyos, a királyné által Komárom mezővárosához, az akkor az annak a kezén levő szigetszerű és az ilyenekhez teljesen szokatlan helyhez meghirdetett gyűlés Pozsonyba vitessék át és ott történjék meg az ő megválasztása a hasonlóképpen lopva kevéssel előbb a nádor által hatalmába átadott helyen, ahol a nádor azon kevesekkel együtt nem mezőn és szabad helyen, ami Magyarország királyainak megválasztásában mindig megőriztetett, hanem valamiféle templomban összegyűlve buzdításával a királynőnek, aki ugyanabban a városban volt, azon királynéi országgyűlés idejének az eltelte után is semmi törvényt, semmi rendet meg nem tartván, a nemeseknek, akik nélkül ilyenek nem történhetnek, egyetlen vármegyéje jelenléte nélkül, a másik, megkoronázott, törvényes király után Ferdinándot megválasztotta.

1532.

**Memoriale Antonii Verantii de statu rerum Hungaricarum a morte regis
Ludovici II. usque ad finem anni 1529.**

Segr. Stato, Principi, 13, f. 55r–57v.

Copia.

De statu rerum Hungaricarum a morte regis Ludovici secundi usque ad presens tempus, ad finem anni 1529.

Uladislaio defuncto Ludovicus filius successit ad huc impubes, qui ducta in uxorem Maria, Caroli caesaris et Ferdinandi tunc Austriae archiducis sorore annum agens vigesimum primum superioribus annis in bello contra Turcarum imperatorem Solimanum mortem obiit.

Post cuius obitum magna principum Hungaricorum parte in illo funesto bello absumpta Stephano de Bathor palatino comite per Ferdinandum, ut rebus suis faveret, inducto et ad partes eius reginae potissimum Mariae Ferdinandi sororis opera cum paucis declinante, caeteri domini prelati et barones, universi comitatus nobilium (in quos regnum est divisum et qui soli cum dominis ius creandi regis habent) cum civitatibus liberis in Alba Regali ad diem ad id communi consensu institutum conveniunt et prius – corpore regis, quod paulo ante in campo Mohaciensi inventum fuerat, honorificentissime sepulto – felicibus auspiciis Joannem de Zapolya comitem Scepusiensem vajvodam Transilvanum unanimi omnium consensu regem creant et sequenti die coronant. Cuius coronatione audita illi quoque, qui in Ferdinandum inclinare visi fuerant, palatino tantum et duobus aliis exceptis ad eius obedientiam certatim concurrunt. Ferdinandus ex altera parte egerius ferens consensu totius Hungariae regnum esse alteri[?] traditum⁴¹ cum illis paucis, qui factionem eius duce palatino sequebantur, bellum parat, quod tamen supervenientibus brevi nivibus et frigore, cuius pedites eius lanczkintÿ sunt impatientissimi, fuit dessolutum. Agit nihilominus Ferdinandus apud palatinum, ut diaeta quedam per reginam ad Comaren opidum tunc in manibus eius existens locum insularem et ad talia prorsus insuetum indicta Possonium transferretur atque ibi electio de se fieret in loco similiter infurto paulo ante in suam potestatem per palatinum tradito, ubi palatinus cum illis paucis, non in campo et loco libero, quod in electionibus regum Hungariae semper est observatum, sed in quadam ecclesia conveniens hortatu reginae, qui[!] in eadem civitate erat, post lapsum tempus illius etiam reginalis dietae nulla lege, nullo ordine servato, nullo comitatu nobilium, sine quibus talia fieri non possunt, presente post coronatum alium legitimum regem Ferdinandum elegit.

⁴¹In originali: tractatum.

Ily módon pedig, miután Lajos király meghalt, előbb János, aztán Ferdinánd lesz Magyarország királya, az a nép kedvezésével és választásával, ez részben [– – –], részben bizonyos szerződések jogán csak három által [azok közül], akik a királyválasztás jogát bírni ismerzenek, Pozsonyban megválasztott. Beavatkozik aztán Zsigmond király is Lengyelországból, mindkét király atyafia, a megegyezésért, az ő tekintélyéből gyűlés lesz Olmützben, egy morvaországi városban. Bár erre e három király által előkelő tanácsosok küldettek el a megegyezésről való tárgyalás végett, onnan dolgukvégezetlenül tértek vissza, miközben János ott is, azután is mindig igazságért siránkozik és saját jogát Lengyelország legkegyelmesebb király ura, [– – –] más keresztény ember vizsgálata alá bocsátja, miközben Ferdinánd a jognak és az igazságosságnak még a [– – –] sem akar hallani, hanem csak azt mondja, hogy perbe bocsátkozni szolgálával és vazallussal nem akar, így nevezte ugyanis Jánost. Ezután fegyverre kelnek, és végzetünkre avagy János szerencsétlenségére Magyarország fői: Pál, esztergomi érsek, Veremi²⁵ Péter, erdélyi vajda, akinek János a királyság koronáját őrzésre átadta, Báthory András, Bothiani²⁶ Ferenc és néhányan mások, akiket János a hatalmából és vagyonából részesített, akikben a leginkább bízott, Ferdinándhoz pártolnak, azzal a reménnyel is, hogy az nekik nem csak a Lajos és Ulászló királyok alatt elveszett összes [hely] legbizonyosabb visszaszerzését ígérte meg, hanem sokkal nagyobbakat is. János tehát övétől elhagyatottan, királyi palotájából oly hosszú ideig elűzetvén, mégis a királyság visszaszerzését kísérelte meg, mígnem megütközvén az ellenséggel (ahol is nem annyira az ellenségei győzték le, mint a sajátjaik ellen harcolni nem akaró övéi hagyták el) Lengyelországba menekül, megtartatván mégis az ő joghatóságában szabadon Magyarországnak az a része egészen, amely a Lengyelországot és Oroszországot Magyarországtól elválasztó Kárpátok és Temesvár, továbbá a Tisza folyó és Erdély között van, ezekhez[?] szinte egész Szlavónia, Erdély nagy része, a magyarok lelkében egész Magyarország szerte elterjedt rejtett kedvezés miatt. Ferdinánd maga is, miután a királyság koronáját Perényi Pétertől megkapta, Székesfehérvárott ünnepi országgyűlésen megkoronáztatott volt.

Miközben János továbbra is Lengyelországban van száműzetésben, Lengyelország királya ismételten egyezséget kísérel meg, de [– – –], bár János akkor minden jogosra és tisztességesre kész volt, és [– – –] kész, ha előadatnának, alig fognak hitelre találni másoknál, mint akik magát a dolgot megkísérelték, a kereszténység javáért és üdvéért, nem a saját dolgaival kapcsolatos reménytelenségből, ugyanis már biztos volt abban, hogy megvan számára a török barátsága. Már előbb elküldte ugyanis mindkettőt a követségét a törökhöz békét kérni, de János nem előbb, mint hogy Ferdinánd saját kezűleg aláírt levele elfogott – ezt a török igen kárhoztatta[?]. Miután tehát mindkét hatalmasság szinte ugyanazon időben ezért a törökhöz elküldött, a török János barátságát elfogadja, Ferdinándtól nem tagadja meg a békét, de így: Ferdinánd előbb [Jánost] szabadon Magyarországba bocsássa be, aztán a lengyelnek és a velenceieknek

²⁵ Perényi Péter.

²⁶ Batthyány Ferenc.

Atque in hunc modum mortuo rege Ludovico prius Joannes, postea Ferdinandus fit rex Hungariae, ille favore et electione populi, hic partim [— —]⁴², partim quorundam contractuum jure a tribus tantum, qui ius eligendi regis [cognoscuntur?] habere, Posonii electus. Interponit deinde partes suas Sigismundus rex e Polonia, utriusque regis cognatus pro concordia, cuius autoritate fit conventus Olomucii in civitate Moravici. Ad quem cum ab his tribus regibus primores consiliarii missi fuissent tractandae concordiae gratia, re infecta inde redierunt Joanne et ibi et postea semper iustitia[m] implorante et ius suum cognitioni regis Poloniae gratiosissimi domini [— —]⁴³ pos[— —]⁴⁴ alterius hominis Christiani submitte[n]te, Ferdinando ne [— —]⁴⁵ quidem juris et iustitiae audire volente, sed hoc tantum dicente nolle se intrare in iudicium cum servo et vasallo, ita enim Joannem appellabat. Hic[?] postea venit ad arma, et nostro fato vel infelicitate Joannis primores Hungariae: Paulus archiepiscopus Strigoniensis, Petrus Veremi⁴⁶ waÿvoda Transilvanus, cui Joannes coronam regni servandam tradiderat, Andreas Bathori, Franciscus Bothiani⁴⁷, et non nulli alii, in quos Joannes vires et facultates suas partitus fuerat, quibus maxime confidebat, ad Ferdinandum deficiunt, ea etiam spe, quod ille eis policebatur non solum certissimam recuperationem omnium sub rege Ludovico et Ladislao amissorum, sed etiam longe maiora. Joannes igitur desertus a suis, licet sua regia pulsus tam diu, tamen regnum est [?] retinere conatus, donec habito [— —]⁴⁸ cum hoste praelio (ibi quoque non tam ab hostibus victus, quia[!]) a suis pugnare contra suos nolentibus desertus) in Poloniam profugit detenta tamen in sua dictione libere tota illa Hungariae parte, quae est inter montes Carpatios, qui Poloniam et Russiam ab Hungaria dividunt, et inter Themesvar, inter Tibiscum porro fluvium et Transilvaniam ad haec[?] tota fere Sclavonia, magna parte Transilvanie ex favore occulto in animis Hungarorum per totam Hungariam sparso. Etiam Ferdinandus habita corona regni a Petro Pereny in Alba Regali in solennibus comitiis et ipse coronatus fuerat.

Joanne porro in Polonia exulante rex Poloniae rursus concordiam tentat, sed [— —]⁴⁹ Joanne tunc ad omnia iusta et honesta parato, et [— —]⁵⁰ parato, quae si referantur, vix fidem habebunt apud alios, quam qui rem ipsam tentaverunt[?], id quod pro bono et salute Christianitatis, non rerum suarum desperatione, iam enim certus erat sibi amicitiam Thurci esse paratam. Ambo enim iam antea legationem ad Turchum miserant pacem petitem, sed Joannes non prius, quam Ferdinandi littere manu eius subscriptae fuerint interceptae, id a Turca perdamnicatum[?]. Potentes ambo igitur fere eodem tempore cum pro hoc ad Turcam misissent, Turchus Joannis amplectitur amicitiam,

⁴² Litterae sex – circiter in longitudine 2 cm – sunt illegibiles.

⁴³ Abbreviatio – in longitudine circiter 0,5 cm – legi non potest.

⁴⁴ Locus circiter litterarum quattuor (1 cm) exesus.

⁴⁵ Locus circiter litterarum quattuor (1,5 cm) exesus.

⁴⁶ Petrus de Peren.

⁴⁷ Franciscus de Batthyan.

⁴⁸ Litterae – circiter quattuor in longitudine 1,5 cm – sunt illegibiles.

⁴⁹ Litterae circiter septemdecim – in longitudinem 7 cm – sunt illegibiles.

⁵⁰ Desideratur in longitudine 2 cm locus litterarum circiter quinque.

barátja legyen, végül gondoskodják arról, hogy [– –] adassék vissza a Legkeresztényibb Királynak. Állítólag volt valami hozzátéve abban a válaszban a római pápáról is – ha bizony ezeket Ferdinánd meg nem teszi, tudjon róla, kész a háború ellene. Ferdinánd a háború ama rációitól semmit sem rettenvén meg háborúra készül maga is, de úgy, hogy róla talán azt mondhatnád, amit Vergilius az Akhillésszel öszecsapó Troilusról mondott²⁷:

Szerencsétlen és az Akhillésszel való öszecsapáshoz elégtelen ifjú

Amikor János bizonyossá válik a hatalmas török hadikészületről, félve attól, ami történik, gondoskodva nem csak a keresztény köztársaságról, hanem ellenségéről is, elküld azért, hogy a törököt Ibrahim basa révén a kereszténységtől fordítsa el. Amikor ez semmi módon sem érhető el, mert a török Ferdinánd ellen csodálatos és hihetetlen haragra gerjedt, ami hátra volt, minden munkájával azon van, hogy saját királyságát őrizze, a maga személyében járulva a Magyarországra behatoló törökhöz, semmit el nem mulasztva ott a királysága üdvéről való gondoskodásban, ami csak keresztény fejedelem által [megtehető?]. A török is megbeszélést tartván János királlyal Budát, aztán minden mást a Duna mellett Pozsonyig elfoglal és János király kezére adja, amint megígérte, s mivel nem akadt vagy mutatkozott ellenfél, minden elérhető tűzzel-vassal dúl és rabol, szinte az összes felnőttet leöli, az ifjakat és a gyermekeket mindkét nemből foglyul ejtvén elhurcolja. Bécs ostromától az idő alkalmatlansága visszaűzi, visszatérőben Konstantinápolyba ép hadsereggel a Budán talált Jánost a legbarátságosabb szavakkal megszólítva igen tisztességesen megajándékozott királyként szabad királyságban hagyja hátra, megígérve neki nem csak őszinte barátságát, hanem bármely ellensége, leginkább Ausztria főhercege ellen is segédcapatokat, annyiszor, ahányszor szükséges lenne, saját személyében is, kinyilatkoztatva azon beszélgetésben, amit a királlyal folytatott: nincs tetszése ellenére, hogy a király barátságban legyen Franciaország Legkeresztényibb Királyával (akinek a királynál levő követéről gondoskodják[?]) és más keresztény fejedelmekkel is, sőt ugyanott Pál esztergomi érseknek is, továbbá Perényi Péternek, akkor a király foglyának, kevéssel előbb erdélyi vajdának – mindkettejüket fentebb említettük – kegyelmet ér el a királytól.

A dolog ekként áll.

Most János a királyságba visszaállítatván visszaszerezvén a királyság koronáját is, amiről elmondtuk, hogy átadatott Ferdinándnak, semmi mást nem keres, csak saját maga és királysága békéjét és nyugalját, és a keresztény fejedelmek barátságát, az Apostoli Széknek pedig atyai áldását. Ferdinánd ha eddig Magyarország zargatását tovább folytatta, mégha valami kárt okoz is, semmi mást nem fog tenni, csak amit eddig is megtett, hogy egyrészt a keresztényeket zaklatja, másrészt izzó paraszt gyűjt a saját fejére, azaz maga ellen ingerli ismét a leghatalmasabb ellenséget. Ha az visszatért – amiként hogy visszatérni készül, ha Ferdinánd nem képes elfordítani, senki ne kételkedjék –, sokkal nagyobb dolgokat fog cselekedni, mint a legutóbbi hadjáratban

²⁷Vergilius: Aeneis I. 475.

Ferdinando pacem non negat, sed ita: Ferdinandus prius libere in Hungariam permittat, deinde Polono et Venetis sit amicus, postremo regi Christianissimo reddi curet. Ferunt additum in responso illo [nescio?], quid et de pontifice Romano – quae quidem nisi Ferdinandus faciat, bellum sibi paratum esse intelligat. Ferdinandus nihil iis belli rationibus deterritus bellum et ipse parat, sed ita, ut de eo illud fortasse dicere posses, quod Vergilius de Troili cum Achille congresso dixit

Infelix puer atque impar congressus Achilli⁵¹

Ubi Joannes fit certior de tanto belli apparatu Turcico veritus id, quod evenit, consulens non solum reipublice Christianae, sed etiam inimico mittit ad Thurcum medio Ibraym bassa a Christianitate avertendum. Quod ubi nullo modo impetrari potest Turca in Ferdinandum, mira et incredibili ira percito, quod reliquum erat, dat omnem operam, ut regnum suum conservat, accedens in persona propria ad Turcum in Hungariam intrantem nihil ibi pretermittens in salutem regni sui procurare, quicquid a Christiano principe [– – –]⁵². Etiam Thurcus habito Joanne rege colloquio Budam, postea et alia omnia penes Danubium usque Posonium capit et ad Joannis, ut promiserat, manus tradit non reperto⁵³ aut viso⁵⁴ adversario obvia queque ferro et igni vastat et diripit, adultos fere omnes obruncat, adolescentes et impuberes promiscui sexus captos abducit. A Vienne obsidione temporis iniquitate repellitur, revertens Constantinopolim cum integro exercitu Joannem Budae repertum amicissimis verbis affatus honorificentissime muneratum regem in libero regno relinquit pollicitus ei non solum sinceram amicitiam, sed et contra quoscunque inimicos maxime contra archiducem Austriae auxilia totiens, quotiens esset opus, etiam in persona propria, testatus in eo sermone, quem cum rege habuit, non displicere sibi, quod rex haberet amicitiam Christianissimi regis Franciae, cuius oratorem apud regem provideret [?], et aliorum etiam principum Christianorum atque inibi Paulo etiam archiepiscopo de Strigoniensi, Petro item Pereny tunc captivo regio, paulo ante waiwode Transilvano – quos ambos superius nominavimus – gratiam a rege impetrat.

Res in hunc modum se habet.

Nunc⁵⁵ Joannes in regnum restitutus regni etiam corona, quam Ferdinando traditam fuisse diximus, recuperata nihil aliud querit, nisi pacem et quietem suam et regni sui et amicitiam principum Christianorum, Sedis autem Apostolicae paternam benedictionem. Ferdinandus, si adhuc Hungariam turbare porrexerit, etiam si quid damna inferat, nihil aliud faciet, nisi quod hactenus fecit, ut et Christianos vexet et congerat carbones igneos super caput suum, id est provocet rursus contra se potentissimum inimicum. Qui si redierit – sicut rediturum si Ferdinandus non queat [avertere?], nemo dubitet –, longe maiora faciet, quam proxima expeditione fecit, neque est quisquis preter Deum rebus presertim Christianis sic stantibus, qui possit eius viribus resistere, quicquid fortasse aliqui Christiani [– – –]⁵⁶.

⁵¹Vergilius (475. I. Aen.)

⁵²Desideratur in longitudine 3 cm locus litterarum circiter octo.

⁵³In origine: repente.

⁵⁴In originale: usque.

⁵⁵In originali: Hunc.

⁵⁶Locus litterarum circiter decem – in longitudine 3 cm – est illegibilis.

cselekedett, és nincs is senki Istenen kívül, különösen, ha így állnak a keresztények dolgai, aki erejének ellenállhasson, akármit talán némely keresztények [– – –]
Ne is tanácsolja senki, amíg János király él és Ferdinánddal megegyezésre nem juttott, hogy Magyarország Ferdinándé legyen, ha pedig Jánosnak halála azon [körülmények] között történének, ki kételkedik abban, hogy a török vagy más királyt fog Magyarországnak rendelni a saját kívánsága szerint, Jánosnál sokkal vadabbat és kezelhetetlenebbet, vagy Magyarországot (s inkább ettől kell félni) magának fogja elfoglalni és a királyságból tartományt hoz létre, amit a törökök szandzsáknak hívnak.

Megjegyzés:

Az emlékiratot idézi KOLLÁNYI 1905, 323 l.

XXXI/2

1567. április 5., Prága

Verancsics Antal egri püspök Commendone bíborosnak

Segr. Stato, Principi, 27, f. 319.

Legragyogóbb és főtisztelendő úr, nekem mindig igen tisztelendő!

Üdvözetemet és szolgálataim ajánlását. Az előbbi év május havában Legragyogóbb Hatalmasságtok levelet küldött nekem Augsburgból, amiben egyedülálló igyekezettel Illicinus doktort, az egészen nagy tehetségű és kiváló tudású férfiút nekem ajánlotta, azon a címen, hogy, amennyire azon kedvezés révén lehetséges, amelyet a főtisztelendő esztergomi úrnál, a magyarok metropolitájánál bírok, gondoskodjam az ő vele való megbékéléséről és minden ellentét eltörléséről, amit eddig kölcsönösen egymás között (az egyik a nagyobbak nem engedéssel, a másik a kisebbhez méltósága alá nem bocsátásával) tápláltak.

Legragyogóbb Hatalmasságtok ezen akaratának engedelmeskedni szándékozva a legnagyobb igyekezettel máskülönben magamtól is, és az ugyanezen Illicinus úr, régi és ritkább, kedvesebb fajtájú barátom iránti gondoskodástól és aggodalomtól már régóta elfoglaltan sokkal figyelmesebben a dologra térni készülve (érveimhez illesztvén mind Legragyogóbb Hatalmasságtok, mind az augsburgi bíboros tekintélyét is, aki ugyszintén írt nekem éppen ezzel az ügyel kapcsolatban) egyáltalán semmit sem mulasztottam el erőmhöz képest az érveknek ezen a küzdőterén, amikkel ítéletem szerint azt az ügyet az ellentétből a kívánt elrendezéshez vezethetem el, annyi bíboros jelétől és értékelésétől megsegítetten, azaz ugyanezen Illicinus doktort főpapja korábbi kegyébe visszahelyezhetem.

Nem is hagyva sok napot elmúlni, Főtisztelendő Hatalmasságtok levelére (amit bizony igen kedvesnek tartok) bőszegesebb levéllel válaszoltam, engedelmesen tájékoztatva mindkettőjük tehetségéről, szokásairól, meghasonlásuk okairól, az elrendezés

Nec⁵⁷ est quisquam persuadeat Joanne vivo, et cum Ferdinando in concordiam non adducto Hungariam Ferdinandi fore et si Joanni mors inter ista contingat, quis dubitat Turcum vel alium regem pro voto suo Hungariae impositurum, Joanne longe ferociorem et intractabiliorem, vel Hungariam (quod magis est timendum) pro se occupaturum et ex regno in provinciam redacturum, quod Thurci sangiacatum vocant.

Annotatio:

Cit. KOLLÁNYI 1905, p. 323.

XXXI/2

1567. 5. Aprilis, Pragae

Antonius Verantius episcopus Agriensis cardinali Commendone

Segr. Stato, Principi, 27, f. 319.

Illustrissime ac Reverendissime Domine mihi semper colendissime!

Salutem servitorumque meorum commendationem. Mense Maio anni superioris Illustrissima Amplitudo Vestra dederat ad me litteras Augusta, quibus singulari studio doctorem Illicinum, virum sane magno ingenio excellentique doctrina mihi commendaverat eo nimirum nomine, ut, quantum per eum favorem fieri possit, quem apud Reverendissimum Dominum Strigoniensem Metropolitanum Hungarorum habeam, curare eundem cum eodem reconciliandum delendasque omnes controversias, quas hactenus mutuo inter sese (alter maiori non cedendo, alter minori dignitatem suam non summittendo) aluerant.

Cui Illustrissimae Amplitudinis Vestrae voluntati morem gesturus studiosissimus aliqui mea etiam sponte eiusdem domini Illicini, amici mei veterani ac notae rarioris, commodioris eaque cura ac solitudine dudum occupatus multo diligentius rem aggressus (adhibita argumentis meis, quum Illustrissimae Amplitudinis Vestrae, tum etiam Illustrissimae cardinalis Augustani autoritate, qui itidem scripserat ad me de hoc ipso negotio) nihil omnino pro meis viribus rationum earum in hac arena praetermisi, quibus arbitratus sum id me controversia ad optatam compositionem tantorum cardinalium auspiciis existimationeque adiutum posse deducere eundemque doctorem Illicinum in pristinam gratiam praesulis sui restituere.

Nec multos dies praeterire passus ad litteras Reverendissimae Amplitudinis Vestrae (quas quidem habeo iucundissimas) largiore epistola respondi obiter eandem edocens de utriusque ingenio ac moribus, de causis ipsorum controversiae, de difficultatibus compositionis eiusdem. Item, quod ego non essem defuturus provinciae mihi demandatae quodque sperare me in posterum idem negotium feliciter tractaturus et ex sen-

⁵⁷In originali: Hec.

nehézségeiről, továbbá, hogy gondom lesz a rám bízott feladatra és hogy remélem, a jövőben ugyanezt az ügyet szerencsésebben fogom kezelni és a véleménye szerint fogom bevégezni, Legragyogóbb Hatalmasságtok és az igen ragyogó augsburgi bíboros nevének hozzájárulásával – amivel különösképpen élni fogok, elhatároztam –, végül pedig, hogy ami előmenetelt csak tettem, arról késedelem nélkül Legragyogóbb Hatalmasságtokat értesíteni fogom.

Eltelvén tehát ezen a küzdőtéren csaknem egy teljes év, állhatatosan a legfőbb igyekezettel és törekvéssel ezt a követ morzsolva egyáltalán semmit sem értem el, mert amennyire a főtisztelendő esztergomi úr Hatalmasságtok és az augsburgi bíboros kedvéért a megbocsátásra rávétetett volna, annál kevésbé látszott Illicinus úr előjárója megbocsátásáról gondolkodni, hivalkodva ezzel kapcsolatban ártatlanságával és ügye méltányosságát bizonygatva, panaszkodva ráadásul némely jogtalansággal kapcsolatban, mintha vele egyenlő volna, s nem feljebbvalója az érseke. Így végül, miután már én az utóbbi napokban a császári felség által szólítottan a főtisztelendő esztergomi úrtól Csehországba visszatértem, ugyanezen Illicinus úrnak ügye méltányosságát jog szerint követni megadván a lehetőséget, egész ügyét a bíróságra bízta rá.

Ott végül, amiként aztán a barátok leveleiből megértettem, az összes szavazókó által elmarasztaltan és vádlottá tétetven rákényszerült arra, hogy magát a kánoni ítéletnek is alávesse. Mondják azt is, hogy maga megalázására és főpapja atyai megbocsátása elfogadására még ez ideig sem volt rávehető, nagy fájdalommal bizony, mivel mindig a barátja voltam és igen ténykedtem csiszolásán. Nem is tudom, mi módon leszek már képes segíteni ügyén, hacsak valamely részben a sienai nemzetre (illesse megbecsülés a nemzetet) jellemző heveségből ki nem fog bújni – amelyből, úgy tűnik, születésénél fogva meglehetősen bőségesen merített –, és önmagának a mi nyugodtabbunkhoz való alkalmazásán munkálkodni nem fog, hogy mind a megalázkodást, mind a büszkeséget megszokja, ahogy a dolgok menete megköveteli. Máskülönben a római tartózkodással sem fog alkalmasan élni, azon elcsépelet mondás szerint: Amikor Rómában vagy, római módon élj, amikor másutt, azon hely szokása szerint élj! Ugyanis az esztergomi [érsek] is havasalföldi oláh, magam is dalmát vagyok, Magyarországon mégis elértük szerencsénket és Isten áldását, bizonyosan egészen azon vagyunk, hogy ahhoz a nemzethez alkalmazkodjunk, amelyiknél élünk.

De eddig erről az Illicinusról. Én igen-igen kívánom Legragyogóbb Hatalmasságtok jóakarátát bírni. Ha pedig a kegyében lehetek majd (ezzel kapcsolatban legutóbbi levele engem már biztossá tesz), azt fogom gondolni, hogy az emberi dologokban szerencsésebben megy sorom, módfelett kérve eközben Legragyogóbb Hatalmasságtokat, hogy szolgálataimmal, akármily kicsik is lehetnek azok, sűrűbben élni ne tartsa méltatlannak, amiket mindig annyira jóindulatúakként fogad[jon?], amennyire azok a legjobb indulatúak. Nekem sem lesz semmi sem kedvesebb, mint amit Hatalmasságod kedvéért cselekedni és teljesíteni leszek képes. Isten Legragyogóbb Hatalmasságtokat szerencséltesse és épnek őrizze.

tentia confecturus accessione nominis Illustrissimae Amplitudinis Vestrae et Illustrissimi cardinalis Augustani – quo praecipue utendum mihi esse proposueram –, et demum, quod, quicquid profecisse, haud mora easdem Illustrissimas Amplitudines Vestras essem facturus certiores.

Igitur consumpto in hac arena uno ferme anno integro assidue lapidem hunc urgendo summa sollicitudine summoque conatu nihil omnino effeci, quod, quantum Reverendissimus Dominus Strigoniensis in gratiam Illustrissimae Amplitudinis Vestrae et cardinalis Augustani inducebatur ad indulgendum, tanto minus dominus Illicinus de indulgentia antistitis sui cogitare videbatur efferens subinde innocentiam suam et aequitatem causae suae exigens, questus insuper de quibusdam iniuriis, quasi parem, non superiorem habuit archiepiscopum. Sic postremo, quum iam ego diebus proximis in Bohemiam a Caesarea Maiestate accersitus a Reverendissimo Domino Strigoniensi recessissem, data eidem domino Illicino facultate aequitatem causae suae iure prosequendi rem omnem eius iudicio commisit.

In eo tandem, quemadmodum postea ex amicorum litteris intellexi, omnibus calculis convictus ac reus actus sententiae quoque canonicae coactus est sese subijcere. Aiuntque, quod ad se summittendum et ad paternam sui praesulis veniam amplectendam nec adhuc potuerit induci meo quidem magno dolore, quum ei semper amicus fuerim et eruditionem eius maxime fecerim. Nec scio, quomodo iam rem illius iuvare potero, nisi, si vel in parte aliqua Senensis gentis (sit honor nationi) exuet vehementiam – de quo in genitura sua videtur nonnihil copiosus hausisse – seque nostro sedatiori accommodandum curabit, quod et demittere sese et attollere consuevit cursu rerum postulabante. Alioqui nec Romana mansione usus commode iuxta illud tritum: Quum fueris Romae, Romano vivito more, quum fueris alibi, vivito more loci! Nam et Strigoniensis Valacchus Transalpinus est et ego Dalmata, in Hungaria tamen fortunam et benedictionem Dei assecuti, certe in eo toti sumus, ut genti nos accommodemus, apud quam vitam degimus.

Sed de illo Illicino hactenus. Ego plurimum cupio Illustrissimae Amplitudinis Vestrae benevolentiam habere. Quodsi et in gratia eius esse potero (de qua iam me proxime illius litterae securum faciunt), felicius agi mecum in humanis rebus putabo, interim admodum eandem rogans, ut officiis meis, quantulacunque illa esse poterunt, crebrius uti non dedignetur, quae quidem tam propensa semper est habitura, quam quae propensissima. Nec ego quicquam habebo gratius, quam quod eius gratia facere ac praestare potero. Deus Illustrissimam Amplitudinem Vestram felicitet et incolumem servet.

Pragae, V. Aprilis. M. D. LXVII.

Illustrissimae et Reverendissimae Amplitudinis Vestrae Benevolus servitor
Antonius Verancius episcopus Agriensis propria

Annotatio: Pars datum subsequens ipso ab Antonio Verantio scripta est.

Prágában, 1567. április 5.

Legragyogóbb és Főtisztelendő Hatalmasságtok jóakaró szervitora
Verancsics Antal egri püspök tulajdon [kezével]

Megjegyzés:

A dátumot követő rész Verancsics Antal kézírása

XXXI/3

1567. június 20., Bécs

Verancsics Antal egri püspök Commendone bíborosnak

Segr. Stato, Principi, 27, f. 320.

Tekintetes, Tisztelendő, nekem mindig nagy tekintetű Uram.

Megkaptam Tekintetes és Tisztelendő Uraságod levelét, amely arról értesít, hogy doktor Illicinus ezekben az elmúlt napokban letette érsekünk kezébe minden javadalmát, és felmentést kapott a kiközösítés alól, nem tekintélyes közbenjárók nélkül, és alázatosan bocsánatot kért, ha egyszerű pap maradhat más élet reménye nélkül, amit elvállal, ha a szent kánonok megengedik. A barátai nem maradnak el. De tudvalevőleg ki akar elmaradni a mellől, akinél a barátok hivatala van?

Főtisztelendő Sbardellato Dudith András, pécsi püspök egykori kilenc szolgája tegnap megérkezett ide Lengyelországból. Most már nincs több helye a hitetlenkedésnek, hogy vajon megnőszült-e, amit az ő barátai sosem akartak biztosan tudni, de ez már mindenki számára kétségtelen, nem sajnálkozás nélkül egy mindenki által nagyra becsült fiatalember esetén, valamint a botrány miatt, amelyet okozott a szent katolikus egyháznak és a velünk, többiekkel közös egész rendjének. Az Úr Isten adjon még neki jobb belátást, ha nyílik mód a szabadulásra. Én mint Tekintetes Uraságod rég elkötelezett szolgája, megyek Konstantinápolyba követnek, tíz napon belül indulok innen, ha valami üggyel meg akar bízni e téren, kérem, utasítson és bízza rám, ami tetszik. Nem mulasztok el megtenni mindent, amennyit tudok. Kérem jóindulatát és kegyelmét. Az Úr Isten szerencséltesse Önt mindig. Bécsből, 1567. június 20-án.

Tekintetes és Tisztelendő Uraságod legalázatosabb szervitora,
az egri püspök

Megjegyzés:

A dátumot követő rész Verancsics Antal kézírása.

1567. 20. Junii, Viennae

Antonius Veranctius episcopus Agriensis cardinali Commendone

Segr. Stato, Principi, 27, f. 320.

Illustrissimo et Reverendissimo Monsignor mio sempre colendissimo.

Io hebbi le lettere de Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima e per raguaglio di quelle, il dottor Illicino questi giorni passati depose al' arcivescovo nostro tutti li suoi benefici et assolto dalla escommunicatione non senza grandi intercessori, et humil dimanda di perdono, se ne resto semplice sacerdotis non con altra speme de uiuere, cha del auocare, se cio anchora li sara concesso dalli sacri canoni. Gli amici non li sono manchati. Ma chi saputamente auol manchar' a' se stesso a' che gli ufficii degli amici.

Gli noue servitori del gia di Monsignor Andrea Duditio Sbardellato, vescovo de le Cinque Chiese, gieri arriuorno gai da Polonia, ne che piu luogo di non credere, che non fusse fatto marito, cosa che li suoi amici mai uoleuono hauer per certa ma spiacere si del caso d'un'huomo giouane, de si rara spettatione, qual'ogn'uno hauea di lui, come del scandalo c'ha'dato alla Santa Cattholica Chiesa, et a'tutto l'ordine lo quale con moi altri hauea comune, il signor iddio li dia anchora meglior sentimento, se ci sarà modo di ricatare. Io, come gia deliberatissimo di seruire la Signoria Vostra Illustrissima, uo à Constantinopoli per ambasciatore, é parto da qui infra dice giorni, si la me uol commettere qualche cosa, che le aggradisse in quelle parti, prego mi comandi. Ne mancherò di fare tutto quello uorrà guato la soa beneuolenza, et gratia desidero. Il S Iddio la prosperi sempre. Da Vienna, à li XX. di Lugno. M. D. LXIII. Dominatio Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima
devotissimo servitor
Il vescovo d' Agria

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso ab Antonio Veranctio scripta est.

1533. április 25., Verőce

Bánffy János, a magyar királyság nádora VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 8, f. 71.

Nyomt. kiadása: THEINER 1863, n. DCCCXLIX, 621. l.

Legboldogabb atya és úr, nekem legkegyelmesebb uram!

Boldog lába hív csókolása és magam legalázatosabb ajánlása után. Szentségteknek már nyilvánvaló, annyi év óta mi erős és súlyos csapások – mind külső ellenség részéről, mind a belviszályok révén – kisebbitik, erőtlentítik és marcangolják a Mohácsnál elszenvedett vereség után e királyságot. Ezeket Simon úr, a zágrábi egyház püspöke, akié a püspöki rendben a magyar királyság szent diadémját tekintve a második [hely?], meg nem gondolván, s azt sem mérlegelve, hogy a szent király, István a magyar királyság püspökségeit annyi és oly bőséges uradalommal és birtokkal azért adományozta meg, hogy azok előljárói a katolikus hit felforgatóinak támadását és erőszakosságát könnyebben visszaverhessék és [őket] az élet útjához visszavezethessék, és hogy az ortodoxia oszlopai és védőbástyái legyenek, a háborúkat pedig mintegy a bajok taplóját szelidítsék és csillapítsák – hanem ellenkezőleg, az egyházi vagyont tékozolva hatalmas erővel nemkülönben tehetsége praktikáival igen sok nemes birtokait, amelyek annyi hatalmas veszedelemből megmaradtak, dúlva, pusztítva, a népet fogságba vetve, embereket ölve és keresztény vért ontani szomjazva, a házakat a nemesek fejére gyújtva, az onnan kirángatottakat pedig börtönbe vetve, végül pedig tulajdon személyében is megjelenve dühöngött és zsarnokoskodott. E dologra a legfenségesebb fejedelemnek és úrnak, János úrnak, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. király urának, legkegyelmesebb uramnak, mint igaz és legkeresztényibb fejedelemnek is, amennyire e királyság jelen állapota engedi, gondja volt, s magát a gondoskodásra mindig késznek mutatja. Ezeket Szentségteknek is mint a keresztény hit fő csúcsának és szabályozójának ismertté tenni akartam, hogy ezáltal éppen a megfelelő időben e dologról gondoskodhassék, és hogy ismert legyen a tiara számára, min munkálkodik és mennyire zsarnokoskodik az, akinek inkább a keresztény ügyekről és a béketeremtésről lenne fontos gondoskodnia. Ezért esedezem Szentségtekhez, hogy gondoskodjék, nehogy – miközben a szekták ragályt hozó fertőzete is már annyira szélesen bevette magát a kereszténységbe – e példán is felindulván, amíg a püspök ezeket teszi, a világiak meg e királyság jobban megfertőződjenek, amely sok év óta a keresztény hit üldözői ellen védőbástyának bizonyult, önmagamat pedig ismét ajánlom Szentségteknek, akit a Legjobb, Legnagyobb Isten szerencsésnek őrizzen, egyháza állapotát pedig sokáig és fogadalom szerint épnek és boldognak. Kelt verőcei váramban, április huszonötödik napján, az Úr 1533. évében. Szentségtek fia

Alsólindvai Bánffy János, örökös ispánja Verőce vármegyének és a magyar királyság nádora

XXXII/1

1533. 25. Aprilis, Werewcze

Joannes Banffy regni Hungariae palatinus Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 8, f. 71.

Editio: THEINER 1863, n. DCCCXLIX, p. 621.

Beatissime pater et domine, domine mihi clementissime!

Post devota beatorum oscula pedum ac mei humillimam commendationem. Sanctitati Vestre iam planum est, a tot annis quam validis gravibusque plagis tum ab externis hostibus, tum per intestina dissidia post cladem in Mohachi acceptam hoc regnum attenuetur, enervetur dilacereturque. Quibus dominus Simon, episcopus ecclesie Zagrabiensis, qui in episcopali ordine sibi sacro regni Hungariae diademate secundas tenet, non considerans nec perpendens a sancto rege Stephano episcopatus regni Hungariae tot et tam amplis dominiis et possessionibus ideo dotatos, ut presides eorundem impetum et virulentiam fidei catholice subversorum facilius retundere et ad tramitem vite reducere possent, utque orthodoxum columnae atque propugnacula forent ac bella, veluti fomitem malorum lenirent et sedarent - sed econtra, facultates ecclesiasticas refundens cum validis viribus, necnon ingeniorum machinis plurimorum nobilium bona, quae a tot et tantis calamitatibus remanserant, vastando, desolando, plebeos captivando, homines occidendo et sanguinem Christianum effundere sitiendo, domos ad capita nobilium succendendo ac illinc extractos in carceres coniciendo tandemque etiam in propria persona adveniens deseivit suamque exercuit tirranidem. Cui rei et serenissimus princeps et dominus, dominus Joannes Dei gratia rex Hungariae Dalmacie, Croacie etc., dominus meus clementissimus, veluti iustus Christianissimusque princeps, in quantum presens status huius regni patitur, providit paratumque se providere semper exhibet. Quae etiam Sanctitati Vestre, veluti summo culmini et moderatori fidei Christiane notum facere volui, quo tempestivius et maturius huic rei providere valeat quodque apostolico innotescat apici, quid operatur quantumque exercet tirranidem, cuius potius interesset rebus Christianis et componende paci providere. Quare supplico Sanctitati Vestre, ut eis provideat, ne - dum etiam pestifera contagio sectarum iam in Christianitatem nimis late serpsit - hoc etiam exemplo permoti, dum episcopus haec agit, seculares regnumque hoc magis inficiatur, quod a multis annis contra persecutores fidei Christianitatis extitit propugnaculum, et iterum meipsum recomendo Sanctitati Vestre, quam Deus Optimus Maximus felicem ac ecclesie suae statum diu ac votive sospitem et letum conservet. Datum in castro meo Werewcze, vicesima quinta die Aprilis, anno domini 1533

Eiusdem Sanctitatis Vestre filius

Joannes Banffy de Alsolyndwa, comes perpetuus comitatus
de Werewcze ac regni Hungariae palatinus

XXXIII/1

1533. július 5., Buda

Frangepán Ferenc barát VII. Kelemen pápának

Segr. Stato, Principi, 8, f. 105, 114.

Zárópecséttel.

Nyomt. kiadása: THEINER 1863, n. DCCCLI, 622 - 623. l.

[Címzése:] A Krisztusban legboldogabb atyának és úrnak, VII. Kelemen úrnak, a szent és sérthetetlen római és egyetemes egyház főpapjának, legkegyelmesebb urannak
[Más kéztől:] 1533 júliusa. Frangepán Ferenc barát [levele] Magyarország ügyéről

Legboldogabb atya és úr, legkegyelmesebb úr!

Boldog lábának csókolása és szolgálatomnak alázatos ajánlása után. Ha engem sem a Szent Apostoli Székre való figyelmezés, sem a Szentségtek iránti örök engedelmisség nem indítottak volna meg, hallgattam volna, s bárcsak ne ennyire vaktában kezdenék a dologhoz! Azokat, amikről azt mondtam, hogy nemhogy megindítottak, de arra hajtottak, hogy Szentségteknek valamiképp ezekről, amik itt történnek, írjak, esedezem Szentségteknek, fogadná olyképp azokat, amik általam Szentségtekhez íratnak és íratni fognak a jövőben, ahogyan általam íratnak és íratni fognak. Hogy milyen jogtalanságokat okozott a legfenségesebb királyomnak, János úrnak, Magyarország királyának Szentségtek és az Apostoli Szék, mindenki számára ismert. Noha azok, akik őfelsége oldala mellett Szentségtek iránt odaadók voltak, elmagyarázták, hogy ez az esemény inkább az ellenfelek ösztönzéséből és az idők állapotából, mint Szentségtek megfontolt szándékából adódott elő, mégsem tudták annyira egészen meggyőzni, hogy őfelsége súlyos és neheztelő lélekkel ne viselje, hogy a keresztény köztársasággal kapcsolatban kiválóan érdemeket szerzett, a Szent Apostoli Szék iránt igen barátságos és figyelmes királyt és királyságot ellenségek dühének Szentségtek odavetette és soha, sem levelével, sem hírnökeivel magát ki nem mentette vagy bármi módon őfelségének elégtételt nem adott. Mégis, mivel most közel a béke és egyetértés ideje – napról napra várják ugyanis Konstantinápolyból a törökök császárától (akire a rómaiak legfenségesebb királya a magyar királyság egész ügyét, mint valami döntőbíróra, ráhárította) a levelet, ami a béke összes cikkelyét tartalmazni fogja –, inteném alázatosan Szentségteket, küldene Szentségtek, legalább mielőtt új bizonyossága lesz a békével kapcsolatban, ide, ehhez a királyhoz egy tekintélyes férfiút, valamiféle helyzetű hírnökét (hogy őfelsége azt ne higgye, Szentségtek egészen az ellenfeleitől függ), hogy az derék és atyai szavakkal csillapítsa őfelsége lelkét, vegye rá a fiúi szeretetre és engedelmisségre. Nem okozna ebben a dologban Szentségtek senkinek jogtalanságot sem, mivel Szentségtek nem egy vagy két király atyja, hanem egyenlőképp az összesnek, és igencsak az a megengedett és tisztességes [dolgokban?], különösen pedig,

1533. 5. Julii, Budae
Frater Franciscus de Frangepanibus Clementi papae VII.

Segr. Stato, Principi, 8, f. 105, 114.

Sigillo claudente.

Editio: THEINER 1863, n. DCCCLI, p. 622 - 623.

[Inscriptio:] Beatissimo in Christo patri et domino domino Clementi VII. sacrosancte Romane et universalis ecclesie summo pontifici, domino meo clementissimo

[Alia manu:] July 1533. Di fratre Francesco Frangepane sopra le cose d'Hungheria

Beatissime Pater et domine domine clementissime!

Post pedum beatorum oscula et servitutis mee humilem commendationem. Si non me et observancia in Sanctam Sedem Apostolicam et obsequium perpetuum in Vestram Sanctitatem movissent, tacuissem utique nec tam temerarium opus agrederer. Ceterum ea que dixi me nedum moverunt verum et impulerunt, ut Vestre Sanctitati aliqua de hiis, que hic aguntur, scriberem, cui supplico velit in eam partem accipere ea que a me Vestre Sanctitati scribuntur et scribentur in posterum in quam a me scribuntur et scribentur. Quali iniuria superioribus annis affectus sit serenissimus dominus meus, dominus Ioannes Ungarie rex a Vestra Sanctitate et sede apostolica omnibus notum est, quod factum licet illi, qui fuerunt dediti Sanctitatis Vestre ad latus sue maiestatis suaserunt procesis magis ex adversariorum impulsu et temporum statu, quam ex Vestre Sanctitatis animo deliberato tamen non in totum ita persuadere potuerunt, quin Sua Maiestas non gravi et molesto animo ferret regem et regnum optime de Christiana republica meritum Sancte Sedis Apostolice amicissimum et observantissimum, nam et tunc multo maiorem partem regni possedit et in praesentia possidet, inimicorum furori Vestra Sanctitas⁵⁸ subiecisset, et nunquam neque litteris neque nuntiis suis se vel excusasset vel aliquo modo Suae Maiestati satisfacisset. Cum tamen nunc instet tempus pacis et concordie in dies enim expectantur ex Constantinopoli a cesare Turcharum, ad quem Serenissimus Romanorum rex totum negotium regni Hungarie tanquam ad arbitrum reiecit, littere que omnes articulos pacis continebunt. Monerem humiliter Sanctitatem Vestram vellet antequam saltem Vestra Sanctitas haberet nova certa de pace mittere huc ad hunc regem virum gravem, alicuius⁵⁹ conditionis nuntium suum, ne sua maiestas crederet in totum pendere Vestram Sanctitatem ex suis adversariis, qui bonis et paternis verbis demulceret animum sue maiestatis induceret ad filialem amorem et observanciam. Nec in hoc Sanctitas Vestra faceret cuiquam iniuriam, quia Sanctitas Vestra non est pater unius regis vel duorum, sed omnium

⁵⁸In originali: Vestram Sanctitatem.

⁵⁹Hic verbum unum (exempli gratia maioris, gravioris, uberioris) desideratur.

mivel Szentségtek hírnökének eljövetele révén sem nyeresége, sem kára nem lesz őfelségének a királlyal kapcsolatban, elmúltak már ugyanis azok az idők. Sok nyeresége lesz mégis mind Szentségteknek, mind az Apostoli Széknek, mivel Szentségtek tekintélye, ami most szinte semmi, ezeket fogja felidézni. Vannak itt ugyanis Szentségteknek őszinte szolgái, noha kevesen, akik ezt a dolgot őszintén elő fogják mozdítani, amint ugyanis meglátta a királyom és az ő pártját követő magyarok, akik sokkal többen vannak ellenfeleiknél, hogy Szentségtek az ő üdvükről gondoskodik és őket atyai szeretettel kíséri – amiként Szentségtek elődei egykoron kísérték –, maguk is éppen úgy Szentségtek és az Apostoli Szék iránt olyanok lennének, amilyenek voltak. Itt most a királyi felség, az én uram adományozásából szabadon bíratik a kalocsai érsekség (abban a részben, amit a török le nem rombolt), az erdélyi, a váradi, a pécsi, a váci, a csanádi, a boszniai püspökség, és mindezek a papi méltóságok üresedésben vannak, halál révén, és mert senki sem kéri az Apostoli Széktől a megerősítést, nem más okból, csakis azért, mert látják, Szentségtek kitörölte emlékezetéből a királyunkat is, minket is. Hogy pedig milyen alkalmatlanság az, hogy annyi egyházban nincs törvényes pásztor, Szentségtek igen bölcs ítéletére bízom. A királyok, Legboldogabb Atya, most nem akarják, hogy uralkodjanak rajtuk, miként egykor Theodosius, és valamikor látják, hogy megvetik őket, haragra gyúlnak inkább, mint megjavulnak, s ezekből semmi más nem következik, csakis az Apostoli Szék fogyatkozása és megvetése, amit különösen e királyságban és ebben az időben nem lenne szabad megengedni, sőt inkább, mivel egyfelől itt vannak nekünk a törökök, másfelől a luteránusok, az kellene, hogy a magyarok, akik kemény nyakúak, minden édesgetéssel fejedelmükkel együtt kötelességükben tartassanak meg, könnyebb ugyanis az embert előre óvni, hogy betegségbe ne essék, mint kiemelni, miután beleesett. Amint esedeztem, ismételten esedezem, hogy ezek olyan lélekkel olvastassanak, amilyennel írtattak. Egyébként én eddig itt voltam Krisztus és e királyság szolgálatában, hogy milyen veszedelmeknek tettem ki magam és mit szolgáltam, arról hallgatók. Mivel a béke a Legjobb Isten és a törökök császára akaratából már készen, esedezem Szentségteknek, írma levelet mind a legfenségesebb királyomnak, mind nekem, amiben egyrészt őfelségét kérné meg, hogy engem bocsásson el, másrészt nekem rendelné el, hogy azon nyomban, ha Isten jóságosságával a béke elkészült, legyek köteles visszatérni életem korábbi módjához. Sok oka van ugyanis annak, hogy alig leszek képes tovább itt maradni, és ezzel kapcsolatban [a lába elé] vetvén magamat esedezem Szentségteknek, felajánlva, hogy kész vagyok imádkozni, amíg élek, Szentségtekért és a Szent Apostoli Székért, aminek az ölében élni is, halni is kívánok és akarok, magamat pedig ezzel ajánlom Szentségteknek a legalázatosabban, akit a Legjobb, Legnagyobb Isten épnek és igen boldognak őrizzen sok ideig.

Budán, 1533. július 5.

Szentségtek legodaadóbb rabszolgája Frangepán Ferenc barát

equaliter et maxime in licitis et honestis et presertim cum per adventum nuncii Sanctitatis Vestre neque accedet neque decedet sue maiestati de regno transierunt enim tempora illa. Accedet tamen multum et Vestre Sanctitati et sedi apostolice, quia auctoritas Vestre Sanctitatis, que nunc pene nulla est hec reminiscet, habet enim hic Sanctitas Vestra servitores sinceros, paucos tamen, qui hanc rem sincere promovebunt, cum enim viderit rex meus et Hungari partem suam sequentes, qui multo plures sunt adversariis, Sanctitatem Vestram curam de eorum salute gerere et se paterno amore a Vestra Sanctitate prosequi, sicut a predecessoribus Vestre Sanctitatis olim prosequerentur et ipsi viceversa erga Vestram Sanctitatem et sedem apostolicam hii essent, qui fuerunt. Nunc hic per donacionem maiestatis regie domini mei libere possidetur archiepiscopatus Colocensis, in ea parte in qua non est destructus per Turchas, episcopatus Transilvanus, Waradiensis, Quinque Ecclesiensis, Waciensis, Chanadiensis, Boznensis et omnia ista sacerdotia vacant per mortem et tum nullus petit a sede apostolica confirmari non aliam ob causam, nisi quia vident Sanctitatem Vestram e memoria sustulisse et regem nostrum et nos. Quale autem incommodum sit tot ecclesias legitimis vacare pastoribus Vestre Sanctitatis prudentissimo iudicio committo. Reges, Beatissime Pater, nolunt nunc regi, ut olim Theodosius et quando vident se contemni irritantur potius quam emendantur et ex hiis nihil sequitur nisi apostolice sedis diminutio et contemptus, qui presertim in hoc regno et hoc tempore non deberet admitti, immo potius cum ex una parte habeamus Turchas ex altera Lutheranos, deberent Hungari qui dure cervicis sunt omnibus blandimentis unacum principe eorum in officio contineri, facilius est enim hominem preservare, ne incidat in morbum, quam cum inciderit relevare, hec ut supplicavi iterum supplico, ut eo animo legantur, quo scripta sunt. Preterea ego hucusque hic fui in serviciis Christi et huius regni, quibus periculis me obiectaverim, quidve serviverim, taceo. Cum pax Dei optimi et Turcharum cesaris voluntate iam in procinctu est, supplico Sanctitati Vestre, velit et ad serenissimum meum regem litteras dare et ad me, in quibus et maiestatem suam Sanctitas Vestra rogatam haberet, ut me dimitteret et mihi preciperet, ut illico Dei benignitate confecta pace redire deberem ad prioris vite institutum. Nam multe sunt cause ob quas vix diutius hic manere potero, et in hoc prostratus supplico Vestre Sanctitati offerens me paratum orare, quoad vivam pro Vestra Sanctitate et Sancta Sede Apostolica, in cuius gremio et vivere et mori cupio et volo, et cum hiis me Sanctitati Vestre humillime commendo, quam Deus Optimus Maximus sanam et felicissimam conservet ad multa tempora. Bude, 5. Iulii, 1533.

Eiusdem Vestre Sanctitatis
deditissimum mancipium
frater Franciscus de Frangepanibus

1534. január 27., Buda
Augustinus Museus jogi doktor Erdődy Simon zágrábi püspöknek

Segr. Stato, Principi, 8, f. 221.

Gyűrűs pecséttel.

Nyomt. kiadása: ETE II, n. 288, 321–323. l.

[Címzése:] A főtisztelendő Simon úrnak, zágrábi püspöknek és legbecsülendőbb úrnak

Nem tehetem, Főtisztelendő Úr, hogy ne járjak kedvében Főtisztelendő Uraságtok iránti egyedülálló becsülésemnek, amivel nemcsak vonzódok, hanem kényszerülök is napról napra inkább, hogy Főtisztelendő Uraságtok iránt a leginkább odaadó legyek, amit semmilyen módon nem tudok kinyilvánítani, csakis leveleimmel, amelyek, tudja Isten, nem lennének annyira ritkák, ha sűrűbben lennének hozzájuk követek. Herkulesre, egyikőjüknél sem mulasztanám el, ha vélném vagy tudnám, hogy Főtisztelendő Uraságtokhoz is szándékozik menni, hogy neki Főtisztelendő Uraságtoknak szóló leveletem ne adjam. Tanúm a zágrábi vendég úr itt Budán, hogy szinte egyetlen nap sem múlik el, hogy szolgálóm révén ne kérdezősködnék igen figyelmesen valamely követ felől, vajon készül-e menni Főtisztelendő Uraságtokhoz is. Nem lévén tehát még követ, ezt akartam megírni, hogy ezzel Főtisztelendő Uraságtoknak jelezzem: Tranquillo úr, a legragyogóbb úr titkára visszatért épen és boldogan Erdélyből, miután a főtisztelendő Statileo sok ajándékkal (különösen pedig egy zsíros főesperességgel) ajándékozta meg. Most pedig körülbelül négy napon belül szándékozik visszafordulni a legragyogóbb kormányzó úrhoz, akiről, hogy már úton van, mégpedig körülbelül Drinápoly körül, a legutóbb elmúlt napokban valami török, miután Belgrádból Budára megérkezett, a királyi felségnek és a nagyságos Antonio Grittinek szilárdul megjelentette és meg is erősítette, azonban, hogy a két út melyikén, a havasalföldin vagy a nándorfehérvárin át szándékozik-e jönni, egyáltalán senki nem tudja, a fia sem. Úgy értékelem emellett, Főtisztelendő Uraságtoknak ismertté lett eddigre, hogy e hó tizennegyedik napján, éppen amelyik napon újhold és napfogyatkozás volt, a luteri tanoktól átítatott Bebek úr egy szegényecske és nemtelen és eléggé éktelen leányt, görög származását, valami elhunyt aranyműves leányát nyilvánosan eljegyezte, és amikor a pap beszélve szokás szerint ennek a házasságát is esküvel kötné meg és beszélt volna a római egyház rítusa szerint, elleneszegült Bebek úr és azt mondta, ne említsd nekem a római egyházat, hanem az evangélium szerint beszélj, aminek a szabadsága szerint ezt a leányt én magamnak eljegyzem feleségül. Elámult a presbiter és elnémult, hosszú, órányi időre csendben maradt borzalomtól

1534. 27. Ianuarii, Budae

Augustinus Museus doctor juris Simoni de Erdewd episcopo Zagrabiensi

Segr. Stato, Principi, 8, f. 221.

Sigillo annulari.

Editio: ETE II, n. 288, p. 321–323.

[Inscriptio:] Reverendissimo domino Sÿmoni, episcopo Zagrabiensi et domino observandissimo

Non possum, Reverendissime Domine, non morem gerere singulari in eam observancie mee, qua non adducor modo, sed cogor in dies magis, ut illi sim maxime addictus, quod ipsum non possum, nisi meis litteris, quoquo modo palam facere, quę non essent (Deus novit) adeo rariores, si nuntii crebriores adessent. Quorum, me Hercle, neminem praetermitterem, quem ad Reverendissimam Dominationem Vestram perventurum putarem sciremve, cui meas ad illam litteras non darem. Testis mihi est hospes dominus Zagrabiensis hic Bude, quod nulla fere dies transit, qua per servitorem meum de nuntio aliquo, num venturus quoque sit ad Dominationem Vestram Reverendissimam, diligentissime non queram. Has igitur nondum habito nuntio volui scripsisse, quibus Dominationi Vestrae Reverendissime significarem, quatenus dominus Tranquillus, secretarius domini illustrissimi reversus est sanus et letus e Transylvania multis muneribus a reverendissimo Statilio (praesertim vero pingui archidiaconatu) donatus. Nunc autem infra dies quatuor vel circa reversurus est ad illustrissimum dominum gubernatorem, quem iam esse in itinere et citra Andernopolim proxime elapsis diebus Turcha quidam a Belgrado Budam cum venisset, Regie Maiestati ac Magnifico Anthonio Gritti constanter retulit et affirmavit, utra vero via seu Transalpina seu Nanderalbensi vecturus sit, profecto nemo scit, neque filius. Existimo praeterea Dominationi Vestrae Reverendissime innotuisse hactenus, quatenus quartadecima die mensis huius, qua ipsa die fuit novilunium et solis eclypsis, dominus Bebek Lutheranis dogmatibus imbutus pauperulam et degenerem eamque satis dedecoram puellam, Graeca natione oriundam, aurifabri cuiusdam praedefuncti filiam desponsavit publice, et, dum sacerdos verba faciens de more et matrimonium huius iure iurando obstringeret iuxta ritumque dixisset Romanę Ecclesię, restitit ei dominus Bebek, et ait: ne Romanam ecclesiam mihi nomines, sed iuxta evangelium dixeris, iuxta cuius libertatem hanc ego desponso mihi in uxorem. Obstupuit presbiter obmutuitque ac per magnum horę spatium siluit horrore plenus. Tandem desponsata est puella. Rumor ad regias quum pervenisset aures, iussit eum rex coacto consilio detineri in castro, ubi usque hodie detinetur sub custodia, nec quisquam solum eum alloqui permittitur sed

eltelve. Végül a leány eljegyzése megtörtént. Miután híre eljutott a király füléig, a király egybegyűjtve tanácsát megparancsolta, hogy tartsák őt egy várban, ahol is a mai napig őrizet alatt tartatik, és senkinek sem engedik meg, hogy vele egyedül beszéljen, csakis a várnagy vagy más, a király által ehhez rendelt emberek jelenlétében. Mátyás is, a luteri eretnecség valami prédikátora, aki nyilvánosan Bebek úr házában prédikált annak kedvezésében bízva és attól ösztönözten, a vár öregtornyába zártan őriztetik. A pécsi püspök úr nyíltan Bebek mellett van, és pártját harapósan támogatja és fogja, nem csodálkozása nélkül bölcs férfiaknak. Vele tekintélyes férfiak nincsenek. Az érsek úr az igen hírhedt cselekedetet nyíltan elítéli, és átkozni szűk körben és nyilvánosan nem szűnik, ezekből az lett, hogy kettejük között viszály támadt és nem egyeznek. Őriztetik mégis a várban Bebek úr, mi, vagy milyen vége lesz e tragédiának, maga a dolog fogja megmutatni. Vélem, hogy a legragyogóbb kormányzó úr érkezétségig és jelenléte elé, a királyság összes prelátusának, mágnásának és nemesének egybehívása után, Bebek úr dolga el fog tétetni döntés végett. De azt is el ne felejtsem, hogy ezzel a dologgal kapcsolatban, ami már neki rég szándékában volt, hogy megcselekedje, Andrea Corsino, a királyi felség néhány nappal előbb a Legkeresztényebb Királyhoz elküldött követe révén maga Bebek úr folyamodott a római Szentszékhez, esedezett is azért, hogy neki a rómaiak főpapja bocsásson meg – és nem várván meg a választ, sőt (mivel világos eszmefuttatással, az értelem vezetése mellett eléggé nyilvánvalóan feltételezhető volt, hogy esedezése a főpap szeme elé még nem érkezhetett meg, hanem inkább félúton ha van) megvetésére azon Széknek, amelyhez esdve és mintegy alattvalóként járult, és aki – miután a szent presbiterség rendjeit a püspöktől, aki a püspöki tekintélyt a római egyháztól bírta, felvette – a Szent Római Egyház iránti engedelmességre Isten szent evangéliumára megeskedtetett, valami ostoba (amelyet ők helytelenül hívnak evangéliumnak) és magának költött szabadság által vezérelten a leányt papként eljegyezte. Miután letartóztatták, azt is mondta, hogy őt teljességgel feleségül akarja, s vele mint feleséggel akar élni, akár ha fejét és minden vagyonát fogja is elveszíteni. Ezért a leányt is (tisztességesen felöltöztetetten és sok lovastól kísértén) valamely erősségébe, avagy megerősített várába titokban átvitette, és azt mondta, hogy eddig, amíg a legrosszabbnak bizonyult és a legrosszabbul élt, mindenki neki tapsolt, most azonban, amikor már kezd akarni jónak lenni és Isten szerint élni, bebörtönzik és letartóztatják, és az egész világ felkel ellene. Fájlalom bizony, főtisztelendő úr, hogy e királyság, amelyet eddig sem a belháborúk, sem pedig különösen a törökök múltkori igen vad háborúi lerombolni nem voltak képesek, galád felfogásba jut, és olyanokat tesznek az előkelők (akiktől a kisebbek ténykedni tanulnak), amelyek nem illenek [hozzájuk], elfeledkezve arról az isteni bölcsességű mondásról: ne lépd tehát át a régi határokat, amiket atyáid vontak meg – nemde gyakran az utazót nem az öreg, hanem az új kerékvágás csalja meg. Ha ez a ragály elkezd majd dühöngeni, nem kétlem, hogy Isten megharagudván az utolsó pusztulásnak a csapását fogja ezen igen terjedelmes királyságra mérni, kérem őt, hogy mind az előkelők, mind a népek szívét

praesente castellano aliisve per regem ad hoc ordinatis. Mathias etiam quidam Lutherane heresis predicator, qui publice in domo domini Bebek praedicabat favore ipsius confisus et adactus, in turri magna castris trusus servatur. Dominus episcopus Quinqueecclesiensis est palam pro Bebek, illiusque partes mordicus fovet et tenet non sine admiratione prudentum virorum. Cum eo nulli sunt gravitatis viri. Dominus archiepiscopus praeclarum facinus aperte damnat, detestarique privatim et publicitus non cessat, quibus factum est, ut inter utrumque simultates orte sint, atque illis non bene conveniat. Servatur tamen in castro dominus Bebek, quis aut qualis futurus sit huius tragedie finis, res ipsa declarabit. Puto, quod in adventum domini illustrissimi gubernatoris ac presentiam congregatis universis tum prelatibus tum magnatibus ac nobilibus regni res domini Bebek terminanda asservetur. Sed et illud non omittam, quod de hac re, quae illius iam animo insidebat, ut faceret, per Andream Corsinum, Regie Maiestatis nuntium paucis ante diebus ad Christianissimum regem expeditum ipse dominus Bebek Sanctam Sedem Romanam consuluerat, etiam ut sibi indulgeret summus Romanorum pontifex, supplicat – et non expectato responso, immo (quando evidenti discursu, ratione duce satis aperte coniectari poterat supplicationem adhuc in conspectum summi pontificis pervenisse non potuisse sed magis in media via vix esse) in contemptum illius sedis, quam supplex et tamquam subditus [adierat] quique – dum sacri presbiteratus ordines ab episcopo, qui a Romana ecclesia episcopatus auctoritatem [habuit,] susceperat – in obedientiam Sacrae Romanae Ecclesiae super sacra Dei evangelia iuratus est, stulta quadam (quam ipsi perperam vocant evangelicam) et sibi ficta libertate ductus puellam sacerdos desponsavit. Quam etiam, postquam detentus est, ait sese velle in uxorem omnino habere, eaque ut uxore uti, vel si caput et omnem substantiam sit amissurus. Unde et illam in castrum quoddam suum arcemve munitam clam traduci fecit honorificeque et indutam et equitibus multis associatam atque, quod hactenus, dum pessimus extitit et pessime vixit, omnes illi applaudebant, nunc vero, quando iam incipit esse velle bonus et secundum Deum vivere, incarceration et detinetur totusque orbis insurgit in eum. Doleo certe, reverendissime domine, quod regnum istud, quod hactenus neque intestina neque hesternae praesertim vero Turcharum bella atrocissima destruxisse potuerunt, tradatur in reprobum sensum et faciant ea primores (a quibus minores operari discunt), quae non conveniant, immemores illius divinae sapientiae eulogii: ne transgrediaris igitur antiquos terminos, quos posuerunt patres tui – sepe viatorem non vetus, sed nova orbita fallit. Que pestis si sevirae incipiet, non dubito, quod iratus Deus ultimi exterminii plagam regno huic amplissimo inflicturus sit, quem oro, ut et procerum et populorum corda comprimant in veritate fidei et Dominationem Vestram Reverendissimam foeliciter conservare ac augere in dies magis magisque dignetur, cui me diu debitum humillime commendo. Bude, XXVII. Januarii, MDXXXIII.

Eiusdem Reverendissime Dominationis
servulus Augustinus Musæus doctor iuris

tartsa szorosan a hit igazságában, Főtisztelendő Uraságtokat pedig szerencsésen megőrizni és gyarapítani napról napra mindinkább méltóztassék, akinek magamat régóta odaadóan a legalázatosabban ajánlom. Budán, 1534. január 27.

Főtisztelendő Uraságtok

szolgácskája, Augustinus Musaeus jogi doktor

XXXV/1

1547. február 7., Várad

Fráter György váradi püspök Alessandro Farnese bíborosnak

Segr. Stato, Principi, 14, f. 382–383.

Másolat.

Nyomt. kiadása: THEINER 1863, n. DCCCCI, 659–660. l.

ETE IV, n. 507, 531–534. l.

[Címzése:] A Krisztusban főtisztelendő atyának és úrnak, Alexander Franciscusnak, a damasusi Szent Lőrinc címzetes, a szent római egyház alkancellárjának, legragyo-
góbb és legbecsülendőbb uramnak

Krisztusban főtisztelendő atya és úr, nekem legbecsülendőbb uram!

Előzékenységeimnek Főtisztelendő Uraságtok jóakaratába való figyelmes ajánlását. A prédikátor testvérek rendjéből való dalmáciai Augustinus testvér az elmúlt évben a Városból visszatérve Főtisztelendő Uraságtok levelét Gyulafehérvárt, Erdélyország püspöki székhelyén, nekem megadta, amire – mind az utak nehézsége miatt, mind amiatt, hogy ezen Augustinus testvéren kívül, akire a városi ügyeket bizton rábízam, senkim nem volt – eddig nem válaszolhattam. Abból mind a szeretetét, amivel engem és e terület egyházát Főtisztelendő Uraságtok kísért, mind legszentebb urunknak Főtisztelendő Uraságtok dolgaiból, igyekezetéből és figyelmességéből következő jóságát bőségesen megértettem, ezért Főtisztelendő Uraságtoknak nagy köszönetet mondok, és hálás vagyok, merthogy nem csak suffraganeusok szerzésének a gondját vállalta magára, hanem értékelésemre is a legnagyobb tekintettel volt, midőn azt a véleményt, amely némelyek hívságából rólam ama Szent Apostoli Széknél az erdélyi püspökséggel kapcsolatban elterjedt, nekem megírni nem habozott, engem pedig a krisztusi kedvesség szerint inteni, hogy úgy gondoskodjam mások üdvéről, úgy ne tűnjék, a magamét teljességgel figyelmen kívül hagytam. Mivel ez az annyira jámbor és üdvös buzdítás a szeretet bővelkedéséből ered, nem lehet számomra nem a legkedvesebb. Ha pedig a tisztségeikért járással kapcsolatos szándékomat Főtisztelendő Uraságtok megismerné, nem kételkedem abban, hogy messze másként szándékoznék ítélni rólam. Én ugyanis állapotommal (amit, akaratom ellenére is, a néhai legfen-

1547. 7. Februarii, Varadino

Frater Georgius episcopus Varadiensis cardinali Alessandro Farnese

Segr. Stato, Principi, 14, f. 382–383.

Copia.

Editio: THEINER 1863, n. DCCCCL, p. 659–660.

ETE IV, n. 507, p. 531–534.

[Inscriptio:] Reverendissimo in Christo patri et domino, Alexando Francisco, titulato Sancti Laurentii in Damaso, Sanctae Romanae Ecclesie vicecancellario, domino meo illustrissimo et observandissimo.

Reverendissime in Christo Pater et Domine, Domine mihi Observandissime! Obsequiorum meorum in benevolentiam Dominationis Vestre Reverendissime diligentem commendationem. Frater Augustinus ex Dalmatia ordinis fratrum praedicatorum anno preterito ex urbe rediens litteras Dominationis Vestre Reverendissime Albe Julie, sede episcopali regni Transilvanensis mihi reddidit, quibus – tum propter viarum discrimina, tum, quod preter hunc fratrem Augustinum, cui haec urbana negotia tuto committerem, haberem neminem – hactenus respondere non potui. Ex quibus et amorem illius, quo me et ecclesias regionis huius Dominatio Vestra Reverendissima prosequuta est, et benignitatem sanctissimi domini nostri ex rebus, studio et diligentia Dominationis Vestre Reverendissime conseq[ui]tam abunde intellexi, pro qua re Dominationi Vestre Reverendissime magnas gratias et ago et habeo, quae non solum curam consequendorum suffraganeorum suscepisset, verum etiam existimationi meae summam habuit rationem, cum opinionem illam, quae vanitate quorundam [de] me apud Sanctam illam Sedem Apostolicam de episcopatu Transsilvanensi increbuerat, ad me perscribere meque pro Christiana charitate monere non dubitaverit, ut ita aliorum saluti consulerem, ne meam penitus viderer neglexisse. Quae tam pia etiamque salutaris hortatio cum ex abundantia amoris profecta sit, non potest mihi non esse gratissima. Et si meam in ambiendis honoribus voluntatem Dominatio Vestra Reverendissima cognosceret, non dubito, quin aliter longe de me esset iudicatura. Ego enim mea conditione (quae etiam me invito a serenissimo quondam principe meo, domino Joanne rege Ungarie etc., domino et benefactore meo clementissimo mihi delata est) ita sum contentus, ut praeter hanc nihil omnino quaeram amplius. Illum vero episcopatum, de quo accusor immerito, usque adeo non attigi, ut, cum administratio tantum regni mihi tradita sit, praeter caerimonias et alios ritus in ecclesia illa nihil omnino curandum assumerem. Verum - cum post illius quondam Maiestatis obitum regnum Ungarie in hanc calamitatem incidisset et regia quoque illa Budensi amissa has tantum reliquias regni tenere cogere redditusque regni ita essent in angustum redacti, ut

ségesebb fejedelmem, János úr, Magyarország stb. királya, legkegyelmesebb uram és jótevőm adott nekem) annyira meg vagyok elégedve, hogy ezen kívül egyáltalán semmi többet nem fogok keresni. Ahhoz a püspökséghez pedig, amellyel kapcsolatban érdemtelenül vádoltatom, annyira nem nyúltam, hogy, mivel csak a királyság igazgatása adatott át nekem, a ceremóniakon és más rítusokon kívül, abban az egyházban más dologról való gondoskodást egyáltalán nem vállalok. Azonban – miután annak a néhai felségnek a halála után a magyar királyság e veszedelembé esett, s elveszvéen ama budai királyi székhely is, a királyságnak csak e maradékait tartani kényszerülünk, a királyság jövedelmei pedig annyira beszűkültek, hogy nem csak az adónak a megfizetésére, amit minden egyes évben a törökök császárának fizetünk, hanem bizony a királynéi felségnek és az ő legragyogóbb fiának a felségük méltósága szerinti ellátására sem látszanak elegendőnek lenni – a hűség azon állhatatossága szerint, amelyet az alattvalók a fejedelmek utódainak is tanúsítani kötelesek, e királyság minden rendje egyetértésével az erdélyi püspökséget minden jövedelmével együtt a királynéi felségnek és legragyogóbb fiának akarták adományozni, hogy abból ezen felségek mindennapi szüksége enyhüljön. Ebben az egyházban, tanú rá maga Augustinus testvér, a prépostságon kívül semmi nincs, amit birtokoljak. Kérem tehát Főtisztelendő Uraságotok, az iránta való egyedülálló engedelmességemért ne gondolkodnék másként rólam, mint tekintélyes és bölcs emberek a derekáról és a keresztény vallás iránt igyekvőkről gondolkodni szoktak, és hinne inkább a derekak tanúskodásának, mint a leghitványabb emberek beszédének, akik valami velükszületett lelki düh miatt, csak széthúzásokon és zendülésen híznak. S bár megismertük, hogy legszentebb urunk kegyessége az általunk kiválasztott suffraganeusok előléptetésében irányunkban igen nagy, megtörtént mégis, hogy éppen azok, meglátván a tan akkora változatoságát, nem voltak rávehetőek, hogy a számukra felajánlott állapotot felvegyék. Mivel pedig ténykedésükre alkalmas ministránsok felszentelésében, akik módfelett igen kevesen vannak, egyházunk annyira szűkölködik, hogy tíz faluban alig egy ministráns akad, a suffraganeusok megerősítéséhez pedig ebben az egész országban senkink nincs az egy bodonin, a váradi suffraganeus püspökön kívül, aki kora miatt annyira megtört, hogy semmiképpen sem élhet sokáig, Főtisztelendő Uraságotok kérem, az ezen ország és a keresztény vallás iránti hajlamáért tekintélye segítségével Legszentebb Urunktól érné el, hogy az új suffraganeusok ezen felszentelése a királyság igen nagy nélkülözése miatt, amely a hatalmas adó fizetése miatt nyom minket, egyrészt ingyen, másrészt a suffraganeusok hiánya miatt legyen csak az egy váradi suffraganeus által, vagy ennek halálával valaki más által, aki található lesz, mehessen végbe. Mivel pedig látom, hogy legszentebb urunk nem csak a keresztény vallás legfőbb előljárója, hanem mindenkinek, aki az ő segítségét kegyes és krisztusi buzgalommal követeli, legjámorabb szülője, a néhai legfenségesebb fejedelem úrnak, János királynak a fia pedig, akinek a felnevelését én a legnagyobb hittel, ezzel azonos igyekezettel és figyelemmel, emlékezve a kapott jótéteményekre, elvállaltam, az összes keresztény fejedelem segítségétől így elhagyatott és senki sincs, aki őt elfo-

non modo ad solutionem tributi, quod singulis annis imperatori Turcarum pendimus, sed ne ad sustentationem quidem Reginalis Maiestatis eiusque illustrissimi filii pro dignitate istarum Maiestatum satis esse viderentur – pro illa fidei constantia, quam subditi etiam posteris principum prestare debent, consensu omnium ordinum huius regni episcopatum Transilvaniensem cum omnibus proventibus Reginali Maiestati eiusque illustrissimo filio, unde quotidianę necessitates istarum Maiestatum sublevarentur, deferre voluerunt. In qua ecclesia teste ipso fratre Augustino praeter preposituram nihil est, quod possideam. Rogo igitur ipsam pro mea erga Dominationem Vestram Reverendissimam observantia singulari, velit non aliter de me cogitare, quam homines graves et prudentes de bonis et religionis Christianę studiosis cogitare solent, testimonioque bonorum magis credere, quam vanissimorum hominum sermonibus, qui propter insitum quendam animi furorem discordiis tantum et seditione pascentur. Et quamvis Sanctissimi Domini Nostri clementiam in suffraganeorum per nos electorum promotione summam in nos esse agnoverimus, contigit tamen, ut iidem illi visa tanta varietate doctrinae adduci non potuerunt, ut oblatam illis conditionem assumerent. Cum autem eorum opera in consecrandis idoneis ministris, qui perpauci admodum sunt, ecclesiae nostrae adeo indigeant, ut in decem pagis vix unus minister reperiatur ad suffraganeorumque confirmationem praeter unum Bodoniensem, episcopum suffraganeum Varadiensem, hominem et aetate et annis ita confectum, ut diu omnino vivere non possit, habeamus in toto hoc regno neminem, Dominationem Vestram Reverendissimam rogo, velit pro sua erga hoc regnum et religionem Christianam affectione interposita auctoritate sua hoc a Sanctissimo Domino Nostro impetrare, ut ista novorum suffraganeorum consecratio propter summam inopiam regni, qua ob ingentem tributi solutionem premimur, et gratis et ob defectum suffraganeorum ab uno tantum suffraganeo Varadiensi, vel isto mortuo ab alio aliquo, qui reperiri poterit, absolvi possit. Cumque Sanctissimum Dominum Nostrum non solum religionis Christianae summum antistitem, verum etiam omnium, qui illius opem pio et Christiano zelo efflagitant, parentem pietissimum esse videam, filiusque serenissimi quondam principis domini Joannis regis, quem ego summa fide parique studio et diligentia memor accepturum beneficiorum educandum suscepi, ope omnium principum Christianorum ita sit destitutus, ut nemo sit, qui hunc recipiat pioque erga eum amore moveatur, Dominationem Vestram Reverendissimam rogo, velit causam huius infantis pueri apud Sanctissimum Dominum Nostrum ita tuendam suscipere, ut cura Sanctissimi Domini Nostri comendationeque Dominationis Vestre Reverendissime hic quoque regius puer inter aliorum principum filios locum pro sua dignitate convenientem obtineat. Qui quo ingenio quibusque moribus esse cepit, non dubito, si vitam huius Deus produxerit, hunc et patriae et toti reipublicae Christianae utilem aliquando futurum. Confirmatio autem episcopatum huius regni cum a Sanctissimo Domino Nostro per reverendum dominum Hieronimum Rorarium, illius Sanctae Sedis Apostolicae fidelem nuntium considerata tanta regni huius calamitate nobis episcopis, qui in hisce regionibus sumus, sine ulla solutione paternum in nos animum Eius

gadja és iránta kegyes szeretettel felinduljon, Főtisztelendő Uraságtokat kérem, venné fel ezen kisgyerek ügyének védelmét legszentebb urunknál annyira, hogy legszentebb urunk gondoskodásával és Főtisztelendő Uraságtok ajánlásával ez a királyi gyermek is más fejedelmi fiak között méltóságához illő helyet nyerjen. Amilyen tehetséggel és amilyen erkölccsel kezdett élni, nem kételkedem abban, ha életét Isten majd tovább vezette, a hazának és az egész keresztény köztársaságnak valahára hasznos lesz. Miután pedig ezen ország püspökségeinek megerősítése legszentebb urunk által a tisztelendő Girolamo Rorario úr, amaz Apostoli Szentszék hű követe révén, megmondván ezen ország akkora veszedelmét, nekünk püspököknek, akik e területen vagyunk, minden fizetés nélkül, ami ösztönzésének irántunk való atyai lelkiületét mutatja, egyszer felajánlatott, az okát annak, hogy maga a levél a követ által nekünk nem adatott meg, nem voltam képes megtudni. Hogy tehát az én váradi püspökségem megerősítéséért is a szükséges levelet Főtisztelendő Uraságtok magától legszentebb urunktól érné el, hevesen kérem. Ezekről és más dolgokról Augustinus testvér Főtisztelendő Uraságtoknak nevemben többet fog mondani, szavainak hogy Főtisztelendő Uraságtok hitelt tulajdonítana, a legfigyelmesebben kérem. Isten, a mi urunk, Jézus Krisztus atyja Főtisztelendő Uraságtokat épnek és sértetlennek őrizze. Váradon, február hó hetedik napján, az Úr 1547. évében.
Főtisztelendő Uraságtok legodaadóbb szervitora György barát, váradi püspök

XXXVI/1

1553

A király ügyvédei által a római kúriában másodikként elővezetett cikkelyek [Fráter György] meggyilkolásával stb. kapcsolatban

Segr. Stato, Principi, 14, f. 562–570r.

Másolat.

Nyomt. kiadása: UTIEŠENOVIC 1881, n. XVI, 62–73 l.

Annak kimutatására és nyilvánvaló megmutatására, hogy a néhai György barát (amíg élt, váradi püspök) a legfenségesebb úrnak, Ferdinándnak, a rómaiak királyának legfenségesebb felsége ellen (mondja az ő szervitorának), és maga, a török ellenséggel szemben a legfenségesebb királynak a magyar királyság védelmére küldött hadserege ellen és maga Magyarország királysága és ezáltal az egész kereszténység ellen árulást tervezett és készített elő és gondolt, a törökök, a keresztény vallás ellenségei és azok fejedelme iránti kedvezésre, és hogy emiatt és más, alább elmondandó okokból és érvekből mint a keresztény köztársaság árulója és nyilvánvaló ellensége büntetlenül megölhető volt és meg is érdemelte, az összes más, jobb végre és kivitelezésre pedig, amivel inkább és jobban elmondathatott és megtörténhetett volna,[?] az ügyvédek az előbb mondott legfenségesebb király nevében is adják, teszik és előtárják az alább írt cikkelyeket, amelyekkel kapcsolat-

Sanctitas in hoc ostensura, gratis semel oblata esset, causam, quominus littere ipse per nuntium nobis reddite sint, scire non potui. Ut igitur et pro confirmatione episcopatus mei Varadiensis litteras necessarias Dominatio Vestra Reverendissima ab ipso Sanctissimo Domino Nostro impetrare velit, vehementer rogo. De quibus et aliis rebus frater ipse Augustinus plura Dominationi Vestre Reverendissime meo nomine dicturus est, cuius verbis ut Dominatio Vestra Reverendissima fidem adhibere velit, ipsam diligentissime rogo. Deus pater domini nostri Jesu Christi Dominationem Vestram Reverendissimam sanam et incolumem conservet. Varadini, septima die mensis Februarii, anno Domini MDXLVII.

Eiusdem Dominationis Vestrae Reverendissimae deditissimus servitor
Frater Georgius episcopus Varadiensis

XXXVI/1

1553

Articuli secundi producti per procuratores regis in curia Romana super cede etc.

Segr. Stato, Principi, 14, f. 562–570r.

Copia.

Editio: UTIEŠENOVIC 1881, n. XVI, p. 62–73.

Ad docendum clareque demonstrandum, quod quondam frater Georgius (dum vixit, episcopus Varadiensis) erga Serenissimam Maiestatem serenissimi domini Ferdinandi regis Romanorum (cuius servitor[em] dicat) ipsumque serenissimi regis contra Turcas hostes pro defensione regni Hungariae missum exercitum et ipsum Hungariae regnum universamque exinde Christianitatem proditorem et traditorem moliebatur praeparabatque et ducebat in favorem Turcarum, Christianae religionis hostium et eorum principis; quodque propterea et ex aliis infradicendis causis et rationibus tanquam reipublicae Christianae proditor et publicus hostis impune occidi potuit et meruit ad aliosque omnes meliores fines et effectus, quibus magis et melius dici et fieri potuit, procuratores et eo nomine prefati serenissimi regis dant, faciunt et exhibent articulos infascriptos, super quibus instant et petunt per vos reverendissimos dominos sanctae Romanae ecclesiae cardinales – quibus per sanctissimum dominum nostrum, Iulium divina providentia papam tertium huius negotii commissio delegata est – etiam ad futuram rei memoriam et alias omnibus melioribus modo, via et forma, quibus magis et melius de iure fieri potest, tam in Romana curia, quam in partibus illis, ubi res gestae fuerunt, et ubi testes et iura ad id facientia reperiuntur, testes ipsos examinari literasque epistolas, instrumenta et munimenta quaecumque recipi mandari, ad superfluum tamen probationem se nullatenus astringentes de quo expressae protestantur.

I. In primis quidem procuratores praedicti ponunt et probare impendunt, quod prae-

ban sürgetik és kéri a ti, a szent római egyház főtisztelendő bíboros urai révén – akikre a legszentebb urunk, isteni előrelátásból III. Gyula pápa révén az erről az ügyről való értekezés rábízott – a dolog jövődől emlékezetére is, és egyébként minden jobb módon, úton és alakban – amelyek által inkább és jobban a jog szerint történhetik, mind a római kúriában, mind azokon a részeken, ahol a dolgok megtörténtek, és ahol a tanúk és az ahhoz tartozó jogok találatnak – maguknak a tanúknak a megvizsgálása, az okiratokat és leveleket átvétele elrendelését, mindazonáltal felesleges bizonyításra magukat sehogy el nem kötelezve, amivel[?] kapcsolatban nyomatékosan bizonytságot tesznek.

I. Legelőször az előbb mondott ügyvédek felhozzák és bizonyítani igyekeznek, hogy az előbb mondott néhai György barát néhai boldog emlékezetű János királynak szolgálva, annak halála után pedig annak özvegyéhez, a legfenségesebb úrnőhöz, Izabella királynéhez csatlakozva sok és különböző gattettet követett el, mégpedig a magyar királyság és az egész kereszténység jogsérelmére, és ez így volt igaz és így igaz és ez a közitélet és hírsztelés.

II. Továbbá, hogy bár a már mondott legfenségesebb királyné úrnő Budát, a királyi székhelyet a római és királyi felségnek mint a magyar királyság törvényesen megkoronázott felségének át akarta adni, mégis ugyane György barát révén annak megtételében megakadályoztatott és rákényszerült azt a törökök fejedelmének átengedni és ugyanattól Erdélyt évi, ugyanazon töröknek fizetendő adó alatt elfogadni, és ez így volt igaz és így igaz és ez a közitélet és hírsztelés.

III. Továbbá, hogy György barát az előbb mondott legfenségesebb királyné úrnővel együtt beköltözött Erdélybe, ama tartomány igazgatásába befurakodott és sok meg különböző joggalanságot és sérelmet okozott a királynének és ragyogó fiának, és ez így volt igaz és így igaz és ez a közitélet és hírsztelés.

IV. Továbbá az alattvaló országlakókat és a szomszédokat sokféleképp elnyomta, többeket javaikból és vagyonukból kifosztva, és ez így volt igaz és így igaz és ez a közitélet és hírsztelés.

V. Továbbá, hogy az idők folytán a legfenségesebb királyné úrnő és György barát között egyet nem értés támadván a budai basa néhány ezer törökkel Erdélyre tömni igyekezett és maga György barát által visszaűzetett, és ez így volt igaz és így igaz és ez a közitélet és hírsztelés.

VI. Továbbá, hogy a mondott György barát efféle és más tettei miatt is a törökök fejedelmének méltatlankodásába esett, és ez így volt igaz és így igaz és ez a közitélet és hírsztelés.

VII. Továbbá, hogy György barát észre véve, magát a törökök fejedelmével szemben oltalmazni és Erdély irányításában megőrizni a római és királyi felség segítségé nélkül nem képes, annak pártfogásába menekült kérlelve, hogy ő királyi felsége Erdélyt vegye kezéhez, megelégtíve János király fiát az atyai örökség kapcsán, a mondott királyné úrnőt pedig a házasság miatti jegyajándék és adományozás kapcsán, tanúságot is téve amellet, hogy ha azt őfelsége megtenni hanyagolná és a kereszténységnek ebből kára származnék, ez az ő bűne nélkül történék, és ez így volt igaz és így igaz és ez a közitélet és hírsztelés.

dictus quondam frater Georgius quondam regi Joanni fe[licis] re[cordationis] serviendo et post eius mortem relictæ eius viduæ serenissimæ dominae reginae Isabellæ adherendo multa et varia facinora et in praeiudicium regni Hungariæ totiusque Christianitatis patravit, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

II. Item, quod, licet iam dicta serenissima domina regina Budam, sedem regiam sacrae Romanae et Regiæ Maiestati, tanquam regi Hungariæ legitime coronato tradere voluerit, tamen per eundem fratrem Georgium illud facere impedita fuit et impulsæ eandem principi Turcarum cedere et ab eodem Transilvaniam sub anuo tributo eidem Turcæ persolvendo accipere, sicque fuit, et est verum ac publica vox et fama.

III. Item, quod frater Georgius una cum serenissima domina regina præfata in Transilvaniam commigravit, provinciæ illius administrationi se ingressus multisque ac variis iniuriis et gravaminibus eandem illiusque illustrem filiam[!] affecit, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

III. Item, subditos regnicolas et vicinos multipliciter oppressit plures eorum bonis rebusque suis spoliando, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

V. Item, quod successu temporis inter serenissimam dominam reginam et fratrem Georgium dissensione suborta bassa Budensis cum aliquot militibus Turcharum Transilvaniam ingredi conatus et ab ipso fratre Georgio repulsus est, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

VI. Item, quod dictus frater Georgius ob eiusmodi et alia eius facta etiam indignationem Thurcarum principis incidit, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

VII. Item, quod frater Georgius animadvertens se contra Thurcorum principem tueri et in regimine Transilvaniæ conservare sine auxilio Romanorum et Regiæ Maiestatis non posse ad eius patrocinium confugit orando, ut Maiestas Eius Regia Transilvaniam ad manus suas reciperet contentando filium regis Joannis ratione patrimonii ac dictam dominam reginam ratione dotis et donationis propter nuptias, protestando et, quod, si Sua Maiestas illud facere negligeret et Christianitati damnum inde emergeret, quod hoc sine sua culpa eveniret, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

VIII. Item, quod idem frater Georgius se sponte sua obtulit de cetero Regiæ ejus Maiestati et Christianitati fideliter inservire, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

IX. Item, quod sacra Regia Maiestas existimando hunc fratrem Georgium vel in extrema sua senectute fidelem fore eundem ad servitia Suae Maiestatis assumpsit et vaivodatus officio in Transilvania unacum Andrea de Bathor præfecit, sicque fuit et est vera et publica vox et fama.

X. Item cum collegam prædictum in officio secum habere recusaret, Serenissima Eius Regia Maiestas eundem solum officio vaivodatus præfecit, insuper etiam thesaurarium Transilvaniæ ordinavit, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XI. Item, quod regia Maiestas eidem fratri Georgio maius stipendium constituit, quam cuique alii in hiis officiis existenti unquam datum fuit, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

VIII. Továbbá, hogy ugyane György barát önként felajánlotta, hogy egyébként ő királyi felségének és a kereszténységnek hűségesen szolgál, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

IX. Továbbá, hogy a szent királyi felség úgy értékelve, hogy e György barát akár öregkorra végéig is hűséges lesz, őt őfelsége szolgálatára felvette és Erdélyben a vajdaság hivatalának élére állította Báthori Andrással együtt, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

X. Továbbá, amikor az előbb mondott társat hivataltársként tartani vonakodott, legfenségesebb ő királyi felsége ugyanőt egyedül tette a vajdaság hivatalának élére, ráadásul Erdély kincstartóságába is beállította, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

XI. Továbbá, hogy ugyane királyi felség ugyane György barátnak nagyobb fizetést állapított meg, mint [amekkora] akárki más, efféle hivatalokban levőnek valaha is megadatott, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

XII. Továbbá, hogy ő királyi felsége, hogy ezáltal ezt a György barátot maga és a kereszténység iránt is inkább lekötelezetté tegye, a legboldogabb úrnál, a főpapnál is a legfigyelmesebben közbenjárt, hogy a bíborosok sorába vétessék be, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

XIII. Továbbá, hogy György barát, nem akadályoztatva attól, hogy a szent királyi felség szolgálattevőjéül fogadtatott fel és esküt tett, szolgálata és tiszte kötelezettsége ellenére anélkül, hogy megtárgyalta volna a szent királyi felséggel, gyakorta a török csauszait és hírnökeit maga elé bocsátotta, magát sohasem kímélve [?], velük, amik tetszésére voltak, azokat megtárgyalta és elintézte, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

XIV. Továbbá, hogy hírnökeit gyakorta elküldte a törökökhöz és annak basájához, a görög beglerbéghez, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

XV. Továbbá, hogy György barát azokat, amiket a királyi felség által a törökök fejedelmének Erdélynek [a királyi felség iránti] engedelmességbe történt visszafogadásával kapcsolatban megírni utasított volt, a legkevésbé [sem írta meg], hanem ezekkel teljességgel ellentétesen írt és hírsztel, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

XVI. Továbbá, hogy György barát a törökök fejedelmét ő királyi felsége meghagyása és a történet valósága ellenére meggyőzni igyekezett arról, hogy Erdély még János király fiának a kezében van, és hogy maga János király fia csak azért utazik Kassára, hogy a szent királyi felség leányai közül egyet a fejedelmek szokása szerint hites házassággal magához kössön, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

XVII. Továbbá, hogy a mondott György barát a törökök fejedelménél esedezett azért, hogy János király mondott fiát szokott jóságával kísérje, és abban a címben az iránta való kegyét mutatná meg, ugyanis magának a törökök fejedelmének János király ugyane fiában nem kevésbé, mint ezelőtt, hűséges és iránta mindenre kiterjedően engedelmes szolgálja lesz, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és a hírsztelés.

XII. Item, quod Sua Regia Maiestas, quo sibi hunc fratrem Georgium et Christianitati magis devinctum redderet, apud Beatissimum Dominumque Pontificem diligentissime intercessit, ut in numerum cardinalium cooptaretur, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XIII. Item, quod frater Georgius non obstante, quod Sacrae regiae Maiestatis officialis conductus et juratus fuerat, contra debitum servitii et officii sui inconsulta sacra Regia Maiestate frequentes Turchae campos [?] et nuntios admisit, se numquam fovit, cum eisdem, quae placuerant, tractavit atque praticavit, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XIII. Item, quod nuntios suos frequentes ad Thurcas et ad eius bassam, beglerbegum Graeciae misit, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XV. Item, quod frater Georgius ea, quae [per] Maiestatem Regiam principi Thurcarum de recepta in obediendiam[!] Transilvania scribere iussus fuerat, minime, sed hiis omnino contraria scripsit et nunciavit, sicque fuit et est verum publica vox et fama.

XVI. Item, quod frater Georgius principi Thurcarum contra Suae Regiae Maiestatis mandata et contra veritatem rei gestae persuadere conatus sit Transilvaniam adhuc in manibus filii regis Joannis esse, et quod ipse filius regis Joannis eam dumtaxat ob causam Casoviam proficisceretur, ut unam ex Suae Regiae Maiestatis filiabus principum more fide sibi in matrimonium esset copulaturus, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XVII. Item, quod dictus frater Georgius principi Thurcarum supplicavit, ut dictum filium regis Joannis solita sua benignitate prosequi et in eo titulo suam erga illum gratiam ostendere velit, nam ipse Thurcarum princeps eundem regis Joannis filium non minus, quam antea, fidelem et sibi per omnia obsequentem servum esset habiturus, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XVIII. Item, quod Sua Regia Maiestas fratri Georgio scripsit et mandavit, ut tributum et quod Transilvaniae nomine principi Thurcarum pendebatur pro decurso tempore, non aliter solveret, quam si princeps Thurcarum habitas indutias cum Sua Regia Maiestate et Transilvaniae nomine prorogaret Eandemque Suam Regiam Maiestatem quietam dimitteret, itaque, quod oblatio tantum tributi, sed solutio non aliter, quam firmatis induciis fieri debebat, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XVIII. Item, quod dictus frater Georgius ad supradictas Suae Regiae Maiestatis literas suae Maiestati ex Colosvario septima die Augusti nuper praeteriti in haec verba rescripsit et respondit: „Memor autem sum eorum, quae de principe Thurcarum Maiestati Vestrae scripserim, eam ipsis sententiam et ipsa in scribendo observabo, ut inde quoque literae de Maiestatis Vestrae literis nihil differre videantur", sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XX. Item, quod dictus frater Georgius supradictis minime attentis ad Thurcorum principem certos nuntios et oratores misit, ipsique Thurcae tributum Transilvaniae, filii regis Joannis et suo nomine contra voluntatem et mandatum Sacratissimae Regiae Maiestatis misit, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XVIII. Továbbá, hogy ő királyi felsége György barátnak megírta és meghagyta, hogy az adót, és amit Erdély nevében a törökök fejedelmének fizetnek egy ideje, ne másképp fizesse, csak ha a törökök fejedelme az ő királyi felségével bírt fegyverszünetet Erdély vonatkozásában is meghosszabítja és ugyanazon ő királyi felségét nyugalomban hagyja, úgyhogy csak az adó felajánlásának kellett volna megtörténnie, de megfizetésének nem másképp, mint a fegyverszünet megerősítése után, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és hírsztelés.

XIX. Továbbá, hogy a mondott György barát ő királyi felsége fentebb mondott levelére őfelségének Kolozsvárról a minap eltert augusztus hetedik napján e szavakkal írt vissza, azaz válaszolt: „Emlékezem pedig arra, hogy miket írtam a törökök fejedelméről Felségteknek, azt a velük kapcsolatos [?] véleményt és ama dolgokat az írásban meg fogom őrizni, hogy ebből is lássék, a levelek Felséged leveleitől semennyire el nem térnek”, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és hírsztelés.

XX. Továbbá, hogy a mondott György a fentebb mondottakat a legkevésbé sem tartván meg a törökök fejedelméhez bizonyos hírnököket és követeket küldött el, magának a töröknek pedig Erdély adóját János király fia és a maga nevében a legszentebb királyi felség akarata és meghagyása ellenére elküldte, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és hírsztelés.

XXI. Továbbá, bár a törökök fejedelme az adót György baráttól megkapta, mégis ruméliai beglerbége nemkevésbé a királyság Erdély felé levő alsó részei felé erősebben kinyújtotta [kezét] és amerre képes volt, területeket foglalt el, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és hírsztelés.

XXII. Továbbá, hogy a török is, megkapván az adót, a királyság rendjeinek szigorúan meghagyta, ő királynéi uraságát fiával együtt királyságából kiköltözni ne engedje, abban az esetben pedig, ha már kimentek volna, őket késedelem nélkül vezesse vissza, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és hírsztelés.

XXIII. Továbbá, hogy György barátot, akit előbb az egész kormányzástól elmozdított, újból a királyság igazgatásának élére állította, levelet írva neki, hogy hivatalában folytassa munkáját, a királyság kormányzásának egészét rábízva és kinyilvánítva, hogy jogtalanoknak találtattak az ellene tett feljelentések és panaszok, a legfenségesebb királynének is meghagyva, György barátot ugyanazon [királyság] irányításában és igazgatásában semmi módon ne akadályozza vagy háborgassa, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és hírsztelés.

XXIV. Továbbá, hogy e György barát a török rábeszéléseitől félrevezettetvén a legfenségesebb királyi felséggel erről való tanácskozás nélkül hírnökeit a törökök fejedelmének portájára küldte el, magának a törökök fejedelmének és annak fő basáinak és vezéreinek kegyét a maga számára napról napra mindinkább megnyerni igyekezett, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és hírsztelés.

XXV. Továbbá, hogy ugyane György barát ajánlkozott a törököknél, hogy a szent királyi felség katonáit vagy a királyságból kiűzni vagy kezükbe átadni akarja, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és hírsztelés.

XXI. Item, licet princeps Thurcarum tributum a fratre Georgio acceperat, nihilominus tamen eius beglebegus Graeciae fortius in inferiores regni partes versus Transilvaniam porrexit, et, qua potuit, loca occupavit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXII. Item, quod etiam Turca tributo accepto statibus regni districte praecepit, ne Suam Dominationem Reginam cum filio suo ex regno emigrare pateretur, et casu, quo iam egressae essent, eos citra moram reduceret, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXIII. Item, quod Turcha fratrem Georgium, quem antea ab omni gubernatione amovere iusserat, denuo regni administrationi praefecit scribendo ei literas, ut in suo officio pergeret, omnem eidem regni gubernationem committendo et declarando, quod iniuste fuerint depraeiensae delationes et quarele contra eum factae, Serenissimae Reginae etiam præcipiendo, ne fratrem Georgium in regimine et administratione eiusdem quovismodo impediret seu turbaret, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXIII. Item, quod frater Georgius hic Thurcae persuasionibus deductus inconsulta Serenissima Regia Maiestate subinde nuntios suos ad portam principis Thurcarum oblegavit, ipsius principis Thurcarum suorum praecipuorum bassarum et viseriorum gratiam sibi in dies magis magisque conciliare conatus est, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XXV. Item, quod idem frater Georgius se erga Thurcas obtulit Sacrae Regiae Maiestatis milites aut regno pellerre aut in manus eorum tradere velle, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XXVI. Item, quod idem frater Georgius literas ad belegerbegum[!] misit, in quibus continetur, quod fidelissimus sit potentissimo Thurcarum caesari et ab initio ei probe et fideliter serviverit, nunc quoque serviat et serviturus sit etiam de cetero. Item, quod filius regis Joannis una secum sit servus et mancipium potentissimi caesaris subiungendo etiam, quod quemadmodum in aliis suis literis ipse perscripsit, idem filius regis nullam aliam ob causam Cassoviam profectus fuit, nisi, ut cum filia Sacrae Regiae Maiestatis, quam ei in coniugem ordinavit, iniret. Item, quod Petrum Vatrovwith ob redditas Sacrae Reginae[!] Maiestati arces infidelitatis arguere non erubuerat gloriano se Thurcae fidelem et omnia in manibus suis post filium regis Joannis esse in pace et, quamvis illius disturbii causa a suis inimicis suscitati venierit aliquis exercitus Germanorum in hoc regnum, ex illis tamen aliqui exiverint, inventurus autem sit Deo adiuvante viam, ut etiam isti, qui ibi sunt, exeant et quod hoc regnum sit et nunc filii regis et totum sit in potestate et manibus suis post filium regis, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XXVII. Item, quod dictus frater Georgius de eo, quod Germani in arcibus inferiorum partium regni Hungariae inventi fuerant, se et erga beglerbegum in hanc sententiam excusavit, quod ipse Lippam, Solymos et Themesam nunquam possederit, sed Petrus Petrovvelyti, sicque fuit et est verum ac publica vox et fama.

XXVIII. Item, quod Sacra Regia Maiestas crebris literis fratrem Georgium admonuit

XXVI. Továbbá, hogy ugyane György barát levelet küldött a beglerbégnak, ami azt tartalmazza, hogy igen hűséges a törökök leghatalmasabb császárához és kezdettől fogva neki derekasan és hűségesen szolgált, most is szolgál és szolgálni kész a továbbiakban is. Továbbá, hogy János király fia vele együtt a leghatalmasabb császár szolgája és rabja, hozzátéve azt is, hogy amiként más levelében maga megírta, a király ugyane fia nem más okból ment ki Kassára, csak hogy a szent királyi felség leányával, akit számára házasságra rendelt, egybekeljen. Továbbá, hogy Petrovics Pétert a váraknak a szent királyi felség számára történt megadása miatt hűtlenséggel vádolni nem szégyellette, dicsekedve, hogy maga a törökhöz hűséges és minden az ő kezében van békességben János király fia után, s bár azon, az ellenségei által keltett zavargás miatt germánok valami serege érkezett e királyságba, közülük mégis némelyek kimentek, meg fogja pedig találni az utat Isten segítségével, hogy azok is, akik ott vannak, kimenjenek, és hogy e királyság most is a király fiáé, a király fia után pedig egészen az ő hatalmában és kezében van, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

XXVII. Továbbá, hogy a mondott György barát azzal kapcsolatban, hogy németek találtak a magyar királyság alsó részeinek váraiban, magát a beglerbégnél is azzal a véleménnyel mentette ki, hogy Lippát, Solymost és Temesvárt ő maga soha nem birtokolta, hanem Petrovics Péter, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

XXVIII. Továbbá, hogy a szent királyi felség leveleivel György barátot sűrűn figyelmeztette és a mondott helytartó, Giovanni Baptista Castaldo révén serényen buzdította, hogy magával Castaldóval együtt azon dolgok megtételéhez, amelyek a királyság ama részeinek védelmezéséhez tartoznak, és a róluk való gondoskodáshoz fogjon már mégis bátran hozzá, némely fő városokat és a fontosabb átjárókat a végeken erősítse meg és vegye számba, ehhez a dologhoz pedig segílyt és valami adózást az országlakóktól elnyerni segítsen és mozdítson elő, és akarjon segíteni olyan módot és rendet megállapítani, hogy annak révén isteni jóssággal az ellenségnek bátran elébe menjenek, a Szent Királyi Felség hűséges alattvalói és országlakói pedig együtt őfelsége zsoldoskatonáival a hazát védelmezhessék, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

XXIX. Továbbá, hogy bár György barát az előre bocsátottakkal kapcsolatban magát jóakarátúnak és késznek mutatta, mégis, az országlakók gyűlését megtartani a méltányosnál tovább halasztotta, végül pedig annak megtartása után, bár az országlakók határozatot hoztak bizonyos helyek megerősítése érdekében, ő továbbra is titkos praktikáival az elhatározott erődítések folytatását és befejezését különböző módokon megakadályozta, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

XXX. Továbbá, hogy a mondott György barát a királyság védelmezését illetően a szent királyi felségnek azt válaszolta: a királyság védelmezésének módjával és rendjével kapcsolatban már előbb, az országlakók korábbi gyűlésein meghatározott cikkelek érvénye által bőven eléggé gondoskodás történt, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

XXXI. Továbbá, hogy György barátnak a királyi meghagyások végrehajtásával kapcsolatos e habozásakor és késlekedésekor a török ruméliai beglerbége hadseregével a

et per dictum locumtenentem, Joannem Baptistam Castaldum sedulo cohortata est, ut una cum ipso Castaldo eae, quae ad illarum partium regni defensione[m] pertinerent, iam tamen agenda et curanda fortiter susciperet, civitates aliquas praecipuas et passus in confinibus magis necessarios fortificaret et annumeraret ad eamque rem subsidium et contributionem aliquam a regnicolis obtinere iuaret et promoveret auxiliarique vellet talem modum et ordinem constituere, per quem divina benignitate hostibus fortiter obviam iretur fidelesque subditi et regnicolae Sacrae Regiae Maiestatis una cum militibus Suae Maiestatis stipendiariis patriam defendere possent, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXIX. Item, quod, licet frater Georgius ad praemissa se bene affectum et praeparatum ostenderet, tamen regnicolaum conventum celebrare plus equo distulit, et eo tandem celebrato licet regnicolae pro certorum locorum communitione decreverint, nihilominus ipse suis clandestinis practicis decretas fortificationes continuari et perfici variis modis impedivit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXX. Item, quod dictus frater Georgius quoad defensionem regni Sacrae Regiae Maiestati respondit de modo et ordine regni defendendi iam antea vigore articulorum in superioribus regnicolarum conventibus concluso satis superque provisum est, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXXI. Item, quod in hac fratris Georgii cunctatione et mora mandatorum regionum exequendorum Thurcae beglerbogus Graeciae cum exercitu suo Danubium traducit pontemque navalem etiam Tybiscum injicere paravit et ad occupandam inferiorem regni partem festinavit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXXII. Item, quod capitani et officiales Sacrae Regiae Maiestatis ad prohibendum dicto beglerbego Thibisci transitum defendendamque patriam publicis edictis regnicolas et subditos Sacrae Regiae Maiestatis ad capessenda arma et defendendam patriam evocarunt, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXXIII. Item, quod predicti officiales fratri Georgio, ut idem in Tansilvania faceret eisque, quam validissima posset, subsidia mitteret, diligentissime scripserunt, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXXIII. Item, quod dictus frater Georgius ad praedictam admonitionem officialium subsidia mittere substulit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXXV. Item, quod dictus frater Georgius plus etiam proprios suos nuncios seu homines ad inferiores partes regni misit. Qui nobilibus tam Hungaris, quam Rascianis, qui iam ad mandatum Andreae Barthor [!], supremi regni capitanei et aliorum Sacrae Regiae Maiestatis officialium partim insurrexerant, partim vero in procinctu erant, omnibus viribus persuaderent, ne iussis praefatorum capitaneorum et officialium Sacrae Regiae Maiestatis parerent, sed potius Sacrae Regiae Maiestati supplicarent, quod gubernationem et illarum partium sibi fratri Georgio concederet, et dicerent illis non videri, quod per alium e manibus Thurcarum liberari possent, quam per ipsum fratrem Georgium, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXXVI. Item, quod Stephanus Lozontius, qui tam comitis Themesiensis officio prae-

Dunán átkelt és a Tiszára is hajóhidat készített és a királyság alsó részének elfoglalására sietett, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XXXII. Továbbá, hogy a szent királyi felség kapitányai és szolgálattévői a mondott beglerbégeknek a Tiszán való átkelése megakadályozására és a haza védelmére hivatalos rendeletekkel az országlakókat és a szent királyi felség alattvalóit fegyverfogásra és a haza védelmére szólították elő, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XXXIII. Továbbá, hogy a mondott szolgálattévők György barátnak, hogy ugyanazt tegye Erdélyben, nekik pedig, amennyire erőset csak képes, segítséget küldjön, a legfigyelmebben megírták, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XXXIV. Továbbá, hogy a mondott György barát a szolgálattévők előbb mondott intésére segítség küldését megszüntette, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XXXV. Továbbá, hogy a mondott György többször is saját tulajdon hírnökeit avagy embereit a királyság alsó részeibe küldte el. Azok a nemeseknek, mind a magyaroknak, mind a rácoknak, akik már Báthori András, a királyság főkapitánya és a szent királyi felség más szolgálattévői meghagyására részben felkeltek, részben pedig készülődőben voltak, minden erejükkel azt tanácsolták, hogy a szent királyi felség előbb mondott kapitányai és szolgálattévői parancsainak ne engedelmeskedjenek, hanem inkább a szent királyi felségnek esedezzenek, hogy ama részek kormányzását is neki, György barátnak engedje át, és mondják azt, hogy úgy tűnik nekik, más, mint maga György barát révén a törökök kezéből meg nem szabadulhatnak, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XXXVI. Továbbá, hogy Losonczy István, aki akkor a temesi ispáni hivatal élén volt, kinyomozta, hogy azon a helyen György barátnak ilyen felbérelt hírnökei vannak, és a Szent Királyi Felség hadvezérének a mondott spanyol Aldana révén egyet ezen hírnökök közül elküldött [?], aki annak is szabadon megvallotta, hogy őt György barát azért küldte el, hogy ilyenekre beszélje rá az országlakókat, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XXXVII. Továbbá, hogy ebből következett, amikor ama részek országlakói látták, hogy a beglerbég számos sereggel az ajtó előtt van, György barát pedig a szent királyi felség kapitányainak semmi segílyt nem küldött, reménytelenségbe jutván nagyobb részt a törökökhöz pártoltak el, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XXXVIII. Továbbá, hogy azok, akik a törökökhöz pártoltak el, a beglerbég táborát követték, s a többi mezővárost és várat, amelyek a szent királyi felség hűségén és a neki való engedelmességben voltak, hasonló elpártolásra bujtogatták, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XXXIX. Továbbá ebből történt meg az is, hogy a beglerbég Lipppa elfoglalása után Temesvárt megszállni és bevenni igyekezett, miután a rácok (akik az előbb mondott módon a szent királyi felségtől elpártoltak) azt a reményt támasztották benne, hogy ők a várat és a mezővárost az azokban levő rokonaik és barátaik ténykedésével kezéhez fogják adni, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XL. Továbbá, bár a beglerbég, miután e reménye támadt, nagyszámú hadinépe pedig a sok

fuit, tales fratris Georgii subornatos nuncios eo loci esse investigavit et magistro campi Sacrae Regiae Maiestatis perditatum [?] Hispanici [?] Aldanam unum ex istis nunciis alloquutus, qui ei etiam libere confessus est se a fratre Georgio ad talia regnicolis persuadenda missum esse, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXXVII. Item, quod inde secutus est, cum incolae illorum partium viderent beglerbegum cum numeroso exercitu prae foribus esse et fratrem Georgium Sacrae Regiae Maiestatis capitaneis nulla subsidia misisse, in desperationem adducti pro maiori parte ad Thurcas defecerunt, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXXVIII. Item, quod illi quidam ad partes Thurcicas defecerunt, castra beglerbegi sequi sunt, reliquaque oppida et arces, quae in fide et obedientia Sacrae Regiae Maiestatis erant, ad similem defectionem sollicitaverunt, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XXXVIII. Item inde etiam factum esse, quod beglebegus post occupatam Lyppam Themessium obsidere et expugnare conatus est spe sibi a Rascianibus (qui predicta ratione a Sacra Regia Maiestate defenderunt) facta, quod arcem et oppidum opera consanguinorum et amicorum suorum in eis existentium ad manus eius daturi essent, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XL. Item, licet beglerbegus hac spe sibi facta et numeroso suo exercitu viribus multorum Rascianorum aucto memoratas inferiores regni partes aperto Marte aggredi et omnibus viribus subigere pergeret, tamen⁶⁰ prefectus fratris Georgii arcis Chianadiensis ad requisitionem dicti supremi regni capitanei insugere noluit, sed per litteras, quare hoc facere non potuerit, se excusavit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XLI. Item, quod beglerbegus fratris Georgii litteris et induciis firmatus Thibiscum traducit arcesque Sacrae Regiae Maiestatis Belde et Beldertde ad litus Thibisci obsedit tormentisque bellicis ad deditionem urgere fortiter porrexit et occupavit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XLII. Item, licet eam ob rem Sacrae Regiae Maiestatis subditi illarum partium regni ad dictum supremum regni capitaneum iuxta continentiam edictorum emanatorum confluerant, incole tamen, qui ex comitatibus fratri Georgio obedientibus insurgere debebant sub eius capitaneo, aliquot miliaribus a Lyppa et eo loco, in quo exercitus Sacrae Reginae Maiestatis congregatus fuit, substiterunt nec se exercitui Sacrae Regiae Maiestatis iunxerant, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XLIII. Item, quod frater Georgius ad supradicti bellici locumtenentis diligentem requisitionem promisit arcem ipsius fratris Chianadiensis militibus aliisque rebus necessariis communire, tamen promissionis et fidelitatis suae oblitus nullum praesidium eo misit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XLIII. Item, quod ipsius fratris Georgii praefectus arcis Chianadiensis eandem arcem beglerbego per quatuor Hungarica miliaria ab ea adhuc distante libere resignavit et cessit missis ad eum per tam longum iter eiusdem arcis clavibus nulla prorsus necessitate compulsus, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

⁶⁰In originali: tantum.

rác erejével megnövekedett, a királyság említett alsó részei nyílt háborúban való megtámadását és leigázását minden erejével folytatta, mégis György barát csanádi várának prefektusa nem akart felkelni a királyság mondott főkapitánya megkeresésére, hanem levél révén mentette ki magát, hogy ezt miért nem volt képes megtenni, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XLI. Továbbá, hogy a beglerbég György barát levelétől és a fegyvernyugvástól megerősítetten átkelt a Tiszán, és a szent királyi felség várait a Tisza partján, Becsét és Becskereket megszállta, hadigépekkel a megadásig való sanyargatásukat erősen folytatta és elfoglalta őket, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XLII. Továbbá, bár emiatt a szent királyi felségnek a királyság azon részein levő alattvalói a királyság mondott főkapitányánál a kibocsátott rendeletek tartalma szerint összesereglettek, azok az országlakók mégis, akiknek a György barátnak engedelmeskedő megyékből kellett volna felkelni az ő kapitánya alatt, néhány mérföldre Lippától, azaz attól a helytől, amelyiken a szent királyi felség hadserege összegyűlt, megálltak s nem is csatlakoztak a szent királyi felség hadseregéhez, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XLIII. Továbbá, hogy György barát a fentebb mondott katonai helytartó figyelmes megkeresésére megígérte csanádi várának katonákkal és más szükséges dolgokkal való megerősítését, de ígéretéről és hűségéről elfelejtkezvén semmi őrséget nem küldött oda, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XLIV. Továbbá, hogy magának György barátnak a csanádi parancsnoka ugyane várat az attól még négy magyar mérföldnyi távolságra álló beglerbégnek szabadon átadta és átengedte, ily hosszú úton küldvén el hozzá a várnak a kulcsait, bár egyáltalán semmi szükség nem kényszerítette, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XLV. Továbbá, hogy György barát előbb mondott parancsnoka a királyi szolgálattévők által a vár ezen átadása miatt elfogatván azt mondta nekik: „Miért engem tartotok fogva, vezesetek engem uramhoz, ott fogom magam védelmezni, mivel semmit sem önmagamtól tettem”, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XLVI. Továbbá, hogy György barát a katonai helytartó megkeresésére azt mondta, hogy az ellenség ellen nem is készült fel és nem is kész, és végül az országlakókat is felkelni parancsolta, mégis az időt fontolgatásokkal és tanácskozásokkal oly sokáig elhúzta, amíg – Becse és Becskerek várának elvesztése után, és mivel már a csanádi várhoz, az ellenség és a királyi joghatóság alá tartozó terület pusztításának távoltartása szempontjából valóban nagy jelentőségű helyhez [a törökök] hozzájutottak – a szent királyi felség országlakói, akik a királyság alsó és más részeiből Erdélyen kívül, Lippánál a mondott főkapitánynál, Báthorinál gyűltek össze, saját dolgaik felprédálásától, feleségük, gyermekeik veszedelmétől félve visszautasították, hogy a mondott kapitánynál tovább megmaradjanak, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XLVII. Továbbá, hogy az országlakók ekkora eloszlása után az előbb mondott főkapitány, látva, hogy Lippát az ellenség akkora erejével szemben ezen elmaradó csapatok nélkül tartani nem képes, az egész őrségtől kiűrtett város és vár átadására rákényszerült, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

XLV. Item, quod praedictus fratris Georgii praefectus a regiis officialibus propter hanc traditionem arcis captus illis dixit: Quid me captum tenetis, ducite me ad dominum meum, ibi me defendam, quia nihil ex me ipso feci, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XLVI. Item, quod frater Georgius ad requisitionem bellici locumtenentis se hostibus obviam ne paratum et promptum esse dicebat et tandem etiam regnicolas insurgere jusserat, tempus tamen deliberationibus et consultationibus tandiu protraxit, donec – post amissas arces Relche et Relcheresdh et adita jam etiam arce Chianadiensi, loco sane magni momenti pro arcendis hostibus et depopulatione ditionis regiae – regnicolae Sacrae Regiae Maiestatis, qui ex inferioribus et aliis regni partibus extra Transilvaniam ad Lyppam apud dictum supremum capitaneum Bathori congregati fuerant, metuentes rerum suarum depraedationem, uxorum liberorumque obsidionem diutius apud dictum capitaneum manere recusaverant, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XLVII. Item, quod post tantam regnicolarum dissolutionem praedictus supremus capitaneus videns se Lyppam contra tantam vim hostium istis sine residuis copiis tenere non posse, civitatem et arcem omni praesidio evacuatam dimittere coactus fuit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XLVIII. Item, quod beglerbegus eam arcem et civitatem occupavit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

XLVIII. Item, quod frater Georgius post dissolutionem Bathoris exercitus et Lyppa amissionem Themessique obsidionem factam a bellico locumtenente admonitus, ut cum suis copiis et quos ex regnicolis re iam desperata denuo insurgere iusserat, versus hostem pergeret aut, ut eas copias, quas haberet, sibi concederet, cum quibusvis quantumvis exiguis hosti recta obviam ire vellet, eidem respondit, quod sibi omnium rerum Thurcam permetteret, se bene scire, quid facere possit et deberet cum istis regnicolis, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

L. Item, quod in ista omni rerum turbatione et trepidatione unus ex secretariis fratris Georgii noctu praefatum bellicum locumtenentem accessit, ante omnia Deum Optimum Maximum in testem sane suae conscientiae invocans dixit se ea, quae manifestaturus sit, in nullum alium finem facere, quam ut Christianitati melius prospiceretur, et multis lachrimis profusis indicavit, quod - nisi iste frater Georgius ex regno expellatur - Sacram Regiam Maiestatem nunquam voti sui et partium istarum regni compotem fore, cum frater Georgius nihil aliud agat, quam ut ipsum bellicum locumtenentem exercitumque Sacrae Regiae Maiestatis Thurcis dedat, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LI. Item, quod dictus secretarius etiam dixit se fratrem Georgium saepius admonuisse, ut a pessimo hoc suo instituto desistat, in hanc sententiam: Domine, recorderis, quod jussu tuo ego summo pontifici, imperatori et regi Romanorum scripsi, in quibus te sancto erga Christianitatem zelo et, quod nihil magis haberes in votis, quam ut hoc regnum e manibus infidelium eripere posses, saepe jactabas – quod jam aliter a te agi

XLVIII. Továbbá, hogy a beglerbég azt a várat és várost elfoglalta, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

XLIX. Továbbá, hogy György barát Báthori hada széteszülésének, és Lipppa elvesztésének, meg Temes megszállásának megtörténte után a katonai helytartó által megintetten, hogy csapataival együtt és azokkal, akiket az országalakók közül, bár a dolog már reménytelen-né lett, újból felkelni parancsolt, folytassa [útját] az ellenség felé, vagy hogy azokat a csapatoakat, amelyek az övéi, neki engedje át, akárkikkel, akármi kevéssel is egyenesen az ellenség elé menni akarjon, azt válaszolta neki, hogy minden dolgai közül a törököt bízza órá, ő jól tudja, mit tehet és kell tennie ezekkel az országalakókkal együtt, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

L. Továbbá, hogy a dolgok ezen teljes megzavarodása és a félelem közepette György barát titkárai közül egy éjjel odament az előbb mondott katonai helytartóhoz, mindenekelőtt a Legjobb, Legnagyobb Istent saját józan lelkiismerete tanújával híva azt mondta, azokat, amiket nyilvánosságra készűl hozni, nem más végre teszi, mint hogy a kereszténységűről jobban gondoskodás történjék, és sok könnyet ontván bejelentette, hogy – hacsak ez a György barát a királyságból ki nem űzetik – a szent királyi felség kívánsága be nem telik, azaz a királyság ezen részeinek birtokába nem jut, mivel György barát semmi mást nem tesz, mint hogy magát a katonai helytartót, meg a szent királyi felség hadseregét a törököknek átadja, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LI. Továbbá, hogy a mondott titkár azt is mondta, hogy ő György barátot elég gyakran figyelmeztette, hogy e legrosszabb igyekezetétől álljon el, ezzel az értelemmel: „Uram, idézd fel, hogy parancsoddal én írtam meg a főpapnak, a rómaiak császárának és királyának [a leveleket], amikben te a kereszténység iránti szent buzgalmaddal, és hogy semmit sem kívánsz inkább, mint hogy e királyságot a hitetlenek kezéből kiragadhasd, gyakran hetvenkedtél – már látom, hogy te ezt másként teszed! Ugyanis nem csak azon munkálkods, hogy a törököknek a királyságot átadd, hanem azon is, hogy azokat is, akik ide küldettek, hogy téged, a királyságot is a törököktől védelmezzék és megszabadítsák, legyilkolandóknak és halálra méltóknak ítéld”, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LII. Továbbá, hogy az előbb mondott titkár ezen és más intéseivel György barátnál semmit sem jutott előre, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LIII. Továbbá, hogy a katonai helytartó a titkárnak azt válaszolta, alig vehető rá, hogy azt higgye, György barát annyira háládatlan lesz, hogy ilyen gaztetten merészellen gondolkodni, nemhogy azt elkövetni, amikor semmi oka sincs, aminek erre kelljen őt rávenni, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LIV. Továbbá, hogy a titkár a helytartónak azzal vágott vissza, György barát annyira megerősítette lelkét, hogy ő maga a győzködéseivel és könyörgéseivel egyáltalán nem tudta akadályozni (megkeményedett ugyanis a fáraó szíve), és hogy eme legrosszabb céljától semmi értelemmel el nem könyöröghető, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LV. Továbbá, hogy György barát a leginkább ezért akadályozta meg a városok, várak és

video! Nam non solum hoc agis, ut Thurcis regnum tradas, sed etiam, ut eos, qui huc missi sunt, ut te, etiam regnum a Thurcis defendant et liberent, trucidandos morteque dignos iudices, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LII. Item, quod praedictus secretarius hiis et aliis suis admonitionibus apud fratrem Georgium nihil profecit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LIII. Item, quod bellicus locumtenens secretario respondit se vix posse adduci, ut credat fratrem Georgium adeo ingratum fore, ut tale facinus audeat cogitare, nondum perpetrare, cum nullam causam habeat, per quam ad hoc adduci debeat, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LIIII. Item, quod secretarius locumtenenti replicavit, quod frater Georgius ita confirmavit animum, ut ipse suis persuasionibus et praecibus nihil penitus officere potuerit (induratum est enim cor pharaonis) et quod a pessimo isto proposito nulla ratione devoveri posset, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LV. Item, quod frater Georgius ea potissimum de causa impedivit civitates, castra et oppida victualibus et aliis rebus necessariis tempestive munire, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LVI. Item, quod frater Georgius victualia, quae in civitatibus, castris et oppidis illis erant, ex eisdem extraxit sub praetextu, quod illis ad alendum exercitum uti vellet, cum tamen vere in hunc solum finem id fecit, ut milites Sacrae Regiae Maiestatis ob defectum victualium in civitatibus, oppidis et castris se sustentare non possent, ipseque eo facilius conatum suum ad effectum posset producere, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LVII. Item, quod Sacra Regia Maiestas hac recognita marchionis Sfortiae Pallavicimo mandavit, ut se cum suis copiis militibus locumtenentis citra moram conjungeret, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LVIII. Item, quod hoc facto ipse locumtenens bellicus cum caeteris Sacrae Regiae Maiestatis militibus coniunctis apud fratrem Georgium tandem obtinuit, ut una cum regnicolis – quamvis nimis tarde per eum congregati – ad recuperandum Lyppam proficisceretur, quam vi obsedit et recuperavit pluribus, quam tribus millibus Thurcarum militum occisis et reliquis duobus circiter millibus in arcem fugatis inclusis, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LIX. Item, quod Thurcae in arcem Lippensem fugati et inclusi porrectis manibus colloquium ratione faciendae deditiois proxima nocte post recuperatam civitatem postulaverant, prout ista etiam ad bellicum locumtenentem et ipsum fratrem Georgium delata sunt, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LX. Item, quod frater Georgius unum suum servitorem ad colloquium cum Thurcis habendum dimisit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXI. Item, quod Thurcae habito colloquio statim mutata sententia se amplius dedere noluerunt, nisi salvi unacum bonis et rebus suis dimittantur, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXII. Item, quod frater Georgius non solum consulere, sed et instantissime petere et

mezővárosok élelmiszerekkel és más szükséges dolgokkal időben történő megerősítését, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LVI. Továbbá, hogy György barát az élelmiszereket, amik azokban a városokban, várakban és mezővárosokban voltak, kivonta annak örve alatt, hogy azokat a sereg ellátására akarja használni, holott mégis valójában csak avégre tette ezt, hogy a szent királyi felség katonái az élelmiszerek hiánya miatt a városokban, mezővárosokban és várakban ne tarthassák magukat fenn, ő maga pedig annál könnyebben vihesse végbe igyekezetét, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LVII. Továbbá, hogy a szent királyi felség ezt megismervén Sforza Pallavicini örgrófnak utasítást adott, hogy csapataival együtt késedelem nélkül egyesüljön a helytartó katonáival, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LVIII. Továbbá, hogy ennek megtörténtével maga a katonai helytartó a szent királyi felség többi, egyesült katonájával együtt elérte végül György barátnál, hogy együtt az országlakókkal – bár amaz túlságosan lassan gyűjtötte egybe őket –, Lippa visszaszerzésére induljon, amit erővel megszállt és visszaszerzett a törökök több mint háromezer katonáját levágván és a maradék körülbelül kettőezer várba menekültet körülzárván, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LIX. Továbbá, hogy a lippai várba menekült és bezárt törökök előrenyújtott kézzel a város visszaszerzését követő éjszákán tárgyalást kértek a megadás megtételének módjára nézve, amiként ezek a dolgok is a katonai helytartónak és magának György barátnak megjelentettek, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LX. Továbbá, hogy György barát egy szolgáját a törökökkel való tárgyalásra küldte el, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LXI. Továbbá, hogy a törökök a tanácskozás után rögvest megváltoztatván véleményüket, magukat megadni tovább már nem akarták, csak ha épségben, javaikkal és dolgaikkal együtt bocsáttatnak el, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LXII. Továbbá, hogy György barát nem csak tanácsolni, hanem a legállhatatosabban kérni és sürgetni kezdte, hogy a törökök, oly módon, amelyen kérték, szabadon bocsáttassanak el, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LXIII. Továbbá, hogy György barát emiatt mindenkinél gyanús lett, hogy a törökökhöz tanácskozás miatt elküldött embere révén nekik semmiféle megadást nem javasolt, hanem inkább megerősítette őket és megígérte nekik, hogy szabadulásukról gondoskodik, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LXIV. Továbbá, hogy a katonai helytartó és a többi kapitány ezeket a mintegy barlangba zárt törököket – különösen, miután a várba a török igen tapasztalt kapitánya, Uleman bég [is] be volt zárva – így szabadon elbocsátani nem akarta, hanem hozzáfogott hadigépekkel és más módokon a vár falainak rombolásához, mégha György barát sokat ellenkezett is, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

LXV. Továbbá, hogy a törökök belülről, kezükkel fáradozva, amennyire képesek voltak, megerősítették magukat, védekeztek, és az élelmiszerek hiányától szenvedni kezdtek, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közitélet és híresztelés.

sollicitare coepit, ut Turcę eo modo, quo petebant, liberae dimittantur, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXIII. Item, quod frater Georgius ob hoc apud omnes in suspicionem venit, quod per hominem suum ad Thurcas pro colloquio missum eis nullam deditionem suasit, sed potius confortavit atque promisit eis liberationem procurare, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXIII. Item, quod bellicus locumtenens caeterique capitanei Thurcas istos, quasi in cavea inclusos – praesertim, cum in arce expertissimus Thurcae capitaneus Oleman beg inclusus esset – ita liberos dimittere noluerunt, sed tormentis bellicis et aliis modis arcis muros demoliendos, fratre Georgio etiam multum reluctante ceperunt, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXV. Item, quod Turcę intus manibus laborantes, quantum potuerunt, se munierunt, defenderunt penuriaque victualium laborare ceperunt, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXVI. Item, quod frater Georgius Thurcis clam victualia subministravit, Sacra vero Regia Maiestate[!] militibus minus, quam necesse erat, victualium adferri fecit, quae omnia tanquam Sacrae Regiae Maiestati[s] veivoda Transilvaniae in manu sua servabat, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXVII. Item, quod frater Georgius regnicolas, qui insurrexerant, partim clanculum sine licentia recedere procuravit, partim et cum sua bona venia domum redire in scio supremo locumtenente bellico permisit Indiesque magis ac magis liberationem Thurcarum urgere porrexit in moramque de die in diem commeatus defectum procuravit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXVIII. Item, quod, cum quidam coram ipso fratre Georgio et locumtenente bellico aliisque Sacrae Regiae Maiestatis capitaneis et consiliariis in publico consensu sisteretur accusareturque, quod arcem Lippiensem accessisset et erga inclusos Thurcas ibidem intelligibili voce lingua Thurca clamasset: „Fratres, estote perseverantes, ne dederitis vos, gentes iste collectitiae non diu manebunt, sed dissolventur, et vos liberamini!” dictus frater Georgius audita hac accusatione accusatores[!], probationibus non receptis, non rogata alicuius alterius sententia mox praecepit reum dimitti subiiciens, quod eum cognosceret virum bonum esse et sibi ab accusatore fieri iniuriam; quantumvis accusator in accusatione constanter perseveraret, se deducturum offerret, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXIX. Item, quod ipse frater Georgius ad muros arcis Lypensis sub crepusculo ingruentis noctis solus accessit et cum Olomonbego colloquutus fuit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXX. Item, quod supremus locumtenens bellicus una cum aliis capitaneis cum fratre Georgio Indies magis magisque pro liberatione Turcarum sollicitaret et instaret atque maiorum victualium defectum militibus Sacrae Regiae Maiestatis procuraret, tandem in petitionem fratris Georgii coacti sunt consentire, nisi fame perire maiorique periculo se exponere voluissent, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXVI. Továbbá, hogy György barát a törököknek titokban élelmet szolgáltatott, a szent királyi felség katonáinak azonban kevesebb élelmiszert hozatott meg, mint szükséges lett volna, s azokat mint a szent királyi felség erdélyi vajdája mindet a saját kezében őrizte, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXVII. Továbbá, hogy György barát az országlakóknak, akik felkeltek, részben titkon engedély nélküli eltávozásukról gondoskodott, részben saját engedélyével is hazamenni a legfőbb katonai helytartó tudomása nélkül megengedte, napról napra mindinkább a törökök megszabadításának a siettetését folytatta és a késlekedés érdekében napról napra az ellátás fogyatékoságáról gondoskodott, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXVIII. Továbbá, hogy amikor valakit maga György barát és a katonai helytartó és a szent királyi felség más kapitányai és tanácsosai színe elé állítottak nyilvános egyetértésben, és vádolták, hogy megközelítette a lippai várat és az oda bezárt tőrököknek érthető szóval török nyelven bekiabált: „Testvérek, legyetek kitarítók, meg ne adjátok magatokat, ezek a gyülevész népek nem sokáig fognak maradni, hanem eloszlanak és ti megszabadultok!” A mondott György barát meghallván e vádat, a vádló bizonyításait el nem fogadván, senki más véleményét meg nem kérdezvén előírta a vádlott elbocsátását, hozzátéve, hogy derék embernek ismeri őt és a vádló jogtalanságot okoz neki magának; amennyiben a vádló a vádlásban állhatatosan kitarana, elvezetésnek [?] tenné ki magát, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXIX. Továbbá, hogy maga György barát a lippai vár falaihoz az éjszaka előtti szürkületben elment egyedül és Uleman béggel tárgyalt, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXX. Továbbá, hogy a legfőbb katonai helytartó együtt más kapitányokkal, amikor György barát napról napra mindinkább a törökök megszabadításáért buzgólkodott és instált, és mind nagyobb élelmiszerhiányáról gondoskodott a szent királyi felség katonái számára, végül rákényszerültek György barát kérésével egyetérteni, hacsak nem akartak volna az éhségtől elpusztulni, azaz magukat nagyobb veszedelemnek kitenni, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXXI. Továbbá, hogy György barát az első nap, amelyen a törökök a várból kimentek és nem messze a szent királyi felség katonáinak táborától megálltak, Uleman béget titokban magához vezettette és őt tisztességesen sátorában fogadta, sokáig vele titokban tárgyalt és azután nagyvonalúan megajándékozva és megtisztelve elbocsátotta, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXXII. Továbbá, hogy ugyane György barát Uleman bégnek kézi puskákkal megterhelt szekeret ajándékozott, hogy annál biztonságosabban térhessen vissza törökjeivel együtt az övéihez, mindezeket pedig a legfőbb katonai helytartó tudomása és akarata nélkül tette meg, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXXIII. Továbbá, hogy György barát mindezek után a beglerbéggel különböző tárgyalásokat folytatott, leveleit és hírnökeit mind magához a beglerbéghez, mind a törökök fejedelméhez elküldte, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXXI. Item, quod frater Georgius primo die, quo Thurcae arcem [!] ingressi [!] sunt et non longe a castris militum Sacrae Regiae Maiestatis constituerunt, Oloman begum clam ad se reduci fecit eumque honorifice in suo tentorio exceptit, diu secum secrete collocutus fuit ac postea liberaliter a se donatum et honoratum dimisit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXII. Item, quod idem frater Georgius Olomanbego currum pixidibus manualibus oneratum donavit, ut eo securius unacum suis Turcis ad suos redire possit, et ista omnia sine scitu et voluntate supremi locumtenentis bellici fecit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXIII. Item, quod frater Georgius post ista omnia cum beglerbego varios tractatus habuit literasque et nuntios suos tam ad ipsum beglerbegum, quam principem Thurcarum misit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXIII. Item princeps Thurcarum plures chausios ad fratrem Georgium emisit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXV. Item, quod frater Georgius eo tempore, cum de militibus Sacrae Regiae Maiestatis in hiberna collocandis consultaretur, nobiles, qui ex Transilvania adhuc in castris reliquerant, ad se vocavit atque longa oratione demulcivit declarando eis, quod de proprio ipsorum sanguine esset et propterea omnes suas actiones ad eorum commodum dirigeret, quare etiam ordinare vellet, quod regiae copiae in Transilvaniam non reducantur, sed in Hungaria per certa loca in hiberna collocentur, et, quod hoc etiam strenue apud supremum locumtenentem bellicum procuravit, sed apud eum obtinere non potuit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXVI. Item, quod frater Georgius tandem permisit et annuit, quod dictus bellicus locumtenens cum Germanis et Hispanis peditibus secum Transilvaniam missis ingrederetur ibique hibernaret, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXVII. Item, quod frater Georgius supremo locumtenenti bellico persuadere conatus est milites Sacrae Regiae Maiestatis non in civitates in Transilvania, sed per multos pagos in hiberna collocandos esse, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXVIII. Item, quod dictus bellicus locumtenens in huiusmodi reditu suo in Transilvaniam comperit, quod frater Georgius castellanum arcis Dalua, qui Sacrae Regiae Maiestatis iuratus fuit, sine scitu et voluntate Sacrae Regiae Maiestatis et dicti locumtenentis ab officio suo amovit aliumque sibi iuratum et gratum substituit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXVIII. Item, quod incessanter suos tractatus et practicas cum beglorbego continuavit et duos novos Thurcicos chausios ad se venientes iterum admisit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXX. Item, quod dictus frater Georgius non obstante, quod Sacrae Regiae Maiestatis officialis et servitor fuit ideoque sine mandato vel saltem consensu Sacrae Regiae Maiestatis conventum regnicolarum indicere non debuit, tamen Sacra Regia Maiestate inscia et inconsulta conventum regni ad diem Beati Thomae Apostoli⁶¹ celebrandum indixit, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXIV. Továbbá a törökök fejedelme több csasztt küldött György barátához, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LXXV. Továbbá, hogy György barát abban az időben, amikor a szent királyi felség katonáinak téli elhelyezéséről folyt a tanácskozás, a nemeseket, akik Erdélyből eddig a táborban maradtak, magához hívta, és hosszú beszédben hízelgett nekik, hirdetve, hogy tulajdon vérukból való és emiatt minden cselekedetét hasznukra irányozza, emiatt el is akarja rendezni, hogy a királyi csapatok Erdélybe ne vonassanak vissza, hanem Magyarországon bizonyos helyeken helyeztessenek téli szállásra, és hogy a legfőbb katonai helytartónál erről is szorgalmasan gondoskodni igyekezett, de annál ezt elérni nem tudta, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LXXVI. Továbbá, hogy György barát végül megengedte és rábólintott, hogy a mondott katonai helytartó a vele együtt Erdélybe küldött germán és spanyol gyalogosokkal együtt lépjen be és teleljen ott, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LXXVII. Továbbá, hogy György barát a legfőbb katonai helytartót meggyőzni törekedett, hogy a szent királyi felség katonáit Erdélyben nem városokba, hanem falvakszerte kell elhelyezni, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LXXVIII. Továbbá, hogy a mondott katonai helytartó az Erdélybe való ilyenforma visszatérése során megtudta, hogy György barát a dévai vár várnagyát, aki a szent királyi felség [hűségére] felesküdt, a szent királyi felség és a mondott helytartó tudomása és akarata nélkül hivatalából elmozdította, és mást, neki felesküdtet és kedveset állított a helyébe, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LXXIX. Továbbá, hogy tárgyalásait és praktikáit a beglerbéggel szüntelenül folytatta és két új, hozzá jövő török csasztt ismételt maga elé bocsátott, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LXXX. Továbbá, hogy a mondott György barát, nem akadályoztatva attól, hogy a szent királyi felség szolgálattévője és szervitora, és ezért a szent királyi felség meghagyása vagy legalább egyetértése nélkül az országglakók gyűlését meghirdetnie nem volt szabad, mégis a szent királyi felség tudomása és a vele való tanácskozás nélkül a királyság gyűlésének megtartását boldog Tamás apostol napjára²⁸ meghirdette, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LXXXI. Továbbá, hogy György barát elhatározta és megkísérelte fentebb mondott, a szent királyi felség katonáinak kiűzésével vagy meggyilkolásával kapcsolatos elhatározását véghez vinni, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LXXXII. Továbbá, hogy György barát céljának véghezvitelére (tudniillik, hogy a szent királyi felség Erdélyben [levő] őrkatonáit kiűzze vagy martalékul adja a törököknek, hogy legyilkoltassanak) gondoskodott néhány töröknek Moldvába és Havasalföldre jöveteléről, hogy azok a két vajdával együtt ennek megtételéhez neki segítségére legyenek, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és hírsztelés.

LXXXIII. Továbbá, hogy az árulás előrebocsátott jelei és az áruló cselekedetek és a török

²⁸December 21.

LXXXI. Item, quod frater Georgius deliberavit et attentavit supradictum suum institutum de expellendis aut trucidandis Sacrae Regiae Maiestatis militibus ad effectum deducere, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXXII. Item, quod frater Georgius ad exequendum suum propositum (scilicet, ut Sacrae Regiae Maiestatis milites praesidiarios in Transilvania expellat vel Thurcis trucidandos offerat) procuravit aliquot Thurcas in Moliamam et Transalpinam⁶² venire, ut una cum duobus veivodis ad hoc perficiendum sibi auxilio essent, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXXIII. Item, quod propter praemissa prodicionis signa et proditorios actus sceleratasque cum Turcis hostibus practicas per dictum fratrem Georgium, ut preferitur, habitas et in illis partibus penes ab omnibus publicatas et notificatas dudum ante, quam dictus frater Georgius moreretur, invaluerat apud omnes communiter publica opinio et firma credulitas, quod idem frater Georgius moliebatur perditionem nominabaturque et nominatus fuit prodita Christianae reipublicae, et pro tali communiter habitus et reputatus fuit palam et publice, et sic fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXXIII. Item propter praemissa eo deventum dicat, quod, nisi dictus frater Georgius prudentia dicti bellici locumtenentis et aliorum, qui sibi assisterunt, e medio ex improvise sublatus fuisset (prout sublatus fuit), brevi futurum - dicat -, quod eius fraudibus et dolo universum Hungariae regnum et ipsa Transilvania in maximum periculum et irrecuperabilia damna adducta fuisset dictusque exercitus Turcis a fratre Georgio trucidandos proditus fuisset, et sic fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXXV. Item, quod, si tentatum fuisset dictum fratrem Georgium non ita subito, quemadmodum factum fuit, occidere, sed ipsum, ut in iudicio sisteretur et causa cognita condemnaretur, capere velle - id quodammodo impossibile et periculosum fuisset nec omnino fieri potuisset, quin magni motus in perniciem Christianae religionis et illorum regnorum suscitati fuissent, cum propter ipsius fratris Georgii sequaces, regnicolas et consanguineos, tum etiam propter suorum amicorum, tam Turcarum, quam Moldaviensis et Transalpini veivodarum, quibus concitatis non dubitandum est, quin pro ipso fratre Georgio liberando magna fuissent universae Christianitati damna illata, sicque quilibet harum rerum notitiam habens et expertus diceret, arbitraretur et iudicaret, prout communiter dicitur arbitratur et iudicatur, sicque fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXXVI. Item, quod praedictus dominus Joannes Baptista Castaldus, supremus bellicus locumtenens ex nobilibus Christianis parentibus natus probe secundum Christianae religionis ritum aliasque ingenue et laudabiliter educatus ab ineunteque sua etate inter bonos et probos viros conversatus probe, morigerate et laudabiliter vixit, a sacrilegiis homicidiisque et aliis illicitis abstinuit fuitque et est vir Deum timens, bonae vitae, famae, conversationis ac reputationis, et pro tali et ut talis communiter habitus, tentus, nominatus, tractatus et reputatus nec aliter, vel alio modo fuisset vel

⁶¹ A. d. XII Cal. Ian.

⁶² In originali: Transsilvaniam.

ellenséggel való bűnös praktikák miatt, amiket, amint mondják, György barát folytatott, és amelyek ama részeken szinte mindenki által közismertek voltak már jóval azelőtt, hogy György barát meghalt volna, megerősödött mindenkiben közösségszerte az a közvélekedés és erős hiedelem, hogy ugyane György barát árulást tervezetett és nevezték és elnevezetett a keresztény közösség árulójának és közösségszerte ilyennek tartott, ilyennek gondolták nyíltan és nyilvánosan, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXXXIV. Továbbá mondja azt, hogy az előrebocsátottak miatt oda jutott a dolog, hogy hacsak György barát, a katonai helytartó és mások, akik neki segítettek, előrelátásából közülük váratlanul el nem távolított volna (aminthogy eltávolított), rövidesen az lett volna – mondja azt –, hogy annak cselei és ármánya a magyar királyság egészét és magát Erdélyt a legnagyobb veszedelembe és jóvátehetetlen károkbá juttatták volna, a mondott hadsereg pedig a törököknek György barát által legyilkolásra átadatott volna, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXXXV. Továbbá, ha pedig kísérlet történt volna a mondott György barátnak nem oly hirtelen, amint megtörtént, meggyilkolására, hanem elfogásának akarására, hogy ő maga bíróság elé állíttassék és az ügy megismerése után ítéltessék el – az mindenképpen lehetetlen és veszedelmes lett volna és egyáltalán meg sem történhetett volna, hogy nagy mozgalmak ne támadtak volna a keresztény vallás és azon királyságok veszedelmére, egyrészt magának György barátnak a követői, országlakók és rokonok miatt, másrészt barátainak mind a törököknek, mind a moldvai és a havasalföldi vajdáknek a [segítsége] miatt, akik, ha megzendültek volna, nem kétséges, hogy magának György barátnak a megszabadításáért nagy kár érte volna a kereszténység egyetemét, és akárki e dolgokról ismerettel bíró és tapasztalt így mondaná, vélné és ítélné, aminthogy közösségszerte mondják, vélik és ítélik, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXXXVI. Továbbá, hogy az előbb mondott Giovanni Bapstista Castaldo úr, legfőbb katonai helytartó, nemes keresztény szülőktől született, derekasan, a keresztény vallás rítusa szerint és egyébként is nemesen és dícséretesen felnevelkedvén kiskorától jó és derék férfiak között forgolódván erkölcsösen és dícséretesen élt, szentséggyalázásoktól és emberöléstől és más, meg nem engedett dolgoktól magát megtartóztatta, istenfélő volt és az most is, jó életű, hírvű, megítélésű és reputációjú, és ilyennek és mint ilyen tekintett, tartott, nevezett, említett és gondolt közösségszerte és nem másként, és nem volt más módon és nem is lett, vagy lehetett volna, amiként a jelenlegi dolgokkal kapcsolatban megvizsgálandó tanúk, [egyrészt,] akik az előbb mondott Giovanni Baptista urat zsenge éveitől ismerik, másrészt, akik régóta a társaságában éltek, azt tudták és tudják nyilvánosan és hivatalosan, és ez így volt igaz és így igaz, és ez a közítélet és híresztelés.

LXXXVII. Továbbá, hogy az előrebocsátottak együtt és egyenként nyilvánosan ismertek és nyilvánvalók voltak és azok is, velük kapcsolatban pedig hiteltérdemlő személyek által [ez] a közvélekedés és híresztelés kelt és létezik, és azon részek Krisztus-híveinek egyeteme száján elterjedt.

Idegen jogosultságtól mentesen stb. és bizonyosságot tesz stb.

Vétett az előbb mondott eredeti cikkelyekből. A hallottakkal és az eredetivel megegyezik. Johannes Grimaldus atya

esse potuisset, sicut testes super praesentibus examinandi, qui praefatum dominum Joannem Baptistam et a teneris annis cognoverunt, et qui cum eo diu versati fuerunt, id scivissent, et scirent palam et publice, et sic fuit et est verum, ac publica vox et fama.

LXXXVII. Item, quod praemissa omnia et singula fuerunt et sunt publica notoria et manifesta de ipsisque fuit et est publica vox et fama a fidedignis personis acta et per universorum illarum partium Christi fidelium ora divulgata.

Salvo jure et cetera

et protestatur et cetera

Sumptum ab originalibus articulis praedictis. Quod auscultatis et collationatis concordat.

Johannes pater Grimaldus

XXXVII/1

1566. május 7., Nagyszombat

Oláh Miklós esztergomi érsek Commendone bíborosnak

Segr. Stato, Principi, 27, f. 273.

Igen ragyogó és főtisztelendő és nekünk igen becsülendő urunk!

Üdvözetünket és előzékenységeink ajánlását! Értésültünk arról, hogy Petrus Illicinus²⁹, kánoni doktor és prépost esztergomi egyházunkban, becsületünk értékelése ellen Legragyogóbb Uraságtoknál és más derék férfiúknál néhány dolgot botorul bepanaszolt. Mivel pedig méltányos nem könnyen hinni másoknak, csak ha a másik fél megértetik, kérjük Legragyogóbb és Főtisztelendő Uraságtokat, hogy azokat, amik Illicinus által elmondattak, önnön irányukban – általunk már régen megtapasztalt – jóakarata szerint, ne előbb higgye igazaknak, mint hogy minket is megért. Illicinus természete ugyanis akár abból is nyilvánvaló, hogy prelátusát, akitől sok jót, sok előmenetelt kapott, jogtalanul becsmérelni szokta. Reméljük pedig, hogy Legragyogóbb és Főtisztelendő Uraságtok együtt a legszentebb császári felséggel, legkegyelmesebb urunkkal rövidesen Bécsben lesz. Ami hátra van, az az, hogy kívánjuk, Legragyogóbb és Legtisztelendőbb Uraságtok legyen jól, és magunkat és előzékenységünket a leginkább ajánljuk. Kelt Nagyszombaton, május hó hetedik napján, 1566.

Főtisztelendő Uraságtok

barátja és szervitora

esztergomi [érsek] stb., tulajdon kezével

XXXVII/2

1567. február 7., Nagyszombat

Oláh Miklós esztergomi érsek Commendone bíborosnak

Segr. Stato, Principi, 27, f. 311.

Főtisztelendő és igen ragyogó úr és nekünk igen becsülendő patrónusunk!

Üdvözetünket és szolgálataink ajánlását! Mivel eljutottunk oda, hogy semmilyen dologban sem szabad semmit vaktában cselekedni, s úgy értékeljük, hogy nem kevésbé dicsérendők azok, akik helyesen, mint azok, akik mértékletesen vitték végbe cselekedeteiket, gondunk volt kezdetől fogva arra, hogy mindenki iránt, mégis inkább alattvalóink iránt, jámboran, atyaián és a lélek legfőbb mértékletességével cselekedjünk. De, miután közel tíz vagy több éve ez a Petrus Illicinus egyházunkban általunk

²⁹ Illicinus nemsokára eltávozott Esztergomból, 1568-ban már Bécsben találjuk, 1572-ben olmützi kanonok lett.

XXXVII/1

1566. 7. Maii, Tirnaviae

Nicolaus Olahus archiepiscopus Strigoniensis cardinali Commendone

Segr. Stato, Principi, 27, f. 273.

Illustrissime ac Reverendissime Domine nobis Observandissime!
Salutem et obsequiorum nostrorum commendationem! Petrum Illicinum⁶³, doctorem canonicum et praepositum in ecclesia nostra Strigoniensi contra existimationem honoris nostri apud Illustrissimam Dominationem Vestram ac alios bonos viros nonnulla impudenter questum fuisse intelligimus. Ac quoniam aequitatis est non facile aliis credere, nisi pars intelligatur altera, rogamus Illustrissimam ac Reverendissimam Dominationem Vestram, ut ea, quae ab Illicino dicta sunt, pro sua in nos - quam dudum experti sumus - benivolentia non prius vera esse credat, quam et nos intelligat. Natura enim Illicini vel in hoc palam fit, quod prelato suo, a quo multa bona, multam promotionem accepit, iniuste detrahare soleat. Speramus autem Illustrissimam ac Reverendissimam Dominationem Vestram una cum Sacratissima Caesarea Maiestate, domino nostro clementissimo Viennę bevi affuturam. Quod reliquum est, Illustrissimam ac Reverendissimam Dominationem Vestram bene valere optamus ac nos et obsequia nostra plurimum commendamus. Datum Tirnaviae, septima die mensis Maii, 1566.

Eiusdem Reverendissime Dominationis
amicus et servitor
Strigoniensis etc. manu propria

XXXVII/2

1567. 7. Februarii, Tirnaviae

Nicolaus Olahus archiepiscopus Strigoniensis cardinali Commendone

Segr. Stato, Principi, 27, f. 311.

Reverendissime ac Illustrissime Domine et Patrone nobis Observandissime!
Salutem et servitiorum nostrorum commendationem! Quum nulla in re quicquam temere agendum esse pervenerimus, nec minus laudandos esse existimavimus, qui recte, quam qui moderate actiones suas peregerint, haec una cura nobis ab initio fuit, ut erga omnes (magis tamen subditos nostros) pie, paterne et summa animi modestia

⁶³Neque multo post Illicinus ipse Strigonio abiit, iam anno 1568 Viennae invenitur, fit canonicus Olomucensis anno 1572.

– szerfelett szegényként – a prépostságra mozdíttatott elő, mindig visszaélt az iránta mutatott jámborságunkkal és kedvezésünkkel. Mi mégis élete és szokásai kijavításának reményével őt valamiképp igen türelmesen elviseltük, mivel őt mi mozdítottuk elő, és mivel idegen volt. Nem volt mégsem ez ideig az engedelmesség igaz értelmére és a paphoz méltó életre és erkölcsökre rávehető, és ami a nagyobb, kétszer vagy háromszor korábban sok jeles férfiú révén, aztán pedig a főtisztelendő Delphinus bíboros úr révén is különböző kihágásaival kapcsolatban tőlünk a kegyelmet elnyerte, szoros és ünnepélyes ígéretet téve mindig, hogy soha ellenünk semmit, ami hitével és ígéretével ellentétes, nem fog tenni. Mégis, akármit ígért meg eddig, az teljesen üres volt, és semmit nem tartott meg. Ugyanis a korábbi évben is, hogy minket és a mi értékelésünket a császári felségnél, legkegyelmesebb urunknál és Legragyogóbb Uraságtoknál és más főtisztelendő bíboros uraknál a jó és hű alattvaló tiszte ellenére Augsburgban miképp jelentett fel hamisan és méltatlanul, hogy tudniillik őt az egyházi javadalmaktól megfosztottuk volna, és ellene és az egész itáliai nemzet ellen a magyar nemességet felingereltük volna, minket felségsértés bűnével a császári felségnél, legkegyelmesebb uramnál veszedelmesen fenyegetve, Főtisztelendő Uraságtok emlékezhetik. Mindaz, amit ott elmondott, hamis volt, ugyanis sem az egyházi javadalmaktól, sem bevételeitől őt meg nem fosztottuk, sem az itáliai nemzettel soha ellenségesek nem voltunk, hanem inkább őket felékesítettük, előmozdítottuk, és minden megtiszteltetéssel és jóakarattal kísértük, egészen a magyarok és mások irigységéig. E dolog igen gazdag tanúja mindenki, aki minket ismer. Amikor tehát már végül maga Illicinus, még most is, amikor ebben az egyházban székelünk, napról napra inkább és inkább féktelenkedik és tanúsítja, hogy nem engedelmes, mások megbotráncozásának kikerülése végett már nem voltunk képesek őt tovább elviselni, hanem őt vagy hat káptalanból méltó egyházi férfiúkat hívtunk egybe, és bírakul állítottuk őket – ő maga előttük sem akart megjelenni. Azok mégis a jogügy[igazgató] kérésére ellene eljárta, eljárásukat a császári felségnél lévő mostani főtisztelendő apostoli követ úrnak megküldtük. Mivel mindezek így vannak, kérjük főtisztelendő és ragyogó uraságtokat, méltóztassék minket kegyelmével kísérsen, és ami Illicinus fegyelmzésére és méltó fenyítésére megtörtént, azt nem csak helyeselni, hanem, amint alkalom adódott, segíteni is méltóztassék. Miként illik ugyanis a prelátussághoz, ha az alattvalók nem engedelmeskednek? Mi továbbra is, Főtisztelendő és igen ragyogó Uraságtoknak, és a szent apostoli széknek lelkünk szerint, amint kötelesek vagyunk, mindig szolgálni fogunk. Hátra van, hogy kívánjuk, Főtisztelendő és igen ragyogó Uraságtok jól és boldogan legyen.

Kelt Nagyszombaton, február hetedikén, az Úr ezeröttszázhatvanhetedik évében.
Főtisztelendő uraságtok legodaadóbb barátja és szervitora az esztergomi [érsek] stb. tulajdon kezével

Megjegyzés:

A dátum utáni rész Oláh Miklós kézírása.

ageremus. At, cum prope decem vel ultra annis Petrus Illicinus hic in ecclesia nostra a nobis – admodum pauper – ad praeposituram promotus esset, semper nostra in eum declarata pietate et favore abusus sit. Nos tamen spe emendationis vitae et morum suorum eum utcunque tolleravimus maxime, quia eum nos promovimus et quia alienigena fuerat. Non tamen hactenus ad verae obedientię rationes ac vitam moresque sacerdoti dignos induci potuit, et, quod maius est, bis aut ter per multos antea viros insignes ac postea reverendissimum etiam dominum cardinalem Delphinum de variis excessibus suis a nobis gratiam obtinuit strictam et solennem semper promissionem faciens se nunquam contra nos quicquam, quod fidei et promissioni eius esset contrarium, facturum. Quicquid tamen hactenus promisit, id totum vanum fuit, et nihil observavit. Nam superiori etiam anno quomodo nos et existimationem nostram apud Maiestatem Caesaream, dominum nostrum clementissimum et Vestram Illustrissimam Dominationem ac alios Reverendissimos Dominos cardinales contra officium boni et fidelis subditi Augustę falso et inique detulerit, quod scilicet eum beneficiis spoliasset in eumque et totam Italicam nationem nobilitatem Ungaricam concitasset, crimen læsae maiestatis nobis apud Caesaream Maiestatem, dominum meum clementissimum calumniose intentans, Dominatio Vestra Reverendissima potest meminisse. Que omnia, quae ibi dixit, falsa fuere, nam nec beneficiis, nec proventibus suis eum privavimus, neque Italicae nationi unquam contrarii fuimus, sed potius eos ornavimus, promovimus et omni honore atque benevolentia persecuti sumus usque ad invidiam et Hungarorum et aliorum. Cui rei testes sunt locupletissimi omnes, qui nos noverunt. Cum itaque iam postremo ipse Illicinus etiam nobis in hac ecclesia nunc residentibus in dies magis ac magis insolesceret et inobedientem se prestaret, ad vitandum aliorum scandalum ferre eum non potuimus ulterius, sed ex quinque aut sex capitulis dignos viros ecclesiasticos convocandos curavimus et iudices constituimus – coram quibus etiam ipse comparere noluit. Illi tamen ad instanciam fiscalis contra eum processerunt, quorum processum ad Reverendissimum Dominum nuncium apostolicum modernum apud Caesaream Maiestatem existentem misimus. Quae cum omnia ita sint, rogamus Reverendissimam ac Illustrissimam Dominationem Vestram, dignetur nos gratia sua prosequi et, quod in Illicini disciplinam et dignam animadversionem factum est, id non probare solum, sed, ubi occasio contigerit, adjuvare etiam dignabitur. Quid enim praelatum esse convenit, si subditi non obediant? Nos porro Reverendissimę ac Illustrissimę Dominationi Vestrae et Sancte Sedi Apostolicae ex animo, uti debemus, semper inserviemus. Quod reliquum est, Reverendissimam ac Illustrissimam Dominationem Vestram bene ac foeliciter valere optamus. Datum Thyrnavię, septima Februarii, anno Domini Millesimo Quingentesimo Sexagesimo Septimo. eiusdem Reverendissimę Dominationis Vestre deditissimus amicus et servitor Strigoniensis etc. manu propria

Annotatio:

Pars datum subsequens ipso a Nicolao Olaho scripta est.

1567. december 9., Gorlice
Dudith András Franciszek Krasinskinak

Segr. Stato, Principi, 24, f. 228–229

Nyomt. kiadása: THEINER 1875, n. LXVI, 48-49. l.

DUDITHIUS 1992, n. 203, 478–480 l.

Főtisztelendő úr és legbecsülendőbb patrónus!

Üdvöt és szolgálataim ajánlását stb. Mivel Főtisztelendő Uraságtokat mindig, amint köteles voltam, igen sokra értékelttem kiváló erényei és teljesen egyedülálló jósága miatt szerettem, mindenkor és teljes becsüléssel és tisztelettel kísértem. Ezért van, hogy hevesen azt óhajtottam, Főtisztelendő Uraságtok is kedveljen engem. Mivel láttam, hogy elértem azt (ez Főtisztelendő Uraságtok jósága és embersége), el nem mondható, mekkora lelki boldogságban részesültem. Annál inkább most, életem új berendezése után, szorongtam lelkemben és nagymértékben félttem attól, hogy korábbi állapotom megváltozása Főtisztelendő Uraságtokat az irántam való szeretettől a gyűlöletig vezeti el. Mivel megértem legemberségesebb leveléből, hogy Isten jótéteménye miatt ez nem történt meg, teljesen hihetetlen gyönyörűség önt el. Ígyhát, hogy e részben túl hosszadalmas ne legyek, nagyobb mértékben kívánom Főtisztelendő Uraságtoktól, hogy minden sorsban és életem minden részében az irántam való korábbi jóságát és kegyét őrizze meg, aminél számomra sem kívánatosabban, sem gyönyörűségesebben nem történhetik soha semmi, érezze, hogy engem a neki szolgálásnak ugyanaz a szeretete és igyekezete hevít, amelyik előzőleg. A bölcs, és az emberi dolgokat saját jelentőségükkel és súlyukkal értékelő embernek a jellemzője barátai sorsán nem úgy felindulni, hogy rögvest, ha valamit elkövetnek, ami helyeslésünkkel nem találkozik, lelkünket tőlük elidegenítsük. Hinni kell, hogy végzet és isteni bölcsesség a dolgok intézői, különösen azokban a dolgokban, amik az ember egész életét érintik, ezért illendő, hogy méltányosabban viszonyuljunk azokhoz, akik esetleg vagy teljesen az egyenes ösvénytől eltévelyegtek, vagy számunkra bizonyosan eltévelyedni látszanak – de nem akarom ezeket finomabban vitatni egy bölcs, jámbor, az élet dolgait ismerő ember előtt. Mennyire nehéz az emberi természet e törekenysége közepette úgy tartani az irányt, hogy dagadó vitorlával, ép hajóval mindenki helyeslése és tapsa közepette érj kikötőt!

Írják nekem különböző helyekről, mennyire villámokat szórnak, mennyire dörögnek, mennyire hegyezik a már szerfelett meggyengült villámaikat ellenem a rómaiak, akiknek én azt a tanácsot adnám, ne fejesztetten [– – –] gondoskodjanak. Van hol gyakorolniuk azt a felülmúlhatatlan [bölcses?]séget, mivel a földkerekség egésze számára félelmetesenek akarnak látszani. Elég tág terük van, hogy azon magukat és

1567. 9. Decembris, Gorlicze
Andreas Dudith Francisco Kraszinski

Segr. Stato, Principi, 24, f. 228–229.

Editio: THEINER 1875, n. LXVI, p. 48-49.

DUDITHIUS 1992, n. 203, p. 478–480

Reverendissime Domine et Patrone Observandissime!

Salutem et offitiorum meorum commendationem etc. Quoniam Dominationem Vestram Reverendissimam feci semper, ut debui, plurimi ob eximias eius virtutes, ac plane singularem bonitatem et sinceritatem, amavi eam omni tempore omnique observantia ac cultu prosequutus sum. Quo fit, ut vehementer mutuo diligi ab ea optaverim. Quod quia me consequutum videbam (quae est bonitas et humanitas eius), dici non potest, quantam animi laeticiam percipiebam. Quo magis nunc post novum vita meae institutum angebar animo, et magnopere pertimescebam, ne mutatio conditionis meae prioris Dominationem Vestram Reverendissimam mihi ab amore ad odium traduceret. Quod quoniam Dei beneficio ex humanissimis eius literis non evenisse intelligo, plane incredibili voluptate perfundor. Itaque, ne longior in hac parte sim, maiorem in modum a Dominatione Vestra Reverendissima peto, ut in omni fortuna ac vitae meae genere pristinam mihi benevolentiam et gratiam suam conservet, quam neque optatius quicquam, neque iucundius accidere mihi unquam poterit, me eodem amore et studio, quo antea inserviendi sibi inflammatum sentiet. Prudentis est et res humanas suis momentis ac ponderibus examinantis amicorum eventis non ita commoveri, ut statim, si quid committant, quod nobis non probetur, animos ab eis abalienemus. Credendum est fati ac divina providentia res geri, in rebus praesertim, quae totam hominis vitam attingunt, quo aequiores nos praebere convenit iis, si qui a recto tramite aut prorsus aberrarunt, aut certe nobis aberrare videntur – sed haec nolo subtilius disputare apud hominem prudentem, pium usuque rerum edoctum. Quam difficile sit in hac imbecillitate humanae naturae ita cursum tenere, ut plenis velis, salva navi[!] cum omni acclamatione atque applausu in portum perveharis.

Scribitur ad me variis ex locis, quam fulgurent, quam tonent, quam in me fulmina illa sua nimium iam hebetata Romani exacuant, quibus ego id consilii darem, ne capite omisso re[– –]jam curarent. Habent, ubi summam illam [sap]ientiam, quia toti terrarum orbi formidabiles videri volunt, exerceant. Satis magnum campum habent, in quo se suamque industriam ostentent. Quid me homuncionem nulla doctrina, nulla auctoritate praeditum fodiant? quid territant? quid denique insaniunt? Quid feci? Uxorem duxisti, inquirunt. An eo facto Christum in crucem egi? Ex eorum me numero exemi, sponte in laicorum ordinem concessi, abieci omnem functionem ecclesiasti-

szorgalmukat mutogassák. Mit áskálódnak ellenem, emberke ellen, aki híján vagyok minden tudománynak, minden tekintélynek? Mit rémisztgetnek? Mit őrjöngenek végtére ellenem? Mit cselekedtem? Megnősültél, mondják. Vajon e cselekedettel keresztre feszítettem Krisztust? Sorukból magamat kivettem, önként a laikusok rendjébe távoztam, elvettem magamtól minden egyházi tisztséget, ami büntetést nekem az egyház régi törvényei megállapítanak, azt magam mértem rá magamra, mi van hátra még ezután? Visszavonult magánéletet élek, semmi olyanon nem gondolkodom, ami a köznyugalmat megzavarhatná, minden tervemet, minden cselekedetemet a legfőbb mértékletességhez és nyugalomhoz szabom. Semmilyen szektához nem csatlakozom, senki számára nem vagyok terhes, mit zaklatnak hát engem? A legnyugodtabb lélekkel viselik maguk között, sőt uralomra is juttatják a kurválkodókat, a paráznákat, és, ami borzasztó, a legtisztátlanabbakat, a szodomitákat és a fonák vágyak és bűnök minden fajtájában együttműködő egyéb nyájakat, már nem mondom, embereket, engem, egyetlen, igen tisztességes és igen szemérmes hitves Istenfélelemben, tisztán és tisztességesen élő férjét elviselni nem képesek?

Ó, oktalan és báj nélküli kor, szabad ugyanis a költővel együtt így kiáltani fel. De ezeket már elhagyom. Mindig úgy értékeltem, hogy az apostoli követ úr derék és bölcs férfi, engem pedig szerető, ezért nem csodálkozom azon, hogy neki Főtisztelendő Uraságtok tanácsai nem voltak tetszése ellenére, bárcsak Rómában is lenne helyük. De hasztalan fáradság. Ugyanis, ahogy a dolog van, a megtörténtek semmivé már nem tehetők. Hogy ott milyen előítéletei vannak az embereknek velem kapcsolatban, egyáltalán nem ismerem. Nem írnak ugyanis nekem a barátaim, csak olyanokat, amelyek a terhemet könnyíthetik – ez mégis igen terhes nekem. Kívánom ugyanis azt is megérteni, e cselekedet miatt mi az emberek véleménye rólam. Mit jósolnak, mi lesz – ha ezt két szóval Főtisztelendő Uraságtok érintené nekem levelében, ha ezután írni még nem esik nehezére, azt igen kedvesen cselekedné. Tudom ugyanis, hogy Főtisztelendő Uraságtok maga semmi közönségeset nem fog írni, hanem azt, ami főemberek beszélgetéseiből szokott áradni. Nem szeretném, ha kétségbe vonatnék a legkegyelmesebb uram iránti hűségem, erre törekedtek a rómaiak, hallom, tisztátalan és hazug szájjal idézésemben, amit még nem láttam. Tanúul szólítom e nemzet szinte egészét, tanúul fejedelmem, királyném, királyom lelkiismeretét és mindazokét, akik számára az összes cselekedetem és mondatom nyilvánvaló: én soha a hűséges alattvaló és szolga, sőt tanácsos tisztétől, soha a derék férfiú és keresztény sőt a közbékére és egyetértésre törekedő ember tisztétől egy körömfehérnyit sem tértem el. Mivel meggyőződése, hogy ez Főtisztelendő Uraságtok számára is teljesen ismert, semmi többet nem adok hozzá.

Ismét és ismét kérem Főtisztelendő Uraságtokat, jóakarátát őrizze meg irántam, sőt, ha valamikor úgy adódnék, mind a császári felségnél, mind másoknál mutassa meg irántam való szeretetét. Hátra van, hogy magamat és örök szolgálataimat Főtisztelendő Uraságtok kegyébe ajánljam szolgálatkészen és figyelmesen.

Kelt Gorlicéből, 1567. december 9-én.

Főtisztelendő Uraságtok legodaadóbb szervitora Dudith András

cam, quam mihi vetusti ecclesiae canones paenam statuunt, eam mihi ipse irrogavi, quid restat praeterea? Vitam privatam et solitariam sequor, nihil meditor, quod communem quietem perturbare queat, omnia mea consilia, omnes actiones ad summam moderationem et tranquillitatem refero. Nulli me sectae adiungo, nemini sum molestus, quid me igitur divexant? Ferunt inter se aequissimo animo et in fastigio etiam collocant fornicarios, adulteros et, quod horrendum est, sodomitas impurissimos, atque alias omni pravaram voluptatum et scelerum genere coopertas pecudes, non iam dicam homines, me unius uxoris honestissimae atque pudicissimae maritum, in Dei timore, caste atque honeste viventem ferre non possunt?

O seculum insipiens et infacetum, libet enim ita cum poeta exclamare. Sed haec iam missa facio. Dominum nuncium apostolicum semper existimavi esse virum bonum et prudentem meique amantem, proinde non miror ei prudentissima Dominationis Vestrae Reverendissimae consilia non displicuisse, quae utinam Romae quoque locum habuissent. Sed laterem lavant. Nam ut res habet, facta iam revocari nequeunt. Qualia isthic hominum sint de me praeiudicia, prorsus ignoro. Nam ad me non perscribuntur ab amicis, nisi quae levare molestiam queant – quod tamen mihi permolestum est. Cupio enim etiam ea[m] intelligere, quae propter hoc factum hominum de me sit opinio. Quid divinent fore – id si duobus verbis Dominatio Vestra Reverendissima attigerit in suis ad me litteris, si quas posthac scribere non gravabitur, gratissimum fecerit. Scio enim ipsam nihil esse vulgare perscripturam, sed quod ex principum viro- rum sermonibus manare solet. Fidem erga dominum meum clementissimum meam in dubium vocari nolim, quod Romanos in citatione, quam nondum vidi, impuro et mendaci ore conatos esse audio. Testor nobilissimam hanc nationem pene totam, testor conscientiam principis mei, reginae, regis, et omnium eorum, quibus acta et dicta mea omnia constant: me nunquam a fidelis subditi et servitoris ac consilarii, nunquam a viri boni et Christiani ac publicae pacis et concordiae studiosi hominis officio vel latum unguem discessisse. Quod quia Dominationi Vestrae Reverendissimae quoque notissimum esse persuasum habeo, nihil addam amplius.

Iterum atque iterum oro Dominationem Vestram Reverendissimam, benevolentiam mihi suam conservet, ac si quando usus veniet, tum apud caesaream maiestatem, tum apud alios ostendat me a se amari. Quod reliquum est, me meaque perpetua servitia in gratiam Dominationis Vestrae Reverendissimae officiose ac diligenter commendo.

Datum ex Gorlicze, die 9. Decembris 1567.

Dominationis Vestrae Reverendissimae addictissimus servitor

Andreas Dudith

XXXIX/1

1578. Róma

San Severina bíboros Draskovith György kalocsai érseknek

Segr. Stato, Principi, 33/A, f. 263.

Másolat.

Legragyogóbb és főtisztelendő úr!

Kitűnő erényed és derekasságod érdemei Isten egyetemes egyházában a méltóság bővebb fokát és csúcsát sürgették, mégpedig teljes joggal. V. Sixtus főpap, akire a keresztény köztársaság kormányzása Istentől bízott, régóta rád vetve tekintetét (aki Isten egyházával kapcsolatban annyi érdemet szerezte) a Szentlélektől vezérelten kihirdette, hogy mindenki nagy öröme, egyetértése közepette felvétetél ebbe a mi szent kollégiumunkba, a szent római egyház bíborosaiéba. Számomra ez különösen nagyon gyönyörűséges és igen kedves volt, mert téged, a nem kevésbé hívőt mint tudóst becsüléssel és különleges szeretettel kísértelek mindig. Így hát szerfelett örvendezem és ezen öröm biztos jelét akartam levelemmel adni, amíg itt személyesen, ha Isten adja [adhatom]. Egész ténykedésemmel és egész szorgalmammal gondoskodni fogok arról, hogy megismerd: igen szeretettel vagyok irántad és szolgálatkész. A Legjobb, Legnagyobb Isten ezt a méltóságodat örök szerencséjével szerencséttesse, és Legragyogóbb és Főtisztelendő Magasságodat őrizze meg, akinek igen alázatosan ajánlom [magamat]. Rómában, stb.

XXXIX/1

1578. Romae

Cardinalis de San Severina Georgio Draskovith archiepiscopo Colociensi

Segr. Stato, Principi, 33/A, f. 263.

Copia.

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Flagitabant eximie virtutis ac probitatis tue merita amplioem in universali ecclesia Dei dignitatis gradum et cumulum optimo equidem iure. Sixtus quintus pontifex maximus, cui reipublice Christiane gubernaculum a Deo demandatum est, in te (qui de ecclesia Dei tam benemeritus es) oculos conjiciens dudum spiritu sancto ductus in sacrum hoc nostrum Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinalium collegium maxima omnium alacritate cum consensu cooptatum esse renuntiavit. Quod mihi cum primis pericundum atque gratissimum fuit, qui te religione non minus, quam doctrina preeditum observantia precipuoque amore semper sum prosequutus. Summopere itaque letatus sum ac tibi huius letitie certam litteris significationem dare volui, quoad hic coram Deo dante. Omni opera omnique industria curabo, ut me tui amantissimum ac obsequentissimum esse agnoscas. Deus Optimus Maximus dignitatem istam tuam perenni felicitate secundet ac Illustrissimam ac Reverendissimam Celsitudinem Tuam conservet, cui humillime recomendo. Rome etc.

Személynévmutató

Abstemius János ld Bornemisza János
Achilles XXXI/1
Aldana XXXVI/1
András XII/6
Andronicus, Tranquillus (Andreis, Tranquillo) Ludovicus Gritti titkára XXXIV/1
Assisi szent Ferenc ld Ferenc, szent, assisi
Augustinus, ferencrendi szerzetes XXXV/1

Bakócz Tamás esztergomi érsek II/1
Bali bég III/3
Bánffy János, alsólendvai (de Alsölyndwa), nádor XXXII/1
Bartholomaeus, Radul havasalföldi vajda szervitora XX/1
Batthyány Ferenc XXXI/1
Báthory András XXXI/1, XXXVI/1
Báthory István nádor XXXI/1
Batthyány Ferenc XXII/1
Bebek Imre XXX/2, XXXIV/1
Beriszló (Berislavus) Péter, dalmát-horvát-szlavón bán, veszprémi püspök I/1, I/2
Bernardus de Binzola ld Binzola, Bernardus de
Binzola, Bernardus de, raguzai követ XI/1
Blasiolis, Matheus de, zenggi patrícus XXVII/1, XXIX/1
Bogdassa Balázs zágrábi kanonok XXX/1
Bonzagno, Giovanni XIV/7
Bornemisza (Abstemius) János XIV/2, XIV/3, XIV/6
Brandenburgi György őrgróf ld György, brandenburgi őrgróf
Brodarics István királyi titkár, tanácsos, pécsi prépost, szerémi püspök, kancellár
III/4, V/1, V/2, V/5, IX/1, X/1, XIV/1, XIV/2, XIV/3, XIV/4, XIV/5, XIV/6, XIV/7,
XIV/8, XIV/9, XIV/10, XIV/11, XIV/12, XIV/13, XV/1
Buglio, Giovanni Antonio, Burgio bárója XIV/1, XIX/1, XXI/1
Bucuchlia, Andreas XII/6
Burgio ld Buglio

Calnay ld Kálnay
Campeggio (Campegio), Laurenzio, bíboros, pápai követ V/1, IX/1, XVIII/1, XXX/4
Capestrano, Giovanni da (Kapisztrán János) IX/1
Casalis, de XIV/11, XIV/12, XIV/13
Castaldo, Giovanni Baptista XXXVI/1
Cechis, Laurenzio de firenzei kereskedő XII/3
Cervinus, Thomas, makarskai és trebinjei püspök XI/3
Christus ld Krisztus
Crusich, Crusith ld Krusics
Commendone, Giovanni Francesco kardinális XXXI/2, XXXI/3, XXXVII/1,
XXXVII/2

Corsino (Corsinus), Andreas, I. János király követe XIV/13, XXX/2, XXXIV/1
Craesus (Krózus?) XIV/12

Damasus, szent XXXV/1
Delphino kardinális XXXVII/2
Dévai Bíró Mátyás XXXIV/1
Domonkos, szent XI/3
Drágffy János temesi ispán VII/1
Draskovith György kalocsai érsek XXXIX/1
Dudith (Sbardellati, de Sbardellatis) (János) András pécsi püspök, XXIV/4, XXXI/3, XXXVIII/1

Erdődy Simon zágrábi püspök XXX/1, XXX/2, XXX/3, XXX/4, XXXII/1, XXXIV/1
Erzsébet, szent XXVI/2
Evrardus de la Marca ld Narchia, Erhardo de

Farnese, Alessandro kardinális, szentszéki alkancellár XXXV/1,
Ferdinánd, I. Habsburg, főherceg, magyar király III/3, III/5, XIV/12, XXIII/1, XXIV/1, XXIV/2, XXV/1, XXVI/1, XXVI/2, XXXI/1, XXXVI/1
Ferenc, szent, assisi XXI/2
Frangepán Bernardin VIII/1
Frangepán Ferdinánd VIII/1
Frangepán Ferenc XXXIII/1
Frangepán Kristóf VIII/1, XIII/1, XIV/1
Fráter György váradi püspök XXXV/1, XXXVI/1
Fugger (Fukar) V/7, XVIII/1

Gabriel de Nappis ld Nappis, Gabriel de
Georgius Heremita klisszai követ XII/2, XVI/1
Gosztonyi János erdélyi püspök XVIII/1
Grimaldus, Johannes pater XXXVI/1
Grisogonus, szent XXVI/1
Gritti, Ludovicus XII/6, XXIV/2, XXIV/3, XXX/2
Gritti, Anthonius, Ludovicus fia XXX/2, XXXIV/1
Gumprecht (Gumbertus, Gumpert Iumpert, Jumpert), brandenburgi III/2, IV/1
György, brandenburgi őrgróf III/2
György, szent XXI/4
György, szász fejedelem XXVI/1, XXVI/2
Gyula (Julius) III., pápa XXXVI/1

Habsburg Ferdinánd, I. ld. Ferdinánd I., Habsburg
Habsburg Károly, V. ld Károly, V.
Habsburg Mária ld Mária, Habsburg
Harrach, Leonhard von, kancellár XXIII/1
Hercules XXXIV/1

Hieronimus de Iadera, Frangepán Kristóf szervitora XIII/1
Horlovicz Gergely zenggi kapitány és klisszai gróf XII/1

Ibrahim (Ybraym, Ibrayn) pasa XXIV/2, XXVI/1, XXXI/1

Iesus, Ihesus ld Jézus

Illicinus, Petrus esztergomi kanonok, prépost XXXI/2, XXXI/3, XXXVII/1,
XXXVII/2

Ioannes Albertus ld János Albert

Ioannes Andreas, Frangepán Bernardin procuratora VIII/1

István, I. magyar király V/4, XXXII/1

Iumpert ld Gumprecht

Izabella királyné XXXVI/1

János apostol XV/2

János, I. (Szapolyai) magyar király XXIV/2, XXIV/3, XXIV/5, XXVI/1, XXVII/1,
XXVII/2, XXXI/1, XXXII/1, XXXIII/1, XXXV/1, XXXVI/1

János Albert (Ioannes Albertus), brandenburgi III/2, IV/1

Joannes rex ld. János, I. magyar király

Jézus ld Krisztus

Julius ld Gyula

Jumpert ld Gumprecht

Kálnay Imre XVII/1

Kamarjai (de Kamorÿa) Tamás, Batthyány Ferenc familiárisa XXII/1

Kamorÿa, Thomas de ld Kamarjai Tamás

Kapisztrán János ld Capestrano, Giovanni da

Károly, V. német-római császár III/3, XIV/12, XXV/1, XXXI/1

Kelemen, VII. pápa III/2, III/4, IV/1, V/1, V/2, V/3, V/4, V/5, V/6, V/7, VI/1, VII/1,
VIII/1, IX/1, X/1, XI/1, XI/2, XI/3, XII/1, XII/2, XII/3, XII/4, XII/5, XII/6, XII/7,
XIII/1, XIV/1, XIV/2, XIV/3, XIV/4, XIV/5, XIV/6, XIV/7, XIV/8, XIV/9, XIV/10,
XIV/11, XIV/12, XIV/13, XV/1, XV/2, XVI/1, XVII/1, XVIII/1, XIX/1, XXI/2,
XXII/1, XXIII/1, XXIV/1, XXIV/2, XXIV/3, XXIV/4, XXV/2, XXVII/1, XXVII/2,
XXVIII/1, XXIX/1, XXX/1, XXX/2, XXX/3, XXXII/1, XXXIII/1

Krasinski, Franciszek XXXVIII/1

Krisztus I/1, III/2, III/3, III/4, IV/1, V/2, VI/1, VIII/1, XI/1, XII/2, XII/7, XIV/3,
XIV/7, XVI/1, XVII/1, XVIII/1, XXI/2, XXII/1, XXIII/1, XXIV/2, XXIV/3,
XXIV/5, XXV/1, XXVII/1, XXVII/2, XXIX/1 XXX/2, XXX/4, XXXV/1, XXVI/1,
XXVIII/1

Krusics (Crusich, Crusicz, Krusich) Péter zenggi kapitány és klisszai gróf XII/1,
XII/2, XII/3, XII/4, XII/5, XII/6, XII/7, XVI/1

Lajos, II. magyar király III/1, III/2, III/3, III/4, III/5, IV/1, VI/1, XIV/11, XX/1,
XXIII/1, XXIV/5, XXXI/1

Laski, (Laczkÿ) Hyeronimus XXIV/2

László esztergomi érsek ld Szalkai László

László magyar király ld Ulászló magyar király

Laurentius de Cechis ld Cechis, Laurentius de
Leó, I. pápa XXIV/2
Leó, X. pápa I/1, I/2, II/1, III/1, XV/2, XVI/1
Losonczy (Lozontius) István temesi ispán XXXVI/1
Lozontius ld Losonczy
Lőrinc, szent XXXV/1
Lucia, szent XXVI/1
Luther, Martin XIV/12, XXX/2
Lynio Vimenis XII/5

Marcus de Tininio zágrábi kanonok XXX/3
Mária, Habsburg, Magyarország királynéja IV/1, XXXI/1
Mária, szent V/4
Marsupino, Francesco II/1 V/3, XIV/2, XIV/3
Matheus de Blasiolis ld Blasiolis, Matheus de
Mátyás, I. magyar király XIV/6
Mátyás prédikátor ld Dévai Bíró Mátyás
May, (Maius) Johann XXIII/1
Miklós testvér, pápai követ ld Schomberg, Nikolaus
Modestus, szent XII/6
Móré Fülöp pécsi püspök X/1
Móré László XXX/4
Museus, Augustinus XXXIV/1

Nappis, Gabriel de, anconai polgár XII/2, XVI/1
Narchia, Erhardo de (Evrardus de la Marca) valenciai érsek XXVI/1
Nestór XIII/1
Nicolaus frater ld Schomberg, Nicolaus
Niger, Thomas I/2

Oláh Miklós esztergomi érsek XXXVII/1, XXXVII/2
Oleman, Oloman, Olomon ld Ulema

Pál esztergomi érsek ld Várdai Pál
Pál, szent XIV/13
Pál, III, pápa XXIV/4, XXIV/5
Parisius, Franciscus, raguzai írnok XI/2
Perényi Gábor IX/1
Perényi (Perený, Veremi) Péter erdélyi vajda XXXI/1
Petrovich (Petrovveltyus) Péter XXXVI/1
Philippus de Senis ld Senis, Philippus de
Pimpinelli, Vincentius, pápai követ XXIV/3

Radul havasalföldi vajda XX/1
Rorario, Girolamo XXXV/1,

San Severina kardinális XXXIX/1
Sarrar (Sayrar), Erasmus zenggi kapitány XXVII/1, XXVII/2
Saul XXVI/1
Sayrar ld Sarar
Sbardellati ld Dudith
Schomberg, Nicolaus II/1
Sebestyén, Szent XV/2
Senis (Senensis), Philippus de V/4
Sforza (Sfortia) Pallavicini XXXVI/1
Simon presbyter Krusics Péter káplánja XII/4
Simon zágrábi püspök ld Erdődy Simon
Sixtus, V. pápa XXXIX/1
Statileo János budai pépost, erdélyi püspök XIV/9, XXXIV/1

Szalaházy (de Zalahaza) Tamás egri prépost, veszprémi püspök XXIII/1
Szalkai (Zalkanus) László esztergomi érsek III/1, V/1, V/2, V/3, V/4, V/5, V/6, V/7, XXIV/1
Szapolyai János ld. János, I. magyar király
Szatmári György esztergomi érsek V/4
Szondi (Zondinus) Pál pápai gyóntató, főesperes, esztergomi kanonok XIV/13, XXIV/4, XXX/1
Szulejmán, I. török szultán XXXI/1

Tamás esztergomi érsek ld Bakócz Tamás
Tamás, szent V/3, XXIV/4
Tamás zenggi kanonok XXVII/1, XXVIII/1, XXIX/1
Theodosius XXXIII/1
Therek ld Török
Tomori (Thomori) Pál kalocsai érsek XXI/1, XXI/2
Totila vandál király XXIV/2
Török Mihály a Dunán inneni, valamint a Dráva, Száva, Kulpa melletti és közti részek főkapitánya VI/1
Török Mihály magister, kalocsai olvasókanonok XXI/1
Tranquillus Andronicus ld. Andronicus Tranquillus
Troilus XXXI/1

Ulászló, (Ladislaus, Uladislaus, Wladislaus) II. magyar király I/2, XXXI/1
Ulema (Oleman, Oloman, Olomon) bég XXXVI/1

Várdai (de Varda) Ferenc III/1
Várdai (de Varda) Pál egri püspök, esztergomi érsek XXIV/1, XXIV/2, XXIV/3, XXIV/4, XXIV/5, XXVI/2, XXXI/1
Vatrovith ld. Petrovich
Verancsics (Verantius) Antal egri püspök XXXI/1, XXXI/2, XXXI/3
Verbez ld Werbőczy

Veremi ld Perényi
Vergilius (Virgilius) XXXI/1
Vid (Vitus), szent XII/6

Werbőczy (Werbewcz) István nádor XIV/1, XV/1, XV/2
Wladislaus ld Ulászló

Ybraym ld Ibrahim

Zalahaza ld Szalaházy
Zalkanus ld Szalkai
Zapolya, Joannes de ld János I. magyar király
Zárai Jeromos ld. Hieronymus de Iadera
Zondinus ld Szondi
Zubranich, Franciscus, Erasmus Sarar familiárisa XXVII/2
Zsigmond, I. lengyel király XXXI/1

Helynévmutató

Agria ld Eger
Alba Iulia ld Gyulafehérvár
Alba Regalis ld Székesfehérvár
Alsó – Magyarország (Hungaria Inferior) XXV/1
Ancona (Olaszország) XII/3, XII/6
Andernopolis ld Hadrianopolis
Apulia ld Puglia
Augsburg (Augusta, Németország) XXXI/2, XXXVII/2
Ausztria (Austria) III/3, III/5, XXIV/2, XXIV/3, XXXI/1

Bács (Bač, Szerbia) I/2
[Dalmát-horvát-szlavón] Bánság I/2
Bécs (Vienna, Wien, Ausztria) XXIV/3, XXIV/4, XXV/2, XXXI/1, XXXI/3, XXXVII/1
Becse (Belde, Relche, Óbecse, Bečej, Szerbia) XXXVI/1
Becskek (Beldertde, Relcheresdh, Nagybecskerek, Zrenjanin, Szerbia) XXXVI/1
Belgrád (Beograd, Szerbia) III/3, XXV/1, XXX/4, XXXIV/1
Bodon ld Vidin
Bohemia ld Csehország
Bosznia (Bozna) XXV/1
Bratislava ld. Pozsony
Buda II/1, III/3, III/4, III/5, V/1, V/2, V/3, V/4, V/5, V/6, V/7, VII/1, IX/1, XIII/1, XIV/1, XIV/2, XIV/3, XIV/4, XIV/5, XIV/6, XIV/7, XIV/12, XIV/13, XV/1, XV/2, XVII/1, XIX/1, XXI/1, XXIII/1, XXIV/2, XXIV/3, XXIV/5, XXX/2, XXXI/1, XXXIII/1, XXXIV/1, XXXV/1, XXXVI/1
Bulonium (Bouillon, Luxemburg) XXVI/1
Burgundia III/3

Carintia ld Karintia
Carneola ld Karneola
Carpatios montes ld Kárpátok
Cassovia ld Kassa
Chasma ld Csázma
Chepel ld Csepel
Cinque Chiese ld Pécs
Clisium ld Klissza
Colapis ld Kulpa
Colocia ld Kalocsa
Colosvarium ld Kolozsvár
Comaren ld Komárom
Constantinopolis ld Konstantinápoly
Croatia ld Horvátország

Csanád (Chanadiensis) XXXIII/1
Csázma (Chasma, Cazma, Horvátország) XXX/1
Csehország (Bohemia) III/3, III/4, V/3, VI/1, XIX/1, XX/1, XXI/2, XXIV/1,
XXIV/3, XXIV/4, XXV/1, XXVI/1, XXVI/2, XXXI/2
Csepel sziget XIV/1

Dalmácia XII/6, XXII/1, XXV/1, XXX/2, XXX/3, XXXII/1, XXXV/1
Dalua ld Déva
Déva (Dalua, Deva, Románia) XXXVI/1
Dombró (Dubrava, Horvátország) XXX/2, XXX/4
Dráva VI/1
Drégely XXIV/2
Drezda (Németország) XXVI/1, XXVI/2
Dubrava ld Dombró
Dubrovnik ld Ragusa
Duna (Ister) III/3, III/5, VI/1, XIV/8, XXIV/3, XXXI/1, XXXVI/1

Eger (Agria) XXXI/3
Érd XIV/8
Erdély (Transsilvania) III/5, XVIII/1, XIX/1, XXXI/1, XXXIV/1, XXXVI/1
Eridanus XXIV/2
Esztergom (Strigonium) V/3, XXIV/1, XXIV/2, XXIV/3, XXIV/5
Europa III/3

Fiume (civitas Fluminensis, Rijeka, Horvátország) XII/7
Franciaország (Francia) XXXI/1

Germania ld Németország
Gorlice (Lengyelország) XXXVIII/1
Görögország (Graecia) XXXVI/1
Gyulafehérvár (Alba Iulia, Románia) XVII/1, XXXV/1
Győr (Jaurino) XIX/1

Hadrianopolis (Drinápoly, Edirne, Törökország) XXXIV/1
Havasalföld (Transalpina, Muntenia, Románia) XVIII/1, XX/1,
XXXVI/1
Hierusalem ld Jeruzsálem
Hispania ld Spanyolország
Hollandia (Holanda)
Horvátország (Croatia) XIV/9, XXII/1, XXV/1, XXX/2, XXX/3, XXXII/1
Hungaria ld Magyarország

Iayca, Iaycza ld Jajca
Insubres III/3
Ister ld Duna

Itália XXIV/2

Ivánc (Ivanec, Horvátország) XXX/3

Jajca (Jajce, Bosznia-Hercegovina) I/2, XIII/1, XXV/1

Jaurino ld Győr

Jeruzsálem (Hierusalem, Izrael) III/3

Kalocsa XXI/1, XXI/2

Karintia (Kärnten, Ausztria) XXX/2

Karneola (Krain, Ausztria) XXX/2

Kárpátok hegység XXXI/1

Kassa (Cassovia, Košice, Szlovákia) XXXVI/1

Klissza (Clisium, Clÿsium, Klÿs, Klis, Horvátország) VI/1, XII/1, XII/2, XII/3, XII/4, XII/5, XII/6, XII/7

Kolozsvár (Colosvarium, Cluj-Napoca, Románia) XXXVI/1

Komárom (Comaren, Komárno, Szlovákia) XXXI/1

Konstantinápoly (Constantinopolis, Istanbul, Törökország) I/1, XXXI/1, XXXI/3, XXXIII/1

Krk ld Veglia

Kulpa folyó (Colapis, Horvátország) VI/1

Lusatia ld Lausitz

Lausitz (Lusatia) XXV/1, XXVI/1

Lengyelország (Polonia) I/2 II/1, V/3, XXVI/1, XXVI/2, XXXI/1, XXXI/3

Leon (Lüttich, Liège, Belgium) XXVI/1

Lepoglava (Horvátország) XII/6

Lippa (Lyppa, Lipova, Románia) XXXVI/1

Lusa (Leuze-en-Hainaut, Belgium) XXVI/1

Lüttich ld Leon

Magyarország (Hungaria, Ongaria, Ungaria, Ungharia, Ungheria) II/1, III/1, III/2, III/3, III/4, III/5, IV/1, V/4, VI/1, VII/1, VIII/1, XII/1, XII/4, XII/5, XIV/3, XIV/6, XIV/11, XIV/12, XV/1, XV/2, XX/1, XXI/2, XXIII/1, XXIV/1, XXIV/3, XXIV/4, XXIV/5, XXV/1, XXVI/1, XXVI/2, XXX/2, XXXI/1, XXXI/2, XXXII/1, XXXIII/1, XXXV/1, XXXVI/1

Makarska (Marcanensis, Mercanensis, Horvátország) XI/3

Milánó (Mediolanum, Olaszország) III/3

Modrus (Modruš, Horvátország) VIII/1

Mohács (Mohach) XXXII/1

Moldva (Moldavia, Moliama) XXXVI/1

Moliama ld Moldva

Moravia ld Morvaország

Morvaország (Moravia) XXV/1

Muntenia ld Havasalföld

Nagyszombat (Tirnavia, Trnava, Szlovákia) XXXVII/1, XXXVII/2

Nagyvárad (Varadinum, Oradea, Románia) XXXV/1
Németország (Germania) III/3, XIV/12

Olomouc (Olomucium, Csehország) XXXI/1
Ongaria ld Magyarország
Oradea ld Nagyvárad
Oroszország (Russia) XXXI/1

Pannonia III/3, XXIV/3
Pausonia ld Poznań
Pécs (Cinque Chiese, Quinqueecclesiae) X/1, XIV/11, XXXI/3,
Poljica (Poglicium Horvátország) XII/6
Polonia ld Lengyelország
Poznań (Pausonia, Lengyelország) XXVII/2
Pozsony (Possonium, Bratislava, Szlovákia) III/2, IV/1, XIV/9, XIV/10, XIV/11,
XXXI/1
Prága (Praha, Csehország) XXXI/2
Puglia (Apulia, Olaszország) XII/6

Quinqueecclesiae ld Pécs

Raguza (Rhagusia, Dubrovnik, Horvátország) XI/1, XI/2, XI/3
Relche ld Becse
Relcheresdh ld Becskerek
Rijeka ld Fiume
Róma (Roma, Olaszország) XII/2, XXIV/2, XXXI/2, XXXVIII/1, XXXIX/1
Russia ld Oroszország

Salona (Solin, Horvátország) XII/7
Samandria ld Szendrő
Savus ld Száva
Saxonia ld Szászország
Sclavonia ld Szlavónia
Segnia ld Zengg
Sicilia ld Szcília
Slesia ld Szilézia
Solymos (Şoimuş, Románia) XXXVI/1
Spanyolország (Hispania) III/3
Split (Spaletum, Horvátország) XII/6
Strigonium ld Esztergom

Szászország (Saxonia) XXVI/1, XXVI/2
Száva folyó (Savus, Sawa) III/3, VI/1
Székesfehérvár (Alba Regalis) XXIV/2, XXXI/1,

Szendró (Samandria, Smederevo, Szerbia) XXX/4
Szcília (Sicilia) III/3
Szilézia (Slesia) XXV/1
Szlavónia (Sclavonia) XXII/1, XXIV/3, XXV/1, XXX/2, XXX/3, XXX/4, XXXI/1
Szlobocsina (Zlobochyna, Horvátország) I/I

Targowischa (Tirgovişte, Románia) XX/1
Tarnów (Tharnow, Lengyelország) XXV/1
Temesvár (Themesa, Themesvar, Timiş oara, Románia) XXXI/1, XXXVI/1
Tharnow ld Tarnów
Thurcia ld Törökország
Tibiscus ld Tisza
Tininium (Knin, Horvátország) XXX/3
Tirgovişte ld Targowischa
Timavia ld Nagyszombat
Tisza (Thibiscus, Tibiscus) III/3, XXXI/1, XXXVI/1
Törökország (Thurcia) III/3
Transalpina ld Havasalföld
Transsilvania, Transsylvania ld Erdély
Trebinje (Tribunensis, Trebignensis, Horvátország) XI/3

Un (Una) folyó VI/1
Ungaria, Ungharia, Ungheria ld Magyarország

Valencia (Valentia, Spanyolország) XXVI/1
Várad, Varadinum ld Nagyvárad
Veglia (Krk, Horvátország) XII/5
Verőce (Werewcze, Virovitica, Horvátország) XXXII/1
Vidin (Bodon, Bulgária) XXXV/1
Vienna ld Bécs

Werewcze ld Verőce

Zágráb (Zagrabia, Zagreb, Horvátország) I/2, VI/1, XXII/1
Zalathnok (zágrábi püspökség kerülete) XXX/4
Zaplja (Zabno? Horvátország) XXX/4
Zengg (Segnia, Sinj, Horvátország) XII/1, XII/2, XII/3, XII/4, XII/5, XII/7,
XXVII/1, XXVII/2, XXVIII/1, XXIX/1
Zlobochyna ld. Szlobocsina

Rövidítések a jelzetekben és a jegyzetekben

Arm. XLIV = Armadio XLIV. Schedario Garampi.

Segr. Stato = Segreteria di Stato

Principi = Lettere di principi e titolati

f. = folio

j. = jegyzet

l. = lap

n. = numerus

p. = pagina

Bibliográfia

BALAN, Petrus

1885

Monumenta saeculi XVI historiam illustrantia, Edidit, collegit, ordinavit– –. Vol. 1. Clementis VII Epistolae per Sadoletum scriptae, quibus accedunt variorum ad papam et ad alios epistolae. Oenipontae, Libraria Academica Wagneriana.

BRODARICS, Stephanus

1985

De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohach verissima descriptio. Edidit Petrus Kulcsár. – Oratio ad Adrianum VI. pontificem maximum. Edidit Csaba Csapodi. Budapest.

(Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum. Series nova. Tomus VI.)

DUDITHIUS, Andreas

1992

Epistulae. Editae curantibus Lecho Szczucki et Tiburtio Szepessy. Pars I. 1554–1567. Ediderunt Tiburtius Szepessy et Susanna Kovács. Commentariis instruxerunt Clara Pajorin et Halina Kovalska. Budapest.

(Bibliotheca sriptorum medii recentisque aevorum. Series nova. Redigunt Clara Pajorin et Ladislaus Szörényi)

ETE

1902–1912

Bunyitay Vince–Rapaics Raymund–Karácsonyi János–Kollányi Ferenc–Lukcsics József: Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. I–V. k. Budapest

EUBEL

1913

Hierarchia catholica medii aevi.

FRAKNÓI Vilmos

1877

Werbőczy István kiadatlan levelei és egy országgyűlési beszéde. 1513-1526.

Közli: – –. 123-149. In: Magyar Történelmi Tár XXIII. vagy második folyam XI. kötete. Budapest, 258

FRAKNÓI Vilmos

1884

Relationes oratorum pontificorum. - Magyarországi pápai követek jelentései 1524-1526. Bp. Bevezetés: – –. XXV–LXXXVIII latin nyelven. XIC–CLIII magyar nyelven.

(Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Series secunda, tomus primus)

(Vatikáni magyar okirattár. Második sorozat. Első kötet)

FRAKNÓI Vilmos–LUKCSICS József

1896–1907

A veszprémi püspökség római oklevéltára. 1103–1526. I–IV k.

GAMS, Pius Bonifazius

1873

Series episcoporum ecclesiae catholicae, quotquot innotuerunt a beato Petro apostolo. Mainz.

KUBINYI András

1999

Magyarok a késő-középkori Rómában. In: *Studia Miskolcinsia* III. 83–91. Miskolc

KUJÁNI Gábor

1908

Brodarics István levelezése 1508–1538. In: *TT*, 258–291., 321–346.

NANNI, Luigi

1992

Epistolae ad principes. I. S. Leo X–Pio IV (1513–1565)

Regesti a cura di — . Citta del Vaticano. Archivio segreto Vaticano.

(Collectanea Archivi Vaticani 28)

NANNI, Luigi

1994

Epistolae ad principes. II. S. Pius V.–Gregorius XIII (1566–1585)

Regesti a cura di — . Citta del Vaticano. Archivio segreto Vaticano.

(Collectanea Archivi Vaticani 29)

THEINER, Augustin

1860

Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia.

Tomus II. 1352–1526. Róma

THEINER, Augustin

1863

Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia.

Tomus I. 1198–1549. Róma

THEINER, Augustin

1875

Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia.

Tomus II. 1524–1800. Zágráb

UTIEŠENOVIĆ, Og

1881

Lebensgeschichte des Cardinals Georg Utiešenović. Wien

V KOVÁCS Sándor

1971

Magyar humanisták levelei a XV–XVI. századból. Bp.

(Nemzeti Könyvtár)

WOJTYSKA, Henricus Damianus

1990

Acta nuntiaturae Polonae. Tomus I. De fontibus eorumque investigatione et editionibus. Nuntiorum series chronologica. Auctore: – –, Romae.

(Institutum Historicum Polonicum Romae)

WOJTYSKA, Henricus Damianus

1992

Acta nuntiaturae Polonae. Tomus II. Zacharias Ferreri (1519–1521) et nuntii minores (1522–1553). Edidit:– –, Romae.

(Institutum Historicum Polonicum Romae)